

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย

ภาษาไทย

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา โลกทัศน์ และบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์
ในวรรณกรรมนิราศสุนทรภู่

A Study of the Relationship between Language, Writer's World View
and Writer's Personality in Nirat Soonthornpoo Literary Work

نامผู้วิจัย นางสาวพรวี ไพแจ่มจำรัส

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ชลอ รอดลอย, ศศ.ม.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์สิริวรรณ นันทจินทุล, ค.ม.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกวิท พิมพวง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา โลกทัศน์ และบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์
ในวรรณกรรมนิราศสุนทรภู่

A Study of the Relationship between Language, Writer's World View and
Writer's Personality in Nirat Soonthornpoo Literary Work

โดย

นางสาวพรำไพ แจ่มจำรัส

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)
พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พรวี ไพ แจ่มจำรัส 2554: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา โลกทัศน์ และ
บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศสุนทรภู่ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(ภาษาไทย) สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
รองศาสตราจารย์ชลอ รอดลอย, ศศ.ม. 282 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษาประกอบด้วย การใช้คำแสดง
อารมณ์ต่างๆ คำซ้ำ คำสัมผัส ภาพพจน์ และการศึกษาโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับบุคลิกภาพของ
ผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่

ข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็น นิราศ จำนวน 9 เรื่อง ของสุนทรภู่

ผลการวิจัย ส่วนที่ 1 พบการใช้ภาษา แบ่งเป็น ลักษณะที่ 1 การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์
ความรู้สึก ได้แก่ ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข ความสดชื่น
เมื่อสัมผัสกับความงามของธรรมชาติ ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์เสียดย อาลัยอาวรณ์
เมื่อพรากจากสิ่งที่รัก ถ้อยคำแสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์โศกเศร้า เสียใจ ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพ
ด้านอารมณ์โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ขบขัน ล้อเลียน สนุกสนาน
ถ้อยคำแสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์สงสารและเห็นใจผู้อื่น ลักษณะที่ 2 พบการใช้คำซ้ำ แสดง
บุคลิกภาพของคนที่รักแล้ว ว่าเหว ลักษณะที่ 3 การใช้คำเล่นเสียงสัมผัสแสดงบุคลิกภาพของ
คนช่างสังเกตชื่นชมธรรมชาติ ลักษณะที่ 4 การใช้ภาพพจน์ ได้แก่ ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียน
เสียงธรรมชาติแสดงบุคลิกภาพของคนช่างสังเกตกิริยาอาการและเสียงร้องของสัตว์ และบุคลิกภาพ
ของคนที่สุนทรีย์ชอบฟังเสียงเครื่องดนตรี การใช้อุปมา บุคลาธิษฐาน ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพ
ของคนช่างสังเกต เปรียบเทียบ ส่วนผลการศึกษา ส่วนที่ 2 เรื่องโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของ
ผู้ประพันธ์ พบโลกทัศน์เกี่ยวกับความรักที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่ไม่ให้ความสำคัญต่อความรัก
โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่ยกย่องสถาบันกษัตริย์ โลกทัศน์ของผู้มองโลกแบบสัจนิยม
อัตถิภาวะนิยม โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่รู้สึกคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง โลกทัศน์
แสดงบุคลิกภาพของคนรอบรู้สนใจประวัติศาสตร์ และพร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่น โลกทัศน์ของคนที่ไม่
พบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิตและพร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่น โลกทัศน์ของผู้ศรัทธาล้างศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อ
ในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ และโลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของคนชอบฝันและเก็บความฝัน
มาคิดวิเคราะห์

Phornramphai Jaemjamras 2011: A Study of the Relationship between Language, Writer's World View and Writer's Personality in Nirat Soonthornpoo Literary Work. Master of Arts (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Chalor Rodloy, M.A.T. 282 pages.

This thesis is aimed at studying the language usage: using words to show the feeling of people, Reduplication, Rhyme in syllables and vowels, Figures of speech and studying writer's world view and writer's Personality in Nirat Soonthornpoo Literary Work.

The collected data in this study was 9 stories from Nirat Soonthornpoo Literary Work.

The results of this thesis are divided into 2 parts: language usage, writer's world view. In the first language usage part comprised of word selection to show feeling from personality which are pleasure feeling, happiness, freshness from nature touch, despair from losing the loved ones, sad emotion, anger, humor, sarcastic, funny emotion, being considerate for others. In addition, the thesis shows usage of reduplication from coward, lonely personality. Moreover, rhyme in syllables and vowels to show curiosity personality and admiring nature personality are found, Furthermore, figures of speech: onomatopoeia showing curiosity from animal personality and its sound, musical instrument sound admiring personality. Besides, there is usage of simile, personification to show curiosity, personality with comparable function. In the second part of this thesis showed 9 writer's world view: admiring love worth writer's world view, king admiring writer's world view, realism writer's world view, existentialism writer's world view, uncomfortable feeling writer's world view, disappointing feeling writer's world view, omniscient writer's world view which pay attention to history and be ready to pass on knowledge to others. writer's world view of norms for living idea which is ready for transmission to others. Respecting holy sacred item and supernatural writer's world view. The last writer's world view is about dreamy personality and its considerations.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความกรุณาของบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ชลอ รอดลอย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาสละเวลาตรวจปรับแก้ไข วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนนำมาซึ่งองค์ความรู้ในการทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สิริวรรณ นันทจันทุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาสละเวลา ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ทั้งช่วยขัดเกลาภาษาใน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ อาจารย์โกวิท พิมพวง ประธานกรรมการสอบปากเปล่าขั้นสุดท้าย และ รศ.ดร.ชลธิชา บำรุงรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้ความรู้และ คำแนะนำในการตรวจปรับแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและความรู้ในแขนง ต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยมีวิชาความรู้ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ ในปัจจุบัน และขอบขอบคุณบุคคลสำคัญของโลก พระสุนทรโวหาร(ภู่), และไพฑูริย์ ธัญญา, กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นักเขียนซีไรต์ของไทย ผู้เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาภาษาไทยของผู้วิจัย ขอขอบคุณ กลุ่มละคร คนทำ คนดู ที่ช่วยเสริมประสบการณ์การใช้วิชาความรู้ด้านภาษาไทยมาปรับใช้กับอาชีพ การทำละครเวที

และขอขอบพระคุณ นายประทุม นางสาลี แจ่มจรัส (บิดามารดา) นางชลีพร อัมพร (พี่สาว) ผู้เป็นแรงบันดาลใจ และให้กำลังใจในการศึกษาภาษาระดับปริญญาโท นายสัจจะ รัมมะทรง ที่อำนวยความสะดวกในการเดินทาง ขอขอบคุณญาติ ๆ ทุกคน และเพื่อนร่วมรุ่นตั้งแต่ผู้วิจัยยังเด็ก จนถึงเพื่อนร่วมรุ่นนิสิตปริญญาโทภาษาไทยภาคพิเศษรุ่น 4 ที่คอยให้กำลังใจ ให้ความรักและความห่วงใยอย่างดี ทุกท่านมีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วง ขอขอบขอบคุณอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

พรำไพ แจ่มจรัส

เมษายน 2554

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
ขอบเขตของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	11
เอกสารเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของภาษา ความหมายของ	
บุคลิกลักษณะ และความสัมพันธ์ของภาษากับบุคลิกลักษณะ	13
เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์	
แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ประพันธ์	15
เอกสารเกี่ยวกับลักษณะการใช้ภาษาไทย	17
เอกสารเกี่ยวกับความหมายและประเภทของโลกทัศน์ (แนวคิด ทรรศนะ)	
ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาของงานประพันธ์	32
เอกสารเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยา และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	
พฤติกรรมและบุคลิกลักษณะของมนุษย์	48
เอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบุคลิกลักษณะ	
โดยอาศัยหลักจิตวิทยา	60
เอกสารเกี่ยวกับความหมายและลักษณะทั่วไปและการใช้ภาษาใน “นิราศ”	65
เอกสารเกี่ยวกับความสำคัญ ประวัติชีวิตและผลงานของสุนทรภู่	70
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	81
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	89
แหล่งข้อมูล	89
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	89
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	92
เกณฑ์ที่ใช้ในการวิจัย	92

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล	107
การวิเคราะห์ข้อมูล	108
การนำเสนอข้อมูล	108
บทที่ 4 ผลการวิจัย	109
ส่วนที่ 1 การใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์	109
ส่วนที่ 2 โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์	198
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	244
สรุป	244
อภิปรายผล	256
ข้อเสนอแนะ	261
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	262
ภาคผนวก	270
ภาคผนวก ก ภาพที่เกี่ยวข้องกับสุนทรภู์	271
ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรมการแสดงละครของกลุ่มละคร คนทำ คนดู (กลุ่มละครของผู้วิจัย) ที่สร้างจากงานประพันธ์ของสุนทรภู์ ซึ่งเชื่อมโยงบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของสุนทรภู์ในงานวิจัย	274
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	282

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ภาษา มีความสำคัญกับมนุษย์เพราะ “ภาษาคือเครื่องสื่อความหมายระหว่างมนุษย์” (กำชัย ทองหล่อ, 2537: 1) มนุษย์ใช้ภาษาสื่อสารอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด โลกทัศน์ ความเชื่อ ฯลฯ ระหว่างกัน (โลกทัศน์ หรือ World views คือระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทัศนคติ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2537) และการแสดงออกของมนุษย์ซึ่งเกิดจากโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ความรู้สึกเหล่านั้น เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของมนุษย์ ซึ่งคำว่า “บุคลิกภาพ” ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 629) ให้ความหมายว่า หมายถึง สภาพนิสัยจำเพาะคน ตรงกับคำว่า Personality ในภาษาอังกฤษ หมายถึง ลักษณะภายนอกทั้งรูปร่าง เครื่องแต่งกาย ชื่อ นาม และสภาวะภายในทั้งอารมณ์ การคิด สติปัญญา (ประสาท อิศรปริชา, 2523: 182-193) ดังนั้น บุคลิกภาพของมนุษย์ จึงสัมพันธ์กับการใช้ภาษาของมนุษย์ เนื่องจากบุคลิกภาพทั้งภายนอกและ ภายในอันเกิดจากการแสดงออกของความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ถูกถ่ายทอดผ่าน การใช้ภาษาทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน กิริยาอาการ สัญญาณ สัญลักษณ์ ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันนั่นเอง ดังนั้นการศึกษการใช้ภาษาของ มนุษย์ผู้หนึ่ง จึงเชื่อมโยงสู่การศึกษาอารมณ์ความรู้สึก และ โลกทัศน์หรือความคิดอันเป็นส่วนหนึ่ง ของบุคลิกภาพของมนุษย์ผู้ใช้ภาษาผู้นั้นได้

ในงานประพันธ์ของนักประพันธ์คนหนึ่ง ๆ มักปรากฏอารมณ์ความรู้สึก และความคิด อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผู้นั้น และปรากฏผ่านการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน ดังข้อความสนับสนุนเกี่ยวกับความคิดหรือโลกทัศน์ ที่ปรากฏในงาน ประพันธ์ว่า “วรรณคดีทุกบทต้องมีทัศนะของกวีแฝงอยู่เสมอไป ความคิดความเห็นหรือโลกทัศน์ ส่วนตัวของกวีนี้ ถ้าผู้อ่านใคร่ครวญดูให้ดีก็จะเห็นได้โดยไม่ยากนัก” (สมบัติ จันทรวงศ์, 2537: 2) หรือ “ผู้แต่งย่อมสอดแทรกความรู้ ความนึกคิด ประสบการณ์ตลอดจนเรื่องราวในชีวิตส่วนตัวลง ไปไปผลงานเสมอ” (สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2543: 92) หรือข้อความเกี่ยวกับการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ ว่า “มนุษย์ไม่เพียงแต่ใช้ภาษาสื่อความหมายเท่านั้น แต่ยังสื่ออารมณ์ความรู้สึกออกไปพร้อมๆ กัน อารมณ์ความรู้สึกที่ถ่ายทอดออกไปนั่นเองทำให้วรรณศิลป์ในภาษาเกิดขึ้น อย่างน้อยก็เพื่อถ่ายทอด

อารมณ์ความรู้สึกของผู้ส่งสารหรือผู้ประพันธ์ไปยังผู้อ่านผู้ฟัง”(สมเกียรติ รัชมณี, 2549:141) หรือข้อความสนับสนุนว่า อารมณ์รู้สึกสะท้อนอารมณ์ เกิดขึ้นจากการใช้คำ ดังความ “การใช้คำอาจก่อให้เกิดความรู้สึกสะท้อนอารมณ์ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ ทั้งความรู้สึกสดชื่น เศร้าสะท้อนใจ และปลุกเร้าให้เกิดความอึดอัด กระตือรือร้นในการทำงานได้” (ชำนาญ รอดเหตุภัย, 2522: 70)

สรุปว่า มนุษย์สื่อสารกันโดยอาศัยเครื่องมือสื่อสารคือภาษา ทั้งวัจนภาษา (Verbal Language) และอวัจนภาษา (Non- Verbal Language) ในการสื่อสารภาษานั้นสามารถแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้สื่อสารได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพภายนอกที่เห็นชัดเจน ได้แก่ รูปร่าง เครื่องแต่งกาย หรือบุคลิกภาพภายใน ได้แก่ อารมณ์ความรู้สึก และความคิด ดังนั้นหากศึกษาการใช้ภาษาของบุคคลหนึ่ง จะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจบุคลิกภาพของ บุคคลนั้นได้ และในงานประพันธ์ การศึกษาการใช้ภาษาและโลกทัศน์หรือความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ผู้หนึ่งทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผู้นั้นได้เช่นกัน

การศึกษาการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์จากงานประพันธ์ และเชื่อมโยงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์นั้น ปัจจุบันอาศัยการวิเคราะห์ด้วยหลักจิตวิทยาควบคู่ไปด้วย ดังมีผู้ศึกษาและให้ความเห็นไว้ ดังนี้ “หลักการวิจารณ์วรรณคดี ในแง่จิตวิเคราะห์เชื่อว่า งานวรรณกรรมคือผลงานที่แสดงออกถึงความรู้สึกเก็บกด หรือประสบการณ์ที่สะสมตกตะกอนอยู่ในจิตใต้สำนึกของผู้ประพันธ์ สามารถนำความรู้ด้านจิตวิเคราะห์ไปใช้ในการวิจารณ์วรรณคดีได้” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532: 8) หรือ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2529: 42-43) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการนำหลักจิตวิเคราะห์ด้านจิตวิทยามาใช้ในงานประพันธ์สรุปความได้ว่า การนำหลักจิตวิเคราะห์มาศึกษาบุคลิกภาพของนักเขียนเพื่อทำความเข้าใจผลงานของนักเขียนมากขึ้นนั้น ส่วนมากจะเป็นการนำทฤษฎีวิเคราะห์ความฝันของฟรอยด์มาเป็นแนวในการวิเคราะห์ เชื่อว่า วรรณคดีเกิดขึ้นในทำนองเดียวกับความฝัน การแต่งวรรณคดีเป็นการลดความเครียดในจิตใจของผู้แต่ง ฉะนั้นกวีและผลงานของเขาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ในการวิเคราะห์วิจารณ์จึงต้องอาศัยข้อมูลทางด้านชีวประวัติของกวีมาประกอบด้วย จากนั้นจึงนำหลักการดังกล่าวมาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกวีกับผลงานของเขา หรือจากคำกล่าวเกี่ยวกับการศึกษาบุคลิกภาพกับงานประพันธ์ที่ว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในงานประพันธ์แสดงถึงโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ เช่น นักเขียนชมรมธรรมชาตินิยม (naturalism) ของฝรั่งเศส เช่น เอมีล โซลา ที่พยายามแสดงว่านิสัยชั่วเกิดจากกรรมพันธุ์ และเรื่องเวดล้อม หรือ Discours sur l'histoire universelle ของบอสสุเอท์ พยายามใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องพิสูจน์อำนาจของพระ ซึ่งทำให้เราเห็นโลกทัศน์ของเขาอย่างชัดเจน

ยิ่งนักประพันธ์เป็นที่นิยมมากเพียงใด ความคิดความอ่านของเขาก็ย่อมมีโอกาสแสดงอิทธิพลต่อสังคมมากเพียงนั้น (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2519: 144) จากข้อความจะเห็นความสัมพันธ์ของงานประพันธ์กับตัวผู้ประพันธ์ซึ่งอาศัยหลักจิตวิทยาในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างการวิจารณ์งานเขียนตามแนวจิตวิเคราะห์ซึ่งศึกษาบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละครบนแผนตอนผ่านางบัวคลี ดังนี้ “ถ้าวิเคราะห์ตามหลักจิตวิทยาอาจจะพิจารณาได้ว่า สิ่งที่กระตุ้นให้ขุนแผนมาบัวคลีคือความคับข้องใจ เห็นว่าบัวคลีไม่เชื่อสัจยวาทพิชัยเพื่อมาตน ขุนแผนมีความเครียดในจิตใจอย่างรุนแรง สภาพจิตของขุนแผนจึงพยายามที่จะหาทางลดหรือระบายความเครียดนั้น ด้วยระบบทำงานของหลักแห่งความพึงพอใจซึ่งมีความเคยชินมาตั้งแต่วัยเด็กว่าจิตใจจะลดความเครียดได้ก็ด้วยการทำลายหรือทำร้ายให้ผู้อื่นได้รับความเจ็บปวด (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2513: 78)

ดังนั้น งานเขียนหรืองานประพันธ์แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ได้ทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกความคิด และโลกทัศน์ที่มีต่อสังคม จากข้อความที่ยกมา แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษางานประพันธ์ที่เกี่ยวกับเรื่องบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์หลายท่าน การศึกษาดังกล่าวอาศัยหลักทางจิตวิทยา ที่มุ่งเน้นเรื่องการวิเคราะห์บุคลิกภาพเป็นหลัก ทั้งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์และของตัวละคร

“สุนทรภู่” หรือ “พระสุนทรโวหาร (ภู่)” เป็นกวีเอกของไทยซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ(UNESCO) ได้ประกาศยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีผลงานด้านวัฒนธรรมดีเด่นของโลก ในวาระครบรอบ 200 ปี วันคล้ายวันเกิดของท่าน ซึ่งตรงกับวันที่ 26 มิถุนายน 2529 (โอสถ โกสิน, 2537)

สุนทรภู่สร้างสรรคงานวรรณกรรมไว้มากมายถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและของโลกอันทรงคุณค่ายิ่ง ทั้งงานประเภทนิราศ นิทาน บทละคร บทเสภา สุภาษิต บทเห่กล่อม (ประกายธรรม (นามแฝง), 2539: 37-38)

กรมศิลปากร (2543: 4-5) กล่าวถึงเรื่องการทำนายดวงชะตาของสุนทรภู่สรุปได้ว่า แต่โบราณกาลมา โหรในกรมโหรหลวงจะมีการตรวจดวงชะตาของบุคคลสำคัญๆ เพื่อทำปฏิทินโหรซึ่งดวงชะตาจะสื่อให้รู้ว่า บุคคลนั้นจะดีหรือชั่ว และมีอายุยืนหรือสั้น ปรากฏว่าพบดวงชะตาของสุนทรภู่อยู่ในประวัติศาสตร์ ที่ดวงชะตาของสุนทรภู่มีอยู่ในตำราดวงชะตานั้น คงเป็นเพราะผู้พยากรณ์แต่ก่อนเห็นว่า สุนทรภู่ทรงคุณสมบัติในกระบวนแต่งกลอนอย่างวิเศษ นับว่าเป็นวิสามัญ

บุรุษผู้หนึ่ง จึงมีการทำนายดวงชะตาของสุนทรภู่ไว้เพื่อเป็นหลักเทียบเคียง(ดวงประเทียบ) กับดวงผู้ที่ทำนายต่อไป แต่จดคำอธิบายไว้ข้างใต้ดวงชะตาว่า “สุนทรภู่อำลักษณ์จี่มา” ด้วย หมายความว่า เป็นผู้ทรงทั้งความดีและความชั่วระคนปนกัน

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า สุนทรภู่เป็นกวีที่ถือเป็นบุคคลสำคัญของโลก สร้างสรรค์ผลงานไว้มากมาย และเป็นบุคคลที่มีดวงชะตาที่น่าสนใจ จึงมีผู้ให้ความสำคัญและสนใจศึกษาและวิจารณ์ผลงานของสุนทรภู่ได้แก่

เมื่อ พ.ศ. 2492 อาจารย์ เปลื้อง ณ นคร ได้นำนิทานกลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่มาเขียนเป็นแบบร้อยแก้วให้ชื่อว่า “เล่าเรื่องพระอภัยมณี” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่นำเรื่องพระอภัยมณีมาเขียนแบบเล่าเรื่องและแทรกข้อคิดความรู้ต่าง ๆ ควบคู่กันไป เป็นสาเหตุให้บรรดาครูอาจารย์ต้องหวนกลับไปอ่าน “พระอภัยมณี” ฉบับเดิมกันอีก อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ชื่นชมยกย่อง “สุนทรภู่” ว่าเป็นนักปราชญ์ เป็นครูกวีที่มีผลงานเยี่ยมยอดทั้งในด้านโวหารและกระบวนกลอน ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในด้านประวัติและสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในวรรณกรรมของสุนทรภู่ออกเผยแพร่โดยตั้ง “สโมสรสุนทรภู่” ขึ้นเป็นสื่อกลาง เช่น จัดรายการ “สโมสรสุนทรภู่” ออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นต้น (เปลื้อง ณ นคร, 2545: คำนำสำนักพิมพ์)

หรือสมบัติ จันทรวงศ์ ได้รวบรวมหลากหลายแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสุนทรภู่ไว้ในหนังสือโลกทัศน์ของสุนทรภู่ สรุปได้ว่า สุนทรภู่เป็นบุคคลสำคัญที่มีโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคมมากมาย บุคคลแรกี่อ่าน พระอภัยมณี อย่างเป็น serious reader คือเทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส. วรรณโก เมธีแห่งสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ซึ่งเทียนวรรณกล่าวว่า

...ท่านภู่สุนทรชาวเมืองแกลง บ้านเนินกร้า แต่งหนังสือเรื่อง
พระอภัยมณีนี้ นับว่าเป็นเรื่องอ่านเล่นก็จริง ใคร ๆ ก็เข้าใจด้วยกัน
อย่างนั้นโดยมาก แต่เราผู้โดยคุณแล้วในสมองของเราว่า ท่านภู่สุนทร
แกตั้งใจจะกล่าวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีแก้วตา เพราะมีช่องควรจะ
กล่าวสุภาษิตตรงใด ท่านก็กล่าวในที่นั้นไม่มีว่างเว้นเลย และท่านตั้งใจ
ไว้ชื่อเสียงความคิดของท่านให้ปรากฏอยู่ชั่วฟ้าและดิน...

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2537)

นอกจากนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ศึกษาและนิพนธ์งานที่สื่อถึงความสำคัญของสุนทรภู่ ได้แก่ งานนิพนธ์ประวัติของสุนทรภู่ ที่กล่าวถึงตั้งแต่ตอนเกิด ตอนรับราชการ ตอนออกบวช ตอนตกยาก ตอนสิ้นเคราะห์ และรวบรวมผลงานนิราศทั้ง 9 เรื่องและสุภาษิตอีก 3 เรื่อง ซึ่งเป็นการรวบรวมประวัติและผลงานที่ละเอียดและทรงคุณค่ายิ่ง ช่วงเวลาที่ทรงนิพนธ์นั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่สุนทรภู่เป็นที่รู้จักของประชาชนในวงกว้าง ต่อมาเมื่อมีผู้ศึกษาสุนทรภู่เพิ่มเติม เช่น กาญจนาคพันธุ์, นายตำรา ณ เมืองใต้, ศ.ธรรมยศ, ธนิต อยู่โพธิ์, ฉันท คำวิไล ฯลฯ สุนทรภู่จึงกลายเป็นขวัญใจของประชาชนในวงกว้างขึ้น (สมบัติ จันทรวงศ์, 2537)

ผลงานของสุนทรภู่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับในวงกว้าง งานประพันธ์ของสุนทรภู่เป็นแบบอย่างให้กับนักประพันธ์รุ่นหลัง โดยเฉพาะการแต่งกลอนที่มีสัมผัสในอันไพเราะ ดังคำกล่าว “การแต่งกลอนมีมาก่อนสมัยสุนทรภู่ แต่สุนทรภู่ทำให้กลอนไพเราะขึ้นอย่างยิ่งด้วยการเพิ่มสัมผัสในเข้าไปในกลอนแปด จึงมีผู้ยกย่องสุนทรภู่ว่าเป็นเอกในทางแต่งกลอนแปด เป็นแบบแผนการแต่งที่มีผู้ดำเนินตามมาตลอดจนบัดนี้” (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2516: 137) หรือข้อความกล่าวยกย่องสุนทรภู่ เช่น “งานของสุนทรภู่เป็นงานที่ได้รับความนิยมและมีผู้อ่านมากกว่างานของกวีอื่นใด (สมบัติ จันทรวงศ์, 2537) หรือ “วรรณกรรมของสุนทรภู่เป็นที่นิยมของผู้อ่านตลอดมาทุกยุคสมัย ขณะมีชีวิตวรรณกรรมของท่านเป็นที่นิยมจากผู้อ่านเพียงไรย่อมสังเกตเห็นได้จากประวัติชีวิตและปากคำของท่านเช่นที่ว่า “....แต่งหนังสือจนมีชื่อเสียงเลื่องเมืองหลวง” หรือ “เป็นอาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร” (ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 116)

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างที่แสดงถึงความสามารถอันพิเศษของสุนทรภู่ต่อหน้าพระที่นั่ง ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ศึกษาและนิพนธ์ไว้สรุปได้ดังนี้

ตอนรับราชการ

สมัยรัชกาลที่ 2 สุนทรภู่เข้ารับราชการในกรมพระอาลักษณ์ เนื่องจากสำนวนในการทูลบัตร์สนเท่ห์ของสุนทรภู่เป็นที่ถูกพระทัย และยังแต่งและต่อกลอนจนเป็นที่พอพระทัยอย่างมาก เช่นเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางสีดาผูกคอตาย ที่ของเดิมแต่งยืดยาวว่า

เอาภูเขาผูกคอให้มัน แล้วพันกับกิ่งโศกใหญ่
 กลับเนตรจางลงใจ อรไทก็โจนลงมา

ตอนนี้ถึงบทหนุมานว่า

บัดนั้น วาขุนทรุฒิไกรใจกล้า
 ครั้นเห็นองค์อัครกัลยา ผูกคอโจนมาก็ตกใจ
 ตัวสั่นเพียงสิ้นชีวิต ร้อนจิตดังหนึ่งเพลิงไหม้
 โลดโผนโจนลงตรงไป ด้วยกำลังว่องไวทันที (เชิด)
 ครั้นถึงจึงแก้ภูษาทรง ที่ผูกคอองค์พระลักษมี
 หย่อนลงยังพื้นปัดพิ ขุนกระบี่ก็โจนลงมา

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: 14)

รัชกาลที่ 2 เห็นว่าบทเก้านี้นุมานเข้าไปแก้ไขได้นานนัก เดียวนางสีดาจะตายเสียก่อน
 จึงทรงพระราชนิพนธ์ใหม่เพื่อให้หนุมานแก้ไขโดยเร็วว่า

จึงเอาผ้าผูกพันกระสันรัด เกี่ยวกระหวัดกับกิ่งโศกใหญ่

จากนั้นก็เกิดขัดข้องว่าจะแต่งต่ออย่างไรให้หนุมานแก้ได้รวดเร็ว ไม่มีกวีใดแต่งได้
 จึงดำรัสให้สุนทรภู่แต่งต่อได้ความว่า

ชายหนึ่งผูกคออรไทย แล้วทอดองค์ลงไปจะให้ตาย
 บัดนั้น วาขุนทรุแก้ไขได้ตั้งใจหมาย

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: 15)

ปรากฏว่าเป็นที่พอพระทัยมาก นอกจากนี้ยังแต่งรามเกียรติ์ตอนศึกสิบขุนสิบรถ
 ได้เป็นที่ถูกพระทัยยิ่งด้วย สุนทรภู่จึงได้เลื่อนยศเป็น “ขุนสุนทรโวหาร”

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: 16)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผลงานของสุนทรภู่ทั้งหมดที่กล่าวมาทรงคุณค่า ต่อองค์การด้านภาษาและวัฒนธรรม (และองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ(UNESCO) ยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก) สุนทรภู่สร้างสรรค์ผลงานไว้เป็น จำนวนมาก สุนทรภู่มีดวงชะตา เป็นอาลัยกษัตริย์มา ที่หมายถึงดีและชั่วระคนกัน จึงมีผู้สนใจศึกษา ประวัติและผลงานของสุนทรภู่ และมีคำกล่าวยกย่องผลงานของสุนทรภู่ เนื่องจากความสามารถ ทางการประพันธ์ที่โดดเด่นหาผู้เทียบได้ยาก งานการประพันธ์ของสุนทรภู่เป็นแบบอย่างให้กับ นักประพันธ์รุ่นหลังได้เป็นอย่างดี สุนทรภู่แต่งคำประพันธ์หลายประเภท ทั้งนิทาน สุภาษิต นิราศ บทเสภา ฯลฯ งานประพันธ์ประเภทนิราศเป็นงานประพันธ์ประเภทหนึ่งที่ทรงคุณค่าซึ่งสุนทรภู่ ประพันธ์ไว้เป็นจำนวนมาก

นิราศ เป็นงานประพันธ์รูปแบบหนึ่ง ซึ่งราชบัณฑิตยสถาน (2546: 591) ให้ความหมายว่า ไปจาก ระเหระหน ปราศจาก เป็นเรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่ที่ต่าง ๆ งานประพันธ์ประเภทนิราศนั้น “ผู้ประพันธ์แต่งขึ้นเพื่อแสดงอารมณ์ของตน อันเนื่องมาจากการ เดินทางพลัดพรากจากที่อยู่เดิม เกิดความรู้สึกอาลัยคนรักคนใกล้ชิดที่อยู่เบื้องหลัง บางครั้งสะท้อน ทศนะของกวีในอันที่จดเป็นจดหมายเหตุแจ้งระยะทาง ตลอดจนประมวลสภาพที่เดินทางไป ประสบพบเห็น”(เอมอร ชิตตะโสภณ, 2521: 3) นิราศของสุนทรภู่ก็เช่นกันเป็นการแต่งเพื่อแสดง อารมณ์ของตนอันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากที่อยู่และเกิดความอาลัยอาวรณ์คนรัก และยังเป็น จดหมายเหตุแจ้งระยะทางหรือบันทึกเรื่องราวระหว่างการเดินทางของสุนทรภู่ตลอดช่วงชีวิตของ ท่าน

ผู้วิจัยทำงานสร้างสรรค์ละครเวทีเพื่อปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสร้างจากวรรณคดีไทยในวิชา ภาษาไทย ตระเวนแสดงในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ภายใต้ชื่อกลุ่มละคร “คนทำ คนดู” เพื่อให้ ผู้ชมได้สัมผัสวรรณคดีไทยอย่างใกล้ชิด ได้เห็นตัวละครวิ่งไปมาอย่างมีชีวิต และร่วมแสดงบทบาท สมมติ ทำให้ผู้ชมจดจำวรรณคดีดังกล่าวได้ง่ายและชัดเจนขึ้นกว่าการอ่านจากตำราเพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบัน ปรากฏผลงานของสุนทรภู่ในบทเรียนหลายเรื่อง และเรียนในหลายระดับชั้น ถือเป็นสิ่งยืนยันความสามารถด้านงานประพันธ์ของสุนทรภู่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยสร้างสรรค์ละครเวที จากวรรณกรรมของสุนทรภู่หลายเรื่องอาทิ พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม หรือละครที่รวบรวมประวัติของสุนทรภู่ที่ประกอบไปด้วยช่วงเวลาของการแต่งนิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง เป็นต้น ซึ่งการสร้างสรรค์ผลงานละครนั้น จำเป็นต้องเข้าใจเรื่อง บุคลิกภาพของตัวละคร เพื่อให้ละครมีความสมจริงหรือใกล้เคียงชีวิตจริงมากที่สุด ผู้วิจัยพบว่า

ต้องศึกษาบุคลิกภาพของสุนทรภู่ออย่างละเอียดเพื่อประโยชน์ในการสร้างสร้งงานละครดังกล่าวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

โดยสรุป ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์จากงานประพันธ์เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากบุคลิกภาพทั้งอารมณ์ความรู้สึก และความคิด ของผู้ประพันธ์ถูกถ่ายทอดผ่านการใช้ภาษา และโลกทัศน์หรือความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ หากผู้ศึกษาทราบว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพอย่างไร รู้สึกอย่างไร หรือคิดเห็นอย่างไรขณะเขียนงานประพันธ์ จะทำให้ทราบลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์ ทั้งลักษณะการใช้ภาษาในงานประพันธ์ หรือโลกทัศน์ที่สะท้อนสภาพสังคม วัฒนธรรม ผู้วิจัยพบว่าสุนทรภู่อเป็นบุคคลสำคัญที่มีงานเขียนมากมายที่ทรงคุณค่าและได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกจากยูเนสโก (UNESCO) และทางด้านการศึกษาวรรณคดีของประเทศไทย ก็ปรากฏผลงานของท่านในบทเรียนเพื่อให้นักเรียนศึกษาเป็นจำนวนมาก พบว่าด้วยอาชีพการทําละครเวทีของต่อนั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพ โดยเฉพาะเมื่อทําละครเกี่ยวกับสุนทรภู่อ การศึกษาเรื่องบุคลิกภาพของสุนทรภู่อจึงเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยการค้นพบดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจ และต้องการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยสนใจศึกษาการใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์จากงานเขียนของสุนทรภู่อซึ่งมีผลงานมากมาย ทั้งนิราศ นิทาน สุภาษิต บทละคร บทเสภา ผู้วิจัยเลือกศึกษาวรรณกรรมนิราศทั้ง 9 เรื่อง เนื่องจากนิราศทั้ง 9 เรื่องนี้เป็นงานประพันธ์ร้อยกรองที่เกิดขึ้นตลอดชั่วอายุขัยของสุนทรภู่อ ภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นอารมณ์ ความรู้สึกและความคิดของสุนทรภู่อได้เป็นอย่างดี และเนื่องจากวรรณกรรมนิราศเป็นเรื่องที่ผู้ประพันธ์แต่งเกี่ยวกับการเดินทางและการพลัดพรากจากสิ่งที่ตนรัก มีเนื้อหาใกล้เคียงชีวิตจริง เรื่องที่เขียนขึ้นนี้จะสอดคล้องและใกล้เคียงกับบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์มากกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ของการใช้ภาษา โลกทัศน์ และบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์จากงานของสุนทรภู่อ โดยศึกษาจากวรรณกรรมนิราศทั้ง 9 เรื่อง โดยหวังว่านอกจากจะเป็นการเปิดทูลครูวิถีของประเทศไทยที่กลายเป็นกวีเอกของโลกท่านนี้ ยังทำให้เข้าใจลีลาการใช้ภาษาอันถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่านที่สะท้อนบุคลิกภาพของท่าน และทำให้เข้าใจโลกทัศน์ด้านต่าง ๆ ของท่านที่มีต่อสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในขณะนั้นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของท่านเช่นกัน อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยนำบุคลิกภาพที่แสดงออกมาจากงานประพันธ์ดังกล่าวไปปรับใช้ในวิชาชีพของการทําละคร ทั้งนี้เพื่อให้งานดังกล่าวเกิดประโยชน์สูงสุดกับระบบการศึกษาภาษาไทย วรรณกรรมและวรรณคดีของไทยตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่
2. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในงานวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบลักษณะการใช้ภาษาที่แสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์จากวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่
2. ทำให้ทราบโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในสังคมที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์จากวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่
3. ทำให้เห็นความสัมพันธ์และสามารถเชื่อมโยงการใช้ภาษาและโลกทัศน์ซึ่งแสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์จากวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่
4. นำความรู้ที่ได้มาพัฒนาอาชีพการทำละครเวทีของผู้วิจัยในปัจจุบันและอนาคตต่อไป
5. เป็นแนวทางในการศึกษาประวัติและบุคลิกภาพจากงานเขียนของนักเขียนท่านอื่นๆต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการใช้ภาษาเรื่องการใช้อ้อยคำแสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้คำซ้ำ การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส การใช้ภาพพจน์และศึกษาโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏในเนื้อหาซึ่งแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ โดยศึกษาจากวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่จำนวนทั้งสิ้น 9 เรื่อง เนื่องจากเกิดขึ้นตลอดอายุขัยของสุนทรภู่ได้แก่

1. นิราศเมืองแกลง
2. นิราศพระบาท
3. นิราศภูเขาทอง
4. นิราศวัดเจ้าฟ้า
5. นิราศอิเหนา
6. โคลงนิราศสุพรรณ
7. รำพันพิลาป
8. นิราศพระปฐม
9. นิราศเมืองเพชร

นิยามศัพท์เฉพาะ

บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะทั้งภายนอกและภายใน ทั้งอารมณ์และความรู้สึก ความคิด โลกทัศน์ ความเชื่อ การกระทำ ในที่นี้หมายถึงบุคลิกภาพของคนเล่าเรื่องหรือคนดำเนินเรื่องหลัก ในนิราศทั้ง 9 เรื่องของสุนทรภู่หรือตัวผู้ประพันธ์ ซึ่งหมายถึง สุนทรภู่นั่นเอง

นิราศ หมายถึง หนังสือหรือบทประพันธ์ที่พรรณนาถึงการจากถิ่นฐานที่อยู่ไปในที่ต่างๆ และต้องรำพันถึงการจากคนรัก หรือคู่รัก ในที่นี้หมายถึงวรรณกรรมนิราศ 9 เรื่องของสุนทรภู่

การใช้ภาษา หมายถึง ลักษณะการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ต่างๆ คำซ้ำ คำเล่นเสียงสัมผัส การใช้ภาพพจน์ อันเป็นเอกลักษณ์ และแสดงถึงบุคลิกภาพเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์

โลกทัศน์ หมายถึง ความคิด แนวคิด ทรรศนะ หรือความเห็นซึ่ง ผู้ประพันธ์มีต่อสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมต่างๆ แสดงออกมาในรูปทัศนคติ อารมณ์ พฤติกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ผู้เล่าเรื่อง หมายถึง คนดำเนินเรื่องหลักหรือตัวละครเอกในที่นี้หมายถึงผู้เล่าเรื่องในนิราศ ทั้ง 8 เรื่อง และอิเหนา(ตัวละครเอก) ในนิราศอิเหนา ของสุนทรภู่

ผู้ประพันธ์ หมายถึง สุนทรภู่

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ผู้วิจัยค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับความหมายและสำคัญของภาษา ความหมายของบุคลิกลักษณะ และความสัมพันธ์ของภาษากับบุคลิกลักษณะ เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ประพันธ์ เอกสารเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาโลกทัศน์และแนวคิดของผู้ประพันธ์ เอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยา ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกลักษณะของมนุษย์ เอกสารสนับสนุนการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีที่เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะโดยอาศัยหลักจิตวิทยา เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับนิราศ เอกสารประวัติชีวิต ผลงานของสุนทรภู่และงานวิจารณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสุนทรภู่ รวมถึงงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ ดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับความหมายและสำคัญของภาษา ความหมายของบุคลิกลักษณะ และความสัมพันธ์ของภาษากับบุคลิกลักษณะ
2. เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ประพันธ์
3. เอกสารเกี่ยวกับลักษณะการใช้ภาษาไทย
 - 3.1 การใช้คำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก
 - 3.2 การใช้คำซ้ำ
 - 3.3 การใช้คำสัมผัส
 - 3.4 การใช้ภาพพจน์
4. เอกสารเกี่ยวกับความหมายและประเภทของโลกทัศน์ (แนวคิด ทัศนคติ) ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาของงานประพันธ์

4.1 ความหมายของโลกทัศน์และแนวคิด

4.2 ประเภทของโลกทัศน์หรือแนวคิด

5. เอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยา ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

5.1 ความหมายและแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

5.2 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

5.3 จิตวิทยากับการวิเคราะห์บุคลิกภาพ

5.4 จิตวิทยากับการวิเคราะห์พฤติกรรม ทศนคติ และสภาวะอารมณ์

6. เอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพโดยอาศัยหลักทางจิตวิทยา

7. เอกสารเกี่ยวกับความหมายลักษณะทั่วไปและการใช้ภาษาใน “นิราศ”

7.1 ความหมายของคำว่า “นิราศ”

7.2 ลักษณะทั่วไปของ นิราศ

7.3 การใช้ภาษาในนิราศ

8. เอกสารเกี่ยวกับความสำคัญ ประวัติชีวิตและผลงานของสุนทรภู่

8.1 เอกสารเกี่ยวกับความสำคัญของสุนทรภู่

8.2 เอกสารเกี่ยวกับประวัติชีวิตของสุนทรภู่

8.3 ผลงานวรรณกรรมของสุนทรภู่

8.4 นิราศทั้ง 9 เรื่องของสุนทรภู่

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 9.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาษาในงานประพันธ์
- 9.2 งานวิจัยเกี่ยวกับโลกทัศน์หรือแนวคิดที่ปรากฏในงานประพันธ์
- 9.3 งานวิจัยเชิงจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ในงานประพันธ์

เอกสารเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของภาษา ความหมายของบุคลิกภาพ และ ความสัมพันธ์ของภาษากับบุคลิกภาพ

ความหมายและความสำคัญของภาษา

“ภาษา” มีความสำคัญต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างมนุษย์ ดังข้อความสนับสนุน ดังนี้ กำชัย ทองหล่อ (2537: 1) กล่าวถึงความหมายของ ภาษา ว่าเป็นคำสันสกฤต (บาลีเป็นภาษา) มาจากรากเดิมว่า ภาษฺ แปลว่า กล่าว, พูด หรือบอก เมื่อนำมาใช้เป็นคำนาม มีรูปเป็นภาษา แปลตามรูปศัพท์ว่าคำพูดหรือถ้อยคำ แปลเอาความว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารความหมายระหว่างมนุษย์ ให้สามารถกำหนดรู้ความประสงค์ของกันและกันได้ โดยมีระเบียบคำหรือจังหวะเสียงเป็นเครื่องกำหนด

วิจินต์ ภาณุพงศ์ (2522: 4) กล่าวว่า ภาษา หมายถึง เสียงพูดที่มีระบบและมีความหมาย ซึ่งมนุษย์ใช้ในการสื่อความคิด ความรู้สึก และในการที่จะให้ผู้ที่เราพูดด้วยทำสิ่งที่เราต้องการ และแทนสิ่งที่เราพูดถึง

ดังนั้นสรุปได้ว่า ภาษา คือเครื่องมือสื่อสารระหว่างกัน ภาษาสื่อได้ทั้งความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ดังนั้นการศึกษาการใช้ภาษาของมนุษย์ผู้หนึ่ง จึงเชื่อมโยงสู่การศึกษาอารมณ์ความรู้สึก และความคิดของมนุษย์ผู้ใช้ภาษาผู้นั้นได้

ความหมายของบุคลิกภาพ

การแสดงออกของมนุษย์เกิดจากความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นบุคลิกภาพส่วนหนึ่งของมนุษย์ ดังมีผู้ให้ความหมายของ บุคลิกภาพ ว่า

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 629) กล่าวว่า “**บุคลิกภาพ**” มาจากภาษาบาลีว่า ปุคฺคฺลิก หมายถึง จำเพาะคน รวมกับคำว่า ภาพ เป็นบุคลิกภาพ หมายถึง สภาพนิสัยจำเพาะคน

ประสาธ อิศรปริชา (2523: 182-193) กล่าวว่า บุคลิกภาพ ตรงกับคำว่า Personality ในภาษาอังกฤษ ในทางจิตวิทยา บุคลิกภาพ หมายถึงลักษณะภายนอกทั้งรูปร่าง เครื่องแต่งกาย ชื่อ นาม และสภาวะภายในทั้งอารมณ์ การคิด สติปัญญา

ดังนั้น บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะทั้งภายนอกและภายในของมนุษย์ ทั้งเครื่องแต่งกาย ชื่อ นาม อารมณ์ความรู้สึก และความคิด

ความสัมพันธ์ของภาษากับบุคลิกภาพ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ามนุษย์ถ่ายทอดทั้งความคิดและอารมณ์ความรู้สึกผ่านการใช้ภาษาลักษณะต่างๆ และบุคลิกภาพหมายถึงลักษณะเฉพาะบุคคลทั้งภายนอกและภายใน ทั้งความคิดและอารมณ์ความรู้สึก ดังนั้นบุคลิกภาพของมนุษย์ จึงสัมพันธ์กับการใช้ภาษาของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์สื่อสารกันด้วยภาษา ความคิดและอารมณ์ความรู้สึกอันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของมนุษย์จึงถูกถ่ายทอดผ่านการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ด้วย และเนื่องจากบุคลิกภาพประกอบด้วยสภาพทั่วไปของบุคคลที่เห็นภายนอก และสภาวะอารมณ์ การคิดและสติปัญญา ซึ่งอยู่ภายในบุคคล ดังนั้นบุคลิกภาพทั้งภายนอกและภายในจึงแสดงผ่านการใช้ภาษาของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งวัจนภาษาและ อวัจนภาษา

เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

จากการศึกษาพบแนวคิดที่สอดคล้องกันของผู้เขียนหลายท่าน สนับสนุนว่า อารมณ์ ความรู้สึกและความคิดของผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ จะปรากฏในงานประพันธ์โดยปรากฏผ่านการใช้ภาษาและโลกทัศน์ หรือความคิดของผู้ประพันธ์ ดังนี้

สมเกียรติ รัชมณี (2549: 141) กล่าวถึงการใช้ภาษาในงานประพันธ์ สรุปได้ว่า มนุษย์ไม่เพียงแต่ใช้ภาษาสื่อความหมายเท่านั้น แต่ยังสื่ออารมณ์ความรู้สึกออกไปพร้อม ๆ กัน อารมณ์ ความรู้สึกที่ถ่ายทอดออกไปนั่นเอง ทำให้วรรณศิลป์ในภาษาเกิดขึ้น อย่างน้อยก็เพื่อถ่ายทอด อารมณ์ความรู้สึกของผู้ส่งสารหรือผู้ประพันธ์ไปยังผู้อ่านผู้ฟัง

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2538: 139) กล่าวสนับสนุนความคิดเรื่องภาษาในงานประพันธ์ ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ เกี่ยวกับองค์ประกอบของร้อยกรองที่ควรพิจารณาสำหรับการวิจารณ์ ในหัวข้อผู้พูดและน้ำเสียง สรุปได้ว่า ในเรื่องต้นการสังเกตการใช้ภาษาและความคิดอ่านของตัวละคร ทำให้ค้นหาน้ำเสียงหรือท่าทีของผู้แต่งได้ ในบทร้อยกรองก็ทำได้เช่นกัน บทร้อยกรองแต่ละบทจะมีเสียงพูด หรือผู้พูด (Speaker) เป็นผู้บรรยายเหตุการณ์ อารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่ง ผู้พูดในร้อยกรองเหมือนกับผู้เล่าเรื่องในเรื่องสั้น(ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 (ฉัน,ผม,ข้าพเจ้า) หรือโดยสรรพนามบุรุษที่ 3) ไม่ว่าผู้พูดในบทร้อยกรองนั้นจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม ผู้พูดก็จะแสดงน้ำเสียงหรือท่าทีต่อเนื่องหาเรื่องราวของบทร้อยกรองนั้นเสมอ น้ำเสียงหรือท่าทีของผู้พูดในบทร้อยกรองอาจแสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น โกรธเกรี้ยว ประชดประชัน แดกดัน เกร่งเกรียด สนุกสนาน ร่าเริง หน้าที่ของผู้วิจารณ์จะต้องค้นหาผู้พูดและน้ำเสียงให้ได้เพราะ จะช่วยให้การตีความบทร้อยกรองมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจะเห็นว่างานเขียนร้อยกรองที่มีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ต้องพิถีพิถันในการพิจารณาการใช้ภาษาแตกต่างจากร้อยแก้วจึงจะทำให้มองเห็นบุคลิกภาพหรือความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น

การใช้ภาษานอกจากแสดงให้เห็นอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ประพันธ์แล้ว ยังแสดงออกซึ่งโลกทัศน์ แนวคิด หรือ ทัศนคติของผู้ประพันธ์ด้วย ดังมีผู้กล่าวสนับสนุนไว้ดังนี้

เจือ สตะเวทิน (2518: 86-156) กล่าวถึงเรื่องลีลา ทำนองการเขียนสรุปได้ว่า ลีลา ทำนองการเขียน คือการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดตลอดจนเจตคติของนักเขียน ได้แก่ การระบายความลึกซึ้งทางจิตใจและอุปนิสัยใจคอของนักเขียนออกมา ลีลา ทำนองการเขียนเป็นของเฉพาะตัวคือนักเขียนแต่ละคนก็มีลีลาหรือทำนองเขียนของตนเอง ของใครก็ของคนนั้น

สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 2) กล่าวว่า “วรรณคดีทุกบทต้องมีทัศนะของกวีแฝงอยู่เสมอไป ความคิดความเห็นหรือโลกทัศน์ส่วนตัวของกวีนี้ ถ้าผู้อ่านใคร่ครวญดูให้ดีก็จะเห็นได้โดยไม่ยากนัก”

นาวรรณ พันธุเมธา (2549: 1) กล่าวว่า “ภาษาเป็นเครื่องมือใช้สื่อสาร ถ่ายทอดความคิดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ความคิดจะถ่ายทอดกันได้ก็โดยที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารรู้ระบบของภาษาเรียกว่าไวยากรณ์”

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2523: 193) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติผู้แต่ง ควบคู่กับการศึกษาวรรณกรรมว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สรุปได้ว่า การศึกษาดังกล่าวทำให้ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์และเข้าถึงอารมณ์ ความคิด ของผู้แต่งได้มากขึ้น ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติของกวีแต่ละคนอย่างละเอียดย่อมจะเข้าใจงานทางวรรณกรรมของกวีเหล่านั้น ได้ดีกว่าผู้ที่ขาดความรู้ด้านนี้ ทั้งนี้ เพราะกวีย่อมสอดแทรกความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนเรื่องราวในชีวิตส่วนตัวลงไปในงานเหล่านั้นด้วย ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงแรงบันดาลใจ อารมณ์สะท้อนใจ และจินตนาการที่กว้างไกลของกวีได้เป็นอย่างดี และสามารถเข้าถึงวรรณคดีได้ในระดับที่ลึกกว่าเดิม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การศึกษาชีวประวัติของกวีประกอบการพิจารณาวรรณคดีย่อมมีส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ และ เข้าถึง วรรณคดียิ่งขึ้น

จากเอกสารข้างต้นสรุปแนวคิดที่สอดคล้องกันว่า การศึกษาการใช้ภาษา ลีลา ทำนองเขียน อันเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์และการศึกษาโลกทัศน์ ความคิด หรือแนวคิดที่ปรากฏในงานประพันธ์ทำให้ทราบอารมณ์ความรู้สึกและโลกทัศน์ หรือความคิดของผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ได้ นอกจากนี้การศึกษาประวัติของผู้ประพันธ์ควบคู่กับงานประพันธ์ จะช่วยในการวิเคราะห์หรือเข้าถึงอารมณ์ ความสะท้อนใจ ความคิด แรงบันดาลใจ ฯลฯ อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ได้ลึกซึ้งขึ้น และทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจและเข้าถึงงานประพันธ์นั้นๆ ได้มากขึ้น

เอกสารเกี่ยวกับลักษณะการใช้ภาษาไทย

การใช้ภาษาในงานประพันธ์ ได้แก่ การใช้คำ ถ้อยคำ ข้อความ การใช้ประโยค การใช้สำนวน การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ เป็นต้น การศึกษาหรือการวิเคราะห์การใช้ภาษา จึงทำได้หลายวิธี บางคนศึกษาเรื่องการใช้คำ หรือถ้อยคำ บางคนศึกษาเรื่องสำนวน บ้างศึกษาเรื่องประโยค และบางคนศึกษาหลายเรื่องพร้อมกันเช่นศึกษาทั้งเรื่องคำ สำนวน ประโยค และภาพพจน์

การใช้คำ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 248) ให้ความหมายของ “คำ” ว่าหมายถึง เสียงพูด เสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่งๆ เสียงพูดหรือลายลักษณ์อักษรที่เขียนหรือพิมพ์ขึ้นเพื่อแสดงความคิดเห็น โดยปรกติถือว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดซึ่งมีความหมายในตัว เรื่อง คำ เป็นสิ่งสำคัญขั้นพื้นฐานสำหรับการใช้ภาษา จะต้องใช้คำหลายคำมาเรียงเข้าตามระเบียบของภาษา เพื่อให้เกิดความหมายตามต้องการ ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้เป็นอย่างดีย่อมจะสามารถเลือกใช้คำได้ถูกต้องตามความหมายและตรงตามความประสงค์ของตน การใช้คำชนิดต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์ใช้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกความคิด มายังผู้อ่านได้อย่างชัดเจน คำ เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องเลือกสรรอย่างดีเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเพื่อส่งสารมายังผู้อ่าน การเลือกคำที่ถูกต้อง ชัดเจนมาใช้ จะทำให้สารที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอผู้อ่านนั้นถูกต้องและชัดเจนบรรลุเป้าหมายดังมีคำกล่าวเรื่องการใช้คำดังนี้

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 68) กล่าวเรื่องการใช้คำสรุปได้ว่า คำเป็นสิ่งที่มียุทธพลมากในการใช้ภาษา คำอาจก่อให้เกิดความรู้สึกกระทบกระเทือนอารมณ์ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้อย่างรุนแรง บางครั้งคำ อาจปลุกเร้า โนคติให้บังเกิดความอึดอัด กระตือรือร้นในการทำงาน ให้ความรู้สึกที่เป็นสุข สดชื่น กระชุ่มกระชวย บางครั้งคำอาจทำให้เกิดความเศร้าสะเทือนใจ ปวดร้าวทุกข์ระทม นักเขียนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงานล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเลือกสรรคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมทำให้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้อ่าน การเลือกใช้คำก็เหมือนกับ การเลือกคนเข้าทำงาน คนบางคนเหมาะกับงานชนิดหนึ่ง แต่อาจจะไม่เหมาะกับงานชนิดอื่น การเลือกใช้คำก็เช่นเดียวกันกับคำกล่าวที่ว่า “คำที่เหมาะสมย่อมอยู่ในที่เหมาะสม”

ฉัตร บุษุนาค และคณะ (2522: 67) กล่าวว่า “คำ คือ หน่วยย่อยที่สุดที่ใช้สื่อความหมายได้ในภาษา การที่เราจะเขียนและพูดให้ได้ดี เราควรทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้คำให้ถูกต้องตามความหมายของคำ การใช้คำให้ถูกต้องตามความนิยมและกาลเทศะ และการใช้คำให้ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา”

สรุปได้ว่า การใช้คำหรือถ้อยคำเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องใช้ความประณีตในการเลือกสรรเพื่อให้เหมาะสมและเป็นที่ประทับใจแก่ผู้อ่าน ผู้ประพันธ์ควรเลือกใช้คำหรือถ้อยคำให้ถูกต้องตามความนิยมและกาลเทศะ ตลอดจนถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา เพราะคำหรือถ้อยคำก่อให้เกิดความรู้สึกกระทบกระเทือนอารมณ์ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ หรือทำให้เกิดความอึดอัดใจหรือรบกวนในการทำงาน ให้ความรู้สึกที่เป็นสุข สดชื่น ทำให้เกิดความเศร้าสะเทือนใจ ทำให้เกิดจินตภาพ เป็นต้น การเลือกใช้คำหรือถ้อยคำจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องคำนึงถึง เพราะจะทำให้ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกมาสู่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน มีผู้ศึกษาและแบ่งชนิด, ลักษณะของคำ และการใช้คำแต่ละประเภทไว้มากมาย ผู้วิจัยพบว่าการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยได้แก่ การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้คำซ้ำ การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ เนื่องจากถ้อยคำและภาพพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึก เกิดภาพที่ชัดเจน เกิดความสมจริง ทำให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจน ดังที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้คือ

การใช้คำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก

การใช้ภาษาเรื่องการใช้คำที่แสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์สัมพันธ์กับการศึกษาบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ เนื่องจาก อารมณ์ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ มีผู้ศึกษาเรื่องการใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึก ดังนี้

พิทยา ลิ้มมณี (2537: 25-38) กล่าวถึงชนิดของคำสื่ออารมณ์ไว้ 9 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. คำที่มีน้ำเสียงแสดงอารมณ์ขัน ล้อเลียน

เป็นน้ำเสียงที่สะท้อนตัวผู้เขียนว่า เป็นคนมีอารมณ์ขันมองโลกในแง่ดี ช่างสังเกตและมีมุมมองที่น่าสนใจ การสร้างอารมณ์ขันในงานเขียนกระทำได้หลายวิธี ที่สำคัญผู้เขียนต้องมี

“กลวิธี” ที่เหมาะสมกับเรื่องซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับตัวละคร โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง และการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ เรื่องขบขันมักสัมพันธ์กับเพศ วัย และสติปัญญาของผู้ฟัง อารมณ์ขันเป็นวิธีหนึ่งในหลายวิธีที่นักเขียนผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมใช้เพื่อช่วยสถานการณ์ในสังคมให้ดีขึ้น

2. คำที่มีน้ำเสียงอ่อนหวานนุ่มนวล

น้ำเสียงเช่นนี้เกิดจากการที่ผู้เขียนเลือกใช้คำที่มีเสียงนุ่มนวลราบรื่นเพื่อแสดงอารมณ์ที่เหมาะสมกับเรื่องในวรรณกรรมก็มักใช้น้ำเสียงนี้กับบทกวีปราโมทย์ อันเป็นบทโหม้มน้าวใจ ซึ่งเป็นลักษณะอันเป็นสากลของมนุษย์ในการแสดงความรักความใคร่ต่อกัน

3. คำที่มีน้ำเสียงประชดประชัน เสียดสี เยาะเย้ย

การใช้น้ำเสียงประชดประชัน เสียดสี เยาะเย้ย เป็นวิธีหนึ่งที่นักประพันธ์ใช้เสนอความคิดเห็นในกรณีที่ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยตรง ผู้อ่านจึงควรพิจารณาว่าผู้เขียนเขียนถึงสิ่งใด มีจุดมุ่งหมายอย่างไร

4. คำที่มีน้ำเสียงโกรธเกรี้ยว แสดงอารมณ์รุนแรง

วรรณกรรมที่ใช้น้ำเสียงโกรธเกรี้ยวนี้ นอกจากจะมีผลกระทบต่อผู้อ่าน ให้ใคร่ครวญถึงความรู้สึกของผู้เขียนแล้ว ยังแสดงให้เห็นอารมณ์รุนแรงจริงจังของผู้ประพันธ์อีกด้วย การใช้คำเสียงโกรธเกรี้ยวช่วยให้บรรยากาศของเรื่องเกิดความจริงจัง ดังนั้น กวีจึงใช้ในโอกาสตัวละครมีความขัดแย้งกันการใช้น้ำเสียงโกรธเกรี้ยวจึงช่วยให้วรรณกรรมมีความเข้มข้นกระทบใจผู้อ่าน ทั้งยังเผยทัศนคติการเขียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วย

5. คำที่มีน้ำเสียงโศกเศร้า สลดหดหู่ ว้าเหว่

เป็นน้ำเสียงที่สร้างบรรยากาศเศร้าสลดของเรื่อง ให้ความสะเทือนใจแก่ผู้อ่านชวนให้เกิดความรู้สึกเห็นใจชะตากรรมของตัวละคร

6. คำที่มีน้ำเสียงปลุกเร้าใจ

วรรณกรรมที่มีน้ำเสียงปลุกเร้าใจ มักเป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายชวนเชิญและโน้มน้าวใจผู้อ่าน เปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำไปในทางสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดประสงค์เฉพาะกิจว่าผู้เขียนต้องการอะไร

7. คำที่มีน้ำเสียงเสียดาย อาลัยอาวรณ์

น้ำเสียงเสียดายอาลัยอาวรณ์ สะท้อนความรู้สึกผูกพันของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้อ่านควรสังเกตลีลาและการใช้ถ้อยคำของผู้เขียนที่อาจจะใช้การเปรียบเทียบ การบรรยายหรือการพรรณนาความ

8. คำที่มีน้ำเสียงชื่นชม ยกย่อง สรรเสริญ

น้ำเสียงชื่นชม ยกย่อง สรรเสริญเป็นน้ำเสียงที่สะท้อนความรัก ชอบ สรรเสริญของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ลักษณะการแสดงออกอาจเสนออย่างตรงไปตรงมา

9. คำที่มีน้ำเสียงจริงจัง เคร่งขรึม

น้ำเสียงจริงจังนี้ปรากฏในงานเขียนประเภทบทความหรือสารคดีบางประเภทที่มุ่งแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ หรือเสนอแนะ ผู้เขียนใช้น้ำเสียงจริงจัง เคร่งขรึม เพราะต้องการให้เกิดความน่าเชื่อถือ และสะท้อนความตั้งใจจริงของผู้เขียนด้วย

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2523: 11-15) จำแนกประเภทของคำต่าง ๆ ไว้เช่น คำที่มีความหมายโดยตรง คำที่มีความหมายโดยนัย คำแสดงอารมณ์ เป็นต้น โดยกล่าวถึงความหมายของคำแสดงอารมณ์ไว้ว่า หมายถึง คำที่เป็นเสียงซึ่งเกิดจากการมณั้สะท้อนใจของมนุษย์

สรุปว่าการใช้คำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก เป็นการใช้คำที่ให้ความหมายตรง และชัดเจน ในการแสดงให้เห็นอารมณ์และความรู้สึก เช่นอารมณ์ขบขัน โศกเศร้า สะท้อนใจ ฯลฯ ซึ่งการใช้คำดังกล่าวแสดงให้เห็นสภาพอารมณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของ

ผู้ประพันธ์ ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาการใช้คำโดยใช้คำว่า ศึกษาการใช้ถ้อยคำ เนื่องจากพบว่า อารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์มิได้แสดงผ่านการใช้คำอย่างเดียว บางครั้งแสดงผ่านถ้อยคำ หรือ วลีด้วย

นอกจากการใช้ภาษาเรื่องการใช้อถ้อยคำแสดงอารมณ์ต่าง ๆ จะทำให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์แล้ว ยังมีการใช้ภาษาที่ช่วยให้เกิดภาพ เกิดจินตนาการ เกิดความสมจริงและมีส่วนในการสร้างอารมณ์และความรู้สึกให้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ การใช้คำซ้ำ การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ ซึ่งการใช้คำหรือภาพพจน์ดังกล่าว นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจน เกิดความสมจริงแล้ว ยังแสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ต้องการสื่อสารมาสู่ผู้อ่านได้ชัดเจนขึ้นด้วย ซึ่งอารมณ์ความรู้สึกเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

การใช้คำซ้ำ

การใช้คำซ้ำ เป็นการใช้คำประเภทหนึ่งที่ช่วยเน้นให้เห็นอารมณ์ของผู้แต่ง (อารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้แต่ง) ดังที่ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523: 110) กล่าวว่า “การใช้คำซ้ำทำให้ข้อความบรรเจิดบรรจงสละสลวยเพราะพริ้ง เน้นอารมณ์ของผู้แต่ง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม”

สมพร มั่นตะสูตร (2525: 71) กล่าวถึงการใช้คำซ้ำว่า หมายถึงการซ้ำคำเพื่อความหมายหนักแน่นขึ้นกว่าเดิม บางครั้งอาจซ้ำคำเพื่อเล่นคำ และบางครั้งอาจซ้ำทั้งคำและความ คือ ไม่ซ้ำเฉพาะคำหรือสองคำแต่ซ้ำข้อความซึ่งไม่ยาวเกินไปนัก

สาคร บุญเลิศ (2538: 39) กล่าวว่า การนำคำมาซ้ำกันก่อให้เกิดความหมายที่แตกต่างกันไปหลายลักษณะดังนี้

1. ซ้ำคำแล้วทำให้ความหมายเปลี่ยนเป็นพหูพจน์ เช่น เด็ก ๆ กำลังเล่น ลูก ๆ ไปไหน
2. ซ้ำคำกริยาเพื่อแสดงว่า กระทำกริยานั้นติดต่อกันไปเรื่อยๆ เช่น พูด ๆจนเสียงแหบ นั่ง ๆนอน ๆอยู่กับบ้าน เป็นต้น

3. คำซ้ำเพื่อให้น้ำหนักลดลง ไม่ยืนยันมั่นคง ให้ความรู้สึกเบาลง อ่อนลง ไม่แน่ใจ ไม่เจาะจงเท่าความหมายเดิม เช่น คุณเป็นเด็กๆนะ มันแดงๆ อยู่ๆ

4. ซ้ำคำเพื่อให้ความหมายหนักขึ้น เด่นขึ้น หรือเฉพาะเจาะจงมากขึ้น บอกความรู้สึกยิ่งนัก มากมาย การซ้ำคำเพื่อความหมายลักษณะนี้ มักจะเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ของคำหน้าและมักใช้ในการพูดเท่านั้น เช่น ผิวของเธอขาวขาว หนังสือดีดี

5. ซ้ำคำขยายเพื่อบอกความแน่น เช่น เขียนดีดี พูดดังๆ เดินเร็วๆ

6. ซ้ำคำเพื่อแยกจำนวนออกเป็นส่วนๆ เช่น ตรวจเป็นบ้านๆ ไป แจกเป็นคนๆ ไปนะ

7. ซ้ำคำแล้วความหมายเปลี่ยนไปเป็นเชิงอุปมาไม่เกี่ยวเนื่องกับความหมายคำเดิม เช่น เรื่องดีๆ ไม่อยากจะฟัง ตอบส่งๆ ไปโดยไม่ใช้ความคิดเลย

8. ซ้ำเพื่อให้เสียงสะดุดเกิดจากการผลัดกันของเสียงเป็นไปโดยธรรมชาติโดยที่อีกคำหนึ่งไม่มีความหมาย เช่น ขโมยขโมจร สะกิดสะเกา

สิริวรรณ นันทจันทุล (2540: 42) กล่าวถึงเรื่องการใช้คำซ้ำว่า เป็นลักษณะหนึ่งในภาษาพูด 16 ลักษณะ โดยกล่าวว่า

คำซ้ำ คือ การเอาคำเดียวกันมาซ้ำกันเพื่อเปลี่ยนแปลงความหมายของคำนั้นให้เพิ่มมากขึ้น หรือลดน้อยลงตามต้องการ คำซ้ำมีหลายลักษณะ อาทิ คำซ้ำที่เลียนเสียงธรรมชาติ เสียงสัตว์และการกระทำของมนุษย์ คำซ้ำที่บอกพหูพจน์ คำซ้ำที่เน้นความให้มีความหมายหนักแน่นยิ่งขึ้น คำซ้ำที่แยกจำนวน คำซ้ำในคู่คือ ซ้ำ 2 คู่ซ้ำกัน เป็นต้น เช่น ปิดเทอมนี้จะไปเที่ยวให้ไกล ๆ เป็นคำซ้ำที่ให้ความหมายหนักแน่นยิ่งขึ้น เป็นต้น

บรรจบ พันธุเมธา (2544: 76) กล่าวถึงความหมายของคำซ้ำ ไว้ดังนี้

คำซ้ำ คือ คำ คำเดียวกันนำมากล่าว 2 ครั้ง มีความหมายเน้นหนักหรือบางที่ต่างกันไปกับคำเดียวเพียงคำเดียว จึงถือว่าเป็นคำสร้างใหม่ มีความหมายใหม่ทำนองเดียวกับคำซ้อน ต่างกันก็แต่เพียงคำซ้ำใช้คำคำเดียวกันซ้อนกันเท่านั้น และเพื่อให้รู้ว่าคำกล่าว 2 ครั้งนั้นเป็นคำซ้ำไม่ใช่คำเดียว ๆ เรียงกัน จึงต้องติดเครื่องหมายกำกับไว้ ในภาษาไทยใช้ไม้ยมกแทนคำท้ายที่ซ้ำกับ คำต้น

สรุปว่า คำซ้ำ หมายถึง คำ คำเดียวกันที่ถูกกล่าวซ้ำ อาจกล่าวซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง คำนั้นอาจซ้ำกันทันที หรือถูกค้นด้วยคำอื่น การซ้ำคำช่วยเน้นความหมายให้ชัดเจนขึ้น ความหมายอาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ได้ คำซ้ำช่วยเน้นให้เห็นอารมณ์ของผู้ประพันธ์ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามความหมายที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงจากการซ้ำคำ แสดงให้เห็นภาวะอารมณ์ของผู้ประพันธ์ที่มีความรู้สึกเพิ่มหรือลด ซึ่งอารมณ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

การใช้คำสัมผัส

คำสัมผัส เป็นการใช้คำที่ทำให้เกิดความไพเราะ และช่วยให้เห็นภาพและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ชัดเจนขึ้น ดังมีผู้กล่าวถึงลักษณะของคำสัมผัสไว้ ดังนี้

ประยงค์ อนันททางค์ (2529: 6-24) แสดงทัศนะเรื่องคำสัมผัส สรุปได้ว่า การประพันธ์ร้อยกรองแต่ละประเภทย่อมมีคุณลักษณะพิเศษและข้อบังคับแตกต่างกันออกไป เป็นต้นว่า ฉันท์ถือ ครุ หลุ โคลงถือวรรณยุกต์ ส่วนกลอนนั้นถือการสัมผัสเป็นสำคัญ หากขาดสัมผัสกลอนนั้นจะดีไม่ได้ แม้กลอนนั้นจะมีการวางโครงเรื่องที่ดี มีเนื้อหาสาระที่เยี่ยมเพียงใด ก็ตาม ความมีชีวิตชีวาของกลอนอยู่ที่สัมผัส นักกลอนที่ดีควรเรียนรู้เรื่องการสัมผัสของกลอนให้ละเอียด การสัมผัสของกลอนมี 2 อย่างคือ สัมผัสนอก กับสัมผัสใน

สัมผัสนอก ได้แก่ การสัมผัสนอกวรรคหรือต่างวรรคกัน คือ คำท้ายของวรรคต้นไปสัมผัสกับคำในวรรคต่อไปตามข้อบังคับและต้องสัมผัสด้วยสระ สัมผัสนอกเป็นสัมผัสบังคับต้องมี มิฉะนั้นไม่ได้

สัมผัสใน ได้แก่สัมผัสที่คล้องจองอยู่ในวรรคเดียวกัน ใช้ได้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร สัมผัสในนี้ไม่บังคับ จะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่มักมักทำให้บทกลอนนั้นไพเราะขึ้น

กุหลาบ มลลิกะมาส (2531: 163) กล่าวสรุปได้ว่า การใช้คำสัมผัสคล้องจอง ทำให้เกิดเสียงเสนาะ เป็นคุณสมบัติที่ทำให้บทร้อยกรองนั้น ๆ เกิดสงดงามยิ่งขึ้น

วันเนา ยูเต็น (2532: 34-65) ได้กล่าวถึงเรื่องการสัมผัส สรุปได้ดังนี้

สัมผัส แปลตามศัพท์ว่า ถูกต้อง แต่ในฉันทลักษณ์หมายความว่า คล้องจอง คือลักษณะบังคับให้ใช้คำคล้องจองกัน หมายถึงคำที่มีสระและมาตราสะกดอย่างเดียวกันแต่ไม่ซ้ำเสียงกัน เรียกว่า สัมผัสสระ ส่วนสัมผัสอักษรนั้นเป็นคำที่คล้องจองกันด้วยพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะตัวเดียวกันหรือเสียงเดียวกันหรือมีเสียงประเภทเดียวกัน สรุปแล้วจะเห็นว่าสัมผัส 2 ลักษณะคือ สัมผัสสระ กับสัมผัสอักษร

วารุณี พลบูรณ์ (2538: 15) กล่าวถึงการเล่นเสียงคำไว้ สรุปได้ว่า

การเล่นเสียง (alliteration) เป็นการเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะหรือสระเหมือนกัน เพื่อให้เกิดภาพ ความรู้สึกตลอดจนความไพเราะของเสียงสัมผัส

ตัวอย่าง

ตะลึงเหลียวเปลี่ยวเปล่าให้เหงาหงิม	สุขลปริ่มเปี่ยมเหวอะเหวอะผอย
โอ้เย็นฉ่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย	น้องจะลอยลมบนไปไหนใด

สุภาณี พัดทอง (2540: 15-26) กล่าวว่า การสัมผัสคือ ความคล้องจองกันของถ้อยคำที่มีเสียงรับกันทำให้เกิดความไพเราะ ถือเป็นบังคับที่สำคัญในบทร้อยกรอง สัมผัสแบ่งออกเป็น สัมผัสนอก สัมผัสใน สัมผัสสระ และสัมผัสพยัญชนะ

สัมผัสสระคือสัมผัสระหว่างคำที่ใช้สระเสียงเดียวกัน ถ้าเป็นคำที่มีตัวสะกดต้องอยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น ภพ จบ หลบ ชบ

สัมผัสอักษรหรือสัมผัสพยัญชนะ คือสัมผัสระหว่างคำที่ใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกัน หรือคำที่มีเสียงพยัญชนะพ้องกัน โดยไม่จำกัดสระและวรรณยุกต์ เช่น สาว สวย ลือ สาร เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ลมลงโลมลาดไม้ กฤษณา
โอบกอบกนาสาหา กลิ่นด้อย

(นายณรินทร์ธิเบศร์ (อิน). นิราศนรินทร์)

สัมผัสนอก คือสัมผัสบังคับที่ส่งและรับสัมผัสจากวรรคหนึ่งไปยังอีกวรรคหนึ่งในบทเดียวกันและเป็นสัมผัสระหว่างบท สัมผัสนอกจะใช้สัมผัสสระเท่านั้น

สัมผัสในคือ สัมผัสที่ส่งและรับสัมผัสกันภายในวรรค ใช้ได้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร สัมผัสในไม่ใช่สัมผัสบังคับ แต่ทำให้บทร้อยกรองไพเราะขึ้น

สรุปว่า คำสัมผัส หมายถึง คำที่มีความคล้องจองกัน ช่วยให้เกิดความไพเราะ ได้แก่ คำสัมผัสสระ สัมผัสพยัญชนะ สัมผัสนอก และสัมผัสใน คำสัมผัสช่วยให้เห็นภาพและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ชัดเจนขึ้น เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความละเอียดละไม มีความสุนทรีย์ และแสดงออกมาให้เห็นผ่านการใช้คำสัมผัสที่ไพเราะดังกล่าว

การใช้ภาพพจน์ (Figures of speech)

ผู้วิจัยศึกษาเรื่องภาพพจน์พบว่าเกี่ยวข้องกับงานวิจัยคือ ภาพพจน์เป็นถ้อยคำบรรยายให้เกิดภาพแจ่มชัด เกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เกิดความรู้สึกอย่างจริงจังและต้องการนำเสนอความรู้สึกนั้นให้ผู้อ่านเข้าถึงความรู้สึกของผู้ประพันธ์ดังกล่าวสนับสนุนของ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523: 110) ที่ว่า “คำที่ทำให้เกิดภาพพจน์หรือ เกิดมโนภาพ เป็นคำบรรยายอธิบายทำให้เกิดภาพขึ้นอย่างแจ่มชัด เหมือนกับผู้อ่านแลเห็นภาพนั้นจริงๆ และเกิดความรู้สึกเห็นจริงเห็นดังตามผู้แต่ง” ภาพพจน์ทำให้เกิดจินตภาพ เกิดความสมจริงขึ้น ซึ่งช่วยกระตุ้นความรู้สึกให้ชัดเจนขึ้น ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิด ความรู้สึกของผู้ประพันธ์อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจนขึ้น

ความหมายของภาพพจน์

เปรมจิต ชนะวงศ์ (2525: 91-95) กล่าวถึง ภาพพจน์ว่า หมายถึง การสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำ เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความคิดและความรู้สึกของผู้เขียนมาสู่ความคิดหรือความรู้สึกของผู้อ่าน

วรุณี พลบูรณ์ (2537: 10) กล่าวว่า “ภาพพจน์ เป็นกลวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจใช้เพื่อให้เกิดผลทางจินตภาพหรือทำให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจได้มากกว่าการเขียนอย่างธรรมดา”

สุจริต เพียรชอบ (2539: 84) กล่าวถึงภาพพจน์สรุปได้ว่า ภาพพจน์ หมายถึง คำหรือสำนวนโวหารที่กวีหรือผู้ประพันธ์ใช้เพื่อสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้อ่านหรือผู้ฟัง บทกวีนั้น ภาพพจน์เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเห็นภาพได้กระจ่างชัด เข้าใจความหมาย เข้าถึงความคิดและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ และสามารถถ่ายทอดความรู้สึก และความคิดเหล่านั้นมาเป็นของผู้อ่านเองจนเกิดความซาบซึ้งในวรรณกรรม

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39) กล่าวถึงภาพพจน์ไว้ในหนังสือภาษากับการสื่อสารว่า ภาพพจน์คือ คำที่ทำให้เกิดภาพในใจ โดยใช้กลวิธีหรือชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความประทับใจ เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และเกิดอารมณ์สะท้อนใจมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 820) ให้ความหมายของภาพพจน์ว่า “ภาพพจน์ หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารทำให้เห็นเป็นภาพ ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงเป็นโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความคิด ความเข้าใจ ให้จินตนาการ และถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา”

สรุปได้ว่า ภาพพจน์ คือถ้อยคำหรือสำนวนโวหาร ที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของตนเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพที่กระจ่างชัด และเข้าใจความคิด และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น

ชนิดของภาพพจน์

ภาพพจน์มีหลายลักษณะ เช่น ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ ภาพพจน์ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน ฯลฯ มีผู้ให้ความหมายและวิธีการใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ดังนี้

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 68) กล่าวว่า คำเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น หวือ หวอ ปัง เพี้ยง เปรี๊ยะ โพละ ผัวะ ฉับ ฯลฯ คำเหล่านี้ ให้ความรู้สึกที่สมจริง ช่วยให้เกิดความรู้สึกนึกคิด และกระตุ้นให้เกิดจินตภาพ

กุหลาบ มลลิกะมาส (2531: 165) กล่าวถึงการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ สรุปได้ว่า การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เป็นการสร้างเสียงที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามการพรรณนาของบทร้อยกรอง เช่น เนื้อเพลงเขมรไทรโยค

น้ำพุพุ่งชาน ไหลมาจดฉาน เห็นตระการ เสียงกังวาน

มันดั่งจอกโครม จอกโครม มันดั่งจอกจอก จอกจอก โครมโครม

ถ้าตัดสร้อย จอกโครม ออก จะทำให้ผู้รับสารเสียบรรยากาศและขาดจินตนาการที่ทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับธรรมชาติตามภาพบรรยายไว้นั้นไปทันที

นอกจากนี้ยังกล่าวถึง สุนทรภู่ ว่าเป็นกวีที่นิยมในเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงมุสิก “กิกกิก” ร้อง เสียงเปี “ต้อยตะริดติตตี เจ้าพี่เอ๋ย จะละเลยเร่ร้อนไปนอนไหน” เป็นต้น

วารุณี พลบูรณ์(2538:11) กล่าวถึงการใช้ภาษาเรื่องสัทพจน์ไว้สรุปได้ว่า

สัทพจน์ (onomatopoeia) เป็นการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อให้เกิดภาพในใจได้ บรรยายภาพเหมือนจริง

ตัวอย่าง

ถึงแก่สหกรณ์กันดังโด้เคียงพร้อมกับเสียงยางรถกับถนนดั่งเอียด

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39-44) แบ่งภาพพจน์ชนิดต่างๆ ไว้ดังนี้

1. อุปมา (simile) คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่โดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะเด่นร่วมกันและใช้คำที่มีความหมายว่า เหมือนหรือคล้ายเป็นคำแสดงการเปรียบเทียบเพื่อเน้นให้เห็นจริงว่า เหมือนอย่างไร ในลักษณะใด เช่น ดวงหน้านางนวลกระจ่างดุจดวงจันทร์ เป็นต้น
2. อุปลักษณ์ (metaphor) คือ การเปรียบเทียบด้วยการกล่าวว่า สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยใช้แสดงการเปรียบเทียบว่า เป็น คือ ความหมายจึงลึกซึ้งกว่าการอุปมา เช่น ลูกคือดวงตาดวงใจของพ่อแม่ เป็นต้น
3. สัญลักษณ์ (symbol) คือ การเปรียบเทียบที่เรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยใช้คำอื่นแทนคำที่ใช้เรียกนั้นเกิดจากการเปรียบเทียบและตีความซึ่งใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป เช่น ตราชูหมายถึงความยุติธรรมและสีขาวหมายถึงความบริสุทธิ์ เป็นต้น
4. นามมัย (metonymy) คือ การใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด เช่น “เวที” หมายถึง การแสดงละคร “มงกุฎ” หมายถึง พระมหากษัตริย์ เป็นต้น
5. อติพจน์ (hyperbole) คือ การกล่าวเกินจริง ซึ่งเป็นความรู้สึกหรือความคิดของผู้กล่าวที่ต้องการย้ำความหมายให้ฟังหนักแน่นจริงจังทั้งผู้กล่าวและผู้ฟังก็เข้าใจว่ามีใช่เป็นการกล่าวเท็จ เช่น จันทน์หัวโล้นจะขาดแล้วนะ หรือ ซาดิหน้าตอนบ่าๆจึงจะได้พบคนดีเช่นนี้อีก เป็นต้น
6. บุคลาธิษฐาน (personification) คือ การสมมติให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความคิด สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสัตว์ให้มีสติปัญญา อารมณ์หรือกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ เช่น “ดาวกระพริบตาเยาะเราหรือดาวเอ๋ย” หรือ “ทะเลไม่เคยหลับไหล เธอตอบได้ไหมไหนจึงตื่น” เป็นต้น

7. การเลียนเสียงธรรมชาติ (onomatopoeia) คือ การใช้คำที่เลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงดนตรี เสียงร้องของสัตว์ หรือเลียนเสียงกิริยาอาการต่าง ๆ ของคน เช่น เสียงระฆังดังหังหัง วังเวมเวม เป็นต้น

เมทินี รัชฎาธิษฐาน และวิเศษ ชาญประ โคน (2546: 44) กล่าวถึงคำเลียนเสียงธรรมชาติไว้ว่า “ภาษาไทยมีคำเลียนเสียงธรรมชาติที่เป็นสื่อให้เกิดภาพและความรู้สึก ดังตัวอย่าง ลมพัดกิ่งมะพร้าว ระหลังคาบ้าน ดังกรากกรากฟุ้งแล้วน้ำกล้ว”

บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79) จำแนกโวหารภาพพจน์ไว้ดังนี้

1. อุปมา คือ การเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง โดยใช้คำที่มีความหมายว่า “เหมือน” คำใดคำหนึ่ง เช่น กล แฉก ดุจ ดัง ราว รวากับ หาน ประหนึ่ง เป็นต้น
2. อุปลักษณ์ คือ การกล่าวถึงของสองสิ่งในเชิงเปรียบเทียบว่ามีคุณสมบัติเหมือนกับ รวากับเป็นสิ่งเดียวกัน โดยใช้คำบอกการเปรียบว่า เป็น คือ
3. บุคลาธิษฐานหรือบุคคลวัต คือ การกล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือสิ่งที่มีชีวิตต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คน แต่แสดงอาการกิริยาของคน เช่น

ยามเช้า
สู่นกป่ามาดมชมดอกไม้
ล้วนอารีมิให้เราเมา
สายหยุดคดขยี้ยห้อยพวงยาน

อุระเราชื่นแ่มแจ่มใส
ข้าขอบใจมาลีที่เบิกบาน
เผยเผยอกลิบประทีนกลิ่นหอมหวาน
กลิ่นซาบซ่านนาสาดอกน้าเขย

เงาะป่า

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2536: 37)

กวีสมมติให้ดอกไม้มีอาการกิริยาอย่างคน คือ มีน้ำใจเพื่อแผ้ว โดยออกดอกบานเต็มต้น และส่งกลิ่นหอมหวาน

4. อติพจน์ เป็นการกล่าวเกินจริง เพื่อเน้นอารมณ์ ความรู้สึก
5. สัจพจน์ คือการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติเพื่อเสริมความมีชีวิตชีวาในภาษาที่กวีเสนอ
6. สัญลักษณ์ คือ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้สื่อความหมายได้ลึกซึ้ง

ฉัตรนันทน์ อนุวัชศิริวงศ์ และคณะ (2548: 286-288) แบ่งโวหารภาพพจน์ไว้สรุปได้ดังนี้

1. อุปมาอุปไมย คือ การเปรียบเทียบโดยตรง เปรียบเทียบสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น สวยเหมือนนางฟ้า ดวงตาของเธอสุกสกาวดั่งดวงดาว เป็นต้น
2. อุปลักษณ์ เป็นการกล่าวเปรียบเทียบเป็นนัยให้เข้าใจเอง ไม่กล่าวเปรียบเทียบตรง ๆ เช่น ที่ประชุมแห่งนี้เป็นที่รวมของบรรดาเสือสิงห์ กระต๊องเรดทั้งหลาย , สวรรค์ในอก นรกในใจ เป็นต้น
3. บุคลาธิษฐาน คือ ภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งไม่มีชีวิตเสมือนเป็นสิ่งที่มีชีวิต เช่น ฟ้าย่องให้ใบไม้เร็งระบำ ปูนสะอื้น เป็นต้น
4. อนุนามนัย คือ การนำส่วนน้อยหรือส่วนย่อยที่เห็นเด่นชัดมากกล่าว โดยหมายถึงส่วนทั้งหมด เช่น กรุงเทพมหานครคือประเทศไทย เพชรบุรีเมืองคนดู
5. นามนัย คือ การเรียกชื่อสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน ไม่เรียกตรง แต่เป็นคำที่รู้จักกันทั่วไป เช่น ฐานันดรที่ 4 คือ นักหนังสือพิมพ์ แย่งเก้าอี้กันคือแย่งตำแหน่งกัน เป็นต้น
6. อธิพจน์ คือ การกล่าวเกินจริง อาจมากเกินจริง หรือน้อยเกินจริง นิยมใช้กันมากแม้ในภาษาพูด เพราะเป็นการเปรียบเทียบที่เห็นภาพได้ง่าย เช่น การบินไทย รักคุณเท่าฟ้า, สู้นั่งเลือดหยดสุดท้าย
7. ปฏิพจน์ คือ การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกันหรือขัดแย้งกันมากกล่าวอย่างกลมกลืนกัน ภาพพจน์ประเภทนี้ต้องวิเคราะห์ความหมายให้ลึกลงไปจึงจะเข้าใจ เช่น รักยาวให้ปัน รักสั้นให้ต่อ เสียน้อยเสียมาก เสียยากเสียง่าย เล็กคิรสโต หัวเราะร่า น้ำตาริน

8. สัทพจน์ คือภาพพจน์ที่เลียนเสียงหรือแสดงลักษณะอาการต่าง ๆ เช่น เสียงดนตรี
อาการของสัตว์ เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารการใช้ภาษาเรื่องภาพพจน์ พบว่าภาพพจน์มีหลายชนิด ภาพพจน์แต่ละชนิดเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ผู้ประพันธ์สื่อภาพและความหมายยังผู้อ่านได้ชัดเจนขึ้น การใช้ภาพพจน์ด้วยการเลียนเสียงธรรมชาติคือการใช้คำที่เหมือนเสียงที่เกิดจากธรรมชาติซึ่งผู้ประพันธ์สัมผัสมา และนำมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านเกิดภาพและความรู้สึกเช่นเดียวกับผู้ประพันธ์ ช่วยสร้างบรรยากาศและจินตนาการที่ชัดเจน เช่นเสียงร้องของสัตว์ เสียงน้ำไหล นั้น ภาพพจน์ชนิดนี้มีความน่าสนใจและเกี่ยวข้องกับการวิจัยเนื่องจากช่วยเพิ่มบรรยากาศและความรู้สึก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าภาพพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยได้แก่ การใช้อุปมาและการใช้บุคลาธิษฐาน ภาพพจน์ดังกล่าวช่วยให้เห็นภาพและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ซึ่งต้องการถ่ายทอดมาสู่ผู้อ่านให้ได้รับความรู้สึกเช่นเดียวกัน และความรู้สึกเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิภาพของผู้ประพันธ์

โดยสรุป จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการใช้ภาษา ผู้วิจัยพบว่า การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้คำซ้ำ การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ เกี่ยวข้องกับการวิจัยเนื่องจากคำดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการสื่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้ประพันธ์มาสู่ผู้อ่าน เช่น ภาพพจน์ทำให้เห็นภาพที่ผู้ประพันธ์สัมผัสมาชัดเจนขึ้น คำซ้ำ เห็นความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่รู้สึกมากขึ้นหรือรู้สึกลดน้อยลงจากการสัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นต้น การใช้ภาษาดังกล่าว ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น ผู้ประพันธ์เกิดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจึงถ่ายทอดความรู้สึกเหล่านั้นผ่านการใช้ภาษาดังกล่าว ซึ่งอารมณ์และความรู้สึกเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องบุคลิภาพของผู้ประพันธ์

นอกจากการศึกษาเรื่องการใช้ภาษาจะแสดงให้เห็นบุคลิภาพของผู้ประพันธ์แล้ว การศึกษาโลกทัศน์ ความคิด หรือแนวคิดของผู้ประพันธ์ก็แสดงให้เห็นบุคลิภาพของผู้ประพันธ์เช่นกัน ผู้วิจัยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโลกทัศน์ และแนวคิดของผู้ประพันธ์ ดังนี้

เอกสารเกี่ยวกับความหมายและประเภทของโลกทัศน์ (แนวคิด ทรรศนะ) ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาของงานประพันธ์

จากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยพบว่า คำว่า โลกทัศน์ แนวคิด หรือทรรศนะ ให้ความหมายในทิศทางเดียวกัน แสดงให้เห็นความคิด ความเห็น มุมมองของบุคคลหนึ่งต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า โลกทัศน์ ในงานวิจัยนี้โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ประกอบกันทั้งเรื่องโลกทัศน์ และแนวคิดหรือความคิดเห็น ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

ความหมายของโลกทัศน์ และแนวคิด

สมบัติ จันทรวงศ์ (2537) กล่าวว่า “โลกทัศน์ หรือ World views หมายถึงความคิดของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ ที่เป็นระบบอันว่าด้วยจักรวาลหรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย คือ ระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทศนคติ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีรวมกันอันเกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์”

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2519: 144) กล่าวเกี่ยวกับการศึกษานุคลิกภาพกับงานประพันธ์สรุปได้ว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในงานประพันธ์แสดงถึงโลกทัศน์ ของผู้ประพันธ์ เช่น นักเขียนชมรมธรรมชาตินิยม (naturalism) ของฝรั่งเศส เช่น เอมีล โซลา ที่พยายามแสดงว่านิสัยชั่วเกิดจากกรรมพันธุ์ และเรื่องเวดล้อม หรือ Discours sur l'histoire universelle ของบอสสุเอท์ พยายามใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องพิสูจน์อำนาจของพระ ซึ่งทำให้เราเห็นโลกทัศน์ของเขาอย่างชัดเจน ยิ่งนักประพันธ์เป็นที่นิยมมากเพียงใด ความคิดความอ่านของเขาก็ย่อมมีโอกาสแสดงอิทธิพลต่อสังคมมากเพียงนั้น

เปลื้อง ณ นคร (2511: 25) กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดว่า “แนวคิดคือ จุดสำคัญของเรื่อง ที่ผู้ประพันธ์ไม่ได้บอกตรง ๆ ว่ามีความคิดเห็นในเรื่องอะไร เช่นไร แต่เมื่อคนอื่นอ่านจบลงแล้ว ก็จะเกิดความรู้สึกหรือเกิดแนวคิดอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการ”

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520: 83-84, 109-110) กล่าวถึงแนวคิดสรุปได้ว่า แนวคิด คือ สารัตถะของเรื่องแสดงลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมชาติของมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็นและมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน สารัตถะของเรื่องจึงเป็นสาร (Message)

ที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่านแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของลักษณะของชีวิตมนุษย์ ในขณะที่เรื่องดำเนินไปนั้นสารัตถะของเรื่องก็จะปรากฏขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อยืนยันว่า นั่นคือความมุ่งหมายที่ผู้แต่งมีเจตนาจะเปิดเผย แนวคิดมีลักษณะสมจริงต่อสภาพสังคมและของมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ได้กว้างขวางลึกซึ้ง

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2538: 156-157) ได้ให้ความหมายของแนวคิดสรุปได้ว่า บทร้อยกรองหรือกวีนิพนธ์ คือการแสดงออกถึงประสบการณ์ของมนุษย์ซึ่งรวมเอาความหมาย (Meaning) และความคิด (Idea) ไว้ด้วยกัน ทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่ผู้แต่งต้องการสื่อถึงผู้อ่าน

แนวคิด (Theme) ในบทร้อยกรองก็เช่นเดียวกับแนวคิดในนวนิยายและเรื่องสั้นคือหมายถึงความคิดอันเป็นศูนย์กลางในงานเขียนที่แสดงให้เห็นความเป็นจริงเกี่ยวกับประสบการณ์ของมนุษย์

บทร้อยกรองอาจมีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรก็ได้ เช่น กวีอาจเขียนถึงดอกไม้ ความทรงจำเกี่ยวกับวัยเยาว์ ครอบครัว ความรัก ความลึกซึ้งของจักรวาล การเล่นิทานหรือตำนานเก่า พุทธถึงความกลัวต่อสิ่งต่าง ๆ วิเคราะห์ความอยู่ดีธรรมดาของสังคม วิเคราะห์การเมือง หรือเสนอเนื้อหาเชิงปรัชญา แม้ว่ากวีหรือผู้แต่งจะไม่มีข้อจำกัดในการเสนอเนื้อหา แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว สิ่งที่กวีมักจะนำมาเขียนถึงมักจะได้แก่เรื่องราวของความรัก ธรรมชาติ ความตาย และเรื่องราวในครอบครัว

แนวคิดเป็นสารัตถะที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ แนวคิดในบทร้อยกรองมีความหมายมากกว่าเนื้อหา เพราะเป็นสิ่งที่แสดงถึงแนวความคิดของกวีที่มีต่อเรื่องราวหรือสิ่งต่าง ๆ แนวคิดจึงเป็นเสมือนศูนย์กลางแห่งความคิดของกวีหรือผู้แต่ง

ในการค้นหาแนวคิดในบทร้อยกรองหรือกวีนิพนธ์นั้น ผู้อ่านควรพิจารณาจากรูปแบบของร้อยกรองนั้น ๆ รวมไปถึงการศึกษาน้ำเสียง ภาษา จินตภาพ และทุกองค์ประกอบ เพราะองค์ประกอบทุกส่วนจะเป็นตัวที่ช่วยกันส่งเสริมให้ความคิดของกวีปรากฏออกมา

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า โลกทัศน์ หรือ แนวคิด แสดงถึงความคิด ความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นสาร หรือสารัตถะสำคัญของเรื่อง ที่ผู้เขียนคิดเห็นหรือมีทัศนะอย่างใดอย่างหนึ่งกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือกับสิ่งแวดล้อมที่ผู้เขียนได้สัมผัส แล้วถูกนำเสนอออกมาผ่านงานเขียนของตน เช่นความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว ความรัก ความตายเรื่องธรรมชาติ ความลึกซึ้งของ

จักรวาล เป็นต้น ซึ่งความคิดที่ว่านี้อาจจะซ่อนอยู่ในงานเขียนซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่ต้องวิเคราะห์ตีความ ศึกษาค้นคว้าให้เข้าใจ หรือผู้เขียนอาจบอกเล่าความคิดนั้นโดยตรงเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้โดยง่ายก็ได้

ประเภทของ โลกทัศน์ หรือ แนวคิด

โลกทัศน์หรือ แนวคิด คือความคิด ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอมาสู่ผู้อ่าน จากการศึกษาพบว่า ผู้ศึกษาแต่ละท่าน ได้จำแนกประเภทของ โลกทัศน์หรือแนวคิดในด้านต่าง ๆ ดังนี้

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร (2518: 8) แบ่งโลกทัศน์หรือแนวคิดเป็น 4 ชนิด คือ

1. โลกทัศน์หรือแนวคิดแสดงทัศนะ คือ โลกทัศน์ที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอหรือแสดงทัศนะความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. โลกทัศน์หรือแนวคิดแสดงอารมณ์ คือ โลกทัศน์ที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนออารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร
3. โลกทัศน์หรือแนวคิดแสดงพฤติกรรม คือ โลกทัศน์ที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละครและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในเรื่องจะเป็นส่วนสำคัญของเรื่อง อาจเกิดขึ้นจากการคลี่คลายมาจาก
 - 3.1 ทัศนะต่อค่านิยมหรือคุณธรรมบางประการ
 - 3.2 ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์
4. โลกทัศน์หรือแนวคิดแสดงสภาพและเหตุการณ์

ประทีป วาทิกทินกร (2521: 70-160) ศึกษางานของสุนทรภู่ ซึ่งแฝงความคิด ด้านต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของสุนทรภู่ ดังนี้

1. มีความนิยมยกย่องสถาบันกษัตริย์

เป็นความนิยมยกย่อง ขอมรับอำนาจทั้งปวงของพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่เป็นราษฎร
 ผู้หนึ่งเช่นเดียวกับความสำนึกของคนไทยทั้งมวล ตระหนักว่ากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อ
 บ้านเมืองและเป็นศูนย์รวมของประชาชน เป็นผู้บำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร ดังเนื้อหาใน
 เพลงยาวถวายโอวาท ของสุนทรภู่ ดังนี้

จงอยู่ดีศรีสวัสดิ์พิพัฒน์ผล ให้พระชนม์มั่งยืนหมื่นพรรษา
 ได้สืบวงศ์พงศ์มกุฏอยุธยา บำรุงราษฎรศาสนาถึงห้าพัน
 (ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 82)

2. ความคิดของผู้ที่มีปมด้อยในฐานะ ขมขึ้น พบกับความทุกข์ยากลำบาก

เป็นความคิดหรือทรรสนะของคนที่พบกับความทุกข์ยากลำบาก ยากไร้ฝืดเคือง
 ความลำบากอาจเกิดจากการถูกบีบคั้นทางใจหรือด้านความเป็นอยู่ เกิดความไม่สมหวัง ทำให้ท้อใจ
 ไม่มีกำลังใจจะต่อสู้หรือมีความพยายามน้อยลง เช่น

ถึงคลองขวางบางกระเทียมสะท้อนนอก โอ้มาดกอ้างว้างอยู่กลางหน
 เห็นแต่หมอนอ่อนแอบอุระตน เพราะความจนเจิวจึงจำระกำใจ
 (ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 70)

3. ความคิดที่แสดงถึงการเป็นคนรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อม ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

เป็นความคิดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีการศึกษาคี ครอบรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น ตำนาน
 สถานที่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เรื่องราวในประวัติศาสตร์ สภาพบ้านเมืองและ
 สังคม และชอบถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ตัวอย่างเรื่องสิงห์ไตรภพที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติของ
 เสนาอำมาตย์ในอดีตดังนี้

มาดยว่าไอ้พระพุทธรูปหม่อม เคยชูป้อมรักใคร่ใครจะเหมือน
พระโปรดเกล้าเข้าเดือนออกสามเดือน ทั้งค่าน้ำเชิงเรือนไม่เรียกเลย

เรื่อง “เข้าเดือนออกสามเดือน” นั้นเป็นการเกณฑ์ไพร่เข้าทำงานให้หลวง ในสมัยอยุธยา ไพร่หลวงต้องเข้าเวรทำงานให้ราชการเดือนหนึ่งและออกไปอยู่บ้านเรือนประกอบอาชีพของตนได้ เดือนหนึ่ง เรียกว่าเข้าเดือนออกเดือน มาถึงสมัยรัชกาลที่ 1 เปลี่ยนเป็นเข้าเดือนออกสองเดือน และ สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นเข้าเดือนออกสามเดือน ส่วนค่าน้ำและเชิงเรือนเป็นภาษีอากรที่หลวงเรียกเก็บ จากรายการ ค่าน้ำหมายถึงอากรจับสัตว์น้ำ และเชิงเรือนหมายถึงอากรค่าที่ เหล่านี้ถือเป็นเรื่องราว ในประวัติศาสตร์ สภาพความเป็นอยู่ในสังคม ที่สุนทรภู่นำเสนอไว้ (ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 87) หรือตอนที่สุนทรภู่เดินทางผ่านบ้านบางนายไกร ได้เล่าถึงตำนานเรื่องไกรทองไว้ให้ผู้อ่าน ทราบที่มาในนิราศพระปฐม ดังนี้

บางนายไกรไกรทองอยู่คลองนี้ ชื่อจึงมีมาทุกวันเหมือนมันหมา
ไปเช่นฆ่าชาละวันให้พลันตาย เป็นเลखाเชี่ยวชาญผ่านวิชา
(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 138)

4. ความคิดหรือทฤษฎีที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต พร้อม ถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ

เป็นแนวคิดของผู้ที่มีประสบการณ์การใช้ชีวิตหลายด้าน ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย กระทั่งมีแบบอย่าง แนวทางที่ถูกที่ควร มีข้อคิด ประชญา คติชีวิต ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติตัว ที่สามารถถ่ายทอดเป็นหลักปฏิบัติที่ดีในสังคมได้ ดังการให้ความสำคัญกับการศึกษาว่าเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ ต้องรู้ว่าจะใช้วิชาความรู้ให้เกิดประโยชน์นั้นทำได้ อย่างไรซึ่งสุนทรภู่เขียนไว้ในเพลงยาวถวายโอวาทได้แก่

อันความคิดวิชาเหมือนอาวุธ ประเสริฐสุดซ่อนใส่ไว้ในฝัก
สงวนคมสมนึกใครชักชัก จึงช่อยชักเชือดฟันให้บรรลัย
(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 80)

หรือ คำสอนในในเพลงยาวถวายโอวาท ว่า

จะรักชังทั้งสิ้นเพราะล้นพลอด	เป็นอย่างยอดแล้วพระองค์อย่าสงสัย
อันช่างปากยากที่จะมีใคร	เขาชอบใช้ช่างมือออกอื้ออึง
จงโอบอ้อมถ่อมกตพระยศศักดิ์	ถ้าสูงนักแล้วก็เขาเข้าไม่ถึง
ครั้นต่ำนักมักจะผิดคิดรำพึง	พอต่ำถึงกลางนั้นขยันนา

(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 157)

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2532: 158-519) กล่าวถึงโลกทัศน์หรือแนวคิดว่าแบ่งเป็น 4 ประเภทสรุปได้ดังนี้

1. โลกทัศน์หรือแนวคิดเรื่องความประพฤติ ซึ่งครอบคลุมความประพฤติกุศลทุกอย่าง เช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยมากตัวเอกของเรื่องมักเผชิญเคราะห์กรรมนานาประการแต่ภายหลังก็ผ่านอุปสรรคเหล่านั้นได้เพราะการประพฤติตนเป็นคนดี และตัวร้ายของเรื่องจะต้องเผชิญผลแห่งกรรมที่ตนก่อขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชื่อนี้ นิยมมากในวรรณคดีแบบฉบับ ความประพฤดียังครอบคลุมถึงการวางตัว การเข้าใจคนอื่น เอาใจคนอื่น มาใส่ใจตน มีมารยาท มีความสุภาพ และมีความเป็นผู้ดี
2. โลกทัศน์หรือแนวคิดเรื่องการเผยแพร่ศาสนา ก่อนจะเริ่มมีพุทธศาสนาประจำชาติ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือผี อาจห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้ใหญ่ เช่น ตะเคียน เพราะคิดว่ามีผีหรือเทพารักษ์ประจำอยู่ เมื่อมีการเผยแพร่พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดู ไทยเลือกพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็ยังนับถือผี เช่นขุนช้างขุนแผนเชื่อเรื่องผีเรือน กุมารทอง เป็นต้น หรือในเรื่องมหากาพย์ มีภควัทคีตา ซึ่งเป็นปรัชญาการเมือง กล่าวถึงการฆ่าคนว่ามีโทษเรื่องบาป เพราะเป็นการแยกอณู เป็นต้น
3. โลกทัศน์หรือแนวคิดเรื่องการรักษาขบถของกษัตริย์และนักรบผู้กล้า เป็นแนวคิดเกี่ยวกับผู้ทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง รวมถึงการแสดงความภูมิใจในเหตุการณ์บางเหตุการณ์ จนกวัดต้องบันทึกเก็บไว้ และแสดงความชื่นชมนั้นปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด แนวคิดนี้ก็เป็นที่ยกกันมาก วรรณคดีที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าวได้แก่ ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตโองการแช่งน้ำ

4. โลกทัศน์หรือแนวคิดเรื่องความรัก แนวคิดเรื่องนี้ได้รับความนิยมมาก ความรักดังกล่าว มีทั้งความรักระหว่างหนุ่มสาว รักชาติ รักบิดามารดา ความรักระหว่างสามีกับภรรยา และความรักในลักษณะอื่น ๆ แนวคิดเกี่ยวกับความรักที่นิยมมากคือความรักระหว่างหนุ่มสาว วรรณคดีที่เสนอความคิดเกี่ยวกับความรัก เช่น ลิลิตพระลอ ทั้งความรักระหว่างหนุ่มสาว ระหว่างพ่อแม่ลูกหรือระหว่างนายกับบ่าว

สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 29-97) แบ่งโลกทัศน์หรือความคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์งานเขียนของสุนทรภู่ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องบุญ-กรรม สิ่งกำหนดความเป็นไปในจักรวาล

คือ สุนทรภู่เชื่อว่า บุญ-กรรมเป็นเครื่องกำหนดความเป็นไปของบุคคล ของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ของสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก ซึ่งเป็นความเชื่อเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป ดังตัวอย่างในลักษณะที่กล่าวว่า

เจ้าประคุณทนต์เทศของลูกเอ๋ย
มาละเลยลูกไว้ให้โหยหา
จะตายเป็นมิได้เห็นพระมารดา
นี้เสียว กองกรรม มาจำเป็น

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2537: 31)

- 1) การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสุนทรภู่ในฐานะปัจเจกชน(ความรู้สึทางกาย-ใจ)
- 2) การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสุนทรภู่ในฐานะสมาชิกของสังคมเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติและสังคม
- 3) วิเคราะห์เรื่องขอบเขตของสังคม
- 4) ความสัมพันธ์ของสุนทรภูู่กับเจ้านาย

สุนทรภู่มีความคิดที่ต้องการมีเจ้านายเป็นที่พึ่ง หากขาดเจ้านายแล้วเหมือนไร้ที่พึ่งพา
ดังปรากฏในลักษณะวงศ์ว่า

ตัวก็จนแล้วเป็นคนไม่มีเจ้า
มีแต่ควาปากคนว่าหยาบหยาม
จะขอเข้าเป็นข้าพวงาม
เมื่อถึงยามทุกข์ร้อนได้ผ่อนผัน

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2537: 62)

- 5) ความสัมพันธ์กับคนรัก บิดามารดา ญาติ
- 6) ภาพสะท้อนเรื่องความดีและความชั่ว
- 7) งานเขียนที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล
- 8) งานเขียนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของสุนทรภูู่กับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ

เป็นงานเขียนที่แสดงแนวคิดของคนที่มีความเชื่อ มีความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และ
ขอพึ่งพา ในอำนาจลึกลับหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ดังตัวอย่าง เรื่อง ลักษณะวงศ์ ที่สุนทรภู่มีความ
เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยปกป้องอันตรายของตัวตัวละครเอกได้ เมื่อท้าวพรหมหัตถ์สั่งประหารชีวิตนาง
สุวรรณอำภา และลักษณะวงศ์นั้น สุนทรภู่เขียนให้พระอินทร์ลงมาช่วยโดย

“เข้าเคียงลักษณะวงศ์กับนงคราญ จึงบันดาลมิให้ดาบนั้นฟันลง”

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2537: 91-92)

2. งานเขียนประเภทคำสอน

คณา วงศ์ธนะชัย (2542: 226-230) ได้กล่าวถึงแนวคิดในร้อยกรองไทยแต่โบราณ
สรุปได้ว่า จะปรากฏอิทธิพลของปรัชญาพุทธศาสนาอยู่อย่างเด่นชัด แม้จะเป็นเพียงปรัชญาขั้นพื้นฐาน
ในการดำรงชีวิต มิใช่อภิปรัชญาก็ตาม เช่น ความเชื่อในเรื่องกรรม เชื่อในความไม่เที่ยงแท้ เชื่อว่า
ชีวิตนี้เป็นทุกข์ เชื่อว่ารูป รส กลิ่น เสียง เป็นสิ่งที่ทำให้คนลุ่มหลงได้ ฯลฯ แม้แต่การมองปัญหาของ
กวีไทยในอดีตก็จะพุ่งเล็งไปที่ปัญหาแต่ละบุคคลมากกว่าปัญหาของมนุษยชาติ หรือ ปัญหาเหนือ
โลก และแม้กวีจะเฝ้ามองถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองแต่ก็ไม่หลงไหลไปถึงสังคมในอุดมคติ
แต่เมื่อรับอิทธิพลจากตะวันตกแล้ว แนวคิดที่ปรากฏในร้อยกรองไทยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจาก

เดิมอย่างเห็นได้ชัด ผู้แต่งรับอิทธิพลแนวคิดจากตะวันตกมาใช้ในร้อยกรองไทยมากขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกแนวคิดที่ปรากฏในบทร้อยกรองปัจจุบันออกได้ดังนี้

1) แนวคิดแบบจินตนิยม (Romanticism) เป็นแนวคิดที่ให้เสรีภาพแก่การแสดงออกทางอารมณ์ มากกว่าจะคำนึงถึงข้อเท็จจริง หรือการยอมรับว่าถูกหรือผิดของสังคม นักเขียนแนวจินตนิยมจึงแต่งเรื่องให้เป็นอย่างไรก็ได้ตามอารมณ์ของตน ฉะนั้นเนื้อหาของร้อยกรองแนวนี้จึงวนเวียนอยู่กับเรื่องความรัก โลก โกรธ หลง อันเป็นกิเลสตัณหาของปวงชน

ตัวอย่างร้อยกรอง

อย่าพูดว่าเรานี้ไม่มีสิทธิ์

เรามีสิทธิ์ทำตามความพอใจ

คนอย่างเราเคยแพ้แก่ใครบ้าง

มีความคิดความรู้คู่กับเชาวน์

ก็เมื่อเรารักกันปานชีวิต

ใครของเธอเธอของใครไม่สำคัญ

อันกำแพงประเพณีที่หวงห้าม

ยากแสนยากหาผู้คู่สักพัก

อย่าพูดว่าเรานี้ไม่มีสิทธิ์

เรามีสิทธิ์ทำตามความพอใจ

อย่าน้อยจิตโทษฟ้าเทวาไหน

จะมีใครหาญมาขวางหน้าเรา

ทำทุกอย่างใครกล้าว่าเราเขลา

และให้เขาว่อนข้อต่อชีวิต

ย่อมมีสิทธิ์ทำตามความใฝ่ฝัน

เจ้าของอันควรถือคือความรัก

เราจะข้ามก็ได้ใครจะดัก

อุปสรรคเรียงหน้ามาเป็นไร

อย่าน้อยจิตโทษฟ้าเทวาไหน

แต่ไม่ใช่สิทธิ์นั้นเท่านั้นเอง

(เรามีสิทธิ์: นภลัย ฤกษ์ชนะ)

2) แนวคิดแบบอุดมคตินิยม (Idealism) เป็นแนวคิดที่มุ่งเสนอเรื่องราวหรือสิ่งที่ผู้แต่งเห็นว่า “น่าจะมี” หรือ “ควรจะเป็น” อันเป็นความมุ่งหวังในความสมบูรณ์แบบของสรรพสิ่งซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความสมบูรณ์แบบเป็นสิ่งที่มิอยู่ในความคิดเท่านั้น ยากที่จะเป็นจริงได้ งานเขียนแนวอุดมคตินิยมจึงมักเสนอภาพหรือเรื่องราวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้มีลักษณะดีกว่า งดงามกว่า หรือสูงกว่าสภาพที่เป็นจริงอยู่เสมอ เช่น

ความเมตตาปราณีอยู่ที่ไหน

ชุ่มชื่นล้ำมฤตชิดชีวิต

ผ่องอำไพราวพรอมสวรรค์

ราวของขวัญเทพประทานลอยผ่านฟ้า

ความรู้สึกถึงซึ่งหรือสูงส่ง	จักยืนยงคงอยู่คู่ชีพข้า
การผูกเกี่ยวเหนื่ออะไรในโลกา	สืบบรรพาสิริจิตโสภิตพรรณ
ความหมุนเวียนเปลี่ยนแปรอาจแท้เที่ยง	ยิ่งกว่าเสียงโกสินทร์ปิ่นสวรรค์
ด้วยเมตตาปรานีเหนือชีวัน	เหนือนิรันดร์กรุณาไม่ราโรย
ความรู้สึกถึงซึ่งซึ่งซึ่งสูงสุด	ช่างผ่องผุดราวพิณยินหวานโทย
เยือกอย่างชลฝนซาอยู่ปรายโปรย	ชีพชื่นเชยเหนือนิรันดร์มันมานเลย

(เหนือนิรันดร์: ทวีปาร)

3) แนวคิดแบบสัจนิยม (Realism) เป็นแนวคิดที่มุ่งสะท้อนภาพ ชีวิต และสังคมมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง ดังนั้นงานร้อยกรองแนวสัจนิยม จึงแสดงให้เห็นภาพทั้งในด้านดีและด้านร้ายอย่างตรงไปตรงมา เช่น

ทุ่งข้าวเขียวขจี	สีสดชื่นร้อนลมไหว
ปู ปลาแม่เต็มไคล	ในน้ำใสได้สันตะวา
สำหรับชูดอกกระเจีริด	แมลงน้อยนิดไร้เคียงสา
เกาะดอกหญ้าบนคันนา	แมงมุมตั้งท่าตะกรุบกิน
ควายเคี้ยวเอื้องนอนหนอง	แหวดามันหมองไม่สิ้น
เหลือบรันวนเวียนบิน	เกาะกินเลือดล้นฟุ้งกลวง

(ทุ่งข้าว: อังคาร กัลยาณพงศ์)

4) แนวคิดแบบธรรมชาตินิยม(Naturalism) เป็นแนวคิดที่แตกแขนงไปจากแนวคิดแบบสัจนิยม แต่จะมุ่งมองไปในด้านเศร้าและหม่นหมองของชีวิต และสังคมมนุษย์ ด้วยความคิดที่ว่า ความเลวร้ายต่าง ๆ เหล่านั้น มีสาเหตุมาจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ธรรมชาติ หรือค่านิยมของสังคมบีบบังคับให้มนุษย์ต้องมีฐานะต่ำต้อยในสังคม หรือทำให้ผู้ในฐานะที่ต้องเสียเปรียบคนอื่น ๆ ในสังคมเช่น

แต่ละข้ามแต่ละชั้นของบันฑิต	ทุกอย่างก้าวกว่าพิชิตล้วนยากเข็ญ
แต่ละช่วงแต่ละฉากล้วนยากเย็น	ทุกก้าวย่างกว่าจะเป็นแทบวายปราณ
ซึ่งสังคมเส็งเคร็งและโสโครก	พร้อมสับโขกใครใครที่ไม่ผ่าน
ค่านิยมปรีญาเหมือนปรางกร	คอยแบ่งงานแบ่งเหงื่อแห่งเชื้อชน

ก็เหวี่ยงไคลของไครนั้นไหลหลัง อยู่เบื้องหลังความสำเร็จอันแผ่ผล
 เหงื่อซึ่งสร้างทางให้หลายหลายคน ขึ้นหอคอยคอยปล้นเหงื่อคนกิน
 สำหรับเธอถึงดั้นถึงบันทึก หากความคิดแคบคับหวังทรัพย์สิน
 รักษาตัวตามตำราจนชาชิน กระชากเลือดกำซาบลิ้นเหลือโอชะ
 จึงบันทึกพระราชย์มีกลาดเกลื่อน เสือครุยเปื้อนจมปลักความกักขะ
 อนาคตข้างหน้าล้วนภาระ เธอต้องกวาดกองขยะให้สังคม
 แต่ละวาระแต่ละวันของบันทึก ต้องทำลายอธิปไตยที่สั่งสม
 แต่ละก้าวแต่ละย่างต้องล้างล้ม ความโสมมทั้งหมดด้วยมือเธอ

(ถึงบันทึก: คมทวน กันธนู)

5) แนวคิดแบบอัตถิภาวนิยม เป็นแนวคิดที่แสวงหาคูณค่าใหม่ ๆ ในชีวิต แนวคิดนี้
 จะยกย่องคนที่กล้าตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

6) แนวคิดแบบสัญลักษณ์นิยม เป็นแนวคิดที่ใช้สัญลักษณ์เขียนแทนสิ่งที่ต้องการ
 กล่าวถึง

สายทิพย์ นุกุณกิจ (2543: 66-73) กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดในงานประพันธ์ปัจจุบัน
 รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก ซึ่งแบ่งประเภทได้ดังนี้

1. แนวคิดแบบจินตนิยม (Romanticism) คือแนวคิดที่มุ่งให้ความสำคัญแก่เรื่อง
 อารมณ์ ความรู้สึกและญาณสังหรณ์ของผู้แต่งมากเป็นพิเศษ เพราะมุ่งจะให้ เป็นเครื่องประเทือง
 อารมณ์แก่ผู้อ่านมากกว่าประเทืองปัญญา เนื้อหาของบทร้อยกรองตามแนวนี้ จึงมักพัวพันอยู่กับ
 เรื่องความรัก โลก โกรธ หลงซึ่งเป็นกิเลสของมนุษย์ทั่วไป เช่น

รู้ทั้งรู้ว่ารักจักให้ทุกข์
 ช่างไม่เช็ดหรือโรนระใจเรา

ใจยังรุกร้าหลอกให้บอกเขา
 เขามีเจ้าของแล้วในแววดา

(เดือนดับในดวงตา: เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

2. แนวคิดแบบอุดมคตินิยม (Idealism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนภาพหรือเรื่องราวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความคิดนึกของผู้แต่งที่เห็นว่า “น่าจะมี...” หรือ “ควรจะเป็น” แนวคิดที่ผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้นนี้มีลักษณะที่ขาดความสมจริง เพราะมิได้สร้างสรรค์ขึ้นจากหลักแห่งความเป็นจริงของสรรพสิ่งต่าง ๆ แต่สร้างจากความมุ่งหวังจะให้สรรพสิ่งเหล่านั้น “มี หรือ เป็นอยู่” เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด งามที่สุด หรือสมบูรณ์แบบที่สุด โดยใช้ความศรัทธา ความปรารถนา และค่านิยมส่วนตัวของผู้แต่งในเรื่องของความถูกต้อง ความดี ความงามและความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ในการสร้างสรรค์ เราจึงพบว่าแนวคิดเชิงอุดมคตินี้ มักสะท้อนภาพหรือเรื่องราวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีลักษณะดีกว่า งดงามกว่าหรือสูงส่งกว่าสภาพหรือเรื่องราวของสิ่งนั้นเสมอเช่น การสร้างตัวละครให้มีลักษณะเชิงอุดมคติ เช่นผู้แต่งเชื่อว่าคนดีคือคนที่มีหน้าตาดี มั่งมีเงินทอง และมีฐานะทางสังคมสูง

3. แนวคิดแบบสัจนิยม (Realism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนความเป็นจริงในชีวิตของมนุษย์และสังคมมนุษย์ออกมาโดยตรงทั้งในด้านดีและด้านร้าย ดังตัวอย่างบทร้อยกรองชื่อ “ทุ่งข้าว” ของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่า อังคาร มิได้มองทุ่งข้าวเฉพาะด้านความงดงาม ความสงบร่มรื่นตามธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ยังมองได้ลึกและชัดเจนกว่า เพราะเขามองเห็นถึงความจริงซึ่งเป็นสิ่งน่าเกลียดน่ากลัว น่าขยะแขยง คือ การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในทุ่งข้าว ซึ่งมีแต่การเอารัดเอาเปรียบชนิด “สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็ก” แทบทั้งสิ้น แต่กระนั้นผู้อ่านก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสิ่งที่อังคารหยิบยกมาเสนอต่อผู้อ่านนั้นมีใช้ “สภาพความเป็นจริงของทุ่งข้าว” ไม่ว่าจะเป็นความเป็นจริงในด้านความงดงาม หรือความน่าขยะแขยง นอกจากนี้ หากผู้อ่านไม่เพ่งเล็งตีความเฉพาะตามตัวอักษรก็จะพบว่า อังคาร มิได้เพียงแค่แสดงสัจธรรมของทุ่งข้าวไว้เท่านั้น หากแต่ยังแสดงสัจธรรมของโลกไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะผู้อ่านอาจจะตีความหมายในวงกว้างได้ว่า ทุ่งข้าวเปรียบเสมือนเป็นสังคมหรือโลกอันกว้างขวางของสิ่งที่มีชีวิต แล้วผู้อ่านก็จะพบว่ากติกาเบื้องต้นของสิ่งมีชีวิตล้วนอยู่ภายใต้กฎของการต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดของตัวเองทั้งสิ้น แม้สังคมมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมอันสูงส่งแล้วก็ยังมีลักษณะเป็นสังคมที่สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็กด้วยเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้เองจึงสรุปได้ว่า อังคาร แสดงแนวคิดตามแนวสัจนิยมไว้ในเนื้อหาของบทร้อยกรอง “ทุ่งข้าว” ได้อย่างสมจริงมากที่สุด ดังคำประพันธ์

ทุ่งข้าวเขียวขจี	สีสดชื่นร้อนลมไหว
ปู ปลาแม่น้ำโคล	ในน้ำใสได้สัมผัสตะกวด
สำหรับชดชดกระจิด	แมลงน้อยชนิดไร้เสียงสา
เกาะดอกหญ้าบนคันนา	แมงมุมตั่งท่าตะครบกิน
ควายเคี้ยวเอื้องนอนหนอง	แววตาหม่นหมองไม่สิ้น
เหลือบร้อนวันเวียนบิน	เกาะกินเลือดคั่นฟองกลาง

ฯลฯ

ถอนกลั้วมาเหนือเมื่อยล้า	เข้าร่วมไม้ชายนาประหนึ่งสวรรค์
แก้ห่อข้าวออกวางพลัน	ชวนกันนั่งล้อมวงกิน
น้ำพริกเจือแมงดา	แกลั้มยอดหัวว่าหวั่นใจฉวัด
ว่าสวรรค์ในแคว้นแดนดิน	คือถิ่นทุ่งทองของไทยเอ๋ย

(ทุ่งข้าว: อังคาร กัลยาณพงศ์)

4. แนวคิดแบบธรรมชาตินิยม (Naturalism) คือ แนวคิดที่กล่าวถึงชีวิตมนุษย์ทางด้านที่เลวร้ายว่ามีสาเหตุมาจากพันธุกรรมหรือจากภาวะสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ธรรมชาติ หรือค่านิยมของสังคมที่บีบบังคับให้มนุษย์ต้องมีฐานะต่ำต้อยในสังคม หรืออยู่ในฐานะที่ต้องเสียเปรียบคนอื่น ๆ ในสังคม ดังตัวอย่างบทร้อยกรองชื่อ “นิทานคนจน” ของ วรรณ ศรีศักดิ์-กรุงเทพฯ ที่กล่าวถึงช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมว่า เกิดจากชนชั้นสูงในสังคมหรือกลุ่มคนที่มีรายได้สูงในสังคมต่างไม่ยอมให้ความช่วยเหลือหรือไม่ยอมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งที่ตนเหลือใช้ให้กับชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ทั้ง ๆ ที่สามารถทำได้ แม้สุนัขเลี้ยงในบ้านก็ยังมีสภาพ “การกินคืออยู่ดี” กว่าชนชั้นผู้มีรายได้น้อยเสียอีก ผู้อ่านจะสังเกตแนวคิดดังกล่าวนี้ได้จากการที่ผู้เขียนไม่ได้ให้ตัวละครที่เป็นตัวแทนของชนชั้นที่มีรายได้สูงคือ “เด็กชายเปี่ยมฝัน” ไปมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือแม้แต่จะเจรจาความกับตัวละครที่เป็นตัวแทนของผู้มีรายได้ต่ำคือ “เด็กตาโศก” เลยตลอดทั้งเรื่อง และในตอนจบเรื่องผู้เขียนกล่าวว่า “และ... หม่าอ้วนกับเด็กตาเปี่ยมฝันก็เดินผ่านไป...ผ่านไป...ผ่านไป” นอกจากนี้ผู้อ่านอาจสังเกตได้อีกว่า การที่ผู้เขียนตั้งชื่อบทร้อยกรองว่า “นิทานคนจน” นั้นเป็นเพราะว่าผู้เขียนต้องการจะสื่อความคิดว่าเรื่องราวความทุกข์ยากและความหิวโหยของผู้มีรายได้ต่ำซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากผู้มีรายได้สูงนั้น แม้ในสังคมยุคปัจจุบันก็ยังเป็นปัญหาที่ไม่มีใครยื่นมือเข้ามาแก้ไขอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้เองเรื่อง “นิทานคนจน” จึงเป็นเพียงแค่ “นิทาน” ไร้ค่าสู่กันฟังไปชั่วกาลนาน ดังคำประพันธ์

ที่มุมหนึ่งของโลก...

เด็กชายยื่นตาโศกแอบนั่งร้องไห้

รอบข้างเขา...ไม่มีใคร

นอกจากหมา...พอมพอมหนึ่งตัว

มันซ่อนตามองเด็กน้อย

แล้วก็ค่อยค่อยผงกหัว

ก่อนจะทรุดหมอบลงทั้งตัว

เพราะมันกำลังหมดแรง

น้ำตาเด็กน้อย...หยดลง

เลอะตรงมือดำเป็นแห่งแห่ง

ก่อนจะหลับตาลงอย่างอ่อนแรง

ด้วยความรู้สึกเหมือนเหมือนกัน

ยังมีเด็กชายอีกคนหนึ่ง

ซึ่งมีรอยยิ้มและตาเปี่ยมฝัน

เดินร้องเพลงผ่านไปทางนั้น

กับหมาฝรั่งอ้วนอ้วนหนึ่งตัว

มันกระโดดตะกุกตะกาย

ยกย้ายกระดูกหาง...ส่ายหัว

เห่าบ๊อบบ๊อกลีงระร้ว

ด้วยท่าทางเรริงร่ายินดี

เด็กน้อยโยนขนมปังก้อนใหญ่

มันก็จับได้ทันที

ท่าทางมันคงอึ้งหมี

กับขนมเลิศจรสนั่น

เด็ก...หมาพอมกับเด็กตาโศก

ยังคงอยู่ที่มุมโลกนั้น

และ...หมาอ้วนกับเด็กตาเปี่ยมฝัน

ก็เดินผ่านไป...ผ่านไป...ผ่านไป

5. แนวคิดแบบสังคมนิยม (Socialism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนปัญหาทางสังคมส่วนรวมมากกว่าเรื่องราวส่วนบุคคล โดยเฉพาะปัญหาการต่อสู้ของชนชั้นกรรมาชีพทั้งในด้านเพื่อปากท้องเพื่อสิทธิและเพื่อความเสมอภาค ทั้งนี้เพราะผู้เขียนต้องการใช้ร้อยกรองเป็น “สื่อ” ในการตีแผ่สภาพความทุกข์ยากของชนชั้นกรรมาชีพและเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ชนกลุ่มนี้ด้วย

6. แนวคิดแบบอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) คือ แนวคิดที่ยกย่องคนที่กล้าตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง แต่ก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนด้วย นักคิดแนวอัตถิภาวะนิยมมุ่งเน้นเรื่องการแสวงหาคูณค่าใหม่ ๆ ของชีวิตอย่างเสรี และปฏิเสธกฎเกณฑ์หรือคุณค่าของสังคมเก่าอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ หรือกฎหมาย ดังบทร้อยกรอง “บัวบานและคำตอบเก่า ๆ ที่โคราช” ของวิทยากร เชียงกูล ที่แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับ “คุณค่าของคน” โดยตั้งคำถาม 2 ข้อว่า “คนเราควรมีชีวิตอยู่ต่อไปกันทำไม” และ “มีชีวิตอยู่เพื่อใคร” ซึ่งก็หาคำตอบได้ว่า คนเราควรมีชีวิตอยู่เพื่อแสวงหาคูณค่าความดีงามให้แก่ชีวิตของตนเอง เพราะคนจะพบคุณค่าของชีวิตก็ต่อเมื่อต้องแสวงหาด้วยตนเอง ต้องแสวงหาความหมายในชีวิตต่อไปหรือมีชีวิตอยู่ต่อไปนั่นเอง ส่วนปัญหาว่าควรมีชีวิตอยู่เพื่อใคร คำตอบคือที่จริงแล้วคนเราไม่ได้มีชีวิตอยู่เพื่อพ่อแม่พี่น้อง คู่รัก แต่ควรมีชีวิตอยู่เพื่อตัวเองต่างหาก คนจึงควรมีสติรับทราบชีวิตของเขาเอง(หาใช่พระพรหมหรือเทพเจ้าองค์ใดไม่)และคนย่อมมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ตนเองเสมอ ดังคำประพันธ์

ข้าวน้ำอยู่ในนา	ฉันนั่งรณมาหาความหมาย
คนต่างอย่างใดกับดินทราย	เมื่อเขาล้ำยเครื่องจักรไปทุกวัน
ชีวิตใครหนอมีค่า	หรือว่าคือของทุกคนนั้น
มีค่าต่อผู้ใดกัน	ความฝันของใครยิ่งใหญ่พอ
ฝันของฉันลอยมาจากฟ้าไหน	ละลี้วลับหายไปทิศใดหนอ
ฝันของเพื่อนเกลื่อนฟ้ายังนำรอ	เร่งเท้าต่อตามไปคงได้ดี
ฉันเอามาแต่ใจที่ไร้หวัง	สายลมยังพัดพามาถึงที่
ใครยืมให้ฉันในวันนี้	เธอมีความหมายแก่ไหนกัน
ชั่วชีวิตเรามีแค่นี้ละหรือ	อะไรคือคุณค่าน่ายึดมั่น
เพื่อจะรักหรือถูกรักในสักวัน	หรือเพื่อสรรค์สร้างชีวิต
อะไรอย่างใดไม่รู้	ตัวกูของกูย่อมมีสิทธิ์
ที่จะเลือกเดินทางตามอย่างທີ່คิด	ถูกหรือผิดคงรู้กันตรงบันปลาย

บัวบานอยู่ในสระ
คนควรทำใจให้สบาย

ฉันจะเลิกหาความหมาย
ความเลวร้ายคงสูญลบล้างไปเอง
(บัวบานและคำตอบเก่า ๆ ที่โคราช: วิทยากร เชียงกูล)

7. แนวคิดแบบสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนความจริงในชีวิตตามแนวคิดแบบสัญนิยม แต่แทนที่จะแสดงความจริงดังกล่าวออกมาตรงๆ นักเขียนแนวสัญลักษณ์นิยมกลับใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่าสัญลักษณ์สามารถสื่อความหมายได้ลึกซึ้งและกว้างไกลกว่าการกล่าวตรง ๆ มีการคิดค้นสัญลักษณ์ที่เป็นสากล เช่น “แสงสว่าง” เป็นสัญลักษณ์แทน “ปัญญา” หรือ “กา” เป็นสัญลักษณ์แทน “ชนชั้นต่ำ” “ดอกไม้” เป็นสัญลักษณ์แทน “สตรี” “นกขมิ้น” แทน “คนพเนจร” นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์ส่วนบุคคล เช่น วิทยากร เชียงกูลใช้ “ดอกหางนกยูงสีแดงฉาน” แทน “วิชาความรู้” ใช้ “ความหมาย” แทน “ปัญญา” ใช้ “กระดาศ” แทน “ใบปริญญญา” เป็นต้น

เสาวนีย์ ทองถนอม (2544) แบ่งโลกทัศน์หรือแนวคิดเป็น 3 ประเภทคือ

1. โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับสังคม หมายถึง สิ่งที่คุณเขียนต้องการเสนอให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตและปัญหาต่าง ๆ ของคนในสังคม แบ่งเป็น

- โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับสังคมที่เกิดจากเศรษฐกิจ
- โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับสังคมที่เกิดจากสภาพจิตใจที่เสื่อมโทรม
- โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับสังคมที่เกิดจากวัฒนธรรม

2. โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต หมายถึงแนวคิดที่คุณเขียนต้องการเสนอให้เห็นถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์ แบ่งออกเป็น

- การดำรงชีวิต
- ศีลธรรมของชีวิต
- โลกทัศน์หรือแนวคิดของความรัก

3. โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์ หมายถึง ความหมายที่ผู้เขียนเสนอให้เห็นเรื่องราวทางวิทยาศาสตร์ หรือเรื่องราวที่นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เช่น การบูรณาการหลายศาสตร์ด้วยกัน สิ่งประดิษฐ์วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของโลกทัศน์หรือแนวคิด คือ การสะท้อนภาพชีวิตไปตามทัศนะของผู้แต่ง โดยผ่านตัวละคร ซึ่งผู้อ่านไม่จำเป็นต้องยอมรับว่าแนวคิดนั้น ๆ ถูกต้องเสมอไป แต่ควรพิจารณาแนวคิดในลักษณะว่าอำนวยความสะดวกหลากหลายแก่คน คือ ได้รับประสบการณ์โดยอ้อม และได้ข้อคิดเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือใช้เป็นวิจารณ์ญาณในเรื่องต่าง ๆ หากต้องพบกับสถานการณ์ที่เคยอ่าน โดยบังเอิญ

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าโลกทัศน์ หรือ แนวคิด หรือความคิดของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาในงานประพันธ์แบ่งประเภทได้หลากหลาย ทั้งโลกทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ บุญ-กรรม ธรรมชาติและสังคม แนวคิดแบบชนชาตินิยม สังคมนิยม สัญลักษณ์นิยม นอกจากนี้ยังอาจแบ่งโลกทัศน์หรือแนวคิดในลักษณะของการแสดงทัศนะ แสดงอารมณ์ แสดงพฤติกรรม หรือแสดงสภาพเหตุการณ์ เป็นต้น การเลือกลักษณะของโลกทัศน์และแนวคิดเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาโลกทัศน์จากเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับอารมณ์ ทัศนคติ พฤติกรรม ความศรัทธา ความเชื่อ และมุมมองในการใช้ชีวิต ซึ่งโลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ชัดเจนขึ้น

เอกสารเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยา และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

ความหมายและแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

มีผู้ให้ความหมายของวิชาจิตวิทยาว่า เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ และพฤติกรรมของมนุษย์มีที่มาที่ไป ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทำได้โดยอาศัยหลักทางจิตวิทยา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษา ทัศนคติ พฤติกรรม และบุคลิกภาพ ดังนี้

ลักขณา สรวิวัฒน์ (2530: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของวิชาจิตวิทยาไว้สรุปได้ว่า จิตวิทยามีใช้วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับจิต แต่หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ พยายามทำความเข้าใจเพื่อที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องศึกษาถึงสาเหตุต่าง ๆ ที่ส่งผลให้แต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปจนเป็นลักษณะเฉพาะตัว การประพฤติปฏิบัติทุกอย่างไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม หรือแม้แต่สิ่งที่มองเห็นเช่นการพูด คอย หรือสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น การนึกคิดการเกิดอารมณ์รัก เป็นต้น วิชาจิตวิทยาใช้คำว่าพฤติกรรม

นุกดา ศรียงค์ และ วิจิตาณี เจริญขวัญ (2530: 2-3) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาไว้สรุปความได้ว่า จิตวิทยาเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่าง ๆ ของคน เช่นความเป็นมาของบุคลิกภาพต่างๆ ซึ่งบางครั้งก่อรูปในทางที่ไม่พึงปรารถนา คนทั่วไปเข้าใจวิชาจิตวิทยาเพียงผิวเผินไม่ลึกซึ้ง เช่นบางคนก็ทักท้วงนำความคิดความรู้เชิงจิตวิทยาที่ได้รับทราบจากการชมภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับจิตแพทย์ หรืออ่านหนังสือจิตวิทยาเพียงเล่มเดียวมาใช้ในการแนะนำให้แก่ผู้ที่มีปัญหา ซึ่งเป็นความอันตรายยิ่งถ้าการนำจิตวิทยามาใช้โดยเข้าใจผิด แม้แต่นักศึกษาที่เรียนวิชาจิตวิทยาเป็นวิชาเอกก็ยังเข้าใจผิดคิดว่าเรียนจิตวิทยาด้วยการเริ่มต้นถกเถียงกันถึงการประพจน์แปลกประหลาดของคนแต่ละคน ในความเป็นจริงการเรียนจิตวิทยาจะเริ่มต้นปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจอย่างง่าย ๆ ก่อนที่จะศึกษารายละเอียดที่ซับซ้อนต่อไป นั่นคือก่อนที่จะรู้เรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความผิดปกติของพฤติกรรม จะต้องเข้าใจถึงระบบต่าง ๆ เช่นเราเห็นและได้ยินได้อย่างไร เราเรียนที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างไร ทำไมเราจึงมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ และคอยแสวงหาเพื่อให้ได้มา นอกจากนี้ เราจะต้องเรียนรู้ขอบเขตทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการจำ ภาษาการรับรู้ ความคับข้องใจและความขัดแย้ง และในที่สุดเราก็จะเข้าใจว่าคนเราแตกต่างกันได้อย่างไรเข้าใจบุคลิกภาพพฤติกรรมที่ผิดปกติและพฤติกรรมทางสังคม จิตวิทยาเป็นศาสตร์ทางพฤติกรรมที่มีการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ ขอบข่ายของวิชาจิตวิทยาจึงกว้างขวาง บางลักษณะจิตวิทยาที่เป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ บางทีก็เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือวิทยาศาสตร์สังคมหรือบางทีก็เป็นศาสตร์ทางพฤติกรรมซึ่งตรงกับคำว่า “พฤติกรรมศาสตร์” ในปัจจุบัน

สรุปว่า วิชาจิตวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ ซึ่งพฤติกรรม การแสดงออกย่อมมีสาเหตุของการกระทำ การศึกษาจิตวิทยาเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจพื้นฐาน ที่มา ที่ไปต่างๆ ก่อนจะเรียนรู้ระบบที่ซับซ้อนเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำ เช่น เราเห็น เราได้ยิน หรือเรารับรู้ได้อย่างไร นอกจากนี้ยังเรียนรู้เกี่ยวกับการจำ ความคับข้องใจและความขัดแย้ง เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างของมนุษย์และเข้าใจความผิดปกติและพฤติกรรมทางสังคม

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

การศึกษาทางจิตวิทยานั้นนำหลักในการวิเคราะห์มาจากนักจิตวิทยาหลายท่าน ซิกมันด์ ฟรอยด์ ถือเป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่ง มีผู้สนใจศึกษาทฤษฎีของฟรอยด์จำนวนมาก ส่วนใหญ่ศึกษาเรื่องความผิดปกติของมนุษย์ ในงานวิจัยนี้ก็ได้ศึกษาความผิดปกติดังกล่าว ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีของฟรอยด์แล้วพบว่า ทฤษฎีบางส่วนมีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ได้แก่ เรื่องจิตใต้สำนึกและความฝัน ดังมีผู้สนใจและให้การศึกษาไว้ดังนี้

ปราโมทย์ เชาวศัลป์ (2526: 4-5) ได้กล่าวถึงทฤษฎีจิตวิเคราะห์ไว้ว่า ตามความเห็นของซิกมันด์ ฟรอยด์ ผู้เป็นเจ้าของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เชื่อว่า ขบวนการของจิตไร้สำนึกมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าส่วนที่เราารู้สึกตัวหลายท่านนัก ฟรอยด์ เชื่อกฎเกณฑ์ Psychic Determinism ที่เชื่อว่าพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์มีสาเหตุที่แน่นอนไม่ใช่เกิดขึ้นเองโดยไม่มีสาเหตุ

เฉลิมเกียรติ ผิวนวน (2526: 204-205) กล่าวเกี่ยวกับหลักความเป็นจริง ที่เกี่ยวเนื่องกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์สรุปได้ว่า สำหรับฟรอยด์นั้น กิจกรรมทางสมองจะเป็นไปตามหลักการสองอย่างคือ หลักความพึงพอใจ ซึ่งพยายามผ่อนคลายความตึงเครียดทางสัญชาตญาณ ด้วยการตอบสนองความปรารถนาแบบอาศัยภาพหลอน และหลักความเป็นจริง ซึ่งนำไปสู่การตอบสนองความประสงค์ทางสัญชาตญาณ ด้วยการประสานหรือปรองดองให้เข้ากับข้อเท็จจริงและสิ่งต่าง ๆ ของโลกภายนอก ตามความคิดแรกเริ่ม ฟรอยด์คิดว่าบุคคลได้รับและเรียนรู้หลักความเป็นจริงในช่วงการเจริญเติบโต(พัฒนาการ)ในขณะที่หลักความพึงพอใจเป็นสิ่งที่คนเรามีติดตัวมาแต่เกิดแล้ว นอกจากนี้ยังมีการค้นคว้าเรื่องธรรมชาติของความฝัน เขาพบบางสิ่งคล้ายคลึงกับอาการของผู้ป่วยโรคประสาท ความฝันกลับกลายเป็นผลผลิตของการขัดแย้งและการประนีประนอมกันระหว่างบรรดาตัวกระตุ้นชั้นปฐมในจิตไร้สำนึกกับตัวกระตุ้นต่างๆ ชั้นที่สอง ในจิตสำนึก ด้วยการวิเคราะห์เข้าสู่ปัจจัยองค์ประกอบต่าง ๆ จึงเป็นไปได้ที่จะวินิจฉัยสาระของจิตไร้สำนึกซึ่งแอบแฝงอยู่ในความฝัน

ยศ สันตสมบัติ (2538: 32-38) กล่าวถึงการวิเคราะห์จิตวิทยาของ ชิกมันด์ فروยด์สรุปได้ว่า فروยด์ได้ปฏิวัติความคิดที่มนุษย์มีต่อความฝัน โดยสิ้นเชิง فروยด์เสนอว่าความฝันมิได้เป็นกลางสังหรณ์หรือข่าวสารที่แจ้งเหตุการณ์ล่วงหน้าให้มนุษย์ทราบดังเช่นที่คนสมัยโบราณเชื่อถือ แต่ความฝันเป็นเรื่องประสบการณ์ในอดีต และมีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์เหล่านั้น เขาเชื่อว่าการที่มนุษย์มีความฝันบ่งบอกชัดเจนว่าจิตไร้สำนึกของมนุษย์มีจริงและทำงานอยู่ตลอดเวลา เรื่องราวหรือเนื้อหาของความฝัน ช่วยชี้ให้เราเห็นการทำงานของจิตไร้สำนึกได้ในความฝัน จิตไร้สำนึกของมนุษย์อาจเสนอความคิดที่ขัดแย้งกันออกมา หรือความคิดเหล่านั้นอาจถูกเสนอออกมาในรูปของสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่น เช่น ภู อาจเป็นตัวแทนขององคชาตหรืออวัยวะเพศชาย เขาเรียกกระบวนการที่สัญลักษณ์อันหนึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่นนี้ว่า “การแทนที่” فروยด์เชื่อว่า สัญลักษณ์ทางเซ็กส์เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ตั้งแต่แรกเกิด และพัฒนาขึ้นพร้อม ๆ กับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม มโนทัศน์เรื่องเซ็กส์ของ فروยด์มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ เพราะมโนทัศน์นี้ช่วยปูพื้นฐานของแนวทางในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายมนุษย์ การแสวงหาความพึงพอใจ และการเรียนรู้ทางสังคม فروยด์ได้ชี้ให้เราเห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์ พยายามดักดวงความสุขความพึงพอใจทางสัญลักษณ์ให้มากที่สุด และในขณะเดียวกัน มนุษย์ก็พยายามหลีกเลี่ยงความรู้สึกผิด และการลงโทษ

นอกจากนี้ สมเกียรติ รัชมณี (2550: 53-54) ยังกล่าวเกี่ยวกับเรื่องสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นในงานประพันธ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับการศึกษาเรื่องจิตไร้สำนึกและความฝันของ فروยด์ ทำให้ทราบว่า การปรากฏสัญลักษณ์ในความฝัน แสดงให้เห็นสิ่งที่ซ่อนภายใต้จิตสำนึก เช่น สัญลักษณ์ของนรกเป็นตัวแทนของความทุกข์ สวรรค์เป็นตัวแทนของความสุข อสุรีเป็นตัวแทนของความชั่ว เป็นต้น

ตัวอย่าง

ถ้าพระกรอ่อนชดประณตน์อม แลละม่อมเหมือนหนึ่งเขียนวิเชียรโนม
หรือชาวสวรรค์ชั้นฟ้านภาโพยม มาประโลมโลกาให้อาวรณ์

(กรมศิลปากร, 2543: 274)

จากตัวอย่างเป็นภาพความฝันของสุนทรภู่ในราชนิพนธ์ที่ฝันถึงนางฟ้านางสวรรค์ ที่งดงาม การฝันถึงสวรรค์ ดีความได้ว่าสุนทรภู่มิได้ไร้สำนึกที่โหยหาความสุข เนื่องจากสวรรค์ เป็นตัวสัญลักษณ์แทนสถานที่แห่งความสุข สุนทรภู่อต้องการอยู่ในสถานที่แห่งความสุข มีหญิงที่งดงามมาให้ชม

จากการศึกษาเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยา และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ จะเห็นว่าจิตวิทยานั้นเป็นวิชาที่ว่าด้วยการพิจารณาการกระทำ ความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ ซึ่งมีนักจิตวิทยาหลายคนให้ความสนใจ ศึกษา และระบุออกมาว่า การกระทำของแต่ละบุคคลล้วนแล้วแต่มีที่มา-ที่ไปทั้งสิ้น สิ่งเหล่านั้นสะท้อนออกมาในรูปของบุคลิกภาพและพฤติกรรม รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อต่าง ๆ และสามารถค้นหาสาเหตุได้ด้วยวิชาจิตวิทยา ซึ่งทฤษฎีหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ทฤษฎีของซิกมันด์ ฟรอยด์ที่ว่าด้วยเรื่องจิตใต้สำนึกและความฝัน

จิตวิทยากับการวิเคราะห์บุคลิกภาพ

ข้อความก่อนหน้านี้กล่าวว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลย่อมมีที่มา-ที่ไปทั้งสิ้น บุคคลแต่ละคนแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ต่างกันเพราะที่มา-ที่ไปของแต่ละคนต่างกัน ทำให้เกิดบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน การเข้าใจบุคลิกภาพ ของคน ๆ หนึ่ง ทำให้เราเข้าใจคน ๆ นั้นได้ บุคลิกภาพสามารถวิเคราะห์ได้ด้วยทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ผู้วิจัยค้นพบว่า การจะศึกษาเรื่องบุคลิกภาพนั้น ผู้ศึกษาต้องทำความเข้าใจความหมายของคำว่าบุคลิกภาพให้ชัดเจน ว่าหมายถึงรวมถึงสิ่งใดบ้าง ซึ่งมีนักจิตวิทยาและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้คำจำกัดความและพูดถึงบุคลิกภาพไว้มากมาย เช่น

ความหมายของคำว่าบุคลิกภาพ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 629)ให้ความหมายของคำว่า บุคลิกภาพ ว่ามาจากภาษาบาลีว่า ปุคคลิก หมายถึง จำเพาะคน รวมกับคำว่า ภาพ เป็นบุคลิกภาพ หมายถึง สภาพนิสัยจำเพาะคน

ประนอม สโรชมาน (2522: 99-114) ให้ความหมายของคำว่า “บุคลิกภาพ” สรุปได้ว่าคำว่าบุคลิกภาพในความหมายของนักจิตวิทยาอาจไม่ตรงกับ ความหมายของคนทั่วไป ซึ่งคนทั่วไปมักจะหมายถึงอาการภายนอกที่บุคคลแสดงออกมาให้เห็น และมักจะเน้นถึงความน่าประทับใจ แต่นักจิตวิทยาจะหมายความรวมถึงสิ่ง 3 สิ่งคือ

1. อาการที่ปรากฏออกมาภายนอกของบุคคล หรือเรียกกันว่า social stimulus value
2. ความรู้สึกที่เขามีต่อตัวของเขาเอง (self concept)
3. การจัดระบบแบบแผนของลักษณะต่าง ๆ (traits) ของตัวบุคคลทั้งภายในและภายนอก

ประสาธ อิศรปรีชา (2523: 182 -193)ได้กล่าวสรุปความได้ว่า“บุคลิกภาพ” ตรงกับคำว่า Personality ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก Persona ในภาษาละติน แปลว่า “หัวโขน” หรือ หน้ากากที่ตัวละครสวมเวลาจะออกแสดง หมายถึงบทบาทที่จะต้องแสดง บทบาทเหล่านี้จะเป็นรากฐานสำคัญของบุคลิกภาพของแต่ละคน ในทางจิตวิทยานั้น บุคลิกภาพไม่ได้หมายถึงเฉพาะรูปร่าง หรือคุณลักษณะที่ปรากฏให้เห็นภายนอกเท่านั้น แต่บุคลิกภาพเป็นคุณภาพของบุคคลโดยส่วนรวม ทั้งการพูด การคิด และการกระทำ นักจิตวิทยาต่างเห็นพ้องกันว่า บุคลิกภาพมีพื้นฐานมาจากลักษณะทางกาย ระบบประสาท ระบบต่อม และภาวะทางสรีระโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งได้รับถ่ายทอดมาจากกรรมพันธุ์คุณลักษณะอื่น ๆ ที่ได้รับการหล่อหลอมโดยสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพประกอบไปด้วย 11 ส่วนคือ รูปร่าง ความบกพร่องทางกาย เครื่องแต่งกาย ชื่อและฉายา สติปัญญา ระดับความมุ่งมั่น อารมณ์ แบบแผนทางวัฒนธรรม โรงเรียน ฐานะทางสังคม และส่วนสุดท้ายคือ ครอบครัว

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ความหมายที่แท้จริงของคำว่าบุคลิกภาพของนักจิตวิทยานั้น หมายถึง ผลรวมของลักษณะทั้งภายนอกและภายในของบุคคลหนึ่ง ๆ ภายนอกได้แก่ลักษณะทั่วไปของร่างกาย ความบกพร่อง เครื่องแต่งกาย ชื่อและฉายา ฐานะทางสังคม ภายในได้แก่ สติปัญญา ระดับความมุ่งมั่น อารมณ์ ความรู้สึก และทัศนคติของบุคคลนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องบุคลิกภาพ

ประสาธ หลักศิลา (2514: 76) กล่าวถึงเรื่องบุคลิกภาพของบุคคลสรุปได้ว่า ในการศึกษาผู้คนของสังคมต่าง ๆ นักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยามักจะเน้นหนักในเรื่องอิทธิพลทั้งหลายที่มีต่อมนุษย์ เช่น การอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมหรือประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่งของชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังศึกษาลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะเฉพาะดังกล่าวเรียกว่า “เอกลักษณ์” ซึ่งมีผลมาจากการเรียนรู้และการได้รับการฝึกฝนมาในสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะเช่นนี้บางคนใช้คำว่า “บุคลิกภาพ” บางคนใช้ “อุปนิสัย” บางคนใช้ “บุคลิกลักษณะ” ซึ่งลักษณะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมแตกต่างกับกลุ่มอื่น เช่น เด็กไทยย่อมได้รับการฝึกฝนและอบรมสั่งสอนให้เติบโตขึ้นมีลักษณะเป็นคนไทย เด็กจีน

เติบโตขึ้นมีลักษณะเป็นคนจีน ลักษณะเช่นนี้จะเรียกว่าลักษณะประจำชาติก็ได้ เช่น ผู้คนบางชาตินักเกรงใจ บางชาตินักตระหนี่ บางชาตินักสำรวจ บางชาติเคร่งเครียด เป็นต้น

ประนอม สโรชมาน (2522: 99-114) กล่าวเกี่ยวกับบุคลิกภาพสรุปได้ว่าสิ่งที่นักจิตวิเคราะห์และนักจิตวิทยาการเรียนรู้เน้นร่วมกันก็คือ การอธิบายปัจจุบันด้วยอดีต บุคลิกภาพของบุคคลในปัจจุบันเป็นสิ่งที่คงที่ และพอจะทำนายได้ เพราะเราศึกษาถึงเรื่องราวในอดีตอันยาวนานเพื่อเข้าใจปัญหาในปัจจุบัน พฤติกรรมตามบทบาทขึ้นอยู่กับสิ่งแรกคือ บทบาทตามตำแหน่ง ซึ่งสังคมเป็นผู้สร้างขึ้น ตำแหน่งของบุคคลมีได้หลายอย่างต่าง ๆ กัน สังคมยังสลับซับซ้อนเท่าไรก็จะมีตำแหน่งมากขึ้นเท่านั้น เช่น ตำแหน่งตามอายุ เพศ อาชีพ ชื่อเสียง ครอบครัว หมู่ที่สังกัด คนที่มีตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกกำหนดให้ประพฤติตัวไปตามแบบอย่างของตำแหน่ง เป็นต้นว่า ถ้าแม่จะทำตามบทบาทของแม่ ก็จะต้องดูแลบุตรในเรื่องอาหาร ที่อยู่ และอื่น ๆ จะต้องมีเมตตา ไม่โหดร้าย จะต้องให้การศึกษาและดูแลลูกในขอบเขตอันหนึ่ง เราอาจศึกษามุมมองเดียวในหลาย ๆ บทบาทได้ เป็นต้นว่า ในฐานะแม่ที่มีต่อลูก ภรรยาที่มีต่อสามี นายจ้างที่มีต่อลูกจ้าง เป็นต้น

เดโซ สวานานท์ (2526: 182) ได้แปลผลงานของชาร์เจน, เอส สแตนสเฟลด์ โดยให้ชื่อว่า “หลักคำสอนของนักจิตวิทยาคนสำคัญ” เกี่ยวกับการศึกษาบุคลิกภาพคนสำคัญหัวข้อการสร้างสรรคว่าโคเนลล์ ดับบลิว แมคคินนอน ได้ศึกษาถึงบรรดาบุคคลนักสร้างสรรค์ทั้งทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ (นักเขียนนวนิยาย นักเขียนบทความ กวี นักอุตสาหกรรม นักคณิตศาสตร์ และสถาปนิก) เพื่อหาสาเหตุของความสามารถในการสร้างสรรค์ พบว่าได้แก่ เขาว่าปัญญา ระดับสูง ความถนัดตามธรรมชาติเฉพาะทาง ความสนใจในเรื่องของความหมายและการนำสิ่งนั้นๆ ไปใช้ เข้าใจในคุณค่าของความงามและเนื้อหาของทฤษฎี และความพอใจในอิสรภาพ แมคคินนอนมีความเห็นว่า ทั้งบิดามารดาและโรงเรียนจำเป็นจะต้องช่วยกันปลูกฝังความสามารถในการสร้างสรรค์

วัฒนา ศรีสัตย์วาท (2534: 81) กล่าวถึงเรื่องบุคลิกภาพสรุปได้ว่า การเรียนรู้ทางสังคม การเป็นสมาชิกของกลุ่ม และการเป็นสมาชิกของชนชั้นทางสังคมที่มีผลต่อค่านิยมและทัศนคติของบุคคล ตัวแปรทั้งสี่นี้นอกจากจะมีผลต่อค่านิยมและทัศนคติแล้ว ยังมีส่วนสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กันแบบสองทางคือ บุคลิกภาพมีผลต่อการเรียนรู้ทางสังคมและในอีกทางหนึ่ง การเรียนรู้ทางสังคมก็มีผลต่อการเป็นสมาชิกของกลุ่ม แต่ในทางกลับกัน การเป็นสมาชิกของชนชั้นทางสังคมก็มีผลต่อบุคลิกภาพ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นลักษณะวงกลมที่มีผลกระทบต่อกันเป็นระดับๆ ไป

สัววัฒน์ วัฒนวงศ์ (2544: 152-200) กล่าวเกี่ยวกับบุคลิกภาพสรุปได้ว่า นอกจากพัฒนาการทางด้านร่างกายซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลแล้ว องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ได้แก่ แรงจูงใจ ความรู้สึกต่าง ๆ โดยเฉพาะคือ ความสนใจ ทักษะคิด จะมีบทบาทอย่างมากต่อบุคลิกภาพของบุคคล คำว่า “แรงจูงใจ” มาจากคำกริยาในภาษาละตินว่า “Movere” ซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “to move” อันมีความหมายว่า เป็นสิ่งที่โน้มน้าว หรือชักจูงให้บุคคลเกิดการกระทำหรือปฏิบัติการ” (To move a person to a course of action) บุคลิกภาพเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ คือ ความมั่นคงทางอารมณ์ (Temperament) ความคิดและสติปัญญา (Intellect) และความเข้มแข็งทางด้านร่างกาย นอกจากนี้ยังอ้างถึงนักจิตวิทยาชาวต่างชาติที่ศึกษาเรื่องบุคลิกภาพไว้ดังนี้

Kimmel (1980: 387) กล่าวว่า บุคลิกภาพอาจจะมีความหมายแตกต่างกันออกไปได้หลายด้าน แต่ก็จะมีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ

1. บุคลิกภาพจะก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคลนั้น ซึ่งต่างจากคนอื่น
2. ทฤษฎีทางบุคลิกภาพจะเน้นความสำคัญในคุณลักษณะของบุคคล ซึ่งจะมีความคงที่แน่นอน (Consistent) เป็นเวลานานพอสมควร ถึงแม้ว่าบุคคลจะต้องประสบกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไปก็ตาม
3. บุคลิกภาพเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างตัวบุคคลกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพ ซึ่งส่งผลกระทบให้บุคคลต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

Kidd (1973: 127-128) มีความสนใจเกี่ยวกับบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นบุคคลที่ได้ประสบความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ คืออยู่ในลำดับความต้องการขั้นสุดท้ายของมาสโลว์ เป็นการกระทำตนตามความสามารถที่เป็นจริง (Self-actualization) ในการศึกษาถึงชีวิตและความสำเร็จของบุคคลสำคัญ ๆ ดังเช่น ประธานาธิบดีลินคอล์น ประธานาธิบดีรูสเวลต์ หรือไอสไตน์ นักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ มาสโลว์ได้แบ่งชี้ถึงคุณลักษณะอันสำคัญและเด่น ๆ เกี่ยวกับบุคลิกภาพไว้คือ

1. มีบุคลิกที่ยอมรับความเป็นจริง มีการยอมรับตนเอง ยอมรับคนอื่น ๆ และโลกแห่งความเป็นจริง

2. เป็นบุคลิกภาพที่ยึดถือปัญหาเป็นศูนย์กลางมากกว่าการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง
3. เป็นบุคลิกภาพที่เกิดขึ้นเองโดยสมัครใจ แต่เขาก็ต้องการมีความเป็นตัวของตัวเอง
4. เป็นบุคลิกภาพที่มีความเป็นอิสระ และมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง
5. มีการมองเห็นคุณค่า หรือมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย
6. เป็นบุคลิกภาพที่ต่อต้านการคล้อยตามผู้อื่น คืออยู่นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมทั้งมวล
7. เป็นบุคลิกภาพที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์

บุคลิกภาพของคนกับสังคมนับว่ามีความสัมพันธ์กัน เช่น กรณีความเชื่อนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของคนที่อยู่ในสังคม และบ่งบอกบุคลิกลักษณะของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาจะเห็นว่าพบความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาเป็นหลักได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ และความเชื่อเกี่ยวกับบุญวาสนาและกฎแห่งกรรม

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า บุคลิกภาพนั้นเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล มีองค์ประกอบหลายอย่างที่รวมกันเข้าเป็นบุคลิกภาพ บุคลิกภาพหมายถึงรูปธรรมและนามธรรม หมายถึงสิ่งที่หล่อหลอมเป็นบุคคลหนึ่ง ๆ และบุคลิกภาพมีผลกับการอยู่ในสังคม มีผลกับบทบาทและหน้าที่ในสังคม นักจิตวิทยา และผู้ศึกษาจะวิเคราะห์บุคคลด้วยการใช้การวิเคราะห์บุคลิกภาพ และมีนักจิตวิทยาบางท่านพยายามวิเคราะห์บุคลิกภาพของบุคคลที่มีชื่อเสียงหลายท่าน ซึ่งพบว่า มีบุคลิกลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ เช่น มีเขาว์ระดับสูง มีความถนัดทางธรรมชาติ มีความคิดสร้างสรรค์ มองเห็นคุณค่า และมีความเป็นอิสระ เป็นต้น

จิตวิทยากับการวิเคราะห์พฤติกรรม ทักษะ และสภาวะอารมณ์

พฤติกรรม ทักษะ สภาวะอารมณ์หรือการแสดงออกของบุคคล เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของมนุษย์ การแสดงออกของพฤติกรรม ทักษะและสภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ล้วนมีสาเหตุของการกระทำทั้งสิ้น ปัจจุบันมีการศึกษาพฤติกรรม ทักษะ สภาวะอารมณ์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์กับ วัฒนธรรม สังคม ของมนุษย์ การศึกษาดังกล่าวอาศัยหลักจิตวิทยา ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ ดังนี้

ซุดา จิตพิทักษ์ (2525: 29-92) กล่าวเกี่ยวกับจิตวิทยากับการวิเคราะห์พฤติกรรมสรุปความได้ว่า นอกเหนือจากการวิเคราะห์บุคลิกภาพ การศึกษาและการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ก็เป็นรากฐานของการเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งปวงในสังคม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม การศึกษา การเศรษฐกิจ หรือการเมือง นักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยา ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลของการหล่อหลอมกล่อมเกลาโดยวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก สิ่งกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์แบ่งเป็น ลักษณะนิสัยส่วนตัวของมนุษย์แต่ละคน และสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของมนุษย์ แต่เป็นเรื่องของกระบวนการอื่น ๆ ทางสังคม ทฤษฎีในทางจิตวิทยาที่อธิบายความเป็นมาของพฤติกรรมคือทฤษฎีการเรียนรู้ หลักของทฤษฎีนี้บอกว่าคนหรือสัตว์ก็ตาม ถ้าพฤติกรรมใดนำมาซึ่งรางวัล สัตว์หรือคนนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมแบบนั้นอีกเมื่อมีโอกาส แต่ถ้าพฤติกรรมใดนำมาซึ่งการลงโทษ สัตว์หรือคนคนนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่ทำเช่นนั้นอีกแม้มีโอกาส และบุคคลใดมีพฤติกรรมใดก็ตามหลาย ๆ พฤติกรรมที่อาจรวมไว้เป็นพวกเดียวกัน พฤติกรรมนั้นก็จะ เป็นบุคลิกภาพแบบหนึ่งของคนๆหนึ่ง เช่น แบบของบุคลิกภาพ 3 แบบดังนี้

1. บุคลิกภาพเผด็จการ หมายถึงแนวโน้มของบุคคลที่จะอ่อนน้อมหรือรับฟังโดยไม่ได้แย้งต่อบุคคลที่มีอำนาจมากกว่า อายุมากกว่า ความรู้มากกว่า เช่น ญาติ ผู้ใหญ่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ พระนาย เป็นต้น
2. บุคลิกภาพของบุคคลที่มีแนวโน้มว่าต้องทำอะไรด้วยตัวเอง
3. บุคลิกภาพของบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่นำความอับอายมาให้

จากข้อความจะเห็นว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ย่อมมีพฤติกรรมบางอย่างที่ทำให้ตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ต้องการการยอมรับ หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่จะนำความอับอายมาให้ พฤติกรรมเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมรวมกันด้วยเรื่องของวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ดังนั้นในสังคมหนึ่ง จึงเกิดบุคลิกภาพที่แตกต่างจากอีกสังคมหนึ่ง เช่นคนบางกลุ่มมีความอ่อนน้อมถ่อมตนอันเกิดจากการมีบุคลิกภาพแบบเผด็จการ ส่วนอีกกลุ่มช่างกลัวชี้ระแวงอันเกิดจากการมีบุคลิกของผู้ที่หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่นำความอับอายมาให้ เป็นต้น

พฤติกรรมของบุคคลเป็นบุคลิกภาพภายนอกที่แสดงออกอย่างชัดเจน ต่างจาก บุคลิกภาพภายในที่ต้องใช้การวิเคราะห์จึงจะเห็น บุคลิกภาพภายในได้แก่ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และทัศนคติ การศึกษาทัศนคติและสภาวะอารมณ์ของบุคคลเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ นักจิตวิทยาใช้ในการศึกษาบุคคล เพื่อวิเคราะห์สาเหตุต่าง ๆ ของการกระทำ ดังนี้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520: บทนำ-14) ได้ให้ความหมายและคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องของทัศนคติสรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของการกระทำ สถานการณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งท่าทีที่แสดงออกที่บ่งถึงสภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติไม่ใช่แรงจูงใจ (motive) และแรงขับ (drive) แต่เป็นสภาพของความพร้อมที่จะตอบโต้ (state of readiness) และแสดงให้เห็นแนวทางของการสนองตอบของบุคคลต่อสิ่งเร้า เป็นผลรวมทั้งหมดของมนุษย์เกี่ยวกับความรู้สึก อคติ ความคิด ความกลัวต่อสิ่งบางอย่าง การวัดทัศนคติคือการวัดความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นผลรวมของกระบวนการที่ก่อให้เกิดสภาพการจูงใจ อารมณ์ การยอมรับและพุทธิปัญญา (cognitive) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ของบุคคล ทัศนคติ เป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก ซึ่งแยกองค์ประกอบได้เป็น องค์ประกอบทางความคิด, ทางความรู้สึก, ทางด้านการปฏิบัติ การปฏิบัติ หรือพฤติกรรมการแสดงออกที่สังเกตได้กับทัศนคติ ต่างก็มีความสัมพันธ์และมีผลซึ่งกันและกัน จะบอกได้ว่าบุคคลหนึ่งมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไรได้จากคำพูดของบุคคลที่พูดถึงสิ่งนั้น จากความรู้ที่มีต่อสิ่งนั้น และจากสิ่งที่เขาพูดว่าเขาจะปฏิบัติต่อสิ่งนั้น แต่สิ่งที่เขาปฏิบัติจริง ๆ อาจไม่ตรงกับสิ่งที่เขารู้ เข้าใจ รู้สึก

โดยสรุป ทัศนคติ คือ ความคิดเห็นซึ่งถูกกระตุ้นด้วยอารมณ์ ทำให้บุคคลพร้อมที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด องค์ประกอบของทัศนคติดีพุทธิปัญญาหรือความรู้ ความรู้สึก และการปฏิบัติ ทัศนคติจะมีบทบาทในการช่วยให้เราปรับปรุงตัวเอง ปกป้องตัวเองให้สามารถแสดงออกถึงค่านิยมต่าง ๆ และช่วยให้บุคคลเข้าใจโลกที่อยู่รอบตัว ประสบการณ์เดิมของบุคคลช่วยในการเกิดทัศนคติ การปฏิบัติของบุคคลนั้นไม่ได้มีสาเหตุมาจากทัศนคติอย่างเดียว แต่เป็นผลที่เกิดจากวิถีการครองชีวิต (norms) นิสัย (habits) และสิ่งที่คาดหวังจากผลของการกระทำต่าง ๆ ด้วย

นอกจากเรื่องทัศนคติแล้วเรื่องสภาวะอารมณ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพภายใน ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

ลัทธิ สตรีว์สัน (2530: 160-161) ได้กล่าวถึงความหมายของความคับข้องใจอันเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะที่ได้ประสบอันก่อให้เกิดพฤติกรรมสรุปได้ว่า ความคับข้องใจ (frustration) ย่อมจะเกิดเมื่อความต้องการไม่ได้รับการตอบสนองหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความคับข้องใจเมื่อการเดินทางไปสู่จุดหมายของชีวิตถูกขัดขวาง อุปสรรคที่มาขวางจะเป็นอะไรก็ได้ มีหน้าที่เพียงเป็นเครื่องกีดขวางไม่ให้ร่างกายถึงจุดหมายโดยสะดวก หรืออาจขวางชนิดไม่ยอมให้ถึงจุดหมายได้เลย นักจิตวิทยาใช้คำว่า ความคับข้องใจ เพื่ออ้างถึงการเข้าแทนที่สถานการณ์เหมือนเป็นผลของการขัดขวาง ทำให้จุดหมายหมายถูกรบกวน

ความขัดแย้งในใจ เกิดขึ้นจากการที่คนต้องทำการเลือกหนทางเดินหรือปฏิบัติหรือเกิดจากการที่ไม่สามารถจะเดินไปถึงจุดที่ต้องการตัดสินใจได้...เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในจิตใจ ผลที่ตามมาคือความคับข้องใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคับข้องใจเกิดจากความขัดแย้งในใจก็ได้

Freud (1953-1966) นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย แบ่งโครงสร้างของจิตใจ โดยให้ชื่อว่า “Structural Hypothesis or Theory” แบ่งตัวตนของคนออกเป็นสามส่วนคือ

1. id หมายถึงแรงผลักดันของจิตใจคือ Drive คือส่วนที่เป็นความต้องการทางชีวิตธรรมชาติ ซึ่งต้องใช้ “ความรู้สึกฝ่ายสูง” คอยควบคุมบังคับกันอยู่เรื่อยไป และบางครั้งก็บังคับไม่สำเร็จ
2. superego คือส่วนที่เป็นความรู้สึก เรียกร้องต้องการของสังคมได้แก่ระเบียบ แบบแผนต่าง ๆ ศีลธรรม ประเพณี มติมหาชน ฯลฯ ที่บุคคลต้องยอมทำตาม เรียกได้ว่าเป็น “ความรู้สึกฝ่ายสูง”
3. ego คือผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้นจากการปรับ id และsuperego ให้เข้ากัน ซึ่งเป็นตัวตนของบุคคลในการกระทำต่าง ๆ ของชีวิตนั่นเอง

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยา จิตวิเคราะห์ ทำให้ทราบว่าทฤษฎีจิตวิเคราะห์คือ ทฤษฎีที่นักจิตวิทยาใช้ในการศึกษามนุษย์ โดยการศึกษาบุคลิกภาพทั้งภายนอกและภายในทั้ง พฤติกรรมเด่นชัดที่แสดงออกต่อสังคม และทั้งทัศนคติ สภาพอารมณ์ที่ซ่อนอยู่ภายใน เพื่อดูว่า มนุษย์แต่ละคนกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะอะไร เนื่องจากมีความคิดที่ว่า การกระทำใด ๆ ของ มนุษย์นั้นย่อมมีที่มา-ที่ไปทั้งสิ้น และบุคลิกภาพ พฤติกรรม ทัศนคติและสภาวะอารมณ์ของบุคคล นั้นสะท้อนความเป็นเอกบุคลิกได้ ซึ่งสาขาวิชานี้ปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจอย่างมาก มีการดัดแปลง ออกเป็นหลายแขนง รวมถึงการวิเคราะห์วิจารณ์บุคคลจากผลงานงานเขียนก็เช่นกัน ทฤษฎี จิตวิเคราะห์ถูกนำมาใช้เพื่อค้นหาความคิดและสาเหตุการกระทำของตัวละครที่ผู้เขียนซ่อนไว้

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการวิเคราะห์บุคลิกภาพ ของผู้ประพันธ์ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ที่มา ที่ไป เกี่ยวกับความฝัน ทัศนคติ และความคิดต่อสิ่ง ต่าง ๆ

เอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบุคลิกภาพโดยอาศัยหลักจิตวิทยา

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า การวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีนั้น ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ วิจารณ์โดยอาศัยทฤษฎีต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย มีผู้ศึกษาหลายท่านที่ใช้ทฤษฎีหนึ่งที่เหมือนกัน คือ ทฤษฎีที่อาศัยหลักทางจิตวิทยามาวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดี ดังข้อความสนับสนุน

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (2514) เสนอแนวการวิจารณ์วรรณคดีสรุปได้ว่า มี 5 แนว คือ

1. วรรณคดีวิจารณ์กับจิตวิทยา เป็นการศึกษาตัวละครในแง่จิตวิทยา ถือเป็นสิ่งที่สร้าง เสริมความสมจริงให้แก่โลกของวรรณคดี ทำให้ผู้อ่านเห็นคุณค่าของวรรณคดีว่า เป็นเครื่องสะท้อน ชีวิตจริง

4. แนวพินิจเชิงจิตวิทยา (psychological approach) เป็นแนวพินิจที่รวมทุกแนวไว้ด้วยกัน

5. แนวพินิจ impressionistic หมายถึง การวิเคราะห์บทประพันธ์ตามใจผู้วิเคราะห์ โดยไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่เป็นเชิงวัตถุวิสัย ขึ้นอยู่กับรสนิยมส่วนตัว ความรู้สึกชั่วคราว และความลำเอียงของผู้วิเคราะห์

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2529: 42-43) กล่าวเกี่ยวกับการวิเคราะห์บุคลิกภาพในงานประพันธ์ สรุปความได้ว่า การนำหลักวิเคราะห์มาศึกษาบุคลิกภาพของนักเขียนเพื่อทำความเข้าใจผลงานของนักเขียนมากขึ้นนั้น ส่วนมากจะเป็นการนำทฤษฎีวิเคราะห์ความฝันของ فروยด์ มาเป็นแนวในการวิเคราะห์ ซึ่งทฤษฎีนี้มีสาระสำคัญว่า วรรณคดีเกิดขึ้นในทำนองเดียวกับความฝัน การแต่งวรรณคดีเป็นการลดความเครียดในจิตใจของผู้แต่ง ฉะนั้นกวีและผลงานของเขาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ในการวิเคราะห์วิจารณ์จึงต้องอาศัยข้อมูลทางด้านชีวประวัติของกวีประกอบด้วย จากนั้นจึงนำหลักการดังกล่าวมาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกวีกับผลงานของเขา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532: 8) กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้วยหลักจิตวิทยาสรุปความได้ว่า เนื่องจากในแง่จิตวิเคราะห์เชื่อกันว่า งานวรรณกรรมคือผลงานซึ่งแสดงออกถึงความรู้สึกเก็บกด หรือประสบการณ์ ที่สะสมตกตะกอนอยู่ในจิตใต้สำนึกของผู้ประพันธ์ ดังนั้นในการนำความรู้ทางด้านจิตวิเคราะห์ไปใช้วิจารณ์วรรณคดีไม่ว่าผู้วิจารณ์จะเป็นจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักเขียน หรือนักวิจารณ์วรรณคดีทั่วไป ควรคำนึงถึงหลักดังนี้

1. วิจารณ์นักเขียนในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่เกิดจากจิตใต้สำนึก วิธีนี้นำไปสู่การวิเคราะห์จิตใต้สำนึกของผู้เขียน เพื่อให้เข้าใจสาเหตุ แรงคลใจ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของนักเขียนขณะเขียนวรรณกรรมนั้น ๆ

2. วิจารณ์งานวรรณกรรม ในฐานะเป็นผลงานที่สะท้อนสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ ในจิตใต้สำนึกของผู้เขียน เป็นวิธีการวิจารณ์ที่ยึดหลักการค้นหาสัญลักษณ์ ดีความ และหาความหมายแฝงอยู่ในวรรณกรรมของนักเขียนแต่ละคน

3. วิจารณ์ตัวบทวรรณกรรม พิจารณาในแง่กระบวนการสร้างสรรค์ และวิธีการถ่ายทอดสิ่งที่ซุกซ่อนอยู่ในจิตใต้สำนึกในแง่ของภาษา หรือการใช้ภาษา นับเป็นการวิจารณ์บทวรรณกรรมแท้ ๆ

4. วิจารณ์ผู้อ่านในฐานะเป็นผู้ที่ได้รับความพึงพอใจจากการอ่าน โดยถือว่าสิ่งที่ผู้อ่านเลือกอ่านนั้นคือสิ่งสอดคล้องกับความรู้สึกเก็บกดหรือประสบการณ์ของตน ผู้อ่านจึงบังเกิดความพอใจ การอ่านจึงเป็นการระบายความรู้สึกเก็บกดและความฝันของตัวผู้อ่านเองไปพร้อมกัน

สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 6-14) กล่าวถึงการพยายามเปลี่ยนแปลงวิธีการศึกษาวรรณกรรม ด้วยการนำทฤษฎีใหม่ ๆ มาใช้ เพื่อให้แตกต่างจากการศึกษาด้วยทฤษฎีทางจิตวิทยาแบบเดิม สรุปความได้ว่า ในปัจจุบันแนวโน้มที่จะศึกษาวรรณกรรมไทยด้วยวิธีการวิเคราะห์โดยอาศัยทฤษฎีใหม่ ๆ เป็นหลักนั้น เริ่มปรากฏให้เห็นได้บ้าง แต่โดยทั่วไปผู้ศึกษาหรือวิเคราะห์วรรณกรรมส่วนใหญ่ยังคงได้แก่ผู้ที่ศึกษาด้านวรรณกรรมมาโดยตรงและจำกัดตัวเองอยู่เฉพาะทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเขียนวรรณกรรมโดยตรง เช่น ทฤษฎีทางจิตวิทยา ที่มุ่งอธิบายความรู้สึกและจิตสำนึก (และได้สำนึก) เฉพาะของตัวกวีเป็นใหญ่ ส่วนการศึกษาของค่านิยมที่ใช้การศึกษางานของกวีที่มีความสัมพันธ์ต่อสังคมไทย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ปรัชญา และเชิงสังคมวิทยาด้วยข้อสมมติฐานคือ เราอาจศึกษาโลกทัศน์หรือวิธีการคิดของบุคคลได้จากการศึกษาภาษาของบุคคลนั้นสะท้อนให้เห็นแนวความคิดและเป็นเครื่องกำหนดท่าทีที่บุคคลนั้น ๆ มีต่อโลก นอกจากนี้เรื่องความหมายของคำในแต่ละภาษาย่อมสะท้อนถึงประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำนั้น ๆ เพราะความหมายของคำย่อมขึ้นอยู่กับว่า ผู้พูดใช้คำพูดนั้น ๆ ให้หมายถึงอะไร นอกจากนี้ยังให้ทัศนะอีกว่างานประเภทนิราศว่าเหมาะสมในการนำมาวิเคราะห์ เนื่องจากนิราศมีเนื้อเรื่องที่ผูกจำกัดอยู่ในกรอบของแบบคำประพันธ์คือมีแก่นอยู่ที่การคร่ำครวญถึงหญิงคนรัก และการพรรณนาถึงสิ่งที่กวีได้พบเห็นในการเดินทาง ดังนั้นโอกาสที่กวีจะจินตนาการนอกกรอบจึงมีน้อยกว่างานเขียนประเภทจินตนาการเช่นนิทานคำกลอนหรือบทละคร

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2540) กล่าวว่า การวิเคราะห์วรรณคดีนั้นวิเคราะห์ได้หลายแนวทาง สรุปความได้ดังนี้

1. แนววิเคราะห์ที่ยึดจิตวิทยาเป็นหลัก ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีต่าง ๆ ทางจิตวิทยาของ Freud Adler และ Jung โดยมีหลักร่วมกัน 3 ประการคือ

- ถือตามทฤษฎีของฟรอยด์ว่า วรรณคดีเป็นการแสดงออกของธรรมชาติฝ่ายต่ำในจิตใจมนุษย์

- ถือความดีเด่นของวรรณคดีอยู่ที่การเปิดเผยสิ่งที่เร้นอยู่ในจิตใจสำนึกของมนุษย์

- วรรณคดีได้ส่งเสริมการเก็บอารมณ์มากเพียงใด ยิ่งไร้อรรถค่าต้องส่งเสริมให้เห็นความน่าอภิรมย์ของชีวิต

2. แนววิจารณ์โดยยึดอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ของสังคม ถือว่าวรรณคดีเป็นผลของปัจจัยต่าง ๆ ทางวัตถุ คือ สภาพเศรษฐกิจ วิธีใช้เครื่องมือเพื่อคัดแปลงธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการครองเรือน และความสัมพันธ์ระหว่างชั้นวรรณะ ชนชั้นหรือลัทธิต่าง ๆ ในวรรณคดี และพบว่าสังคมมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ การเปลี่ยนแปลงของมนุษย์

3. แนววิจารณ์ “แบบใหม่” (The New Criticism) ผู้สนับสนุน เช่น I.A. Richards และ T.S.Eliot เป็นต้น ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างแน่นอน เช่นวรรณคดีแต่ละเรื่องเป็นเอกเทศ และถือว่าการแต่งสำคัญกว่าเนื้อเรื่องรวมถึงเน้นการปฏิบัติมากกว่าการวางทฤษฎี เป็นต้น

จากข้อความข้างต้นทำให้ทราบว่าการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีนั้นทำได้หลายแนว และมีผู้ศึกษาหลายท่านที่ศึกษาโดยการหลักจิตวิทยาหรือใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ซึ่งทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับงานวรรณกรรม ซึ่งผู้วิจัยให้ความสนใจเนื่องจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์หรือจิตวิทยานั้นเกี่ยวข้องกับเรื่อง ทศนคติและพฤติกรรมการแสดงออกอันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องบุคลิกภาพนั่นเอง

เอกสารเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะทั่วไปและการใช้ภาษาใน “นิราศ”

ความหมายของคำว่านิราศ

คำว่า นิราศ มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน(2546 :591) ให้ความหมายคำว่านิราศว่า

นิราศ 1 ก. ไปจาก ระเหระหน ปราศจาก

น. เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ เป็นต้น มักแต่งเป็นกลอน หรือโคลง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศเมืองแกลง (ส.)

นิราศ 2 ก. ปราศจากความหวัง ไม่มีความต้องการ หมดหยาก เฉยอยู่(ส.,ป. นิราสา)

เอมอร์ ชิตตะโสภณ (2521: บทนำ) กล่าวถึงความหมายของนิราศที่ตนได้รวบรวมจากผู้ศึกษาไว้ดังนี้

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ กล่าวถึงความหมายของนิราศ ว่า “นิรา ก็ดี นิราศก็ดี น่าจะมาจาก นิร คำเดียวก็เป็นได้ ถ้าจะถามว่า นิร อะไรก็เห็นจะต้องตอบว่า หมายถึงเข้าใจว่า นิรเมีย คือในคราวจากบ้านไปนั้น เมียไม่ได้ไปด้วย ส่วนที่ นิร ทำไมเดิมสระอา และ ศ สะกดนั้นเล่า การเดิมสระอาของไทยไม่เป็นของประหลาด และที่เอาตัว ศ สะกดนั้นก็ไม่ใช่ของประหลาดเหมือนกัน...”

เทือก กุสุมา ณ อยุธยา อธิบายความหมายของนิราศไว้ 2 นัย คือ

1. มาจากศัพท์ “นิ” หรือ “นิร” ซึ่งเป็นอุปสรรคหน้าคำอื่น แปลว่าไม่มี เช่น ในศัพท์ว่า “นิรันดร์ตาย” แปลว่า “ไม่มีอันตราย” “นิรเทศ” (ใช้เนรเทศ) แปลว่า “ไม่มีที่อยู่ให้ออกไปเสียจากถิ่นที่อยู่ แล้วจึงพหุศัพท์ “นิร”คือทำให้เป็นเสียงยาวเป็น “นิรา” สำหรับใช้ในคำประพันธ์ เป็นกริยา เช่น “เรียมนิราเรือนสาย สวาทสร้อย” แปลว่า “ไปจาก” เมื่อใช้เป็นนามว่า “นิราศ” ก็หมายความว่า “การพลัดพรากจากไป ไม่มีที่อยู่เป็นประจำ” คำ “นิราศ” บางทีก็อ้างว่าเป็น “ศ” เข้าลิลิตทำนอง คำอื่นที่ลงท้ายด้วย “ศ”

2. มาจากศัพท์ “นิร” แปลว่า “ไม่มี” บวกกับ “อาสา” แปลว่า “ความหวัง” ถ้าเป็นศัพท์ “นิราศ” (สันสกฤตใช้ นิราศ) แปลว่า “หมดหวัง ปราศจากความต้องการหรือหมดยาก” (นิร+อาสย)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า นิราศ หมายถึง ไปจาก ระเหระหน ไม่มีที่อยู่ การพลัดพรากจากไป หรือหมายถึงเรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่ไปในที่ต่างๆ

ลักษณะทั่วไปของ นิราศ

คำว่า นิราศหมายถึงไม่มี พลัดพรากจากไป ดังนั้นจึงมีผู้ศึกษาและรวบรวมลักษณะทั่วไปของนิราศที่หมายถึงการพลัดพรากไว้ดังนี้

เอมอร ชิตตะโสภณ (2521: 3) กล่าวสรุปลักษณะของนิราศไว้ว่า

1. นิราศ เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อแสดงอารมณ์ของกวี อันเนื่องมาจากการเดินทางพลัดพรากจากที่อยู่เดิมไปชั่วคราว เกิดความรู้สึกอาลัยรักคนใกล้ชิดที่อยู่เบื้องหลัง จึงเขียนขึ้นเพื่อฆ่าเวลา

2. นิราศ เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อสะท้อน ทศนะของกวีในอันที่จดเป็นจดหมายเหตุแจ้งระยะทาง ตลอดจนประมวลสภาพที่เดินทางไปประสบพบเห็น

กำชัย ทองหล่อ (2537: 426-427) กล่าวถึงนิราศไว้ดังนี้

นิราศแปลว่า การจากไป การพรากไปหรือการระเหระหน ในฉันทลักษณ์หมายถึงหนังสือหรือบทประพันธ์ที่พรรณนาถึงการจากถิ่นฐานที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ และต้องรำพันถึงการจากคนรัก คู่รัก หรือเมีย ถ้าไม่มีคนรัก คู่รัก หรือเมีย ก็ต้องสมมติให้มีในมโนภาพตามจินตนาารมณ์ที่ปรารถนา จึงจะนับว่าถูกต้องตามแบบนิยามของนิราศ

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของนิราศว่านิราศมักตั้งชื่อด้วย 4 วิธีการคือ

1. ตั้งชื่อตามนามสถานที่ที่จะมุ่งไป เช่นนิราศพระบาท นิราศพระแท่นดงรัง นิราศห้วยหิน ฯลฯ ก็หมายความว่าผู้แต่งได้จากคนรัก คู่รักหรือเมีย ไปยังพระบาท พระแท่นดงรัง และห้วยหิน
2. ตั้งชื่อตามนามของผู้แต่ง เช่นนิราศนรินทร์ หมายความว่า เป็นนิราศของนายนรินทร์ คือนายนรินทร์เป็นผู้แต่ง
3. ตั้งชื่อตามนามตัวเอกของเรื่อง เช่นนิราศอิเหนา นิราศเรื่องนี้ท่านสุนทรภู่เป็นผู้แต่ง แต่เนื้อเรื่องกล่าวถึงอิเหนาซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องที่ต้องพรากรบยา จึงใช้ชื่อตัวเอกเป็นชื่อเรื่อง
4. ตั้งชื่อตามนามสถานที่หรือเหตุการณ์ที่พรรณนา เช่นนิราศเดือน เป็นนิราศที่พรรณนาถึงเดือน ทั้ง 12 เดือน ว่าเดือนไหนมีพิธีนักขัตฤกษ์หรือขนบธรรมเนียมประเพณีอะไรที่นิยมทำกันบ้างจึงเอาเดือนมาเป็นชื่อนิราศ

กฎของกลอนนิราศเหมือนกับกลอนเพลงยาว แปลกกันแต่คำขึ้นต้นให้ใช้ “นิราศ” และลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” เท่านั้น

บทประพันธ์ที่ใช้แต่งนิราศ นิยมใช้โคลงสี่ กับกลอนตลาดเท่านั้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาใช้โคลงสี่ เป็นพื้น เพราะถือกันว่าเป็นของแต่งยาก ที่แต่งเป็นกลอนตลาดก็มี แต่เรียกว่า เพลงยาว สั้นกว่า หาได้เรียกว่านิราศไม่ เพิ่งจะมาเรียกบทประพันธ์ชนิดกลอนตลาดว่าเป็นนิราศ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

“นิราศ” เพิ่งจะมาบัญญัติใช้ขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หนังสือนิราศที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาใช้ชื่อเฉย ๆ ไม่มีคำว่า “นิราศ” นำหน้า เช่น โคลงหริภุญชัย โคลงกำสรวล ศรีปราชญ์ โคลงทวาทศมาส

นิราศที่แต่งเป็นโคลงและกลอนมีลักษณะแตกต่างกันอยู่บ้างคือ :- ที่แต่งเป็นโคลงมักมีบทนาที่เรียกว่าบทนัสการหรือบทไหว้ครูขึ้นต้น บทแรกและบทสุดท้ายของเรื่องเป็นโคลงบ้าง เป็นร่ายบ้าง ต่อมาในยุคหลัง นิยมแต่งขึ้นบทแรกเป็นร่ายแล้วต่อไปเป็นโคลงตลอดจนจบ ต้องใช้ร่ายสุภาพกับโคลงสุภาพหรือร่ายคั่นกับโคลงคั่นเป็นคู่กัน ไม่ขึ้นต้นด้วยคำ “นิราศ” และไม่ลงท้าย

ด้วยคำ “เอย” แต่ที่แต่งเป็นกลอนมักมีบทนำ ขึ้นต้นก็ดำเนินเรื่องทีเดียว และต้องขึ้นต้นด้วยคำ “นิราศ” ลงท้ายด้วยคำ “เอย”

สรุปว่าลักษณะทั่วไปของนิราศคือ เป็นหนังสือที่แต่งเพื่อแสดงอารมณ์ของกวี ซึ่งมักเดินทางพลัดพรากจากที่อยู่เดิม หรือพรากจากคนรัก แล้วเกิดความอาลัย บางครั้งแต่งเพื่อเป็นจดหมายเหตุ หรือเป็นบันทึกการเดินทาง การตั้งชื่อนิราศมีหลายกรณี เช่น ตั้งชื่อตามสถานที่ที่มุ่งเดินทางไป ตั้งตามชื่อผู้แต่ง ตั้งตามชื่อตัวเอกของเรื่อง เป็นต้น การแต่งนิราศมักขึ้นต้นด้วยคำว่า “นิราศ” และลงท้ายด้วยคำว่า “เอย”

การใช้ภาษาในนิราศ

กมล การกุศล (2520: 11) กล่าวถึงการใช้ภาษาในนิราศสรุปได้ว่า นิราศมีการแต่งด้วยภาษาหลายรูปแบบเช่น แต่งเป็นโคลง ได้แก่ โคลงฉันท์วิจิตรมาลี เช่น ทวาทศมาส , โคลงฉันท์บาทกฤษณ เช่น กำสรวลศรีปราชญ์, โคลงสี่สุภาพ เช่น โคลงนิราศหริภุญชัย โคลงนิราศสุพรรณ แต่งเป็นกาพย์ เช่น กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก แต่งเป็นฉันท์ เช่น ราชพิลาปคำฉันท์ นิราศเมืองนครศรีธรรมราช คำฉันท์ แต่งเป็นกลอน เช่น นิราศของสุนทรภู่ (ยกเว้น โคลงนิราศสุพรรณ)

เอมอร ชิตตะโสภณ (2521: 60-61) กล่าวถึงรูปแบบลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณคดีนิราศ สรุปได้ว่า นิราศมีรูปแบบในการแต่งได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง

ร้อยแก้ว ได้แก่การบันทึกเรื่องการท่องเที่ยวของผู้แต่งในรูปของความเรียงด้วยภาษาร้อยแก้วที่สละสลวย มีลักษณะคล้ายการเขียนสารคดีท่องเที่ยว เช่น นิราศนครวัด พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นิราศดิบของ รงค์ วงษ์สวรรค์ หรือนิราศที่เขียนในรูปของเรื่องสั้น เช่น นิราศลา ของสุวรรณณี หรือเขียนในรูปของนวนิยาย เช่น นิราศโพธิ์พิสัย ของนันทนา วีระชน

ร้อยกรอง ได้แก่นิราศที่แต่งโดยใช้คำประพันธ์ประเภทโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย ที่นิยมมากได้แก่โคลงและกลอน

สมัยกรุงศรีอยุธยานิยมใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่ฉันท์ ได้แก่ โคลงสี่ฉันท์บาทกฤษณ เช่น กำสรวลโคลงฉันท์ และ โคลงสี่ฉันท์วิจิตรมาลี เช่น ทวาทศมาสโคลงฉันท์ นอกจากนี้พบโคลงสี่สุภาพเช่น นิราศหริภุญชัย นิราศนครสวรรค์ นิราศเจ้าฟ้าเอกทัศ เป็นต้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์นิยมแต่งนิราศเป็นโคลงสี่สุภาพมากกว่าโคลงฉันท์ เช่น นิราศถลางของพระยาตรัง นิราศสุพรรณ ของสุนทรภู่ นิราศกรุงเก่าของพระมหาฤกษ์ รูปแบบคำประพันธ์ของนิราศคำโคลงจะประกอบด้วยร่ายนำ 1 บท เป็นบทประณามพจน์ ถ้าแต่งเป็นโคลงฉันท์ก็เริ่มด้วยร่ายฉันท์ ถ้าแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพก็ใช้ร่ายสุภาพ แล้วจึงดำเนินเรื่องต่อไปจนจบด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงที่รับกันกับร่ายขึ้นต้น แต่รูปแบบคำประพันธ์ที่นิยมแต่งกันมากที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์คือการแต่งนิราศเป็นกลอน ที่ขึ้นต้นด้วยวรรครับ มีความยาวไม่จำกัดและจบลงด้วยวรรคส่งที่มีคำว่า “เอ๋ย” ในตอนท้าย เช่น นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง นิราศ 8 เรื่องของสุนทรภู่ นิราศพระแท่นดงรัง นิราศเดือนของนายมี นิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย นิราศเกาหลีนิราศเมืองเหนือ นิราศไกลกังวล ของจวบ หงสกุล เป็นต้น ส่วนการใช้คำในนิราศนั้น เนื่องจากนิราศเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง เสียงของคำจึงจึงมีความสำคัญมากในอันที่จะช่วยให้บทประพันธ์นั้น ๆ ฟังไพเราะและให้ความรู้สึกในขณะเดียวกัน เพราะเสียงนั้นอาจจะช่วยแนะให้เห็นภาพไปด้วย เช่น ในนิราศเมืองเพชร ข้อความ

เวทนานวณร้อนน้อยน้อย

กระซอรร้อยกระจิดจิดจิดจิว

บ้างเกาะแม่แลโลดกระโดดปลิว

ดูหอบหิวมิให้ถูกตัวลูกเลย

(เอมอร ชิตะโสภณ, 2521: 8)

สมบัติ ตั้งก่อเกียรติ (2550: 39) กล่าวเรื่องการใช้ภาษาในนิราศโดยอ้างคำพูดของเจือ สตะเวทินว่า “นิราศมีลักษณะพิเศษคือต้องมีโวหารสังวาสหรือรสพิศวาสประกอบด้วย จึงจะครบลักษณะแห่งศิลปะนิราศ”

จากการศึกษาความหมาย ลักษณะทั่วไป และการใช้ภาษาในนิราศ สรุปได้ว่า นิราศหมายถึง งานเขียนประเภทหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพลัดพรากจากกันของผู้เขียนกับคนรักของตนเอง แล้วเชื่อมโยงงานเขียนดังกล่าวกับสถานที่ที่ผู้เขียนเองได้เดินทางผ่านไปแล้วมีการบันทึกเอาไว้ และโดยทั่วไป จะขึ้นต้นด้วยคำว่า “นิราศ” และลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” บางครั้งมีโวหารสังวาส การแต่งนิราศมีหลายรูปแบบทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ผู้ประพันธ์นิราศมักเลือกใช้ภาษาที่สามารถสื่ออารมณ์และ ทำให้เห็นภาพชัดเจน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงบรรยากาศขณะแต่งนิราศที่ผู้ประพันธ์ได้พบเห็นมา

เอกสารเกี่ยวกับความสำคัญ ประวัติชีวิตและผลงานของสุนทรภู่

เอกสารเกี่ยวกับความสำคัญของสุนทรภู่

“สุนทรภู่” หรือ “พระสุนทรโวหาร (ภู่)” เป็นกวีเอกของไทยที่มีความสำคัญ ได้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมไว้มากมายถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและของโลกอันทรงคุณค่ายิ่ง องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงประกาศยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีผลงานด้านวัฒนธรรมดีเด่นของโลก ในวาระครบรอบ 200 ปี วันคล้ายวันเกิดของท่าน ซึ่งตรงกับวันที่ 26 มิถุนายน 2529 (โอสถ โกศิน, 2537)

สุนทรภู่เป็นบุคคลสำคัญของโลก จึงมีผู้ให้ความสนใจศึกษาและวิจารณ์ผลงานของสุนทรภู่มากมาย เช่น เมื่อพ.ศ. 2492 อาจารย์ เปลื้อง ณ นคร ได้นำนิทานกลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่มาเขียนเป็นแบบร้อยแก้วให้ชื่อว่า “เล่าเรื่องพระอภัยมณี” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่นำเรื่องพระอภัยมณีมาเขียนแบบเล่าเรื่องและแทรกข้อคิดความรู้ต่าง ๆ ควบคู่กันไป เป็นเหตุให้ครู อาจารย์ ต้องหวนกลับไปอ่าน “พระอภัยมณี” ฉบับเดิมกันอีก อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ชื่นชมยกย่อง “สุนทรภู่” ว่าเป็นนักปราชญ์ เป็นครูกวีที่มีผลงานเยี่ยมยอดทั้งในด้านโวหารและกระบวนกลอน ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในด้านประวัติและสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในวรรณกรรมของสุนทรภู่ออกเผยแพร่โดยตั้ง “สโมสรสุนทรภู่” ขึ้นเป็นสื่อกลาง เช่น จัดรายการ “สโมสรสุนทรภู่” ออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นต้น (เปลื้อง ณ นคร, 2545: คำนำสำนักพิมพ์) หรือหนังสือโลกทัศน์ของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นผลงานของสมบัติ จันทรวงศ์ ได้รวบรวมหลากหลายแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสุนทรภู่ไว้กล่าวว่า สุนทรภู่เป็นบุคคลสำคัญที่มีโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมากมาย บุคคลแรกทีอ่าน พระอภัยมณี อย่างเป็น serious reader คือเทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส. วรรณโก เมธีแห่งสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ซึ่งเทียนวรรณกล่าวว่า

...ท่านภู่สุนทรชาวเมืองแกลง บ้านเนินกร่ำ แต่งหนังสือเรื่อง
พระอภัยมณีนี้ นับว่าเป็นเรื่องอ่านเล่นก็จริง ใคร ๆ ก็เข้าใจด้วยกัน
อย่างนั้น โดยมาก แต่เราผู้โดยดูละกั้วในสมองของเราว่า ท่านภู่สุนทร
แกตั้งใจจะกล่าวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีแก้วตา เพราะมีช่องควรจะ
กล่าวสุภาษิตตรงใด ท่านก็กล่าวในที่นั้น ไม่มีว่างเว้นเลย และท่านตั้งใจ
ไว้ชื่อเสียงความคิดของท่านให้ปรากฏอยู่ชั่วฟ้าและดิน...

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2537: คำนำสำนักพิมพ์-1)

นอกจากนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ศึกษาและนิพนธ์งานที่สื่อถึงความสำคัญของสุนทรภู่ ได้แก่ งานนิพนธ์ประวัติของสุนทรภู่ ที่กล่าวถึงตั้งแต่ตอนเกิด ตอนรับราชการ ตอนออกบวช ตอนตกยาก ตอนสิ้นเคราะห์ และรวบรวมผลงานนิราศทั้ง 9 เรื่องและสุภาษิตอีก 3 เรื่อง ซึ่งเป็นการรวบรวมประวัติและผลงานที่ละเอียดและทรงคุณค่ายิ่ง ช่วงเวลาที่ทรงนิพนธ์นั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่สุนทรภู่เป็นที่รู้จักของประชาชนในวงกว้าง ต่อมาเมื่อมีผู้ศึกษาสุนทรภู่เพิ่มเติม เช่น กาญจนาคพันธุ์, นายคำรา ณ เมืองใต้, ศ.ธรรมยศ, ธนิต อยู่โพธิ์, ฉันท คำวิไล ฯลฯ สุนทรภู่จึงกลายเป็นขวัญใจของประชาชนในวงกว้างขึ้น (สมบัติ จันทวงศ์, 2537: คำนำสำนักพิมพ์-1)

ผลงานของสุนทรภู่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับในวงกว้าง งานประพันธ์ของสุนทรภู่เป็นแบบอย่างให้กับนักประพันธ์รุ่นหลัง โดยเฉพาะการแต่งกลอนที่มีสัมผัสในอันไพเราะ ดังคำกล่าว “การแต่งกลอนมีมาก่อนสมัยสุนทรภู่ แต่สุนทรภู่ทำให้กลอนไพเราะขึ้นอย่างยิ่งด้วยการเพิ่มสัมผัสในเข้าไปในกลอนแปด จึงมีผู้ยกย่องสุนทรภู่ว่าเป็นเอกในทางแต่งกลอนแปด เป็นแบบแผนการแต่งที่มีผู้ดำเนินตามมาตลอดจนบัดนี้” (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2516: 137) หรือข้อความกล่าวยกย่องสุนทรภู่ เช่น “งานของสุนทรภู่เป็นงานที่ได้รับความนิยมและมีผู้อ่านมากกว่างานของกวีอื่นใด (สมบัติ จันทวงศ์, 2537: คำนำสำนักพิมพ์) หรือ “วรรณกรรมของสุนทรภู่เป็นที่นิยมของผู้่านตลอดมาทุกยุคสมัย ขณะมีชีวิตวรรณกรรมของท่านเป็นที่นิยมจากผู้่านเพียงไรย่อมสังเกตเห็นได้จากประวัติชีวิตและปากคำของท่านเช่นที่ว่า “....แต่งหนังสือจนมีชื่อเสียงเลื่องเมืองหลวง” หรือ “เป็นอาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร” (ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 116)

จากข้อความดังกล่าวสรุปว่า สุนทรภู่เป็นกวีที่สำคัญ สร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์อันทรงคุณค่าไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ งานประพันธ์ของท่านเป็นแบบอย่างให้กับนักประพันธ์รุ่นหลัง โดยเฉพาะการแต่งกลอนที่มีสัมผัสในอันไพเราะ มีผู้สนใจศึกษาและวิจารณ์งานของสุนทรภู่เป็นจำนวนมาก

เอกสารเกี่ยวกับประวัติชีวิตของสุนทรภู่

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: บทนำ-59; เปลื้อง ณ นคร, 2545: 1-18; นฤมล วิจิตรรัตนะ, 2544)

ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คนต่างเมืองเข้ามาอยู่ในบางกอกเป็นจำนวนมาก มีชายหญิงคู่หนึ่ง ฝ่ายหญิงน่าจะมิใช่เชื้อสายพราหมณ์มาจากเมืองเพชรบุรี ฝ่ายชายไม่ทราบชื่อเป็นชาวบ้านกร่ำ อำเภอกาหลง (แต่ในหนังสือสยามประเพณีสุนทรโวาทพิเศษของ ก.ศ.ร.กุหลาบ เล่มที่ 5 ตอนที่ 14 วันที่ 14 กรกฎาคม ร.ศ. 143 หน้า 94 กล่าวว่าบิดาของสุนทรภู่ชื่อ ขุนศรีสังหาร (พลับ) และ ล้อม เพิ่งแก้วได้เสนอไว้ในเอกสารประกอบการประชุมเมื่อนิราศเมืองเพชรว่า บรรพชนของสุนทรภู่เป็นพราหมณ์เมืองเพชรบุรี(นฤมล วิจิตรรัตนะ, 2544)) ทั้งสองชายหญิงมาพำนักอยู่ที่พระราชวังหลังและได้ตกลงอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและให้กำเนิดบุตรชายเมื่อวันจันทร์ เดือน 8 ขึ้น 1 ค่ำ ปีมะเมียจุลศักราช 1148 เวลาเช้า 2 โมง (ตรงกับวันที่ 26 มิถุนายน 2329) และให้ชื่อว่า “ภู่” ต่อมาเมื่อผู้ทำนายดวงชะตาของสุนทรภู่ไว้ กรมศิลป์ากร (2543: 4-5) กล่าวถึงเรื่องการทำนายดวงชะตาของสุนทรภู่สรุปได้ว่า แต่โบราณกาลมา โหรในกรมโหรหลวงจะมีการตรวจดวงชะตาของบุคคลสำคัญ ๆ เพื่อทำปฏิทินโหร ซึ่งดวงชะตาจะสื่อให้รู้ว่า บุคคลนั้นจะดีหรือชั่ว และมีอายุยืนหรือสั้น ปรากฏว่าพบดวงชะตาของสุนทรภู่อยู่ในประวัติศาสตร์ ที่ดวงชะตาของสุนทรภู่มีอยู่ในตำราดวงชะตานั้น คงเป็นเพราะผู้พยากรณ์แต่ก่อนเห็นว่า สุนทรภู่ทรงคุณสมบัติในกระบวนแต่งกลอนอย่างวิเศษ นับว่าเป็นวิสามัญบุรุษผู้หนึ่ง จึงมีการทำนายดวงชะตาของสุนทรภู่ไว้เพื่อเป็นหลักเทียบเคียง (ดวงประเทียบ) กับดวงผู้ที่จะทำนายต่อไป แต่จดคำอธิบายไว้ข้างใต้ดวงชะตาว่า “สุนทรภู่อัลักษณ์ขีเมา” ด้วย หมายความว่า เป็นผู้ทรงทั้งความดีและความชั่วระคนปนกัน

หลังสุนทรภู่เกิดได้ 4 ปี บิดามารดาแยกทางกัน บิดากลับไปบวชที่บ้านกร่ำเมืองกาหลง และได้เป็นพระครูธรรมรังสี มารดาได้สามีใหม่และได้เป็นนางนมพระธิดาในกรมพระราชวังหลัง สุนทรภู่อยู่ในพระราชวังหลังกับมารดา และถวายตัวเป็นมหาดเล็ก สามารถเข้าออกในวังได้อย่างดี

หลังจากนั้น สุนทรภู่เรียนในสำนักวัดชีปะขาวชอบแต่งกลอน เมื่อกลับเข้ามาในวังหลัง ได้ลักลอบรักใคร่กับหญิงชื่อ จัน ซึ่งน่าจะเป็นคนในวังหลัง บิดาเป็นคนมีอำนาจและคอยกีดกัน ทั้งสองถูกกริ้วจนถูกจองจำทั้งคู่ เมื่อพ้นโทษสุนทรภู่ก็ต้องแยกจากนางจันอีกครั้งเนื่องจากต้องเดินทางไปธุระของพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ที่บางปลาสร้อยชลบุรี จึงถือโอกาสเดินทางไปบ้านกล้า

เมืองแกลงเพื่อไปหาบิดาที่บวช การเดินทางครั้งนี้ทำให้สุนทรภู่แต่งนิราศเมืองแกลงขึ้น เนื้อหาส่วนใหญ่ได้แทรกความคิดถึงแม่จันทน์รักของตน จากนั้นกลับมาเป็นมหาดเล็กและได้แต่งงานกับนางจัน อยู่ได้ ประมาณ 5 เดือนก็ต้องแยกทางกัน เพราะทะเลาะกันบ่อย ด้วยว่าสุนทรภู่เป็นคนขี้เมา เจ้าผู้ ส่วนแม่จันก็ขี้หึง ขี้บ่น และคราวนี้ก็มีฐานะต้องตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาท ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สุนทรภู่แต่งนิราศพระบาทระหว่างการเดินทาง

สมัยรัชการที่ 2 สุนทรภู่เข้ารับราชการในกรมพระอาลักษณ์ เนื่องจากสำนวนในการทูล บัณฑิตสนทนากับสุนทรภู่เป็นที่ถูกพระทัย นอกจากนี้ด้วยฝีมือเชิงกลอนยังทำให้รัชกาลที่ 2 ซึ่งโปรดปรานบทกวีอย่างมาก พอพระทัยในการแก้กลอนของสุนทรภู่หลายครา กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ศึกษาและนิพนธ์สรุปความสามารถของสุนทรภู่ต่อหน้าพระที่นั่งไว้ว่า สุนทรภู่แสดงความสามารถในการแก้กลอนเรื่อง เรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางสีดาผูกคอตาย ที่ของเดิมแต่งขี้ดยาวว่า

เอาภูษาผูกคอให้มัน	แล้วพันกับกิ่งโศกใหญ่
หลับเนตรจางงปลงใจ	อรไทก็โจนลงมา
บทหนุ่มมานว่า	
บัดนั้น	วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
ครั้นเห็นองค์ศรีกัลยา	ผูกคอโจนมาก็ตกใจ
ตัวสั้นเพียงลิ้นชีวิต	ร้อนจิตดังหนึ่งเพลิงไหม้
โอดโพนโจนลงตรงไป	ด้วยกำลังว่องไวทันที
ครั้นถึงจึงแก้ภูษาทรง	ที่ผูกคอองค์พระลักษมี
หย่อนลงยังพื้นปัดพิ	ขุนกระบี่ก็โจนลงมา

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: 14)

รัชกาลที่ 2 เห็นว่าบทเก้านี้หนุ่มมานเข้าไปแก้ไขได้นานนัก เดียวนางสีดาจะตายเสียก่อน จึงทรงพระราชนิพนธ์ใหม่เพื่อให้หนุ่มมานแก้ไขโดยเร็วว่า

จึงเอาผ้าผูกพันกระสันรัด	เกี่ยวกระหวัดกับกิ่งโศกใหญ่
--------------------------	-----------------------------

จากนั้นก็เกิดขัดข้องว่าจะแต่งต่ออย่างไรให้หนุ่มมานแก่ได้รวดเร็ว ไม่มีกวีใดแต่งได้
จึงดำรัสให้สุนทรภู่แต่งต่อได้ความว่า

ชายหนึ่งผูกศออรไทย
บัดนั้น

แล้วทอดองค์ลงไปจะให้ตาย
วายุบุตรแก่ได้ดังใจหมาย

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: 15)

ปรากฏว่าเป็นที่พอพระทัยมาก นอกจากนี้ยัง
แต่งรามเกียรติ์ตอนศึกสิบขุนสิบรถ
ได้เป็นที่ถูกพระทัยยิ่งด้วย สุนทรภู่จึงได้เลื่อนยศเป็น “ขุนสุนทรโวหาร”

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518: 15)

สุนทรภู่ได้พระราชทานบ้านเรือน แต่ขณะเดียวกันอาจจะด้วยความกำหนัดคิดว่าเก่งหรือ
อย่างไรไม่ทราบ สุนทรภู่ได้แก้กลอนของ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (ต่อมาคือรัชกาลที่ 3) โดย
วิธีการตัดหน้าแก้ต่อหน้าพระที่นั่ง ดังนี้

สุนทรภู่แก้กลอนของกรมหมื่นฯจาก

	น้ำใสไหลเย็นแลเห็นตัว	ปลาแหวกกอบัวอยู่ไหวไหว
แก้เป็น	น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา	ว้ายแหวกปทุมมาอยู่ไหวไหว

นอกจากนี้ยังมีอีกคราวที่สุนทรภู่ถามเหมือนหักหน้ากรมหมื่นฯ ต่อหน้าพระที่นั่งคือขณะ
กรมหมื่นฯอ่านบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนเลือกคู่ ทรงแต่งตั้งว่า

จำจะปลุกฝั่งเสียยังแล้ว

ให้ลูกแก้วสมมาปรารถนา

สุนทรภู่ถามว่า สมมาปรารถนาอะไร กรมหมื่นฯต้องแก้ว่า “ให้ลูกแก้วมีคู่เสนาหา”
ทำให้กรมหมื่นฯ ขัดใจเป็นอย่างมาก ช่วงนี้สุนทรภู่ก็มักเมาเหล้า ทั้งเจ้าชู้ ด้วยนิสัยนี้ให้ครั้งหนึ่ง
เมาสุราและทำร้ายร่างกายญาติคนหนึ่งที่มาเตือนเรื่องการดื่มสุราของสุนทรภู่จนถูกถวายฎีกาจน

ต้องไปติดคุกรวมถึงถูกถอดยศขุนสุนทรโวหารด้วย สุนทรภู่มุ่งแต่งเสภา ขุนช้างขุนแผนตอนกำเนิดพลายงามขึ้นขณะติดคุก นอกจากนี้ยังแต่งเรื่อง พระอภัยมณีด้วย ต่อมาเนื่องจากรัชกาลที่ 2 แต่งกลอนติดขัดก็ให้สุนทรภู่มารแก้ เมื่อแก้ได้สุนทรภู่อังอาจได้ออกจากคุก และได้ตำแหน่งคืน สุนทรภู่มิภรรยาใหม่ชื่อ นิ่ม ซึ่งต่อมาเสียชีวิต

เมื่อรัชกาลที่ 2 สิ้น รัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชย์ ด้วยเรื่องในอดีตทำให้สุนทรภู่มองต้องลี้ภัยออกไปบวช และถูกริบบ้านเรือนคืนหลวง ช่วงเวลานี้สุนทรภู่มุ่งลาบมาก ได้แต่งนิราศภูเขาทอง เนื้อหาว่าด้วยการรำพึงถึงรัชกาลที่ 2 อันเป็นที่รักยิ่ง และตนก็หมดที่พึ่ง กล่าวถึงเรื่องความอาลัยอาวรณ์ ซึ่งมีผู้ถือว่าเป็นนิราศที่แต่งดีมาก และบอกความคิดความอ่านที่เปลี่ยนแปลงไปของสุนทรภู่ว่าได้เป็นอย่างดี ต่อมาได้แต่ง นิราศสุพรรณ ซึ่งเป็นนิราศเรื่องเดียวที่แต่งเป็นโคลง ว่าด้วยการแสวงหาสิ่งลึกลับ การเล่นแร่แปรธาตุ ช่วงนี้สุนทรภู่มุ่งกระทำลาบมาก ต่อมา แต่งนิราศอิเหนา แต่งพระอภัยมณีที่ยังแต่งไม่เสร็จ และไปพึ่งบุญของพระองค์เจ้าลักขณานุคุณจนสิ้นพระชนม์ จึงหาเลี้ยงชีพด้วยการแต่งกลอนขาย สุนทรภู่อีกและได้ภรรยาใหม่ชื่อม่วง สุนทรภู่มุ่งแต่งสุภาษิตสอนหญิง ลักษณะวงศ์ขึ้นในช่วงเวลานี้

เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 สุนทรภู่มุ่งสิ้นเคราะห์เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ทรงปรานีและโปรดให้เข้าไปอยู่ในวังอีกครั้ง นอกจากนี้สุนทรภู่มุ่งยังเป็นที่โปรดของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ได้แต่งพระอภัยมณีต่อเพื่อถวาย นอกจากนี้ก็แต่งสิงห์ไตรภพ นิราศพระปฐม นิราศเมืองเพชร สุนทรภู่มุ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้ากรมอาลักษณ์ฝ่ายพระบวรราชวังมีบรรดาศักดิ์เป็น “พระสุนทรโวหาร” ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดของท่าน ขณะนั้นตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 สุนทรภู่มุ่งแต่งเรื่องอภัยนุราช บทเห่ต่างๆ เช่นกาลี จัประบำ โคนบุตร ซึ่งใช้ในการเท่กล่อมบรรทมเจ้านายทั่วทั้งพระราชวัง สุนทรภู่มุ่งถึงแก่กรรมในสมัยรัชกาลที่ 4 เสียชีวิตเมื่อพ.ศ. 2398 รวมอายุได้ 70 ปี จากนั้นผลงานของท่านก็เป็นที่รู้จัก และตีพิมพ์ออกเผยแพร่ กระทั่งปัจจุบันท่านได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก ให้เป็นกวีเอกของโลก

จากเอกสารชีวประวัติของสุนทรภู่มุ่งพบว่า สุนทรภู่มุ่งเป็นบุคคลสำคัญที่มีความน่าสนใจ ตั้งแต่ดวงชะตาที่ประหลาดจนได้ชื่อว่า “อาลักษณ์เจ้าเฒ่า” ที่หมายถึงมีความดีและความชั่วปะปนกันไป สุนทรภู่มุ่งมีภรรยาหลายคน และเป็นคนที่แต่งกลอนเก่ง เป็นที่ชื่นชอบของราชวงศ์ขณะเดียวกันด้วยความไม่ระวังก็เป็นที่ชังของราชวงศ์ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเดินทางไปไหนหรือประสบกับชะตาชีวิตเช่นไร สุนทรภู่มุ่งจะบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เสมอ เนื่องจากเป็นคนชอบเขียนมาตั้งแต่เป็นเด็ก

ผลงานวรรณกรรมของสุนทรภู่

สุนทรภู่สร้างสรรค้งานวรรณกรรมไว้มากมายถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและของโลกอันทรงคุณค่ายิ่ง ได้แก่งานประเภตนิราศ 9 เรื่อง ประเภตนิทาน 5 เรื่อง ประเภทบทละคร 1 เรื่อง ประเภทสุภาษิต 2 เรื่องประเภทเสภา 2 เรื่อง บทเห่กล่อม 4 เรื่อง (ประกายกรรม(นามแฝง), 2539: 37-38)

กรมศิลปากร (2543: 37-38) รวบรวมผลงานของสุนทรภู่ ดังนี้

ประเภตนิราศ 9 เรื่อง ได้แก่

1. นิราศเมืองแกลง
2. นิราศพระบาท
3. นิราศภูเขาทอง
4. นิราศเมืองสุพรรณ
5. นิราศวัดเจ้าฟ้า
6. นิราศอิเหนา
7. รำพันพิลาป
8. นิราศพระปฐม
9. นิราศเมืองเพชรบุรี

ประเภตนิทาน 5 เรื่อง ได้แก่

1. โคนุตร
2. พระอภัยมณี
3. กاپย์พระไชยสุริยา
4. ลักขณวงศ์
5. สิงห์ไตรภพ

ประเภทสุภาษิต 3 เรื่อง ได้แก่

1. สวัสดิรักษา
2. เพลงยาวถวายโอวาท
3. สุภาษิตสอนหญิง

ประเภทบทละคร 1 เรื่อง ได้แก่ อภัยนุราช

ประเภทบทเสภา 2 เรื่อง ได้แก่

1. ขุนช้างขุนแผนตอน กำเนิดพลายงาม
2. พระราชพงศาวดาร

ประเภทบทเห่กล่อม 4 เรื่อง ได้แก่

1. เห่เรื่องจับระบำ
2. เห่เรื่องกาเกี
3. เห่เรื่องพระอภัยมณี
4. เห่เรื่องโคบุตร

นิราศ 9 เรื่องของสุนทรภู่

กรมศิลปากร (2543: 2-6) ได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับการแต่งนิราศทั้ง 9 เรื่องของสุนทรภู่ไว้ สรุปได้ดังนี้

นิราศเมืองแกลง

เป็นนิราศเรื่องแรกของสุนทรภู่ สันนิษฐานว่าแต่งในรัชกาลที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2350 ขณะสุนทรภู่เดินทางไปหาบิดาที่เมืองแกลง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวิเคราะห์ว่าสุนทรภู่คงจะแต่งเมื่อมีอายุประมาณ 20 ปี และคงจะมีชื่อเสียงในการแต่งกลอนถึงกับมีผู้ฝากตัวเป็น

ศิษย์เพราะปรากฏในนิราศเรื่องนี้ว่ามีศิษย์ติดตามไปด้วย 2 คน นิราศเมืองแกลงพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2417 โรงพิมพ์ครุสมิต บางคอแหลม พิมพ์จำหน่าย

นิราศพระบาท

แต่งเมื่อปลาย พ.ศ. 2350 ขณะสุนทรภู่เป็นมหาดเล็กอยู่ในพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ พระโอรส กรมพระราชวังหลัง ได้ตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ซึ่งทรงผนวชอยู่วัดระฆังโฆสิตาราม ขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาทในเดือน 3 (วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2350) ทำให้ทราบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตรักระหว่างสุนทรภู่วกับนางจันซึ่งเป็นภรรยาและช่วยให้รู้เรื่องการเดินทางไปพระพุทธบาทและสภาพของพระพุทธบาทในสมัยนั้น นิราศพระบาทพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2465 รวมอยู่ในประชุมกลอนนิราศต่าง ๆ ภาคที่ 1 ของสุนทรภู่ และพ.ศ. 2503 นายชนิด อยู่โพธิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้นได้ทำเชิงอรรถเพิ่มเติม และนางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกอักษรศาสตร์และวรรณคดีได้ช่วยตรวจสอบและตรวจทานฉบับพิมพ์ที่ดีพิมพ์เนื่องในการจัด “วรรณคดีสัญจร” ครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2503 และกรมศิลปากรได้นำภาพและแผนผังมาประกอบด้วย

นิราศภูเขาทอง

แต่งราว พ.ศ. 2371 ในรัชกาลที่ 3 เมื่อครั้งที่สุนทรภู่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุจำพรรษาอยู่ ณ วัดราชบูรณะหรือวัดเลียบ และได้เดินทางไปกรุงเก่าโดยทางเรือ นายชนิด อยู่โพธิ์ สันนิษฐานว่าสุนทรภู่วคงจะแต่งนิราศเรื่องนี้เมื่อท่านมีอายุได้ 42 ปี และอุปสมบทมาได้ราว 4 หรือ 5 พรรษา นิราศภูเขาทองนอกจากจะมีคำกลอนไพเราะ ยังช่วยให้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติสุนทรภู่ เรื่องนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2465 รวมอยู่ในประชุมกลอนนิราศสุนทรภู่ ภาคที่ 1

นิราศวัดเจ้าฟ้า

แต่งราว พ.ศ. 2375 เมื่อครั้งที่สุนทรภู่ยังอุปสมบทเป็นพระภิกษุ แต่แต่งเป็นสำนวนเณรพัดผู้เป็นบุตร เรื่องนี้ โรงพิมพ์ครุสมิต บางคอแหลม พิมพ์จำหน่ายครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2417

นิราศอิเหนา

แต่งในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อสุนทรภู่สึกเป็นฆราวาสแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า คงจะแต่งถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้า ลักขณานุกุล พระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสุนทรภู่ฝากตัวพึ่งพระบารมีอยู่ในเวลานั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องเดินทางไกลเหมือนนิราศเรื่องอื่น ๆ สุนทรภู่เล่าเรื่องอิเหนา ตอนติดตามนางบุษบาเมื่อถูกลมหอบหายไป มาแต่งขึ้นเป็นนิราศอิเหนา ทำนองเดียวกับฉันทราชาพิลาปของโบราณที่แต่งว่าด้วยพระรามตามนางสีดา เรื่องนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2466 รวมอยู่ในประหม่นิราศสุนทรภู่ ภาคที่ 2

โคลงนิราศสุพรรณ

แต่งเมื่อ พ.ศ. 2384 เป็นนิราศเรื่องเดียวของสุนทรภู่ที่แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ เรื่องนี้นอกจากจะมีความไพเราะ สนุกเพลิดเพลินตามท้องเรื่องแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านทราบรายละเอียดในการเดินทางไปสุพรรณบุรีของสุนทรภู่ และเป็นประโยชน์ในการศึกษาชีวประวัติของสุนทรภู่ และช่วยให้ผู้ที่หลงใหลในเรื่องการเล่นแร่แปรธาตุและหายาอายุวัฒนะทราบว่าเป็นเรื่องเหลวไหล ดังที่สุนทรภู่ได้แถลงไว้ชัดเจนแล้วในตอนสุดท้ายของโคลงนิราศเรื่องนี้ โคลงนิราศสุพรรณได้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2467 แจกเป็นอนุสรณ์ในโอกาสที่มหาเสวกโทพระยาสุพรรณศิริ (ทองดี สุวรรณศิริ) ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าให้เป็นพระยาอินทสิงห์ การพิมพ์ครั้งนั้นมีโคลงทั้งหมดเพียง 241 บท แต่เขียนไว้ข้างท้ายว่า “จบบริบูรณ์” ทั้งนี้เข้าใจว่าเดิมคงจะพบต้นฉบับโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่เพียง 1 เล่มสมุดไทย ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2504 เจ้าหน้าที่กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้พบต้นฉบับโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่เพิ่มขึ้นอีก 2 เล่มสมุดไทย มีบทโคลงเพิ่มขึ้นและดำเนินความต่อไปอีก 221 บท จึงมี 462 บทต่อมา นายชนิด อยู่โพธิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น ได้มอบให้เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ คือ นายหริศ เรืองฤทธิ์เปรี๊ญ อ่านและตรวจสอบชำระโคลงนิราศสุพรรณส่วนที่พบใหม่ และนางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ได้ตรวจสอบชำระเพิ่มเติมในคราวตีพิมพ์ฉบับสมบูรณ์นี้เป็นครั้งแรกเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของสุนทรภู่ ในวันที่ 26 มิถุนายน 2510 การพิมพ์ครั้งนั้นได้รักษาอักขรวิธีตามต้นฉบับเดิมในสมุดไทย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษาวิธีเขียนสะกดการันต์และเสียงอ่านเสียงพูดที่เคยใช้กันในสมัยโบราณ ส่วนคำที่กลัสนั้น นายชนิด อยู่โพธิ์ ได้ทำเชิงอรรถเทียบคำปัจจุบันไว้ นอกจากนั้นยังได้พิมพ์สถานที่ ที่กล่าวถึงในโคลงนิราศสุพรรณ พร้อมทั้งภาพและแผนที่สังเขปแสดงระยะทางเดินไว้ด้วย

ร่ำพันพิลาป

สุนทรภู่ได้แต่งขึ้นตามความฝันของท่านในคืนวันจันทร์เดือน 8 ปีขาล พ.ศ. 2385 ซึ่งเวลานั้นท่านมีอายุ 56 ปี ยังครองเพศเป็นสมณะและจำพรรษาอยู่ ณ วัดเทพธิดาราม ข้อความร่ำพันในหนังสือเรื่องนี้ช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความเป็นไปในชีวิตของสุนทรภู่ ทราบถึงสิ่งก่อสร้างและพืชพรรณไม้ที่มีอยู่ในวัดเทพธิดารามในครั้งนั้น ตลอดจนพรรณนาถึงเครื่องปัจจัยไทยทานซึ่งนิยมจัดทำถวายพระในสมัยนั้นด้วย เรื่องนี้นอกจากจะช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบประวัติของสุนทรภู่เพิ่มเติมแล้ว ยังช่วยให้เห็นจินตนาการอันล้ำลึกของท่านที่น่าสนใจยิ่ง ฉันทับ “ร่ำพันพิลาป” ที่ใช้เป็นฉันทับพิมพ์มีอยู่ 1 เล่ม สมุดไทย พระยาราชสมบัติ (เอิบ บุนนาค) ได้นำมามอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ. 2480 ได้ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2481 และพิมพ์ต่อมาอีกหลายครั้ง ครั้นถึง พ.ศ. 2504 นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้ตรวจสอบชำระและทำเชิงอรรถประกอบ แล้วตีพิมพ์เป็นครั้งแรก เนื่องในวันเกิดครบ 175 ปี ของสุนทรภู่ (26 มิถุนายน 2504)

นิราศพระประธม

แต่งเมื่อ พ.ศ. 2385 หลังจากที่สุนทรภู่ได้ลาสิกขาบทแล้ว นายธนิต อยู่โพธิ์ สันนิษฐานว่า สุนทรภู่คงจะสึกราวข้างขึ้น เดือน 8 ก่อนเข้าพรรษาในปีนั้น แล้วเข้าถวายตัวฟังพระบารมีอยู่ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นเสด็จดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และประทับอยู่ ณ พระราชวังเดิม ธนบุรี (ซึ่งเป็นโรงเรียนนายเรือบัดนี้) ครั้นต่อมาในเดือน 12 ปีขาล พ.ศ. 2385 นั้นเอง สุนทรภู่ออกเดินทางไปมัสการพระปฐมเจดีย์พร้อมกับบุตรชาย 2 คน คือ นายตาบและนายนิล เข้าใจว่าลงเรือแถวท่าพระราชวังเดิม จังหวัดธนบุรี บอกกันออกเดินทางไวกนเบื่องต้นนิราศพระประธมของท่านว่า “ถวิลวันจันทร์ทิวาขึ้นห้าค่ำ” เข้าใจว่า เป็นวันจันทร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 12 พ.ศ. 2385 ซึ่งเป็นเวลาภายหลังจากเหตุการณ์ใน “ร่ำพันพิลาป” ราว 3-4 เดือน เรื่องนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2466 รวมอยู่ในประชุมนิราศสุนทรภู่ภาค 2 ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 กรมศิลปากรได้ตรวจสอบชำระทำเชิงอรรถเพิ่มเติม พร้อมทั้งจัดทำแผนที่และภาพประกอบ ตลอดจนพิมพ์สถานที่ ที่กล่าวถึงในนิราศพระประธมไว้ท้ายเรื่องด้วย

นิราศเมืองเพชร

เป็นนิราศเรื่องสุดท้ายของสุนทรภู่ แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2388-2392 ในรัชกาลที่ 3 นับถือกันว่าเรื่องนี้แต่งดีถึงขนาดนิราศภูเขาทอง ซึ่งถือเป็นเรื่องยอดเยี่ยมในนิราศของสุนทรภู่ ในเวลาที่แต่งเรื่องนี้สุนทรภู่ได้เข้าไปพึ่งพระบารมีในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ กล่าวกันว่าสุนทรภู่ได้รับอาสาไปหาของที่ต้องพระประสงค์ที่เมืองพริบพรีหรือเพชรบุรี และได้แต่งนิราศเมืองเพชรขึ้นในคราวนั้น เรื่องนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2466 รวมอยู่ในประหม่นิราศสุนทรภู่ ภาคที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาษาในงานประพันธ์

พลอย ลวณะมาลย์ (2547) ทำวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลีลาภาษาตามลักษณะแห่งลีลาการเขียนและรูปแบบของทำนองเขียน และศึกษาลักษณะร่วมของลีลาภาษาที่ปรากฏในผลงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ศึกษาเฉพาะสารคดีประวัติศาสตร์จำนวน 9 เรื่อง ศึกษาการใช้คำ สำนวนโวหาร ภาพพจน์ ประโยค ลักษณะแห่งลีลาการเขียนและรูปแบบของทำนองเขียน และลักษณะร่วมของลีลาภาษา

ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการใช้ภาษา การใช้คำซ้อนมีลักษณะเด่นมากที่สุด ในด้านสำนวนพบว่ามีการใช้สุภาษิตและสำนวนของไทยมากกว่าของภาษาต่างประเทศ ในด้านโวหารพบว่าบรรยายโวหารโดดเด่นมากที่สุด ในด้านการใช้ภาพพจน์มีการใช้อุปมาามากที่สุด ในด้านการใช้ประโยคพบว่าประโยคความรวมมากที่สุด ในการเรียงลำดับคำในประโยคพบว่าประโยคส่วนใหญ่เรียงลำดับคำตามกฎเกณฑ์ทั่วไปของภาษาไทย ในด้านลีลาภาษาพบว่ามีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ ได้แก่ ความแจ่มแจ้ง ความถูกต้องและบริสุทธิ์ ความหมายที่ตรง ลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ความสูงส่ง ความกลมกลืน และความมีน้ำหนัก

ปิ่นวรรณ วาจาาม (2548) ทำวิจัยเรื่องลีลาภาษาในนวนิยายของว.วินิจฉัยกุล ด้านการใช้คำ สำนวนโวหาร ประโยค การบรรยายและพรรณนาความ โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือผลงานวรรณกรรมประเภทนวนิยายของว.วินิจฉัยกุล ที่ได้รับรางวัลในช่วงพ.ศ. 2525-2542 จำนวนทั้งสิ้น 14 เรื่อง

ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้คำได้เหมาะสมแก่นือเรื่องและตัวละคร โดยใช้คำที่สื่อสารในชีวิตประจำวันของสามัญชนทั่วไป การเล่นเสียง การเล่นคำ การซ้ำคำ การซ้อนคำ การใช้คำเลียนเสียงคำพูด การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติและ การใช้คำติดปาก ด้านการใช้สำนวนโวหารพบว่าผู้แต่งนิยมนำสำนวนไทย สุภาษิต คำพังเพย การใช้บทเพลงหรือบทกวี การใช้โวหารแสดงทัศนะ การใช้โวหารภาพพจน์ ในการใช้โวหารภาพพจน์พบว่าผู้แต่งนิยมนำ โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ อติพจน์ ปฏิรูปพจน์ และบุคลาธิษฐาน ด้านการใช้ประโยคพบว่าผู้แต่งนิยมนำประโยคสั้นที่เป็นประโยคความเดียว และการใช้ประโยคยาวที่เป็นประโยคความรวมหรือประโยคความซ้อน ประโยคที่มีลักษณะเด่นคือ การตัดบางส่วนของคำในประโยค การเรียบเรียงคำในประโยคสั้น การละบางส่วนของประโยค ด้านการบรรยายและพรรณนาความ พบว่าผู้แต่งนิยมนำการบรรยายความ ในการเล่าเรื่องราวของสถานที่และแสดงภาพวิถีชีวิตของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง และการเล่าเรื่องราวของตัวละครด้านการพรรณนาความ พบว่าผู้แต่งนิยมนำพรรณนาโดยให้รายละเอียดในด้านบุคคล สถานที่ และสิ่งต่าง ๆ พรรณนาโดยให้รายละเอียดในด้านกิริยาอาการของตัวละคร และการพรรณนาโดยให้รายละเอียดในด้านความรู้สึกและสภาพอารมณ์ของตัวละคร

อลิตา เลี้ยงรื่นรมย์ (2549) ทำวิจัยเรื่องลีลาภาษาในเพลงลูกทุ่งของ สลา คุณวุฒิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลีลาภาษาทั้งการใช้คำ ประโยค โวหาร และการใช้สำนวนซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยคือ เพลงลูกทุ่งที่ประพันธ์โดย สลา คุณวุฒิ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 - กรกฎาคม 2548 คัดเลือกเฉพาะเพลงที่ได้รับการจัดอันดับเพลงยอดนิยมประจำสัปดาห์ หรือประจำเดือนจากสถานีวิทยุกระจายเสียงและสื่อมวลชนต่างๆ เป็นจำนวน 57 เพลง โดยสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์การใช้ภาษา ได้แก่ ลักษณะการใช้คำ ลักษณะการใช้ประโยค ลักษณะการใช้โวหาร และลักษณะการใช้สำนวน

ผลการวิจัยพบว่า เพลงลูกทุ่งของสลา คุณวุฒิมีลักษณะการใช้คำที่สื่ออารมณ์ของมนุษย์ทุกด้าน ใช้คำสัมผัสทั้งพยางค์และสระ เพื่อเพิ่มความไพเราะในบทเพลง ใช้คำซ้ำ คำซ้อน คำหลก เพื่อสื่อความหมาย ทั้งความหมายโดยตรง และความหมายโดยนัย มีการใช้คำภาษาถิ่น ใช้คำภาษาต่างประเทศ มีการเขียนคำเลียนเสียงพูด พร้อมทั้งสร้างคำใหม่จากแนวเทียบเดิมที่มีอยู่

แล้วด้วย ส่วนลักษณะการใช้โวหารพบว่า มีการใช้โวหารเปรียบเทียบสรรพสิ่งหลายลักษณะ เช่น อุปมา อุปลักษณ์ สมพจน์ นามนัย บุคลาธิฐาน ปฏิพจน์ เป็นต้น

อจรรพร ไกรบุตร (2549) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาในเพลงปลุกใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเนื้อหา รูปแบบและประเภทของการประพันธ์คำร้อง การใช้คำและการใช้โวหารในเพลงปลุกใจจากกรมประชาสัมพันธ์ โดยใช้ข้อมูลเพลงปลุกใจจากกรมประชาสัมพันธ์จำนวน 448 เพลง ใช้วิธีคัดเลือกแบบสุ่มตัวอย่าง 15% เป็นจำนวน 67 เพลง ซึ่งอจรรพร ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์ของเด่นศิริ สินสัยอด ซึ่งปรับคำที่ก่อให้เกิดอารมณ์จากแนวทางของพิทยา ลีम्मณี ไว้ ได้เกณฑ์การวิเคราะห์คำที่ก่อให้เกิดอารมณ์ 9 ประเภท

ผลการวิจัยพบว่ามีการใช้คำที่สื่ออารมณ์โศกเศร้า เสียใจ โกรธแค้น ขุ่นเคือง ปลุกเร้าใจ ความรู้สึกที่จริงใจชื่นชมยกย่อง สรรเสริญมากที่สุด ส่วนคำที่สื่ออารมณ์ ประชดประชัน เสียดสี เยาะเย้ย สุขสดชื่น ขบขัน สนุกสนาน สงสาร เห็นใจและให้อภัย พบน้อยที่สุด นอกจากนี้ พบว่ามีการใช้คำประเภทอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น คำสัมผัส คำซ้ำ คำซ้อน คำหลกและคำศัพท์ที่มีความหมายลึกซึ้ง ด้านโวหารภาพพจน์พบว่าเพลงปลุกใจส่วนใหญ่ มีภาพพจน์อุปมา อุปลักษณ์ อธิพจน์ บุคลาธิฐาน และ ปฏิพจน์ ส่วนภาพพจน์อื่น ๆ เช่น สมพจน์ หรือ อนุนามนัย ปฏิภาวะ ปฏิภาคพจน์ อาวัตพากย์ ปฏิรูปพจน์ และอุทาหรณ์ จะพบน้อยมาก

กนกวรรณ วิฑูรกุล (2550) ทำวิจัยเรื่องการใช้ภาษาไทยในงานเขียนของบินหลา สันกาลาคีรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษา กลวิธีการแต่ง และแนวคิดที่ปรากฏในงานเขียนของบินหลา สันกาลาคีรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533-2547 จำนวน 11 เล่ม แบ่งเป็นงานเขียนบันเทิงคดี 5 เล่ม สารคดี 6 เล่ม

ผลการวิจัยพบว่าพบว่ามีการใช้คำ 12 ประเภทคือ คำมูล คำประสม คำซ้อน คำซ้ำ คำยืม ภาษาต่างประเทศ คำเสริม คำเรียก คำสุภาพ คำเลียนเสียง คำวิเศษณ์ คำบุพบทและคำอุทาน ส่วนการใช้ภาพพจน์พบ 9 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิฐาน อธิพจน์ นามนัย ปฏิภาคพจน์ สัทพจน์ อาวัตพากย์ และปฏิพจน์

รสริน คิษฐบรรจง (2550) ทำวิจัยเรื่องการใช้ภาษาภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมจากไดอารี่ออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในไดอารี่ออนไลน์ โดยศึกษาการใช้ภาษาเรื่องคำ ประโยคตามเจตนาการสื่อสาร จำนวน โวหาร และภาพพจน์ ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม ศึกษาด้านคำนิยาม ความเชื่อและประเพณี ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ข้อมูลที่ปรากฏในเว็บไซต์ต่าง ๆ จำนวน 5 เว็บไซต์ เว็บไซต์ละ 10 ไดอารี่ ระยะเวลา 6 เดือนรวมข้อมูลการวิจัยทั้งสิ้น 50 ไดอารี่ ใช้วิธีจับฉลากเลือกวันคู่และวันคี่ และจากข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยเลือกร้อยละ 50 ของข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยรวมจำนวนวัน 405 วัน ได้ข้อความทั้งสิ้น 7,419 ข้อความ

ผลการวิจัยพบว่าภาษาในไดอารี่ออนไลน์ พบการใช้คำซ้ำมากที่สุด รองลงมาคือ คำที่สะกดผิดไปจากคำเดิม และพบ คำภาษาต่างประเทศ คำซ้อน คำประสม คำเสริม คำเฉพาะกลุ่ม คำสแลง คำหยาบ และคำภาษาถิ่นตามลำดับ การใช้ภาพพจน์ ปรากฏปฏิบัติงานมากที่สุด รองลงมาคือ อติพจน์ สัทพจน์ อุปมา การเล่นเสียง บุคลาธิษฐาน อุปลักษณ์ นามนัย สัญลักษณ์ และการอ้างอิงตามลำดับ

อุดมลักษณ์ ระพีแสง (2550) วิจัยเรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาในบทเพลงสุนทราภรณ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2482-2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษาด้านการใช้คำ โวหารภาพพจน์ รูปแบบการประพันธ์ และแนวคิด ซึ่งข้อมูลคือ เพลงสุนทราภรณ์อัลบั้มบันทึกประวัติศาสตร์ของสุนทราภรณ์ใน 6 ยุคสมัย จากมาสเตอร์แผ่นเสียงต้นฉบับเดิม พ.ศ. 2482-2524 จำนวน 96 เพลง

ผลการวิจัยพบว่า เพลงสุนทราภรณ์มีลักษณะการใช้คำดังนี้คือ มีการใช้คำที่สื่ออารมณ์ของมนุษย์ทุกด้าน ในคำราชาศัพท์ ใช้คำซ้อน คำซ้ำ เพื่อเน้นย้ำความรู้สึกและความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการใช้คำภาษาถิ่นด้วย การใช้โวหารภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ มีหลายลักษณะ ได้แก่ อุปมาอุปไมย อุปลักษณ์ สัมพจน์หรืออนุนามนัย นามนัย ปฏิวาตะ ปฏิภาคพจน์ อาวัตพากย์ อติพจน์ ปฏิรูปพจน์ บุคลาธิษฐาน และปฏิบัติงาน

บุญนุช เปลี่ยนสี (2551) ทำวิจัยเรื่องการใช้คำศัพท์ที่ปรากฏในคำขวัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ ได้แก่ เพื่อศึกษาลักษณะการใช้คำที่ปรากฏในคำขวัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างในคำขวัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและเพื่อศึกษาภาพ

สะท้อนลักษณะที่พึงประสงค์ตามความมุ่งหมายและหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ปรากฏในคำขวัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 109 คำขวัญ

ผลการวิจัยพบว่า ในลักษณะของการใช้คำพบการใช้คำประสมมากที่สุด รองลงมาคือ คำซ้อน ส่วนการทับศัพท์ภาษาต่างประเทศพบน้อยที่สุด ส่วนคำสัณธานพบคำสัณธานที่เป็น สัณธานธรรมะมากที่สุด ส่วนสัณธานในพบการสัณธานในทันทีด้วยการสัณธานอักษร รองลงมาคือสัณธาน ในโดยถูกค้น

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว พบว่ามีผู้ศึกษาการใช้ภาษาทั้งศึกษาเรื่องคำ ประโยค ลำนวนโวหาร ซึ่งการศึกษาเรื่องคำและภาพพจน์ สามารถใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ได้ เช่นงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องคำ สื่ออารมณ์ คำซ้ำ คำสัณธาน ส่วนภาพพจน์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อุปมา บุคลาธิษฐาน สัทพจน์ เป็นต้น การศึกษางานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยนำแนวทางมาสร้างเกณฑ์ ในการวิจัย นอกจากจะศึกษาลักษณะและความหมายของคำเหมือนงานวิจัยข้างต้นแล้วผู้วิจัยยัง ศึกษาที่มาของการใช้คำและภาพพจน์ซึ่งเป็นหลักเหตุและผลในทางจิตวิทยา ทำให้ทราบที่มาของ คำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก หรือภาพพจน์ที่ทำให้เกิดภาพ และความสมจริงซึ่งทำให้เห็นบุคลิกภาพ ของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจนขึ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับโลกทัศน์หรือแนวคิดที่ปรากฏในงานประพันธ์

ชนิกานต์ กุ้เกียรติ (2540) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์นวนิยายที่ได้รับรางวัลของกฤษณา อโศกสิน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านความคิด ตัวละคร และกลวิธีการ ประพันธ์

ผลการวิจัยสรุปว่า โลกทัศน์หรือแนวคิดที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่ โลกทัศน์ที่เกี่ยวกับ ความรัก ครอบครัว การดำเนินชีวิต สังคม และโลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง กฤษณา สร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย มีบทบาทเด่นในเรื่องเป็นส่วนใหญ่ ตัวละครรองมีบทบาท ในการสร้างปัญหาในเกิดขึ้นในเรื่อง ช่วยเสริมให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของตัวละครเอกชัดเจนขึ้น

นิสาชล สาทรา (2542) ได้วิจัยเนื้อหา แนวคิด และภาพสะท้อนทางสังคมจากบทร้อยกรองร่วมสมัย คอลัมน์ “กวี/กระวาด” ในหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ ช่วง พ.ศ. 2531-2540

ผลการวิจัยพบว่า บทร้อยกรองมีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคมในช่วง พ.ศ.2531-2540 ในขณะเดียวกันก็เสนอรายละเอียดอื่น ๆ คือ วัฒนธรรม ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประชากร การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการศึกษา เนื้อหาเหล่านี้ บางบทเป็นร้อยกรองเฉพาะกิจ ด้านแนวคิดที่เด่นชัดมากคือ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แนวคิดที่นำเสนอเป็นแนวคิดแบบชี้ปัญหา โดยจะระบุเหตุผลของปัญหาเสมอ แต่ไม่ได้เสนอวิธีแก้ปัญหาไว้แต่ประการใด ด้านภาพสะท้อนทางสังคม พบว่า นำเสนอภาพปัญหาที่เป็นภาพวิกฤตการณ์ทางสังคมในด้านต่าง ๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง โดยภาพที่นำเสนอทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างอื่นด้วย เช่น โครงสร้างการเมืองส่งผลกระทบต่อการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ในแง่ สังคมเป็นปัจจัยก่อให้เกิดวรรณกรรมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังกำหนดกรอบการศึกษาแนวคิดไว้ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เกี่ยวกับปรัชญาทางศาสนา และปรัชญาชีวิต เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ความหวัง และความฝัน ความรัก และ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

กนกวรรณ วิฑูรกุล (2550) ทำวิจัยเรื่องการใช้ภาษาไทยในงานเขียนของบินหลา สันกาลาศีรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษา กลวิธีการแต่ง และแนวคิดที่ปรากฏในงานเขียนของบินหลา สันกาลาศีรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533-2547 จำนวน 11 เล่ม แบ่งเป็นงานเขียนบันเทิงคดี 5 เล่ม สารคดี 6 เล่ม

ผลการวิจัยแนวคิด กนกวรรณกล่าวว่า แนวคิดในงานวรรณกรรมว่าเป็นสาระสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อไปยังผู้อ่าน ซึ่งเทียบเคียงแนวคิดกับบุคลิกภาพของบุคคลได้ส่วนหนึ่ง พบแนวคิดได้แก่ แนวคิดแสดงทัศนะทั้งที่สะท้อนต่อค่านิยมและสังคม ทัศนะต่อคุณธรรม ทัศนะต่อความเลวร้าย แนวคิดแสดงอารมณ์ คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครในอาการต่าง ๆ เช่น ว้าวุ่น น้อยใจในโชคชะตาชีวิต ความอิจฉาริษยา ความรัก ความหึงหวง ความเกลียดและความกลัว เป็นต้น และแนวคิดแสดงพฤติกรรม หรือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละคร เพื่อเป็นแบบอย่างในพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะพึงประพฤติปฏิบัติตามถ้าเห็นว่าเป็นบุคลิกภาพที่พึงใจตน เช่น นอบน้อม เสียสละ รักชาติ เป็นนักสู้ มีอุดมคติที่แน่วแน่ นอกจากนี้

ยังพบ แนวคิดแสดงสภาพและเหตุการณ์ ได้แก่แนวคิดที่มุ่งแสดงให้เห็นสภาพชีวิตและสังคม ส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือในช่วงหนึ่งของชีวิตตัวละคร เช่นชีวิตชาวประมง ชีวิตของสังคมที่ห่างไกล ความเจริญ

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว พบว่ามีผู้ศึกษาเรื่องโลกทัศน์หรือแนวคิดของผู้ประพันธ์ ในงานประพันธ์มากมาย ทั้งการศึกษาโลกทัศน์หรือแนวคิดที่แสดงทัศนะ แสดงอารมณ์ แสดง พฤติกรรม หรือแสดงสภาพเหตุการณ์ พบโลกทัศน์เกี่ยวกับความรัก เกี่ยวกับครอบครัว การดำเนิน ชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับ สังคม เศรษฐกิจและการเมือง โลกทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ ฯลฯ การศึกษาในงานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาโลกทัศน์ แนวคิด หรือทัศนะของผู้ประพันธ์ต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างเกณฑ์การวิจัยครั้งนี้โดยเน้นศึกษาโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นทัศนคติ อารมณ์ และการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเป็นหลัก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการศึกษา บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ เช่น การศึกษาโลกทัศน์ที่แสดงทัศนะเกี่ยวกับความรัก แสดงอารมณ์ของ ความรัก โลกทัศน์ของการมองสภาพความเป็นไปของสิ่งแวดล้อม ความเชื่อ หรือการประพาดพิง ต่อความทุกข์ยากลำบากกับชะตาชีวิตของผู้ประพันธ์ เป็นต้น

งานวิจัยเชิงจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ในงานประพันธ์

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2513) ศึกษาเรื่อง การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้ กับวรรณคดีไทย และกล่าวถึงการนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการศึกษาวรรณคดีสรุปได้ว่านักวิจารณ์ วรรณคดีเริ่มเล็งเห็นความสำคัญระหว่างจิตวิทยากับวรรณคดี และนำเรื่องจิตสำนึก (Conscious) และจิตใต้สำนึก (Subconscious mind) มาใช้ในการพิจารณาวรรณคดี วรรณคดีประกอบด้วยทั้ง จิตสำนึกและจิตใต้สำนึกของกวี หากพิจารณาจะพบว่าจิตใต้สำนึกมีบทบาทในวรรณคดีมาก การศึกษาดังกล่าวนำแนวทางมาจากนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียง ซิกมันด์ ฟรอยด์ เจ้าของทฤษฎีจิต วิเคราะห์ (Psychoanalysis) แบ่งเป็น การวิจารณ์วรรณคดีตามแนวการวิเคราะห์ความฝัน เน้นที่ ตัวผู้แต่งวรรณคดีมากกว่าเนื้อหาของวรรณคดี ถือว่าวรรณคดีเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกระบวนการคล้ายคลึง กับความฝัน มีสาเหตุมาจากจิตใต้สำนึกเช่นเดียวกับความฝัน นักวิจารณ์แนวนี้นสนใจศึกษาประวัติ ของกวีมากเป็นพิเศษ และการวิจารณ์วรรณคดีตามแนวการวิเคราะห์บุคลิกภาพและพฤติกรรม ซึ่งวิเคราะห์วิจารณ์บทบาทและพฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดี เชื่อว่าจิตใต้สำนึกเป็นสิ่งที่ กระตุ้นให้ตัวละครมีบทบาทหรือพฤติกรรมต่าง ๆ กัน นอกจากนี้ยังพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้แต่งกับผลงานของเขาด้วย ผู้วิจัยพบตัวอย่างการวิจารณ์งานเขียนโดยการนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์

มาศึกษาบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละคร ได้แก่การวิจารณ์พฤติกรรมของขุนแผนตอน
ฆ่านางบัวคลี่ว่า

...ถ้าวิเคราะห์ตามหลักจิตวิทยาอาจจะพิจารณาได้ว่า ผู้กระทำพฤติกรรมคือ
ขุนแผนในขณะนั้นมีสภาพจิตที่ปรักดันก สิ่งที่กระตุ้นให้ขุนแผนฆ่าบัวคลี่คือ
ความคับข้องใจ ซึ่งเกิดจากการที่บัวคลี่ไม่ซื่อสัตย์ต่อขุนแผน ถึงขนาดวางยาพิษ
จะฆ่า...การกระทำของบัวคลี่ทำให้ขุนแผนมีความเครียดในจิตใจอย่างรุนแรง สภาพจิต
ของขุนแผนจึงพยายามที่จะหาทางลดหรือระบายความเครียดนั้น ด้วยระบบทำงาน
ของหลักแห่งความพึงพอใจซึ่งมีความเคยชินมาตั้งแต่วัยเด็กว่าจิตใจจะลดความเครียด
ได้ก็ด้วยการทำลายหรือทำร้ายให้ผู้อื่นได้รับความเจ็บปวด แต่เนื่องจาก ความเครียด
ในครั้งนี้มีอิทธิพลต่อจิตใจของขุนแผนมาก...การลดความเครียดโดยการทำลายหรือ
ทำร้ายจึงย่อมต้องมีความรุนแรงกว่าครั้งอื่น ๆ...

วนิดา ลจิตกันทิมา (2517) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาบุคลิกภาพของสุนทรภู่ตามหลัก
จิตวิทยา ได้ข้อสรุปว่า สุนทรภู่ต้องประสบเคราะห์กรรมแต่เยาว์วัย คือเติบโตมาในครอบครัวที่มี
สภาวะบ้านแตกเพราะการหย่าร้างของพ่อแม่ ทำให้สุนทรภู่ได้รับการกระทบกระเทือนทางจิตใจ
ด้วยการขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ ก่อให้เกิดความวิตกกังวลเรื้อรัง และเป็นปมสำคัญใน
จิตไร้สำนึกของสุนทรภู่ ทำให้สุนทรภู่กำหนดให้ตัวละครซึ่งขาดพ่อหรือแม่ดูแลรักใคร่ได้พบผู้ให้
ความอุปการะด้วยความผูกพันถือเป็นความเพ้อฝันซึ่งเกิดจากแนวโน้มของความปรารถนาความรัก
ความอบอุ่นจากพ่อแม่ที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตไร้สำนึกของสุนทรภู่ หรืออาจสรุปได้ว่า แท้จริงตัวละคร
ที่ต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ในวรรณกรรมแต่ละเรื่องนั้นก็คือตัวสมมติของสุนทรภู่ในชีวิตจริง
นั่นเอง

จากการศึกษาเอกสารทั้งหมด ได้แก่อเอกสารเกี่ยวกับความสำคัญของการใช้ภาษา โลกทัศน์
บุคลิกภาพ เอกสารการศึกษาด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ และพฤติกรรมของมนุษย์
เอกสารเกี่ยวกับนิราศ ประวัติชีวิตและผลงานของสุนทรภู่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
การใช้ภาษา โลกทัศน์และจิตวิทยาในงานประพันธ์ เอกสารดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบแนวทางในการ
สร้างเกณฑ์การวิจัย ได้แก่ การศึกษาการใช้ภาษาด้านการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ การใช้คำ
ซ้ำ การใช้คำสัมผัส การใช้ภาพพจน์ และเกณฑ์การวิเคราะห์โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏใน
เนื้อหาของงานประพันธ์ อีกทั้งพบแนวทางการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีโดยอาศัยหลักทางจิตวิทยา
ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitation Research) ศึกษาด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษา และโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศสุนทรภู่ ซึ่งมีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลของการวิจัยนี้เกิดจากการรวบรวมเอกสาร ได้แก่เอกสารเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของภาษา ความหมายของบุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ของภาษากับบุคลิกภาพ เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการใช้ภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ เอกสารเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาโลกทัศน์และแนวคิดของผู้ประพันธ์ เอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยา ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ เอกสารสนับสนุนการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพโดยอาศัยหลักจิตวิทยา เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับนิราศ เอกสารประวัติชีวิต ผลงานของสุนทรภู่และงานวิจารณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสุนทรภู่ รวมถึงงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จากนั้นจึงศึกษาเอกสารทั้งหมด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ได้ประชากรซึ่งเป็นผลงานของสุนทรภู่ทั้งหมด จากหนังสือ ชีวิตและงานของสุนทรภู่ รวบรวมโดยกรมศิลปากร (กรมศิลปากร, 2543) ดังนี้

ประเภทนิราศ มี 9 เรื่อง

1. นิราศเมืองแกลง
2. นิราศพระบาท

3. นิราศภูเขาทอง
4. นิราศเมืองสุพรรณ
5. นิราศวัดเจ้าฟ้า
6. นิราศอิเหนา
7. รำพันพิลาป
8. นิราศพระปฐม
9. นิราศเมืองเพชรบุรี

ประเภทนิทาน มี 5 เรื่อง

1. ไก่บุตร
2. พระอภัยมณี
3. กากยพระไชยสุริยา
4. ลักขณวงศ์
5. สิงห์ไตรภพ

ประเภทสุภาษิต มี 3 เรื่อง

1. สวัสดิรักษา
2. เพลงยาวถวายโอวาท
3. สุภาษิตสอนหญิง

ประเภทบทละคร 1 เรื่อง ได้แก่ อภัยนุราช

ประเภทบทเสภา มี 2 เรื่อง

1. ขุนช้างขุนแผนตอน กำเนิดพลายงาม
2. พระราชพงศาวดาร

ประเภทบทเห่กล่อม มี 4 เรื่อง

1. เห่เรื่องจับระบำ
2. เห่เรื่องกาเกี
3. เห่เรื่องพระอภัยมณี
4. เห่เรื่องโคบุตร

ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือเลือกศึกษานิราศทั้ง 9 เรื่องของสุนทรภู่ โดยแบ่งวิธีการศึกษาดังนี้

1. เลือกศึกษาเนื้อหาของวรรณกรรมนิราศทั้ง 9 เรื่อง ของสุนทรภู่ ได้แก่
 - 1.1 นิราศเมืองแกลง
 - 1.2 นิราศพระบาท
 - 1.3 นิราศภูเขาทอง
 - 1.4 นิราศวัดเจ้าฟ้า
 - 1.5 นิราศอิเหนา
 - 1.6 โคลงนิราศสุพรรณ
 - 1.7 รำพันพิลาป
 - 1.8 นิราศพระปฐม
 - 1.9 นิราศเมืองเพชร

เนื่องจากวรรณกรรมนิราศเป็นงานประพันธ์ที่สุนทรภู่แต่งขึ้นตลอดอายุขัย จึงปรากฏการใช้ถ้อยคำและโลกทัศน์ที่หลากหลาย อีกทั้งวรรณกรรมนิราศยังเป็นเรื่องที่แต่งหรือบันทึกเกี่ยวกับการเดินทางและการพลัดพรากจากสิ่งที่ตนรัก ความในนิราศจึงสอดคล้องและใกล้เคียงกับเรื่องจริงที่ผู้ประพันธ์ประสบมากที่สุด ข้อมูลดังกล่าวจะแสดงให้เห็นอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

2. ผู้วิจัยเลือกศึกษาการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้คำซ้ำ คำเล่นเสียงสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ ที่ปรากฏในนิราศทั้ง 9 เรื่องเนื่องจากคำและภาพพจน์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับ การวิจัยเพราะแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

3. ผู้วิจัยเลือกศึกษาลักษณะและประเภทของ โลกทัศน์หรือแนวคิดที่แสดงให้เห็น บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมนิราศทั้ง 9 เรื่อง

4. ผู้วิจัยเลือกวิธีวิเคราะห์บุคลิกภาพโดยอาศัยหลักจิตวิทยา เกี่ยวกับเหตุผลของการกระทำ และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์เรื่องจิตไร้สำนึกและความฝันเป็นแนวทาง ซึ่งได้ ผลการวิจัยเกี่ยวกับที่มาของพฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึก ทศนคติและความคิด อันเป็นส่วนหนึ่ง ของบุคลิกภาพทั้งภายนอกและภายใน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อรวบรวมและเก็บข้อมูลที่ต้องการได้แล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลดังกล่าวก่อนสร้าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือเกณฑ์ในการศึกษาการใช้ภาษาด้านการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ต่างๆ การใช้คำซ้ำ คำเล่นเสียงสัมผัส การใช้ภาพพจน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ นอกจากนี้ผู้วิจัย ได้สร้างเกณฑ์ในการศึกษาโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ และนำเกณฑ์ที่ได้ปรึกษากับ อาจารย์ที่ปรึกษา ได้เกณฑ์การวิเคราะห์การใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ดังนี้

เกณฑ์ที่ใช้ในการวิจัย

เกณฑ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เกณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้วิจัยรวบรวมความรู้เรื่อง การใช้ภาษาเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำต่าง ๆ ที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้คำซ้ำ คำเล่นเสียงสัมผัส การใช้ภาพพจน์ และรวบรวมความรู้เรื่องโลกทัศน์และแนวคิด(ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องบุคลิกภาพ) จากเอกสารบทที่ 2 แล้วทำการคัดเลือกเกณฑ์ที่เหมาะสม รวมถึงการสร้างเกณฑ์ขึ้นใหม่เพื่อให้ สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 เกณฑ์การวิเคราะห์ การใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ส่วนที่ 2 เกณฑ์การวิเคราะห์ โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ส่วนที่ 1 เกณฑ์การวิเคราะห์ การใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์การใช้ภาษาโดยบูรณาการผสมผสานเรื่อง การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ การใช้คำซ้ำ คำสัมผัส การใช้ภาพพจน์ การใช้ภาษาดังกล่าวสัมพันธ์กับการศึกษาบุคลิกภาพด้านอารมณ์ ความรู้สึก การสร้างเกณฑ์นี้ส่วนหนึ่งนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของ กุหลาบ มลลิกะมาส (2531: 163); สิริวรรณ นันทจินทุล (2540: 30-45); พิทยา ลีम्मณี (2537: 25-38); ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 68 -82); ประยงค์ อนันตวงศ์ (2529: 6-24), สุภาณี พัดทอง (2540: 15-26); วารุณี พลบูรณ์ (2538: 161-15); บรรจบ พันธเมธา (2544: 76); สมพร มั่นตะสูตร (2525: 71); บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79); ศาคร บุญเลิศ (2538: 39); จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39-44); ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์และคณะ (2548: 286-288) และอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับข้อมูล ซึ่งสรุปเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์การใช้คำแบ่งเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์

คำที่ก่อให้เกิดอารมณ์ หมายถึงคำที่กวีเลือกสรรมาใช้โดยพิจารณาว่า มีความหมายลึกซึ้งเพียงใด ให้อารมณ์ชนิดใด เช่น อารมณ์โกรธ เกลียด เศร้า เหงา รัก สนุกสนาน ผู้วิจัยอาศัยแนวทางของ พิทยา ลีम्मณี (2537: 25-38) ในการสร้างเกณฑ์วิเคราะห์ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ ดังนี้

1. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข และมีความสดชื่น

เป็นการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงความเบิกบาน มีความสุข สบายทั้งกายและใจมองสิ่งต่าง ๆ ด้วยความงดงาม ถ้อยคำที่แสดงถึงบุคลิกภาพของคนที่มีความอารมณ์อันสุนทรีย์ สุขสดชื่น มักเกิดขึ้นขณะผู้เล่าเรื่องกำลังชื่นชมความงดงามของธรรมชาติ เช่นคำว่า สดใส สดชื่น ชื่น ชื่นใจ สุขใจ ยิ้ม สดชื่น หอมชื่น ยิ้มในแววตา เพลิดเพลิน สุขสันต์ รื่นใจ ชื่นฤทัย ซาบซึ้ง ตำราญ เฮฮา ฯลฯ

2. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์

เป็นถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกผูกพันต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ระลึกถึง และไม่อยากจะเลิกละทิ้งไป ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์เสียดาย อาลัยอาวรณ์เกิดขึ้นขณะผู้เล่าเรื่องต้องพลัดพรากจากคนรัก และสิ่งที่ตนรัก เช่นคำว่า หวนคำนึง คะนึ่งหา พลัดพราก ออกเฝ้ารักเลยร้างจวนหวนไว้ในอาวรณ์ ใฝ่หา ใฝ่คอย คิดถึงอดีต เสียดาย อาลัย อาวรณ์ โอ้อาลัย เคยแนบทรวง ฯลฯ

3. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจ

เป็นถ้อยคำที่สื่อถึงความรู้สึกทุกข์โศก เสียใจ ไม่สบายใจ ความไม่สมประสงค์ เกิดจากความล้มเหลว ผิดหวัง หรือสูญเสียในชีวิต เช่น คำว่า หม่น หมอง แสนอาดูร รำไห้ กำสรด โศกเศร้า เศร้า เสียใจ น้ำตาหล่น กินน้ำตา ใจสะอื้น ใจจะขาด กลืนน้ำตา รักษม เจ็บปวด เจ็บซ้ำ ยามซ้ำ แทบสิ้นใจ สู้กลั่กลืน ฯลฯ

4. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น

เป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ใช้แสดงความรู้สึกโกรธจัด ขุ่นเคืองใจ และไม่พอใจอย่างรุนแรง มีความเจ็บใจอยู่ไม่หาย อารมณ์โกรธเกิดจากจุดหมายปลายทางที่หวังไว้ถูกขัดขวางหรือ

ถูกทำให้ช้าลง หรือถูกสั่งห้ามกระทำหรือถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ไม่อยากกระทำ ในที่สุดก็ระเบิดเป็นอารมณ์โกรธแต่ละคนแสดงออกต่างกัน บางคนพยายามระงับอารมณ์ บางคนโกรธมากจนถึงกับปากสั่น การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์โกรธเกรี้ยว เคืองแค้นนี้ช่วยให้บรรยากาศของเรื่องเกิดความจริงจัง ผู้ประพันธ์มักใช้คำดังกล่าวในโอกาสที่ตัวละครมีความขัดแย้งกัน หรือเกิดความโกรธเคืองขึ้นในจิตใจ เช่นคำว่า โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น เคืองขุ่น ถ้วนความเจ็บ ช่างหยามใจ เกลียดยิ่งนัก หนักแผ่นดิน ฯลฯ

5. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน

เป็นถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ร่าเริง ขวนหัวเราะ แสดงออกซึ่งความสนุกสนาน ช่างขำเขำ มองโลกในแง่ดี ช่างสังเกตและมีมุมมองที่น่าสนใจ เรื่องขบขันมักสัมพันธ์กับเรื่องเพศ วัย และสติปัญญาของผู้ฟัง อารมณ์ขันเป็นวิธีหนึ่งในหลายวิธีที่นักประพันธ์ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมใช้เพื่อช่วยสถานการณ์ในสังคมให้ดีขึ้น เช่นถ้อยคำว่า ขอเชิญให้เลิกเป็นควายช่วยไถนาแทนเจ้าทุยเฮฮา ออย่างข้างเป็นต้น

6. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น

เป็นถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกเห็นใจ เข้าใจ ในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น เช่นคำว่า สงสาร แสนสงสาร อย่าร้องไห้ นึกปรานี เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 การใช้คำซ้ำ

เกณฑ์การวิเคราะห์การใช้คำซ้ำนี้ ผู้วิจัยนำแนวทางมาจาก สมพร มั่นตะสูตร (2525: 71); สิริวรรณ นันทจินทุล (2540: 30); สาคร บุญเลิศ (2538: 39) และบรรจบ พันธุเมธา (2544: 76)

การใช้คำซ้ำ คือ การนำ คำคำเดียวกันมาซ้ำกัน เพื่อเปลี่ยนแปลงความหมายของคำนั้น ให้เพิ่มหรือลดลง ช่วยเน้นให้เห็นอารมณ์ของผู้ประพันธ์ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้ายตามความหมายที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงจากการซ้ำคำ หรือเป็นการเน้นคำเพื่อสร้างความรู้สึกให้กระจ่างชัด

ขึ้นแสดงให้เห็นภาวะอารมณ์ของผู้ประพันธ์ที่มีความรู้สึกเพิ่มหรือลด ซึ่งอารมณ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ แบ่งเป็น

1. คำคำแล้วทำให้ความหมายเปลี่ยนเป็นพหูพจน์ เช่น เด็กๆกำลังเล่น ลูกๆไปไหน
2. คำคำกริยาเพื่อแสดงว่า กระทำกริยานั้นติดต่อกันไปเรื่อยๆ เช่น พูดๆจนเสียงแหบ นั่งๆนอนๆอยู่กับบ้าน เป็นต้น
3. คำซ้ำเพื่อให้น้ำหนักลดลง ไม่ยืนยันมั่นคง ให้ความรู้สึกเบาลง อ่อนลง ไม่แน่ใจ ไม่เจาะจงเท่าความหมายเดิม เช่น คุณเป็นเด็กๆนะ มันแดงๆ อยู่น่า
4. คำซ้ำเพื่อให้ความหมายหนักขึ้น เด่นขึ้น หรือเฉพาะเจาะจงมากขึ้น บอกความรู้สึกยิ่งนักมากมาย การซ้ำคำเพื่อความหมายลักษณะนี้ มักจะเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ของคำหน้าและมักใช้ในการพูดเท่านั้น เช่น ผิวของเธอขาวๆ หนังสือดีดี
5. คำซ้ำขยายเพื่อบอกความแน่น เช่น เขียนดีดี พูดดังๆ เดินเร็วๆ
6. คำซ้ำเพื่อแยกจำนวนออกเป็นส่วนๆ เช่น ตรวจเป็นบ้านๆไป แจกเป็นคนๆไปนะ
7. คำซ้ำแล้วความหมายเปลี่ยนไปเป็นเชิงอุปมาไม่เกี่ยวเนื่องกับความหมายคำเดิม เช่น เรื่องดีๆ ไม่อยากจะฟัง ตอบส่งๆ ไปโดยไม่ใช้ความคิดเลย

ลักษณะที่ 3 การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส

เกณฑ์การศึกษาคำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัส ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากตำราของ กุหลาบ มลลิกะมาส (2531: 163); ประยงค์ อนันทวงศ์ (2529: 6-24); สุปภาณี พัดทอง (2540: 15-26); วารุณี พลบูรณ์ (2538:15)

การเล่นเสียง (alliteration) เป็นการเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะหรือสระเหมือนกันเพื่อให้มีความคล้องจองกัน ทำให้เกิดภาพ ความรู้สึกตลอดจนความไพเราะของเสียงสัมผัส คำชนิดนี้ช่วยให้เห็นภาพและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ชัดเจนขึ้น เห็นถึงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ที่มีความละเอียดละไม มีความสุนทรีย์ และแสดงออกมาให้เห็นผ่านการใช้คำสัมผัสที่ไพเราะดังกล่าว

การประพันธ์ร้อยกรองแต่ละประเภทย่อมมีคุณลักษณะพิเศษและข้อบังคับแตกต่างกันออกไป การใช้ภาษาในนิราศมีหลายรูปแบบหากนิราศเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง การเล่นเสียงของคำมีความสำคัญมาก ช่วยให้อ่านบทประพันธ์นั้นๆ ฟังไพเราะและช่วยเพิ่มความรู้สึกด้วย เช่น แต่งเป็น โคลงจะถือวรรณยุกต์เป็นสำคัญ นั่นก็ ถือ ครุ ลหุ ส่วนกลอนนั้นถือการสัมผัสเป็นสำคัญ หากขาดสัมผัสกลอนนั้นจะดีไม่ได้ แม้กลอนนั้นจะมีการวางโครงเรื่องที่ดี มีเนื้อหาสาระที่เยี่ยมเพียงใด ก็ตาม ความมีชีวิตชีวาของกลอนอยู่ที่สัมผัส นักกลอนที่ดีควรเรียนรู้เรื่องการสัมผัสของกลอนให้ละเอียด

การสัมผัสของกลอนมี 4 ลักษณะคือ สัมผัสนอก กับสัมผัสใน สัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะหรือสัมผัสอักษร

สัมผัสนอก คือสัมผัสบังคับที่ส่งและรับสัมผัสจากวรรคหนึ่งไปยังอีกวรรคหนึ่งในบทเดียวกันและเป็นสัมผัสระหว่างบท สัมผัสนอกจะใช้สัมผัสสระเท่านั้น

สัมผัสใน ได้แก่สัมผัสที่คล้องจองอยู่ในวรรคเดียวกัน ใช้ได้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร สัมผัสในนี้ไม่บังคับ จะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่มีก็มักทำให้บทกลอนนั้นไพเราะขึ้น

สัมผัสสระคือสัมผัสระหว่างคำที่ใช้สระเสียงเดียวกัน ถ้าเป็นคำที่มีตัวสะกดต้องอยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น ภพ จบ หลบ ชบ

สัมผัสอักษรหรือสัมผัสพยัญชนะ คือสัมผัสระหว่างคำที่ใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกัน หรือคำที่มีเสียงพยัญชนะพ้องกัน โดยไม่จำกัดสระและวรรณยุกต์ เช่น สาว สวย สือ สาร เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างการเล่นคำสัมผัส

ตะลึงเหลียวเลี้ยวเปล่าให้เหงาหงิม
ไอเย็นฉ่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย

สุขลปร่มเปี่ยมเหาะเฝ้าเฝ้าผอย
น้องจะลอยลมบนไปไหนใด

ลักษณะที่ 4 การใช้ภาพพจน์ (Figures of speech)

เปรมจิต ชนวงษ์ (2525: 91-95) กล่าวถึง ภาพพจน์ว่า หมายถึง การสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำ เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้เกิดความคิดและความรู้สึกของผู้เขียนมาสู่ความคิดหรือความรู้สึกของผู้อ่าน

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39) กล่าวถึงภาพพจน์ไว้ในหนังสือภาษากับการสื่อสารว่า คำภาพพจน์คือ คำที่ทำให้เกิดภาพในใจ โดยใช้กลวิธีหรือชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความรู้สึกประทับใจ เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และเกิดอารมณ์สะท้อนใจมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

สรุปได้ว่า ภาพพจน์ คือถ้อยคำหรือสำนวนโวหาร ที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของตนเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพที่กระจ่างชัด และเข้าใจความคิด และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น

ผู้วิจัยศึกษาเรื่องภาพพจน์และสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์จากนักวิชาการหลายท่าน ได้เกณฑ์การวิเคราะห์ภาพพจน์แบ่งเป็น ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้อุปมา และการใช้บุคลาธิษฐาน ดังนี้

1. การใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ หรือ สัทพจน์ (onomatopoeia)

เกณฑ์นี้สร้างขึ้นโดยนำแนวทางมาจากวารุณี พลบูรณ์ (2538: 11-15); ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 68-82); บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79); ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ (2548: 286-288); จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39-44)

เป็นการใช้คำที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น หวือ หวอ ปัง เพี้ยง เป๊ยะ โพละ ผัวะ ถับ ฯลฯ คำเหล่านี้ ให้ความรู้สึกที่สมจริง ช่วยให้เกิดความรู้สึกนึกคิด และกระตุ้นให้เกิดจินตภาพ

ตัวอย่าง

ถึงแก่สกระทบกัณดังโถ้งเค้งพร้อมกับเสียงยางรถบดกับถนนดังเอี้ยด

2. การใช้อุปมา ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์โดยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของ บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79), ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ (2548: 286-288), จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39-44)

อุปมา เป็นการเปรียบเทียบสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำที่มีความหมายว่าเหมือน เช่น เถก, ดุจ, ราว, ราวกับ, ปาน, ประหนึ่ง ฯลฯ เช่น สวยเหมือนนางฟ้า, ดวงตาของเธอสุกสกาวดั่งดวงดาว เป็นต้น

3. การใช้บุคลาธิษฐาน ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์โดยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของ บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79); ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ (2548: 286-288)

บุคลาธิษฐานหรือบุคลลวัต คือการกล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คน แต่แสดงอาการปฏิกิริยาของคน เช่น ฟ้าร้องไห้, ใบไม้เร็งระบำ, ปุณสะอื่น

หรือ

ยามเช้า	อุระเราชื่นแ่มแจ่มใส
ผู้บุกป่ามาดมชมดอกไม้	ข้าขอบใจมาลีที่เบิกบาน
ล้วนอารีย์มิให้เราแก่	เผยเผยอกลิบประทีนกลิ่นหอมหวาน
สายหยุดคกย้อยห้อยพวงยาน	กลิ่นซาบซ่านนาสาดอกน้าเชย

(เงาะป่า)

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2536: 37)

ตัวอย่างนี้ก็วิสมมติให้ดอกไม้มีอาภักิริยาอย่างคนคือ มีน้ำใจเพื่อแผ่ โดยออกดอกบานเต็ม
ต้นและส่งกลิ่นหอมหวาน

ส่วนที่ 2 เกณฑ์การวิเคราะห์ โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงาน ประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

สมบัติ จันทรวงศ์ (2537) กล่าวว่า “โลกทัศน์ หรือ World views หมายถึงความคิด
ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ ที่เป็นระบบอันว่าด้วยจักรวาลหรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์
มีความสัมพันธ์ด้วย คือ ระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทศนคติ ที่บุคคล
หรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีรวมกันอันเกี่ยวกับปัญหาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์”

ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การศึกษาโลกทัศน์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่โดยนำแนวทาง
มาจากตำราวิชาการของสายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 66-73); ดนยา วงศ์ธนะชัย (2542: 226-230);
ธนรัชต์ ศิริสวัสดิ์ (2532: 158-519); สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 6-14); (ประทีป วาทิกทินกร, 2521:
65-155); เสาวนีย์ ทองถนอม (2544: 189); สุวรรณ เกรียงไกรเพชร (2518: 8); ประมวล และ
ประยูรต์เป็นเกณฑ์การวิจัยโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ โดยนำเกณฑ์ที่ได้ไปวิเคราะห์เนื้อหาที่แสดง
ความคิด ความเชื่อ ทศนคติของผู้ประพันธ์มีต่อการดำเนินชีวิต ค่านิยม สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ
 ฯลฯ อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ดังนี้

**1. โลกทัศน์ต่อความรัก ซึ่งเกี่ยวข้องกับทศนะ อารมณ์และพฤติกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของ
บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์** ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์โดยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของสายทิพย์
นุกูลกิจ (2543: 66-73); ดนยา สงศ์ธนะชัย (2542: 226-230); ธนรัชต์ ศิริสวัสดิ์ (2532: 158-519),
เสาวนีย์ ทองถนอม (2544: 189); สุวรรณ เกรียงไกรเพชร (2518:8)

ผู้ศึกษาบางท่านจัดโลกทัศน์หรือแนวคิดนี้ว่าอยู่ในแนวคิดแบบจินตนิยม (Romanticism)
คือมุ่งให้ความสำคัญแก่เรื่อง อารมณ์ ความรู้สึกมากกว่าประเทืองปัญญา ความรักดังกล่าวมีทั้งความ
รักระหว่างหนุ่มสาว รักชาติ รักบิดามารดา ความรักระหว่างสามีกับภรรยา และความรักในลักษณะ
อื่น ๆ ความรักที่นิยมมากคือความรักระหว่างหนุ่มสาว วรรณคดีที่เสนอความคิดเกี่ยวกับความรัก
เช่น ลิลิตพระลอ เสนอทั้งความรักระหว่างหนุ่มสาว ระหว่างพ่อแม่ลูกหรือระหว่างนายกับบ่าว

ตัวอย่าง

รู้ทั้งรู้ว่ารักจักให้ทุกข์
ช่างไม่เจ็ดหรือไรนะใจเรา

ใจยังรูกเร้าหลอกให้บอกเขา
เขามีเจ้าของแล้วในแววดา
(เดือนดับในดวงตา: เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

2. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงออกในการยกย่องสถาบันกษัตริย์

คือโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีการยอมรับอำนาจทั้งปวงของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นราษฎรผู้หนึ่งเช่นเดียวกับความสำนึกของคนไทยทั้งมวล ตระหนักว่ากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อบ้านเมืองและเป็นศูนย์รวมของประชาชน เป็นผู้บำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร ดังเนื้อหาในเพลงยาวถวายโอวาท ของสุนทรภู่ ซึ่งประทีป วาทิกทินกร ยกมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

จงอยู่ดีศรีสวัสดิ์พิพัฒน์ผล
ได้สืบวงศ์พงศ์มกุฏอยุธยา

ให้พระชนมย์ยังยืนหมื่นพรรษา
บำรุงราษฎรศาสนาถึงห้าพัน

(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 82)

3. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มองโลกแบบสัจนิยม (Realism) ผู้วิจยสร้างเกณฑ์โดยนำแนวทางมาจากตำราของสายทิพย์ นุกุลกิจ (2543: 66-73); คนยา วงศ์ชนะชัย (2542: 226-230)

เป็นโลกทัศน์ของผู้มองชีวิต และสังคมมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง แสดงให้เห็นภาพทั้งในด้านดีและด้านร้ายอย่างตรงไปตรงมา เช่น

ทุ่งข้าวเขียวขจี
ปู ปลาแม่แล่มไคล
สาหร่ายชูดอกกระจริด
เกาะดอกหญ้าบนคันนา

สีสดชื่นรื่นลมไหว
ในน้ำใสได้สันตะวา
แมลงน้อยชนิดไร้เคียงสา
แมงมุมตั้งท่าตะครุบกิน

ควายเคี้ยวเอื้องนอนหนอง
เหลือบรินวนเวียนบิน

แววตาหม่นหมองไม่สิ้น
เกาะกินเลือดล้นฟองกลวง

ฯลฯ

ถอนกล้ามาเหนือเมื่อยล้า
แก้ห่อข้าวออกวางพลัน
น้ำพริกเจือแมงดา
ว่าสวรรค์ในแคว้นแดนดิน

เข้าร่วมไม้ชาวนาประหนึ่งสวรรค์
ชวนกันนั่งล้อมวงกิน
แกลั้มยอดหัวหวานใจฉวี
คือถิ่นทุ่งทองของไทยเอ๋ย

(ทุ่งข้าว: อังคาร กัลยาณพงศ์)

ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่า อังคารมิได้มองทุ่งข้าวเฉพาะด้านความงดงาม ความสงบร่มรื่นตามธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ยังมองได้ลึกและชัดเจนกว่า เพราะเขามองเห็นถึงความจริงซึ่งเป็นสิ่งน่าเกลียดน่ากลัว น่าขยะแขยง คือ การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในทุ่งข้าวด้วย

4. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มองโลกแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากสายทิพย์ นุกุลกิจ (2543: 66-73)

คือโลกทัศน์ของบุคคลที่ยกย่องการกล้าตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตน นักคิดแนวอัตถิภาวนิยมมุ่งเน้นเรื่องการแสวงหาคำถามใหม่ ๆ ของชีวิตอย่างเสรี และปฏิเสธกฎเกณฑ์หรือคุณค่าของสังคมเก่าอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ หรือกฎหมาย ดังบทร้อยกรอง “บ๊วยบานและคำตอบเก่า ๆ ที่โคราช” ของวิทยากร เขียงกุล ที่แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับ “คุณค่าของคน” โดยตั้งคำถาม 2 ข้อว่า “คนเราควรมีชีวิตอยู่ต่อไปกันทำไม” และ “มีชีวิตอยู่เพื่อใคร” ซึ่งก็หาคำตอบได้ว่า คนเราควรมีชีวิตอยู่เพื่อแสวงหาคำถามความดีงามให้แก่ชีวิตของตนเอง เพราะคนจะพบคุณค่าของชีวิตก็ต่อเมื่อต้องแสวงหาด้วยตนเอง ต้องแสวงหาความหมายในชีวิตต่อไปหรือมีชีวิตอยู่ต่อไปนั่นเอง ส่วนปัญหาว่าควรมีชีวิตอยู่เพื่อใคร คำตอบคือ ที่จริงแล้วคนเราไม่ได้มีชีวิตอยู่เพื่อพ่อแม่พี่น้อง คู่รัก แต่ควรมีชีวิตอยู่เพื่อตัวเองต่างหาก คนจึงควรมีสติหวั่นถึงการมีชีวิตของเขาเอง(หาใช่พระพรหมหรือเทพเจ้าองค์ใดไม่) และคนย่อมมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตให้แก่ตนเองเสมอ ดังคำประพันธ์

ข้าวเขียวอยู่ในนา
คนต่างอย่างใดกับดินทราย
ชีวิตใครหนอมีค่า
มีค่าต่อผู้ใดกัน

ฝันของฉันลอยมาจากฟ้าไหน
ฝันของเพื่อนเกลื่อนฟ้ายังนารอ
ฉันเอามาแต่ใจที่ไร้หวัง
ใครยืมให้ฉันในวันนี้

ชั่วชีวิตเรามีแค่นี้ละหรือ
เพื่อจะรักหรือถูกรักในสักวัน
อะไรอย่างใดไม่รู้
ที่จะเลือกเดินทางตามอย่างที่คิด
บัวบานอยู่ในสระ
คนควรทำใจให้สบาย

ฉันนั่งรอมหาความหมาย
เมื่อเขาล้ายเครื่องจักรไปทุกวัน
หรือว่าคือของทุกคนนั้น
ความฝันของใครยิ่งใหญ่พอ
ละลืลดับหายไปทิศใดหนอ

เร่งเท้าต่อตามไปคงได้ดี
สายลมยังพัดพามาถึงที่
เธอมีความหมายแค่ไหนกัน
อะไรคือคุณค่าน่ายึดมั่น
หรือเพื่อสรรค์สร้างชีวิต
ตัวกูของกูอยู่ยงมีสิทธิ์
ถูกหรือผิดคงรู้กันตรงนั้นปลาย
ฉันจะเลิกหาความหมาย
ความเลวร้ายคงสูญดับดับไปเอง

(บัวบานและคำตอบเก่า ๆ ที่โคราช: วิทยากร เชียงกูล)

5. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความรู้ลึกซึ้งแน่น ทุกข์ยาก ลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ผู้วิจัยนำแนวทางมาจาก ประทีป วาทิกทินกร (2521: 69-72)

เป็นโลกทัศน์ของคนที่พบกับความทุกข์ยากลำบาก ยากไร้ฝืดเคือง ความลำบากอาจเกิดจากการถูกบีบคั้นทางใจหรือด้านความเป็นอยู่ เกิดความไม่สมหวัง ทำให้ท้อใจ ไม่มีกำลังใจจะต่อสู้หรือมีความพยายามน้อยลง ดังตัวอย่างที่ประทีป วาทิกทินกรคัดมาจากนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ดังนี้

ถึงคลองขวางบางกระเทียมสะท้อน
เห็นแต่หมอนอ่อนแอบอุระตน

โธ่มาตกอ้างว้างอยู่กลางหน
เพราะความจนเจียวจึงจำระกำใจ

(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 70)

6. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์โดยนำแนวทางมาจากประทีป วาทิกทินกร (2521: 87-155)

เป็นโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีการศึกษาดี รอบรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น ดำเนินงานที่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เรื่องราวในประวัติศาสตร์ สภาพบ้านเมืองและสังคม และชอบถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ดังที่ประทีป วาทิกทินกรยกตัวอย่างเรื่องสิงห์ไตรภพของสุนทรภู่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติของเสนาอำมาตย์ในอดีตดังนี้

มาดยว่าไอ้พระทูลกระหม่อม เคยชูป้อมรักใคร่ใครจะเหมือน
พระโปรดเกล้าเข้าเดือนออกสามเดือน ทั้งค่าน้ำแข็งเรือนไม่เรียกเลย

เรื่อง “เข้าเดือนออกสามเดือน” นั้นเป็นการเกณฑ์ไพร่เข้าทำงานให้หลวง ในสมัยอยุธยาไพร่หลวงต้องเข้าเวรทำงานให้ราชการเดือนหนึ่งและออกไปอยู่บ้านเรือนประกอบอาชีพของตนได้เดือนหนึ่ง เรียกว่าเข้าเดือนออกเดือน มาถึงสมัยรัชกาลที่ 1 เปลี่ยนเป็นเข้าเดือนออกสองเดือน และสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นเข้าเดือนออกสามเดือน ส่วนค่าน้ำและแข็งเรือนเป็นภาษีอากรที่หลวงเรียกเก็บจากราษฎร ค่าน้ำหมายถึงอากรจับสัตว์น้ำ และแข็งเรือนหมายถึงอากรค่าที่ เหล่านี้ถือเป็นเรื่องราวในประวัติศาสตร์ สภาพความเป็นอยู่ในสังคม ที่สุนทรภู่นำเสนอไว้ (ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 87)

หรือ ตอนที่สุนทรภู่เดินทางผ่านบ้านบางนายไกร ได้เล่าถึงตำนานเรื่องไกรทองไว้ให้ผู้อ่านทราบที่มาในนิราศพระปฐม ดังนี้

บางนายไกรไกรทองอยู่คลองนี้ ชื่อจึงมีมาทุกวันเหมือนมันหมาย
ไปเช่นฆ่าชาละวันให้พลันตาย เป็นเลखाเชี่ยวชาญผ่านวิชา

(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 138)

7. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต พร้อมถ่ายทอดผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ผู้วิจยนำแนวทางการสร้างเกณฑ์มาจาก สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 97-103) และประทีป วาทิกทินกร (2521: 80, 156-160)

เป็นโลกทัศน์ของผู้ที่มีประสบการณ์การใช้ชีวิตหลายด้าน ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย กระทั่งมีแบบอย่าง แนวทางที่ถูกที่ควร มีข้อคิด ปรัชญา คติชีวิต ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติตัว ที่สามารถถ่ายทอดเป็นหลักปฏิบัติที่ดีในสังคมได้ ดังการให้ความสำคัญกับการศึกษาว่าเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ ต้องรู้ว่าจะใช้วิชาความรู้ให้เกิดประโยชน์นั้นทำได้ อย่างไรซึ่งสุนทรภู่เขียนไว้ในเพลงยาวถวายโอวาทและประทีป วาทิกทินกร ศึกษาและนำเสนอเป็นตัวอย่างได้แก่

อันความคิดวิทยาเหมือนอาวุธ
สงวนคมสมนึกใครอีกชัก

ประเสริฐสุดซ่อนใส่ไว้ในฝัก
จึงซ่อนชักเชือดฟันให้บรรลัษ

(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 80)

หรือ คำสอนในในเพลงยาวถวายโอวาท ว่า

จะรักชังทั้งสิ้นเพราะล้นพลอด
อันช่างปากยากที่จะมีใคร
จงโอบอ้อมถ่อมกตพระยศศักดิ์
ครั้นดำนกมักจะมีผดิดร่าพิง

เป็นอย่างยอดแล้วพระองค์อย่าสงสัย
เขาชอบใช้ช่างมือออกอื้ออึง
ถ้าสูงนักแล้วก็เขาเข้าไม่ถึง
พอกำลังกลางนั้นขยันนา

(ประทีป วาทิกทินกร, 2521: 157)

8. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ผู้วิจยนำแนวทางการสร้างเกณฑ์มาจาก สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 91-97)

เป็นโลกทัศน์ของคนที่มีความเชื่อ มีความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และขอพึ่งพา ในอำนาจลึกลับหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ

ดังตัวอย่าง เรื่อง ลักษณะวงศ์ ที่สุนทรภู่มีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์จะช่วยปกป้องอันตรายของตัวละครเอกได้ เมื่อทำพรหมทตสังเคราะห์ชีวิตนางสุวรรณอำภา และลักษณะคั่นสุนทรภู่เขียนให้พระอินทร์ลงมาช่วยโดย

“เข้าเคียงลักษณะวงศ์กับนงคราญ จิงบันดาลมิให้ดาบนั้นฟันลง”

(สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 91-92)

9. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของคนที่ชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์

ยศ สันตสมบัติ (2538: 32-38) กล่าวถึงการวิเคราะห์จิตวิทยาของ ชิกมันด์ فروยด์สรุปได้ว่า فروยด์ได้ปฏิวัติความคิดที่มนุษย์มีความฝันโดยสิ้นเชิง فروยด์เสนอว่าความฝันมิได้เป็นกลางสังหรณ์หรือข่าวสารที่แจ้งเหตุการณ์ล่วงหน้าให้มนุษย์ทราบดังเช่นที่คนสมัยโบราณเชื่อถือ แต่ความฝันเป็นเรื่องประสบการณ์ในอดีต และมีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์เหล่านั้น เขาเชื่อว่าการที่มนุษย์มีความฝันบ่งบอกชัดเจนว่าจิตไร้สำนึกของมนุษย์มีจริงและทำงานอยู่ตลอดเวลา เรื่องราวหรือเนื้อหาของความฝัน ช่วยชี้ให้เราเห็นการทำงานของจิตไร้สำนึกได้ ในความฝัน จิตไร้สำนึกของมนุษย์อาจเสนอความคิดที่ขัดแย้งกันออกมา หรือความคิดเหล่านั้นอาจถูกเสนอออกมาในรูปของสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่น เช่น งู อาจเป็นตัวแทนขององคชาตหรืออวัยวะเพศชาย เขาเรียกกระบวนการที่สัญลักษณ์อันหนึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่นนี้ว่า “การแทนที่” การปรากฏสัญลักษณ์ในความฝันจึง แสดงให้เห็นสิ่งที่ซ่อนภายใต้จิตสำนึก เช่น สัญลักษณ์ของนรกเป็นตัวแทนของความทุกข์ สวรรค์เป็นตัวแทนของความสุข อสูรเป็นตัวแทนของความชั่ว เป็นต้น (สมเกียรติ รักษ์มณี, 2550: 53-54)

ตัวอย่าง

ถ้าพระกรอ่อนชดประณตน้อม แลละม่อมเหมือนหนึ่งเขียนวิเชียรโคม
หรือชาวสวรรค์ชั้นฟ้านภาโพยม มาประโลมโลกาให้อารณ

(กรมศิลปากร, 2543: 274)

จากตัวอย่างเป็นภาพความฝันของสุนทรภู่ในราชนิพนธ์ที่ฝันถึงนางฟ้านางสวรรค์ที่งดงาม การฝันถึงสวรรค์ คือความได้ว่าสุนทรภู่มีจิตใจสำนึกที่โหยหาความสุข เนื่องจากสวรรค์เป็นตัวละครหลักแทนสถานที่แห่งความสุข สุนทรภู่ต้องการอยู่ในสถานที่แห่งความสุข มีหญิงที่งดงามให้เชยชม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ได้แก่

1. รวบรวมผลงานนิราศ 9 เรื่องของสุนทรภู่ ซึ่งกรมศิลปากรรวบรวมไว้มาศึกษา ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศอิเหนา โคลงนิราศสุพรรณ ราชนิพนธ์ นิราศพระปฐม และนิราศเมืองเพชร
2. รวบรวมและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่
3. รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยา, จิตวิเคราะห์ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับคำจำกัดความและลักษณะทั่วไปของการวิเคราะห์บุคลิกภาพ พฤติกรรมและทัศนคติ และการวิจารณ์วรรณกรรมด้วยแนวจิตวิเคราะห์
4. รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการใช้ภาษาด้านการใช้คำแสดงอารมณ์ การใช้คำซ้ำ คำเล่น เสียงสัมผัสและการใช้ภาพพจน์
5. รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ในงานประพันธ์
6. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณกรรมด้านการใช้ภาษา และงานวิจัยเรื่องโลกทัศน์ หรือแนวคิด ของผู้ประพันธ์ในเชิงจิตวิทยา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลงานประพันธ์นิราศทั้ง 9 เรื่อง โดยแยกวิเคราะห์ตามเกณฑ์คือ วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่องการใช้อ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก คำซ้ำ คำเล่นเสียงสัมผัส การใช้ภาพพจน์ และวิเคราะห์โลกทัศน์ ที่ผู้ประพันธ์มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมจากเนื้อหาที่ผู้ประพันธ์นำเสนอ

2. คัดแยกข้อมูลเป็นกลุ่มตามผลการวิเคราะห์ ข้อมูลที่มีลักษณะเหมือนกันจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันตามเกณฑ์

3. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนพรรณนาพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

4. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยเสนอรายงานผลการวิจัยการใช้ภาษาและแนวคิดที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ในรูปของความเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis Research)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา โลกทัศน์ และบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศสุนทรภู่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษา และโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านทางผู้เล่าเรื่องหรือตัวละครจากวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ ทั้ง 9 เรื่อง คือ

1. นิราศเมืองแกลง	2. นิราศพระบาท
3. นิราศภูเขาทอง	4. นิราศวัดเจ้าฟ้า
5. นิราศอิเหนา	6. โคลงนิราศสุพรรณ
7. รำพันพิลาป	8. นิราศพระปฐม
9. นิราศเมืองเพชร	

ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัย การใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัย โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยการใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์การใช้ภาษาโดยส่วนหนึ่งนำแนวทางมาจากตำราวิชาการและงานวิจัย อีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับข้อมูล เกณฑ์ดังกล่าวใช้ในการวิเคราะห์เรื่องการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้คำซ้ำ คำเลื่องสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ ซึ่งผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้คำดังกล่าวในการแสดงความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่างๆ คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน

ดังผลการวิจัย

ลักษณะที่ 1 การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์

คำที่ก่อให้เกิดอารมณ์ หมายถึงคำที่กวีเลือกสรรมาใช้โดยพิจารณาว่า มีความหมายลึกซึ้งเพียงใด ให้อารมณ์ชนิดใด เช่น อารมณ์โกรธ เกลียด เศร้า เหงา รัก สนุกสนาน ผู้วิจัยอาศัยแนวทางของ พิทยา ลีम्मณี (2537: 25-38) ในการสร้างเกณฑ์วิเคราะห์คำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข และมีความสดชื่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1205) ให้ความหมายของคำว่า **สุนทรีย์ หรือสุนทรีย์ะ** ว่า หมายถึงความงาม ทั้งความงามในธรรมชาติหรือศิลปะ คือความเข้าใจและรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อความงามในธรรมชาติหรือศิลปะ ส่วนคำว่า **สุข** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1201) ให้ความหมายว่า ความสบายกายใจ คำว่า **สดชื่น** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1114) ให้ความหมายว่า เบิกบานใจ และกระปรี้กระเปร่าขึ้น

ดังนั้นคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่น จึงหมายถึง คำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนเบิกบาน มีความสุขสบายทั้งกายและใจ มองสิ่งต่าง ๆ ด้วยความงดงาม เช่นคำว่า สดใส สดชื่น ชื่นใจ สุขใจ ยิ้ม เพลิณ ฤทัย สุขสันต์ รื่นฤทัย ชาบซึ่ง สำราญ เฮฮา ฯลฯ จากการศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ พบคำที่แสดงถึงบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่น ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

แล้วหุงหาอาหารสำราญรื่น
ฟังเสียงคลื่นครื้นครั่นสนั่นไป

จนเที่ยงคืนขึ้นศาลาได้อาศัย
คูมิดในเมฆานภาทางค์

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 67)

ถ้อยคำ **สำราญรื่น** ประกอบด้วย คำว่า **สำราญ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1189) ให้ความหมายว่า สุขสบาย, คำว่า **รื่น** ราชบัณฑิตยสถาน(2546:959) ให้ความหมายว่า ชื่น สบาย ดังนั้นถ้อยคำ **สำราญรื่น** จึงให้ความหมายถึง ความสุข สดชื่น สบาย

นักจิตวิทยาเชื่อว่า การกระทำทุกอย่างย่อมมีสาเหตุของการกระทำ ดังนั้นการเกิดภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ จึงต้องเกิดขึ้นจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า ก่อนหน้านั้นผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงผ่านการเดินทางที่ยากลำบากมา สาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดความทุกข์ยาก ทั้งกายใจ เมื่อผู้เล่าเรื่องได้พักก็ได้พักผ่อน ได้ทำอาหาร ได้ฟังเสียงคลื่น จึงเกิดความสุข ความสดชื่น เกิดความสบายทั้งกายใจขึ้น ดังที่ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ถ้อยคำถ่ายทอดอารมณ์ที่มีความสุข มีความสดชื่น มีความสบายของตนผ่านผู้เล่าเรื่องคือถ้อยคำ **สำราญรื่น** นั่นเอง

ดังนั้นถ้อยคำ **สำราญรื่น** จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุข มีความสดชื่น มีความรู้สึกสบาย ในทางจิตวิทยาภาวะอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องมาจากสาเหตุของการเดินทางที่ทุกข์ยากลำบากเมื่อได้พักผ่อน จึงเกิดความสุข เกิดความสดชื่นและแสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมา

ตัวอย่างที่ 2

เห็นคล้ายคล้ายปลาว่ายฉวีฉวี ระลอกซัดสาดกระเซ็นขึ้นเด่นหยอย
ฝูงปลาใหญ่ไล่ไล่ดกระโดดลอย น้ำก็พลอยพรั่งพรั่งกลางคงคา
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 67)

ถ้อยคำ **ฉวีฉวี** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:333) ให้ความหมายว่า วนเวียน

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) สลับคำว่า **ฉวีฉวี** ที่หมายถึง วนเวียน เป็น **ฉวีฉวี** ซึ่งให้ความหมายคงเดิมเพื่อต้องการให้สัมผัสกับคำว่า **ซัด** ในวรรคต่อมา ถ้อยคำดังกล่าวถ่ายทอดบุคลิกภาพของคนที่มีความสุนทรีย์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าผู้เล่าเรื่อง

มองดูอาการว่ายนํ้าของปลาที่วนเวียนไปมา และปล่อยอารมณ์ให้อยู่กับกริยานั้นนานๆ ด้วยความพึงพอใจตามหลักจิตวิทยา ผู้เล่าเรื่องคอยสังเกตรายละเอียดการว่ายนํ้าของปลาอย่างพิถีพิถะที่อาการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องมีความพอใจและกำลังมีความสุนทรีย์ ชื่นชมกับความงดงามของธรรมชาติ

ดังนั้น ถ้อยคำ เฉยฉนัต ที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ ชื่นชมความงามของธรรมชาติ ได้แก่การชมปลาอย่างพิถีพิถะที่ซึ่งว่ายวนเวียนอยู่ในนํ้า การพิจารณาความงามดังกล่าวตามหลักจิตวิทยาถือเป็นบุคลิกภาพที่เกิดขึ้นตามหลักของความพึงพอใจ (เฉลิมเกียรติ ฝิวนวล , 2526: 204)

ตัวอย่างที่ 3

แล้วลคเลี้ยวเที่ยวไปบันไดอิฐ	ต่างเพลนพิศเพิงผารุกขาเขา
จิกจันทน์แฉงแทงทวยกรวยกันเกรา	โมกข์แมงเมาไม้้งอกชอกศิลา
เหล่าลั่นทมยมโดยร่วงโรยกลั่น	ระรวยรินรื้นรื้นขึ้นนาสา
โบสถ์วิหารลานวัดทศนา	ล้วนศิลาแลสะอาดด้วยกวาดเตียน
	(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 339)

ถ้อยคำ เพลนพิศ ประกอบด้วยคำว่า เพลน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 800) ให้ความหมายว่า การปล่อยอารมณ์อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ชอบใจจนลืมนึกถึงสิ่งอื่น, คำว่า พิศ ราชบัณฑิตยสถาน (2546:791) ให้ความหมายว่า เพ่งดู แลดูโดยถี่ถ้วน พิจารณาดูให้รอบคอบ พิจารณาดูให้ถี่ถ้วน ดังนั้น ถ้อยคำว่า เพลนพิศ หมายถึง การปล่อยอารมณ์เพ่งดูสิ่งใดสิ่งหนึ่งนานๆ

ถ้อยคำ รื้นรื้นขึ้นนาสา ประกอบด้วยคำว่า รื้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 959) ให้ความหมายว่า ชื่น สบาย, คำว่า ขึ้น ราชบัณฑิตยสถาน(2546:366)ให้ความหมายว่า แจ่มใส เบิกบาน ยินดี, คำว่า นาสา ราชบัณฑิตยสถาน(2546:578) ให้ความหมายว่า จมูก ดังนั้นถ้อยคำ รื้นรื้นขึ้นนาสา หมายถึง ความสดชื่นแจ่มใส สบายจมูก

ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำบรรยายอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่า
เดินเที่ยวอยู่บนบันไดอิฐและปล่อยอารมณ์เพ่งดูสิ่งต่าง ๆ ทั้งต้นไม้ ภูเขา และเพิงผา ดังความหมาย
ของถ้อยคำ **เพลินพิศ** และขณะเดินอยู่บริเวณสิ่งก่อสร้างที่มีทั้งโบสถ์วิหาร ลานวัด ก็พบพรรณไม้
มากมายทั้งต้นจิก ต้นจันทน์ ต้นโมกข์ ต้นกันเกรา ผู้เล่าเรื่องได้สดุดชมกลิ่นหอมของกลิ่นทม กลิ่นนั้น
ทำให้รู้สึกสดชื่นแจ่มใส สบายจมูก ดังถ้อยคำ **รื่นรื่นชื่นนาสา**

ดังนั้น ถ้อยคำ **เพลินพิศ** และ **รื่นรื่นชื่นนาสา** เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิภาพของ
ผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมีบุคลิภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข
มีความสุขชื่น ในทางจิตวิทยา ถ้อยคำ **เพลินพิศ** ถือว่าเกิดจากแรงจูงในการเดินชมความงามของ
ธรรมชาติทั้งต้นไม้ภูเขา และความงามของสิ่งก่อสร้างโบสถ์วิหารต่าง ๆ ส่วนถ้อย **รื่นรื่นชื่น
นาสา** เกิดจากหลักของความพึงพอใจขณะกำลังสดุดชมกลิ่นหอมของดอกกลิ่นทม

ตัวอย่างที่ 4

สำรวจรื่นกลิ่นราบดั่งปราบเรียบ ทั้งน้ำเปี่ยมป่าแสมข้างแควขวา
ดาวกระจายพรายพรางกลางนา แสงคงคาเต็มพราวราวกับพลอย
(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 331)

ถ้อยคำ **สำรวจรื่น** ประกอบด้วยคำว่า **สำรวจ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1189)
ให้ความหมายว่า หว้เราะ รื่นเริง ซึ่งมาจากคำว่า สรวล , คำว่า รื่น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 959)
ให้ความหมายว่า ชื่น สบาย ดังนั้นถ้อยคำ **สำรวจรื่น** ให้ความหมายถึง ความรื่นเริง ชื่น สบาย

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำดังกล่าวขณะผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชร
กำลังมองสายน้ำที่เต็มเปี่ยม ราบเรียบไม่มีคลื่น ผู้ประพันธ์บรรยายถึงความงามของแสงดาวที่ตก
กระทบกับผิวน้ำว่า งดงามดั่งกับแสงของอัญมณี ดังถ้อยคำ ดาวกระจายพรายพรางกลางนา แสง
คงคาเต็มพราวราวกับพลอย ผู้เล่าเรื่องกำลังมองภาพความงามของธรรมชาตินี้ด้วยภาวะอารมณ์
อันสุนทรีย์ ซึ่งถือเป็นภาวะอารมณ์เดียวกันกับผู้ประพันธ์

ดังนั้น ถ้อยคำ สารวสน เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่น ซึ่งเกิดขึ้นขณะชมสายน้ำ และความงดงามของแสงดาวที่ตกกระทบพื้นน้ำที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่างดงามดั่งแสงของอัญมณี ตามหลักจิตวิทยาการชื่นชมความงามดังกล่าวเกิดจากหลักของความพึงพอใจ

ตัวอย่างที่ 5

ฝ่ายพระหน่อสุริยวงศ์ทรงศึกษา ขึ้นศาลาโสรจสรจวาริศรี
ข้างพวกเราเสาสถาวรี แต่โดยดีใจตนด้วยพันพาย
(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 92)

ถ้อยคำ เฮฮา ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1406) กล่าวว่า หมายถึง เสียงหรืออาการแสดง ความสนุกสนานครึกครื้น

จากการศึกษาพบว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทเกิดอาการดังกล่าว เมื่อได้ลงเล่นน้ำกับเพื่อน ๆ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้เล่าเรื่อง(ซึ่งรับราชการและเดินทางตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาท สระบุรี) ได้ผ่านการเดินทางทางเรือด้วยความยากลำบากและเหน็ดเหนื่อยเพราะใช้พละกำลังพายเรือมาตลอด เมื่อถึงเวลาแห่งการพักผ่อน ผู้เล่าเรื่องได้อาบน้ำเล่นน้ำกับเพื่อนๆ จึงแสดงออกซึ่งอารมณ์แห่งความสนุกสนานครึกครื้น เฮฮา เพราะผู้เล่าเรื่องไม่ต้องพายเรืออีกแล้ว ดังถ้อยคำที่ผู้เล่าเรื่องกล่าวไว้ว่า พันพาย นั่นเอง จากประวัติของสุนทรภู่มีการเดินทางตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี ผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทจึงหมายถึงผู้ประพันธ์(สุนทรภู่)นั่นเอง

ดังนั้น ถ้อยคำ เฮฮา เป็นถ้อยคำที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและแสดงออกซึ่งความสนุกสนาน ครึกครื้น มีความสุขเมื่อได้ลงเล่นน้ำกับเพื่อน ๆ ในทางจิตวิทยาสาเหตุของการเกิดอารมณ์ดังกล่าว มาจากการที่ผู้ประพันธ์ผ่านความยากลำบากจากการเดินทาง เมื่อได้พักผ่อนจึงเกิดความสนุกสนานนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 6

น้องน้อยพลอยขึ้นชี้	ชมไพร
ครีมีกรีกพฤษภาไสว	แว่นแคว้น
ผลิดอกออกผลใบ	รบัดขึ้น รื่นเอย
รอกกระแด่แลเหล่าน	โอดเด่นแผ่นผยอง
แจ้วแจ้วจกกระจันจ้ำ	จับใจ
หรั่งหรั่งเรื้อยเรไร	ร่ำร้อง
แซ้งแซวส่งเสียงไส	ทราบโศท
แหงนนิ่งนิกนุชน้อง	นึ่มเนียนวลนาง
พิกุนบนูนนากแก้ว	กาหลง
หอมขึ้นรื่นรำควนดง	ดอกรย้า
สาวอุยุดพุทธิชาติทรง	เสาวรส สดเอย
หนุ่มหนุ่มรุ่มเก็บหน้า	สนุกนั้มนโถมชิง
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 185-186)

ถ้อยคำ **พลอยขึ้น** ประกอบด้วย คำว่า **พลอย** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:770) ให้
ความหมายว่า ร่วมด้วย ประสมด้วย ตามไปด้วย, คำว่า **ขึ้น** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:366) ให้
ความหมายว่า แจ่มใส เบิกบาน ยินดี ดังนั้นถ้อยคำ **พลอยขึ้น** หมายถึง รู้สึกแจ่มใสเบิกบานไปด้วย

คำว่า **รื่น** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 959) ให้ความหมายว่า ชื่น สบาย

ส่วนถ้อยคำ **จับใจ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 301) ให้ความหมายว่า คิดใจ เป็นที่พอใจ

ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำ **พลอยขึ้น** แสดงภาวะอารมณ์ที่เต็มไปด้วยความสุข มีความสดชื่น
มีความแจ่มใส รู้สึกเบิกบานของผู้เล่าเรื่อง(พระ)ในโคลงนิราศสุพรรณ เช่นเดียวกับคำว่า **รบัดขึ้น**

รื่นเอย หรือ หอมชื่นรื่น ที่แสดงออกซึ่ง อารมณ์ที่มีความสดชื่น มีความแจ่มใส รู้สึกสบายเช่นกัน ผู้ประพันธ์ใช้คำดังกล่าวถ่ายทอดความรู้สึกสดชื่น รู้สึกเบิกบานของตนผ่านผู้เล่าเรื่อง ขณะชมพรรณไม้นานา ได้แก่ พิกุล (พิกุล) บุญนาค ดอกแก้ว ดอกกาหลง รำควน (ลำควน) สาวยุค (สายหยุด) พุทธชาด เสาวรส

นอกจากนี้การได้ชมการเคลื่อนไหว และการได้ยินเสียงร้องของสัตว์ต่าง ๆ ก็ทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดอารมณ์พึงพอใจหรือเกิดความ **จับใจ** ด้วย เช่นการเห็นกระรอกกระแตวิ่งเล่นกัน ดังถ้อยคำ

รอกกระแตแลเหลँน โลดเด่นแผ่นผยอง หรือการได้ฟังเสียงร้องของจ๊กจั่นและเสียงหรีงเรไร ที่ฟังแล้วไพเราะ ดังถ้อยคำ แจ้วแจ้วจ๊กกระจั่นจ๋า จับใจ ถ้อยคำ **จับใจ** ให้ความหมายชัดเจนถึงความพึงพอใจ ตัดใจในเสียงร้องนั้น ถ้อยคำ หรีงหรีงเรไร ร่ำร้อง และ ถ้อยคำ แข่งแซวส่งเสียงใส ทราบโสท (โสทหมายถึง หู) เป็นความสุนทรีย์ของผู้เล่าเรื่องในการฟังเสียงร้องของเรไรที่ร้องหรีงหรีงและเสียงร้องของนก แข่งแซว (แซงแซว) ที่ ส่งเสียงใส (ใส) ไพเราะหูย่นัก ถ้อยคำดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องเกิดความสุขพึงพอใจและประทับใจเสียงร้องของสัตว์ดังกล่าวอย่างมาก

ดังนั้นถ้อยคำ **พลอยชื่น ราบชื่น รื่นเอย หอมชื่นรื่น หรือ จับใจ** ที่ผู้ประพันธ์ใช้ในตัวอย่างนี้จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์มีความสุข มีความสดชื่น ของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน ในทางจิตวิทยาภาวะอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากหลักความพึงพอใจ ในที่นี้คือความพึงพอใจในการชื่นชมธรรมชาติ ชมพรรณไม้นานา ทั้งดอกพิกุล ดอกแก้ว ดอกลำควน ผู้ประพันธ์แสดงอารมณ์ที่บ่งบอกถึงความสบายใจ พึงพอใจ แจ่มใส เบิกบานเมื่อได้ชมธรรมชาติดังกล่าว นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังเกิดความสุขประทับใจเมื่อได้เห็นกริยาอาการและฟังเสียงร้องของสัตว์ เช่น กระรอกกระแต จ๊กจั่น เรไร และนกแข่งแซว

ตัวอย่างที่ 7

ลำพูรายพรายพร้อยหึ่งห้อยจับ	สว่างวันแวมวามอร่ามเหลือือง
เสมอเมื่อดเพชรรัตน์จรัสเรือง	ค่อยประเทืองทุกซ์ทัศนาคม
	(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 65)

ถ้อยคำ **สว่างวับแววาม** ประกอบด้วย คำว่า **สว่าง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1144) ให้ความหมายว่า ระยะเวลาฟ้าสว่าง กระจาง มีแสงมาก แจ่ม รั้ง รั้ง โลง ปลอดโปร่ง, คำว่า **วับ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1062) ให้ความหมายว่า จับพลัน จับไว ใช้ประกอบอาการของแสงหรือสิ่งที่มีรูปร่างซึ่งปรากฏให้เห็นแล้วหมดสิ้นหรือดับหายไปอย่างรวดเร็วในทันทีทันใด, บางที่ใช้เป็นคำซ้อนเพื่อเน้นหรือเพื่อความไพเราะ, คำว่า **แววาม** ราชบัณฑิตยสถาน (2526: 1089) ให้ความหมายว่า มีแสงสว่างกลอกกลิ้งอยู่ข้างใน ดังนั้นถ้อยคำ **สว่างวับแววาม** หมายถึง แสงสว่างที่กลอกกลิ้งอยู่ภายในซึ่งสว่างและมีคสลับกัน

ถ้อยคำ **ค่อยประเทืองทุกข์** ประกอบด้วย คำว่า **ค่อย** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 237) กล่าวว่าเป็นคำที่ใช้หน้าหน้ากริยาหมายความว่าไม่รีบร้อน อย่างระมัดระวัง ช้า ๆ, คำว่า **ประเทือง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 662) ให้ความหมายว่า ทำให้ดีขึ้น, คำว่า **ทุกข์** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:533) ให้ความหมายว่า ความยากลำบาก ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ดังนั้น ถ้อยคำ **ค่อยประเทืองทุกข์** หมายถึง ความรู้สึกที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ความทุกข์ค่อย ๆ คลายลงช้า ๆ

จากการศึกษา พบว่า ผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงเคยมีเรื่องทุกข์ใจมาก่อน เนื่องจากต้องเดินทางกะทันหันเพื่อไปราชการ ทำให้ต้องพลัดพรากจากหญิงคนรัก โดยมีทันได้รำลือ ทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดความทุกข์ เมื่อผู้เล่าเรื่องพบกับความงามของธรรมชาติ เกิดความสุนทรีย์เพราะได้ชื่นชมหิ้งห้อยซึ่งมีแสงสว่างและมีคสลับอยู่ภายใน ดังที่ผู้ประพันธ์ ใช้ถ้อยคำ **สว่างวับแววาม** ทำให้ผู้เล่าเรื่องมีความรู้สึกที่ดีขึ้น ความทุกข์ค่อย ๆ หายไปช้า ๆ ดังถ้อยคำ **ค่อยประเทืองทุกข์** จากประวัติของสุนทรภู่พบว่าการเดินทางไปราชการและพลัดพรากจากนางจันคนรัก ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) จึงใช้ถ้อยคำ **สว่างวับแววาม** และ **ค่อยประเทืองทุกข์** แสดงความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องดังกล่าว

ดังนั้น ถ้อยคำ **สว่างวับแววาม** และ **ค่อยประเทืองทุกข์** จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่นขึ้นจากการได้ชมแสงสว่างของหิ้งห้อยนั่นเอง ในทางจิตวิทยาถือว่าความงดงามของแสงของหิ้งห้อยนั้นเป็นแรงจูงใจทำให้ผู้ประพันธ์เกิดความสุขขึ้น ซึ่งสาเหตุของการกระทำมาจากการหลีกเลี่ยงความทุกข์ใจที่ต้องพรากจากคนรัก

ตัวอย่างที่ 8

แล้วขึ้นเนินเดินในดงไม้หอม สะพรั่งพร้อมปฐปรายปฤษฎา
 ยามพระพายชายเขยราเผยพา หอมบุปผารื่นรื่นขึ้นอารมณ์
 (นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 72)

ถ้อยคำ รื่นรื่นขึ้นอารมณ์ ประกอบด้วยคำว่า รื่น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 959) ให้ความหมายว่า ชื่น สบาย, คำว่า ขึ้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 366) ให้ความหมายว่า เบิกบาน ยินดี ดังนั้นถ้อยคำ รื่นรื่นขึ้นอารมณ์ หมายถึง ความเบิกบาน ความสดชื่น ความสบายอารมณ์

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ถ้อยคำดังกล่าวแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุข มีความสดชื่นของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงขณะเดินอยู่ท่ามกลางดงดอกไม้สีขาวที่ส่งกลิ่นกระจายไปทั่ว ดังถ้อยคำ ดงไม้หอม สะพรั่งพร้อมปฐปรายปฤษฎา (คำว่า ปฐ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 674) ให้ความหมายว่า ต้นไม้ที่มีดอกสีขาว ออกเป็นกระจุกตามง่ามใบ กลิ่นหอมและคำว่า ปราย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 670) ให้ความหมายว่า หว่าน กระจายไป) ดอกไม้ส่งกลิ่นกระจายไปทั่ว โดยเฉพาะเมื่อมีลมพัด ดังถ้อยคำ พระพายชายเขยราเผยพา ทำให้ผู้เล่าเรื่องได้สูดดมกลิ่นหอมเหล่านั้น การรับรู้ถึงความหอมของดอกไม้ดังกล่าว ทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดความสดชื่น เกิดความเบิกบาน เกิดความสบายอารมณ์ ดังถ้อยคำ รื่นรื่นขึ้นอารมณ์

ดังนั้น ถ้อยคำ รื่นรื่นขึ้นอารมณ์ เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุข มีความสดชื่น โดยเฉพาะเมื่อได้สัมผัสกับสายลมเย็นที่พัดพากลิ่นหอมของดอกไม้มาให้ผู้ประพันธ์ได้สูดดม ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากหลักความพึงพอใจ

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่นของตนผ่านภาวะอารมณ์ของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่าง ๆ จำนวนมาก ในทางจิตวิทยาภาวะอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากมีแรงจูงใจหรือมีสาเหตุของการกระทำ เช่นการเห็นคเหน้อยจากการเดินทางทำให้ผู้ประพันธ์ผ่อนคลาย ด้วยการชื่นชมกับการว่ายน้ำของปลา การชมสิ่งก่อสร้าง

ต้นไม้ ภูเขา การมองความงามของสายน้ำ ดวงดาว การฟังเสียงของคลื่น การสัมผัสกับสายลมเย็นๆ ฟังเสียงร้องและสังเกตอาการปฏิกิริยาของสัตว์ หรือการสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ เช่นดอกพิกุล ดอกกลิ่นทม เป็นต้น ซึ่งผู้ประพันธ์พอใจที่จะกระทำกิจวิธาดังกล่าวและตรงกับหลักของความพึงพอใจในทางจิตวิทยา ผู้ประพันธ์(สุนทรภู่)ใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายโดยตรง ชัดเจน สื่อถึงการมีความสุข มีความสดชื่น รู้สึกสบาย เช่นถ้อยคำ ตำราญริน, ชื่นอารมณ์, หอมชื่น, ตำราญริน ราบัดชื่น เฮฮา เฟลนิพิศ จบใจ เป็นต้น ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่นจากการสัมผัสและชื่นชมความงดงามของธรรมชาติ

2. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1221) ให้ความหมายคำว่า เสียดย ว่าหมายถึง ความรู้สึกอยากได้สิ่งที่เสียไป พลาดไป ส่วนคำว่า อาลัยอาวรณ์ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1368) ให้ความหมายว่า ระลึกถึงด้วยใจผูกพัน ไม่อยากจากกัน

ดังนั้นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์ จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงออกซึ่งความผูกพันต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ระลึกถึงและไม่อยากเสียสิ่งนั้นไป เช่นคนรัก หรือสิ่งอื่น ๆ ที่ตนรัก เช่นถ้อยคำ หวนคำนึง คะนิงหา พลัดพราก ออกเอยรักเลย รัญจวนหวนไว้ในอาวรณ์ ฝัฬา ฝัฬาคอย เสียดย อาลัย อาวรณ์ โอ้อาลัย เคยแนบทรง เป็นต้น

บทประพันธ์ประเภทนิราศ มักมีการพรรณนาถึงการจากถิ่นฐานที่อยู่ไปในที่ต่างๆ และต้องรำพันถึงการจากคนรัก หรือคู่รัก (กำชัย ทองหล่อ, 2537: 426) จากการศึกษาการใช้ภาษาในงานประพันธ์นิราศของสุนทรภู่ก็เช่นกัน เมื่อผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่อง เดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อพ้องกับคนรัก หรือสถานที่ดังกล่าวทำให้หวนคิดถึงเรื่องราวในอดีต ผู้เล่าเรื่องก็มักเกิดภาวะอารมณ์เสียดย อาลัยอาวรณ์ขึ้น ผู้ประพันธ์(สุนทรภู่) เลือกใช้ถ้อยคำมาถ่ายทอดภาวะอารมณ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์เสียดย อาลัยอาวรณ์ ของผู้ประพันธ์ผ่านภาวะอารมณ์ของผู้เล่าเรื่องในแต่ละนิราศได้เป็นอย่างดี ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ไอ้คูเดือนเหมือนดวงสุดาแม่ กระต่ายแลเหมือนจันคิดพิสมัย
เห็นแสงจันทร์อันกระจ่างคอยสร้างใจ เดือนครรไลลับตาแล้วอวรณ์
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 62)

ถ้อยคำ อวรณ์ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1369) ให้ความหมายว่า ห่วงใย อาลัย คิดกังวลถึง ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำ อวรณ์ แสดงความรู้สึก ห่วงใย อาลัย คิดกังวลถึงคนรักของตน ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลง เมื่อผู้เล่าเรื่องมองดวงจันทร์แล้วระลึกถึงคนรัก จึงเปรียบเทียบ ดวงจันทร์ว่าเหมือนคนรักตน(ผู้เล่าเรื่องมีคนรักชื่อจัน) ส่วนตนเองเหมือนกับกระต่ายที่พิสมัยหมาย จันทร์ ตนหมายจะอยู่กับคนรัก แต่ขณะนี้ก็พรากจากคนรักมา ผู้เล่าเรื่องมองเห็นดวงจันทร์นึกถึง หน้าคนรักทำให้มีความสุขขึ้นมาบ้าง แต่ไม่นาน พอพระจันทร์ลับตาก็เหมือนตนต้องจากคนรักอีก ผู้เล่าเรื่องจึงเกิดความอาลัยดวงจันทร์ที่เป็นตัวแทนแห่งคนรัก และไม่ยอมสูญเสียไป จากการศึกษา ประวัติของสุนทรภู่พบว่ามีคนรักชื่อนางจัน ผู้ประพันธ์(สุนทรภู่)รู้สึกห่วงใย อาลัยคนรักคือนางจัน จึงแสดงความรู้สึกผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงดังกล่าว ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจาก ภาวะความเก็บกดบางสิ่งไว้ในจิตสำนึก ผู้ประพันธ์เก็บความรักความผูกพันหึงคนรักชื่อจันเมื่อ พบเห็นดวงจันทร์ซึ่งชื่อพ้องกับคนรักจึงเกิดความรู้สึกเสียดยและอาลัยอวรณ์ดังกล่าว

ดังนั้นถ้อยคำ อวรณ์ จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคน มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอวรณ์คนรัก ขณะผู้เล่าเรื่องมอง ดวงจันทร์และคิดถึงนางจันคนรัก ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการเก็บกดบางสิ่งไว้ใน จิตสำนึก และแสดงออกเมื่อมีสิ่งกระตุ้น

ตัวอย่างที่ 2

ถึงสามปลื้มพินี่รำปล้าแต่ทุกซ์ สุดจะปลุกใจปลื้มให้ลืมหลับ
ขออารักข์หลักประเทศนิเวศน์วัง เทพทั้งเมืองฟ้าสุราลัย
ขอฝากน้องสองรามาการค้าด้วย เอ็นดูช่วยปกครองให้ผ่องใส
ตัวข้าบาทจะนิราศออกแรมไพร ให้พ้นภัยคลาดแคล้วอย่าแผ้วพาน

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 61)

ถ้อยคำ นิราศ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 591) ให้ความหมายไว้ว่า ไปจาก ระหะหน ปราศจาก, เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ เป็นต้น, ปราศจากความหวัง

ถ้อยคำ นิราศ ที่ผู้ประพันธ์ใช้ในตัวอย่างนี้ให้ความหมายชัดเจนถึงการพลัดพรากจากกัน ผู้ประพันธ์เกิดความอาลัยอาวรณ์เมื่อต้องพลัดพรากจากคนรักจึงถ่ายทอดความรู้สึกผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงที่ต้องนิราศ หรือพลัดพรากจากคนรัก เมื่อผู้เล่าเรื่องเดินทางมาถึง “สามปลื้ม” เกิดความรู้สึกตรงข้ามกับชื่อสถานที่ เพราะผู้เล่าเรื่องไม่ได้มีความปลื้มใจหรือดีใจแต่กลับระลึกถึง และเสียดายที่จากคนรักทั้งสามมา ผู้เล่าเรื่องเป็นห่วงและขอฝากคนรักไว้ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องคุ้มครอง คนรักนั้นได้แก่หญิงคนรักสองคนและมารดาของผู้เล่าเรื่อง ดังถ้อยคำ ขอฝากน้องสองรามาจดจำ ในทางจิตวิทยาการเดินทางมาถึงสามปลื้มและเกิดความรู้สึกตรงข้าม คือเกิดความรู้สึกอาลัยอาวรณ์แทนที่จะรู้สึกปลื้มใจเหมือนชื่อสถานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีตรงข้าม และอาการที่แสดงความอาลัยอาวรณ์ในทางจิตวิทยาเกิดจากการเก็บกดบางสิ่งไว้ในจิตสำนึก คือความห่วงใยคนรักทั้งสามคน เมื่อพบกับสิ่งกระตุ้น (คำว่าสามปลื้ม) จึงแสดงออกซึ่งความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ดังกล่าว

ดังนั้น ถ้อยคำ นิราศ แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์ ระลึกถึงและเป็นห่วงคนรักที่จากมา ทั้งมารดาและหญิงคนรัก ความห่วงใยดังกล่าวทำให้ผู้เล่าเรื่องขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองให้กับคนรักของตนและบุคลิกภาพดังกล่าวในทางจิตวิทยาเกิดขึ้นจากทฤษฎีตรงข้าม และการเก็บกดบางสิ่งไว้ในจิตสำนึก

ตัวอย่างที่ 3

ดังสรสักรักข้าระกำทรวง

เจ้าคุ้มแค้นแสนโกรธพิโรธพี่

จนพระหน่อสุริยวงศ์ทรงพระนาม

ด้วยเรียมรองมุลิกาเป็นข้าบาท

ตามเสด็จเสร็จโดยแดนกันดาร

โธ้อาลัยใจหายไม่วายห่วง

เสียดายดวงจันทร์ทราพะงาม

แต่เดือนยี่น่าย่างเข้าเดือนสาม

จากอารามแรมร้างทางกันดาร

จำนิราศร้างนุชสุดสงสาร

นมัสการรอยบาทพระศาสดา

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 86)

ถ้อยคำ **ไอ้อาลัย** ประกอบด้วยคำอุทาน **ไอ้** และคำว่า **าลัย** ซึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1368) ให้ความหมายว่า ห่วงใย พัวพัน ระลึกถึงด้วยความเสียดาย ดังนั้นถ้อยคำ **ไอ้อาลัย** เป็นคำอุทานรำพึงรำพัน ที่บ่งบอกอารมณ์ห่วงใย ระลึกถึงและเสียดายสิ่งที่ตนรัก

ถ้อยคำ **เสียดาย** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1221) ให้ความหมายว่า รู้สึกอยากได้สิ่งที่เสียไปพลาดไป เป็นต้นให้กลับคืนมา, รู้สึกว่าพลาดโอกาสที่ควรจะมีจะได้, รู้สึกไม่อยากให้เสียไป โดยไม่ได้ประโยชน์, าลัยถึงสิ่งที่จากไป

ถ้อยคำ **จันทราราส** ประกอบด้วยคำว่า **จัน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 307) ให้ความหมายว่า อาการที่ต้องฝืนใจทำ, คำว่า **นิราศ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 591) ให้ความหมายไว้ว่า ไปจาก ระหะหน ปราศจาก , เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่ที่ต่าง ๆ เป็นต้น, ปราศจากความหวัง ดังนั้นถ้อยคำ **จันทราราส** หมายถึง อาการฝืนใจเมื่อต้องจากไป

ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำ **ไอ้อาลัย** แสดงการรำพึงรำพัน ห่วงใยและระลึกถึงคนรักของตน ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาท และกล่าวว่าผู้เล่าเรื่องสูญเสียคนรักคือนางจัน เกิดความรู้สึกไม่อยากเสียนางไป เกิดความเสียดายและอาลัยนาง ดังถ้อยคำ **เสียดายดวงจันทร์** ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของผู้เล่าเรื่องว่าการพรากจากนางจันคนรักทำให้รู้สึกเจ็บปวดเหมือนถูกศรปักอก ดังถ้อยคำ ดังศรสักปักชำระกำทรวง การพลัดพรากดังกล่าวเกิดขึ้นขณะที่ผู้เล่าเรื่องกำลังมีปัญหาเรื่องความรัก เพราะขณะที่ตนต้องเดินทางตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์เพื่อไปเวียนเทียนที่พระพุทธรบาท สระบุรีนั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ นางจันคนรักกำลังโกรธตนอยู่พอดี ดังความ เจ้าคุณแก่นแสน โกรธพิโรธที่ ผู้เล่าเรื่องต้องฝืนใจจากคนรักเนื่องจากการกิจการงานนั้นสำคัญยิ่งนัก ดังถ้อยคำ

จันทราราส ที่ให้ความหมายถึงอาการฝืนใจเมื่อต้องพลัดพรากจากมา จากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่พบว่าสุนทรภู่อุปการจากนางจันคนรักตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์เพื่อไปเวียนเทียนที่พระพุทธรบาทสระบุรีในขณะที่นางจันคนรักกำลังโกรธตน ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) จึงเกิดความรู้สึกห่วงใย ระลึกถึงนางจันคนรัก ไม่อยากสูญเสียนางไป แต่ด้วยหน้าที่จึงต้องจำฝืนใจจากมาและถ่ายทอดอารมณ์ของตนผ่านทางผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทดังกล่าว ในทางจิตวิทยาผู้ประพันธ์เกิดความคับข้องใจ (frustration) เนื่องจากความต้องการถูกขัดขวาง คือต้องการปรับความเข้าใจกับคน

รักแต่ด้วยหน้าที่ ทำให้จุดหมายของตนถูกขัดขวาง (ลักษณา สิริวัฒน์, 2530: 160-161) จึงเกิด
อารมณ์ความรู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์ดังกล่าว

ดังนั้น ถ้อยคำ ไอ้อาลัย เสียดย จำนิราศ เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของ
ผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์คนรัก
ห่วงใยและระลึกถึงนาง ต้องฝืนใจจากนางด้วยหน้าที่การงาน ความอาลัยดังกล่าวทำให้ผู้ประพันธ์
เจ็บปวดทุกข์ทรมานใจ รวากับมีศรมาปักอก ในทางจิตวิทยาบุคลิกภาพดังกล่าวเกิดจากความคับ
ข้องใจเนื่องจากความต้องการถูกขัดขวาง

ตัวอย่างที่ 4

เห็นสาวทขาดทั้งกิ่งสนัด
สาวทพินี้ก็ขาดสาวทวาย

เป็นรอยตัดต้นสาวทให้ขาดสาย
แสนเสียดยสายสาวทที่ขาดลอย
(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 122)

ถ้อยคำ แสนเสียดยสายสาวท ประกอบด้วยคำว่า แสน ราชบัณฑิตยสถาน (2546:
1231) ให้ความหมายว่า มากยิ่ง เหลือเกิน, คำว่า เสียดย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1221)
ให้ความหมายว่า รู้สึกอยากได้สิ่งที่เสียไปพลาคไป เป็นต้นให้กลับคืนมา, รู้สึกว่าพลาคโอกาส
ที่ควรจะมีจะได้, รู้สึกไม่อยากจะเสียไปโดยไม่ได้ประโยชน์, อาลัยถึงสิ่งที่จากไป, คำว่า สายสาวท
ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1144) ให้ความหมายว่า สายใยแห่งความรัก ความพอใจหรือความยินดี
ในกามารมณ์ ดังนั้นถ้อยคำ แสนเสียดยสายสาวท หมายถึง มีความรู้สึกเสียดย อาลัยในความรัก
อย่างยิ่ง

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้การซ้ำคำว่า สาวท หลายครั้ง เพื่อช่วยเน้นย้ำทั้งภาพและ
ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่มีต่อคำว่า สาวท ทั้ง สาวท ที่หมายถึง ความรัก และ สาวทในข้อความ
เห็นสาวทขาดทั้งกิ่งสนัด ที่ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1144) ให้ความหมายถึง สาวท ที่เป็นชื่อไม้เถา
เนื้อแข็งชนิดหนึ่ง ลำต้นมีหนาม ฝักมีหนามละเอียด เมล็ดกลม เปลือกแข็งสีเทาอมเขียว ผู้ประพันธ์
แสดงความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศวัดเจ้าฟ้า ซึ่งใช้ชื่อว่าหนูพุดขณะเดินทางมาพบต้น
สาวทที่ถูกตัดกิ่งทั้ง ดังคำ เห็นสาวทขาดทั้งกิ่งสนัด ทำให้นึกถึงคนรัก นึกถึงสายสาวทความรักของ
ตนที่ถูกตัดขาดเหมือนกัน หนูพุดเกิดความรู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์ในความรักของตนอย่างยิ่ง

ดังถ้อยคำ แสนเสียดายสายสวาท ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นความรู้สึกละอายอารมณ์
ในความรักอย่างมากของผู้ประพันธ์เช่นกัน ผู้ประพันธ์ยังใช้กลวิธีการเปรียบเทียบที่เยี่ยมยอดคือ
การเปรียบเทียบความรัก (สวาท) ที่ถูกตัดขาดไปนั้น ว่าไม่อาจนำกลับมาได้อีก เปรียบเหมือนความรักนั้น
ขาดลอยไปเลย ดังถ้อยคำ สายสวาทที่ขาดลอย ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการเก็บกด
บางสิ่งไว้ในจิตสำนึก ได้แก่ความผิดหวังจากการถูกตัดขาดในความรัก เมื่อถูกกระตุ้นคือ
การเดินทางมาพบต้นสวาทที่ถูกตัดขาดจึงแสดงภาวะอารมณ์ดังกล่าวออกมา

ดังนั้น ถ้อยคำ แสนเสียดายสายสวาท เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของ
ผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย ละอายอารมณ์
คนรักที่จากไปอย่างยิ่ง ความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นจากการถูกกระตุ้นจิตสำนึกในทางจิตวิทยา
เมื่อผู้ประพันธ์เปรียบสายสวาทความรักของตนที่ถูกตัดขาดเป็นเหมือนต้นสวาทที่ถูกตัดทิ้งทั้ง

ตัวอย่างที่ 5

ถึงโพงแดงคิดถึงแดงที่แจจจก ไม่ลืมรักรชชาติลาลเหลือ
แม่นลอยฟ้ามายาวนี้ที่ในเรือ จะนึกเนืองนังกลืนให้ชื่นใจ
(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 126)

ถ้อยคำ คิดถึง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 251) ให้ความหมายว่า นึกถึง นึกถึงด้วยใจ
ผูกพัน ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำดังกล่าวแสดงการระลึกนึกถึงการกระทำของคนรักของตนผ่านหนูพัด
(ผู้เล่าเรื่อง) ในนิราศวัดเจ้าฟ้า คือเมื่อหนูพัดเดินทางมาถึงโพงแดงทำให้นึกถึงผลแดงที่คนรักเคย
แกะสลัก เคยจกให้กิน ดังถ้อยคำ ถึงโพงแดงคิดถึงแดงที่แจจจก (คำว่า จก ราชบัณฑิตยสถาน
(2546: 296) ให้ความหมายว่า ทำให้เป็นแฉก ๆ หรือ หยัก ๆ คล้ายฟันเลื่อย) หนูพัดไม่ลืมรูปแบบ
และรสชาติของผลแดงดังกล่าว คนรักของหนูพัดมิได้นำผลแดงมาให้หนูพัดรับประทานเลยแต่มี
การแกะสลักประดิษประคองก่อน การกระทำดังกล่าวทำให้หนูพัดจดจำได้เป็นอย่างดี เมื่อเดินทาง
มาถึงโพงแดงจึงนึกถึงแดงดังกล่าวด้วยใจที่ผูกพัน ดังคำที่ผู้ประพันธ์ใช้ว่า คิดถึง หนูพัดอยากให้
แดงนั้นลอยฟ้ามายังเรือที่หนูพัดใช้เดินทางอยู่จะได้กินให้สมใจ

ดังนั้น ถ้อยคำ คิดถึง เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความคิดถึง นึกถึงด้วยใจผูกพันในฝีมือการจักแต่งของคนรัก เมื่อได้เดินทางมาถึงโพงแดง ถ้อยคำดังกล่าวให้ความหมายเช่นเดียวกับคำว่าอาลัยอาวรณ์แสดงว่าผู้ประพันธ์คิดถึงคนรัก และเกิดความอาลัยอาวรณ์ถึงนาง (คำว่า อาลัยอาวรณ์ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1368) ให้ความหมายว่า การระลึกถึงด้วยใจผูกพัน) ในทางจิตวิทยาความคิดถึงดังกล่าวเกิดจากการเก็บกดสิ่งที่ประทับใจไว้ภายในจิตสำนึกของผู้ประพันธ์

ตัวอย่างที่ 6

ไอรินรินกลิ่นนวลยังหวานหอม	เคยนอนแนบทรงดวงสมร
ยังรินรินชื่นใจอาลัยวอน	สะอื้นอ่อนอ่อนอารมณ์ระทมทวิ
จนหมองคำย่ำหึ่งหึ่งกระหิม	ยิ่งเศร้าซึมโศกถึงยาหยา
ไอยามอยู่คู่หาเวลานี้	เคยพาทีทอดประทับไว้กับทรง
	(นิราศอิเหนา)

(กรมศิลปากร, 2543: 142)

ถ้อยคำ ยังหวานหอม ประกอบด้วยคำว่า ยัง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 896) ให้ความหมายว่า คงอยู่ มีอยู่, คำว่า หวานหอม หรือ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1279) ใช้คำว่า หอมหวาน หมายถึง หอมตลบ ดังนั้นคำว่า ยังหวานหอม หมายถึง กลิ่นความหอม ยังคงอยู่

ถ้อยคำ เคยนอน ประกอบด้วยคำว่า เคย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 258) ให้ความหมายว่า คำนี้ใช้ประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้น ๆ ได้เป็นมาแล้ว เช่น เคยทำ เคยเห็น, คำว่า นอน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 485) ให้ความหมายว่า คอยระวังประคับประคองไว้ให้ดี ดังนั้นถ้อยคำ เคยนอน หมายถึง เคยเฝ้าระวัง เคยประคับประคองไว้อย่างดี

ถ้อยคำ อาลัยวอน ประกอบด้วยคำว่า อาลัย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1368) ให้ความหมายว่า ห่วงใย พัวพัน ระลึกถึงด้วยความเสียดาย, คำว่า วอน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1056) ให้ความหมายว่า ร่ำขอ ร้องขอให้ทำตามประสงค์ ดังนั้นถ้อยคำ อาลัยวอน หมายถึง ร่ำขอ ร้องขอด้วยความห่วงใย ระลึกถึง

ถ้อยคำ เคยพาที ประกอบด้วย คำว่า เคย ที่ใช้ประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้นๆ ได้เป็นมาแล้ว , คำว่า พาที หรือ พาท ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 783) ให้ความหมายว่า คำพูด ถ้อยคำ ดังนั้น ถ้อยคำ เคยพาที หมายถึง เคยพูดเคยคุยด้วย

จากการศึกษานิราศิเหนา พบว่าใจความส่วนใหญ่บรรยายการเดินทางตามหาคนรักของอิเหนา เนื่องจากอิเหนาซึ่งเป็นตัวละครเอกต้องพลัดพรากจากคนรักคือ ญิบบา เช่นเดียวกับที่ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ต้องพลัดพรากจากคนรัก จึงแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความเสียดายอาลัยอาวรณ์คนรักอย่างชัดเจน ในนิราศิเหนานั้นเทวดาปะตาระกาหลาแกล้งเสกลมหอบญิบบาหายไป ทั้งนี้เนื่องจากต้องการเตือนสติอิเหนาที่เรรวน ไม่จริงจัง เรื่องราวก่อนหน้านี้คืออิเหนาได้หมั้นหมายกับญิบบาโดยผู้ใหญ่จัดการให้อิเหนาไม่เคยเห็นหน้าญิบบา จึงปฏิเสธการแต่งงานเนื่องจากตนได้พบรักกับจินตะหราก่อน เทวดาปะตาระกาหลาจึงแกล้งอิเหนาด้วยการทำให้บุรุษอื่น (จรกา, วิทยาสะก้า) มารุมรักญิบบาจนเกิดสงครามแย่งชิงนาง เป็นเหตุให้อิเหนาต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วยสงครามนั้นด้วย (ศึกกะหมังกูหนิง) ในที่สุดเมื่ออิเหนามีชัยก็ได้พบกับญิบบาและเกิดหลงรัก อิเหนาไม่ต้องการให้ใครได้นางไป เทวดาปะตาระกาหลาจึงแกล้งอิเหนาอีก ด้วยการเสกลมหอบญิบบาไป อิเหนาติดตามนางไปและระหว่างทางอิเหนา นึกถึงคนรัก (ญิบบา) เกิดความอาลัยอาวรณ์ คิดถึงเวลาที่ได้อยู่ร่วมกันนาง คิดถึงวันที่เคยประทับประครองคูแลนาง ดังถ้อยคำ เคยถนอม นึกถึงวันที่เคยพูดคุยกับนางดังถ้อยคำ เคยพาที อิเหนามีความคิดถึงญิบบารำพันว่า โอ้รินรินกลิ่นนวลยังหวานหอม ถ้อยคำ ยังหวานหอม แสดงให้เห็นว่าอิเหนายังคิดถึงกลิ่นหอมของญิบบา ที่ยังคงหอมอยู่ไม่หายไปไหน อิเหนายังคงจำได้ถึงกลิ่นนวลอันหอมหวานของนาง นอกจากนี้ถ้อยคำ อาลัยวอน ก็ให้ความหมายชัดเจนถึงการรำขอ ร้องขอด้วยความห่วงใยและระลึกถึงญิบบาหญิงคนรักคนนี้ ในทางจิตวิทยาภาวะอารมณ์ที่แสดงออกดังกล่าวเกิดจาก การเก็บกดความรู้สึก ความผูกพันต่อคนรักไว้ในจิตสำนึก เก็บกลิ่นกายของคนรักไว้ในวันนี้เมื่อผู้ประพันธ์นึกถึงคนรัก ภาพวันเวลาที่เคยมีความสุขร่วมกัน หรือกลิ่นหอมของคนรักจึงปรากฏให้เห็นและทำให้ผู้ประพันธ์แสดงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ดังกล่าวผ่านทางตัวละครอิเหนา

ดังนั้น ถ้อยคำ ยังหวานหอม อาลัยวอน เคยถนอม เคยพาที เป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึกของตนผ่านความรู้สึกของอิเหนา แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์คนรัก ยังคงนึกถึง จำกลิ่นนวลของนาง จำสิ่งต่าง ๆ ที่เคยทำเมื่อครั้งอยู่ด้วยกัน เช่นการพูดคุย การประทับประครองคูแลนางในทางจิตวิทยาผู้ประพันธ์ได้เก็บกดเอาความรู้สึก ความประทับใจและความผูกพันต่อคนรักไว้ในจิตสำนึก ก่อนจะแสดงให้เห็นผ่านการใช้ถ้อยคำดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 7

ไอ้ออกเอ๋ยเคยอุ้นละมุนละม่อม เคยโอบอ้อมอ่อนตามไม่ห้ามหวง
 ยังเคลิ้มเคลื่นเช่นประทุมกระพุ่มพวง เคยแนบทรงไสยาสน์ไม่คลาดคลาย
 (นิราศอิเหนา)

(กรมศิลปากร, 2543: 142)

ถ้อยคำ เคย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 258) กล่าวว่า ใช้เป็นคำประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้น ๆ ได้เป็นมาแล้ว เช่น เคยทำ หมายถึง ได้ทำมาแล้ว เคยเห็น หมายถึง ได้เห็นมาแล้ว

ถ้อยคำ เคยอุ้น ประกอบด้วย คำว่า เคย , คำว่า อุ้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1384) ให้ความหมายว่า ทำให้ร้อน, มีความรู้สึกสุขสบาย ไม่กังวล ดังนั้นถ้อยคำ เคยอุ้น หมายถึง เคยรู้สึกอบอุ่น สุขสบาย ไม่กังวล

ถ้อยคำ เคยโอบอ้อม ประกอบด้วย คำว่า เคย , คำว่า โอบ ราชบัณฑิตยสถาน (2546:1401) ให้ความหมายว่า เอาแขนอ้อมไว้, คำว่า อ้อม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1344) ให้ความหมายว่า โอบรอบ ตีวงโค้ง ดังนั้นถ้อยคำ เคยโอบอ้อม หมายถึง เคยโอบกอดด้วยอ้อมแขน

ถ้อยคำ เคยแนบทรง ประกอบด้วย คำว่า เคย, คำว่า แนบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 598) ให้ความหมายว่า แอบชิด แอบเคียง, คำว่า ทรง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 502) ให้ความหมายว่า ออก ใจ ดังนั้นถ้อยคำ เคยแนบทรง หมายถึง เคยแอบเคยแนบชิดกับอก

ผู้ประพันธ์ใช้คำว่า เคย ประกอบหน้ากริยา ได้แก่ เคยอุ้น,เคยโอบอ้อม และ เคยแนบทรง เพื่อแสดงการกระทำให้อดีตของอิเหนากับคนรัก คำดังกล่าว ทำให้เห็นความผูกพันและระลึกถึงเรื่องราวในอดีตของอิเหนากับคนรัก ทั้งเคยรู้สึกอบอุ่น สุขสบาย ไม่กังวลเมื่อได้อยู่กับนาง เคยใช้อ้อมแขนโอบกอดนาง และเคยแอบแนบชิดอกนาง ความรู้สึกดังกล่าวเป็นความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ระลึกถึงคนรักซึ่งบรรยายผ่านความรู้สึกของอิเหนา ในทางจิตวิทยาการแสดงออกซึ่งอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่อิเหนาได้เก็บความรักความผูกพัน ความอบอุ่นที่มีต่อคนรักไว้ในจิตสำนึก

ดังนั้น ถ้อยคำ เคยอุ่น, เคยโอบอ้อม และ เคยแนบทรวง จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจนว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียสละ อาลัยอาวรณ์ และคิดถึงเรื่องราวความรักในอดีตยามครั้งเมื่อตนได้อยู่ใกล้ชิดกับคนรักซึ่งในทางจิตวิทยาผู้ประพันธ์เคยรู้สึกประทับใจและเก็บความรักความผูกพัน ความอบอุ่นที่มีต่อคนรักไว้ในจิตสำนึกก่อนจะแสดงอารมณ์ผ่านถ้อยคำดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 8

ซึ่งสั่งให้ไปสวรรค์หรือชั้นชา จะมรณาในปีนี้เป็นปีขาด
 แม้นเหมือนปากอยากไคร่ตายหมายวิมาน ขอพบพานภักินีของพี่ยา
 (รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 275)

ถ้อยคำ ขอพบพาน ประกอบด้วย คำว่า ขอ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 171) ให้ความหมายว่า พูดยุให้เขาให้สิ่งที่ต้องการ วิงวอน, คำว่า พบพาน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 756) ให้ความหมายว่า หมายถึง ปะกัณ เจอกัน ดังนั้น ถ้อยคำ ขอพบพาน หมายถึง พูดยิงวอนให้ได้พบเจอ ผู้ประพันธ์แต่งคำกลอนก่อนหน้าว่าผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปฝันว่าได้พบเห็นนางฟ้าที่งดงาม และตนเกิดหลงรัก นางมาเชิญชวนตนให้ไปอยู่ด้วย ทำให้ผู้เล่าเรื่องคิดว่าปีนี้ (ปีขาด) ตนอาจต้องตาย ตามคำเชิญชวนนั้น ผู้เล่าเรื่องจึงวิงวอนขอให้ตนได้ขึ้นสวรรค์และพบเจอกับนางดังถ้อยคำ ขอพบพานภักินีของพี่ยา แสดงว่าผู้เล่าเรื่องเกิดความอาลัยอาวรณ์ และหลงรักนางฟ้า (หญิงสูงศักดิ์) ในความฝัน หากตนตายจริงขอให้ได้ไปอยู่กับนาง ในทางจิตวิทยานางฟ้าของผู้เล่าเรื่องอาจหมายถึงหญิงสูงศักดิ์ในชีวิตจริง ที่ไม่อาจไขว่คว้าได้ ผู้ประพันธ์น่าจะหลงรักในหญิงสูงศักดิ์ผู้หนึ่ง มีความอาลัยอาวรณ์ถึงนาง ในชีวิตจริงผู้ประพันธ์ไม่มีสิทธิ์ครอบครองนาง จึงเก็บกดไว้ในจิตไร้สำนึกและถ่ายทอดผ่านความฝันของผู้เล่าเรื่องดังกล่าว

ดังนั้นถ้อยคำ ขอพบพาน เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียสละ อาลัยอาวรณ์ต่อหญิงสูงศักดิ์ที่ตนหลงรักในทางจิตวิทยาผู้ประพันธ์เก็บกดไว้ในจิตไร้สำนึกและถ่ายทอดออกมาเป็นความฝัน ผู้ประพันธ์วิงวอนขอให้เมื่อตนตาย ได้ขึ้นสวรรค์ไปพบเจอกับนาง

ตัวอย่างที่ 9

เหลืออาลัยใจเอ๋ยจะเลยลับ	เหลืออาภัพพุดยากเหมือนปากหอย
ให้เงินขวยด้วยว่าวาสนาน้อย	ต้องหน้าจ้อยน้อยหน้าระอาอาย
ออกวัสสาผ้าสบงกระตุงเข้า	พระองค์เจ้าจบพระหัตถ์จัดถวาย
ไม่แหว่งเงยเลยกลัวเจ้าขรรณาย	สำรวมกายก้มหน้าเกรงบารมี
สวคมนตรีจบหลบออกข้างนอกเล่า	ปะแต่เหล่าสาวแซ่ห่มแพรสี
ผู้หลับตามาจนสุดถึงกุฎี	เหมือนไม่มีตาตัวด้วยกลัวตาย
ตั้งแต่นี้มิได้หลบไม่พบแล้ว	จงผ่องแผ้วพักตร์เหมือนดังเดือนหงาย
จะเจียบเหงาเข้าเย็นจะเว้นวาย	โอ้อใจหายหมายมาดเคลื่อนคลาดคลา

(ร่ำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 282)

ถ้อยคำ เหลืออาลัย ประกอบด้วยคำว่า เหลือ หมายถึง เกิน มาก มากเกิน ยังอยู่ ค้างอยู่ ยังไม่หมด, คำว่า อาลัย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1368) ให้ความหมายว่า ห่วงใย พัวพัน ระลึกถึงด้วยความเสียดาย ดังนั้นถ้อยคำ เหลืออาลัย หมายถึง มีความห่วงใย ระลึกถึงอย่างมาก

ถ้อยคำ ไม่พบแล้ว ประกอบด้วย คำ ปฏิเสธ ไม่, คำว่า พบ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 756) ให้ความหมายว่า เห็น ปะ ประสบ เจอะ เจอ, คำว่า แล้ว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1042) ให้ความหมายว่า อาการกระทำใด ๆ เสร็จ สิ้น จบ ล่วงไป หรือสุดสิ้นลง, จบ สิ้น เสร็จ ดังนั้น ถ้อยคำ ไม่พบแล้ว หมายถึง การพบเจอเสร็จสิ้นแล้ว ไม่ได้เห็น ไม่ได้เจอะเจอแล้ว

ถ้อยคำ โอ้อใจหาย ประกอบด้วย คำว่า โอ้อ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1400) ให้ความหมายว่า เป็นคำในคำประพันธ์ใช้ในความรำพึงพรรณนา วิงวอน หรือปลอบ, คำว่า ใจหาย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 330) ให้ความหมายว่า อาการที่ตกใจเสียใจขึ้นมาทันที ดังนั้นถ้อยคำ โอ้อใจหาย เป็นคำรำพึงที่บอกอาการเสียใจขึ้นมาทันที ผู้ประพันธ์หลงรักในหญิงสูงศักดิ์ และเกิดความอาลัยอาวรณ์เมื่อต้องพรากจากนาง จึงบรรยายความรู้สึกของตนผ่านความรู้สึกของผู้เล่าเรื่อง ในร่ำพันพิลาป ซึ่งหลงรักในหญิงสูงศักดิ์ว่า เมื่อผู้เล่าเรื่องได้พบนาง เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ ด้วยว่าตนวาสนาน้อย ทำให้ไม่กล้าพุดจาปราศรัยหรือมองหน้า กลัวบารมีเจ้านาย กลัวมีศัตรู และจะมีความผิด ได้แต่เก็บความรู้สึกไว้ เสร็จธุระก็ก้มหน้าก้มตาเดินจากมา ทั้งที่ผู้เล่ายังมีความห่วงใย ระลึกถึงนางอย่างมาก ดังคำที่ผู้ประพันธ์ใช้ว่า เหลืออาลัย ผู้เล่าเรื่องคิดว่าต่อจากนี้จะไม่ได้เห็น หรือได้เจอะเจอนางแล้ว ดังถ้อยคำ ไม่พบแล้ว ตนขอให้หน้าคนรักสลดใจ เปล่งหลัง เหมือนพระจันทร์

ข้างขึ้น จากนั้นจะเงยหน้าและไม่ได้เห็นนาง ผู้เล่าเรื่องรู้สึกเสียวในหัวใจขึ้นมาทันทีต้อง
พราวจากกัน ดังถ้อยคำรำพึง โอ้อใจหาย

ดังนั้น ถ้อยคำ เหลืออาลัย ไม่พบแล้ว โอ้อใจหาย เป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ใช้บรรยาย
ความรู้สึกของตนผ่านความรู้สึกของผู้เล่าเรื่องซึ่งแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์อย่าง
ชัดเจนว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกอาลัยอาวรณ์ ห่วงใย ระลึกถึง
และรู้สึกเสียวในหัวใจเมื่อต้องพราวจากหญิงสูงศักดิ์ที่ตนหลงรักและจะไม่ได้พบเจอนางอีก
ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการเก็บกดความรักความผูกพันที่มีต่อคนรักไว้ในจิตสำนึก
ของผู้ประพันธ์

จากการศึกษา “รำพันพิลาป” พบถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เสียดาย อาลัยอาวรณ์ ซึ่งเกิดจาก
ผู้เล่าเรื่องหลงรักหญิงสูงศักดิ์ ความอาลัยอาวรณ์ในรำพันพิลาปจึงเป็นเรื่องความน้อยเนื้อต่ำใจและ
ไฝฝันให้ได้เคียงคู่นาง

ผู้ประพันธ์มิได้แสดงอารมณ์รำพึงรำพันถึงคนรักของผู้เล่าเรื่องออกมาอย่างชัดเจนเช่น
นิราศเรื่องอื่นแต่ถ่ายทอดภาวะอารมณ์ดังกล่าวผ่านความฝันของผู้เล่าเรื่องซึ่งมักฝันถึงหญิงที่ตน
หลงรัก และหญิงผู้นั้นเป็นหญิงสูงศักดิ์ จากทฤษฎีด้านจิตวิทยาที่ว่าโดยทั่วไปหากคนเราเกิด
ความกังวลใจเรื่องอะไร และเก็บความรู้สึกเหล่านั้นไว้มาก ๆ ก็มัก ถ่ายทอดออกมาเป็นความฝันได้
ดังนั้นผู้ประพันธ์น่าจะเก็บความอาลัยอาวรณ์ถึงคนรักที่สูงศักดิ์ไว้ในใจอย่างมาก เมื่อไม่ได้แสดง
ออกมาจึงถ่ายทอดผ่านความฝันของผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปดังกล่าว

ผู้วิจัยศึกษาการใช้ภาษาที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย
อาลัยอาวรณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณ โดยนำเสนอแยกตามชื่อคนรักแต่
ละคน ดังนี้

ก. ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เสียดาย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักที่ชื่อ จัน (เป็นหญิงที่ผู้เล่า
เรื่องในโคลงนิราศสุพรรณกล่าวถึงบ่อย และ มีชื่อพ้องกับคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศอื่น ๆ ด้วย
โดยเฉพาะในนิราศเมืองแกลง และชื่อนี้ก็พ้องกับคนรักของผู้ประพันธ์คือ สุนทรภู่ที่มีภรรยาชื่อจัน
เหมือนกัน)

ตัวอย่างที่ 10

ย่นย่านบ้านบุตั้ง
ขุกคิดเคยมจรร
 ยามยากหากปันกัน
 มีคู่ชูขึ้นหน้า

ดีขัน
 แจ่มฟ้า
 กินซึก จลิกเส
 นุชปถิมถิมเคิม
 (โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 157)

ถ้อยคำ ขุกคิดเคยมจรร ประกอบด้วย คำว่า ขุก ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 194) ให้ความหมายว่า พลัน ทันทีทันใด รวมกับคำว่า คิด เป็น ขุกคิด หมายถึง คิดขึ้นมาทันทีทันใด, คำว่า เคย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 258) กล่าวว่า ใช้เป็นคำประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้น ๆ ได้เป็นมาแล้ว เช่น เคยทำ หมายถึง ได้ทำมาแล้ว เคยเห็น หมายถึง ได้เห็นมาแล้ว, คำว่า ชม, ชมเชย หรือ เชยชม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 345) ให้ความหมายว่า แสดงกริยาเสนาหา ดังนั้นถ้อยคำ เคยม หรือ เคยเชยชม หมายถึง เคยแสดงความเสนาหา, ส่วนคำว่า จรร เป็นคำพ้องเสียงที่หมายถึง นางจันคนรัก ดังนั้นถ้อยคำ ขุกคิดเคยมจรร หมายถึง รู้สึกคิดถึงวันที่เคยแสดงความเสนหานางจันคนรักขึ้นมาทันที

ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณเดินทางมาถึงย่านบ้านบุ แล้วนึกถึงวันที่เคยแสดงความเสนหานางจันคนรักขึ้นมาทันที ดังถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ใช้ว่า ขุกคิดเคยมจรร การนึกถึงดังกล่าวแสดงให้เห็นความอาลัยอาวรณ์ของผู้ประพันธ์ที่มีต่อเรื่องราวในอดีตที่บ้านบุนี้ เคยเป็นสถานที่ที่ตนเคยอยู่กับนางจัน เคยร่วมทุกข์ยากด้วยกันกับนาง ยามอดอยากก็แบ่งปันกันกิน แต่ตอนนี้นางมีคู่ใหม่ไปแล้ว และคงลืมเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยทำร่วมกับตน

ดังนั้นถ้อยคำ ขุกคิดเคยมจรร เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกอาลัยอาวรณ์ต่อนางจันคนรัก เมื่อเดินทางมาถึงบ้านบุ สถานที่ที่เคยอยู่กินร่วมทุกข์ยากด้วยกันกับนาง จึงนึกถึงวันที่เคยแสดงความเสนหานางจันขึ้นมาทันที ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เก็บกอดความรักความผูกพันที่มีต่อนางจันคนรักเอาไว้ในจิตสำนึก เมื่อถูกกระตุ้นด้วยสถานที่ (บ้านบุ) ที่เคยอยู่กับนาง จึงแสดงออกซึ่งอารมณ์ดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 11

บางขวางข้างเขตแคว้น	แขนงน
สองฟากหมากพร้าวผล	พรหม
หอมรินขึ้นเช่นปน	แป้งประ ปรางเอย
<u>เคลิ้มจิตคิดว่าไถ่</u>	<u>กลืนเนื้อเงี้ยวจร</u>
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 160)

ถ้อยคำ เคลิ้มจิตคิดว่าไถ่ กลืนเนื้อเงี้ยวจร ประกอบด้วยคำว่า เคลิ้ม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 63) ให้ความหมายว่า เผลอตัว หลงไป, คำว่า จิต ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 312) ให้ความหมายว่า ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิดและนึกประกอบเป็นถ้อยคำ เคลิ้มจิต ที่หมายถึง เผลอใจไป, รวมกับถ้อยคำ คิดว่าไถ่ หมายถึง คิดว่าได้ไถ่ชีวิต, ถ้อยคำ กลืนเนื้อเงี้ยวจร ประกอบด้วยคำว่า กลืน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 81) ให้ความหมายว่า สิ่งที่ได้ด้วยจุมูก คือ เหม็น หอม และอื่นๆ, คำว่า เนื้อ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 596) ให้ความหมายว่า ส่วนของร่างกายคนและสัตว์อยู่ติดหนังเข้าไป, คำว่า เงี้ยว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 327) ให้ความหมายว่า เอาส่วนน้อยประสมลงไป ในส่วนมากให้ระคนปนกัน, ไม่แท้ไม่บริสุทธิ์เพราะมีสิ่งอื่นปนอยู่ด้วย, คำว่า จร เป็นคำพ้องเสียง ที่หมายถึง นางจัน คนรัก ดังนั้นถ้อยคำ เคลิ้มจิตคิดว่าไถ่ กลืนเนื้อเงี้ยวจร หมายถึง เผลอใจคิดไปว่าได้ไถ่ชีวิต ได้สุดคมกลืนกายของนางจัน

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) บรรยายความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณ เมื่อเดินทางผ่านย่านบางขวาง มีมะพร้าวและพืชผลพรรณไม้ต่าง ๆ อยู่สองข้างทาง ว่าเมื่อผู้เล่าเรื่องได้สุดคมกลืนหอมของพรรณไม้แล้วเผลอคิดไปถึงกลืนแป้งที่ติดเนื้อกายของนางจันคนรัก ดังถ้อยคำ เคลิ้มจิตคิดว่าไถ่ กลืนเนื้อเงี้ยวจร แสดงว่าผู้ประพันธ์เกิดความอาลัยอาวรณ์ คิดถึงนางจันคนรัก

ดังนั้น ถ้อยคำ เคลิ้มจิตคิดว่าไถ่ กลืนเนื้อเงี้ยวจร เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดยอาลัยอาวรณ์ นางจันคนรักเมื่อได้กลิ่นพรรณไม้ที่เหมือนกลืนแป้งของนาง ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าผู้ประพันธ์เก็บกดและจดจำกลิ่นกายของคนรักไว้ในจิตสำนึก เมื่อสุดคมกลืนหอมของพืชพรรณไม้ต่างๆ ที่เหมือนกลิ่นของคนรักจึงแสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมา

ข. ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เสียคาย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักที่ชื่อ จีว

ตัวอย่างที่ 12

บางสแกแลสะล่างจีว	ทิวราย
เรียงฝั่งดั่งฉัตรฉาย	แหม่มช้อย
จีวไม่ไซจีวสาย	สวาดิเช่น เหนอย
จีวพี่ที่แน่น้อย	นึกหน้าอาไลาย
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 174)

คำว่า อาไลาย (อาลัย) ราชบัณฑิตยสถาน(2546:1368) ให้ความหมายว่า ห่วงใย พัวพัน ระลึกถึงด้วยความเสียคาย

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) บรรยายว่าเมื่อผู้เล่าเรื่อง(พระ)ใน โคลงนิราศสุพรรณ เดินทางมาถึงบางสแก มองเห็น ต้นจีว ที่ขึ้นเรียงรายมากมายดั่งฉัตร ทำให้ผู้เล่าเรื่องระลึกถึงหญิงคนรัก

ที่ชื่อจีว ซึ่งพราจากกัน เกิดความเสียคายที่ต้องสูญเสียนางไปและกล่าวว่า จีวที่พบเป็นเพียงต้นไม้มิใช่นางจีวที่เป็นคนรักของตน

ดังนั้น คำว่า อาไลาย เป็นคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่อง ในโคลงนิราศสุพรรณอย่างชัดเจนว่าผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) เกิดความระลึกถึงและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียคาย อาลัยอาวรณ์ถึงคนรักเมื่อเดินทางมาพบเห็นต้นจีว ซึ่งชื่อพ้องกับหญิงคนรัก ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์ ผูกพันกับคนรักที่ชื่อจีว และจดจำชื่อนี้ไว้ในจิตสำนึก เมื่อพบเห็นต้นจีวที่ชื่อพ้องกับคนรักจึงแสดงออกซึ่งอารมณ์ดังกล่าว

ค. ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เสียคาย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักที่ชื่อ นิ่ม

(จากการศึกษาประวัติสุนทรภู่พบว่ามีการยืมชื่อนิมเช่นเดียวกับชื่อภรรยาของผู้เล่าเรื่อง ในนิราศเรื่องอื่น ๆ ของสุนทรภู่เช่นกัน)

ตัวอย่างที่ 13

บางกรวยตรวจน้ำแบ่ง
ส่งนิ่มนุชนิบพาน
 จำจากพราภพลัดสถาน
เห่นแต่คลองน้องเกล้า

บุญทาน
 ผ่องแผ้ว
 ทิ้งพี่ หนีเอย
 คลาสเลื่อนเดือนปี
 (โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 160)

ถ้อยคำ ส่งนิ่มนุชนิบพาน ประกอบด้วยคำว่า ส่ง ราชบัณฑิตยสถาน(2546:1111) ให้ความหมายว่า ทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเคลื่อนพ้นจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อให้ถึงผู้รับหรือเป้าหมาย ด้วยอาการต่าง ๆ กัน เช่น ส่งข้าม ส่งผ่าน ส่งต่อ, คำว่า นิ่มนุช เป็นคำเรียกภรรยาชื่อ นิ่ม,

คำว่า นิบพาน หรือ นิพพาน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 589) ให้ความหมายว่า ความดับสนิทแห่งกิเลสและกองทุกข์, ดั่งนั้นถ้อยคำ ส่งนิ่มนุชนิบพาน หมายถึง ส่งส่วนกุศลให้กับนางนิ่มผู้ล่วงลับ

ผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณเดินทางถึงย่านบางกรวย เกิดความระลึกถึงนางนิ่มคนรักเก่า (บ้านนางนิ่มอยู่ที่บางกรวย) คนรักคนนี้ตายแล้ว ผู้เล่าเรื่องเกิดความอาลัยอาวรณ์ระลึกถึงนาง จึงตรวจน้ำส่งส่วนบุญส่วนกุศลไปให้นางผู้ล่วงลับ ดังถ้อยคำ ส่งนิ่มนุชนิบพาน

ดังนั้น ถ้อยคำ ส่งนิ่มนุชนิบพาน เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ผ่านทางผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์นางนิ่มคนรักในอดีตซึ่งตายจากไป เมื่อเดินทางผ่านย่านบางกรวย ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของนางจึงตรวจน้ำส่งส่วนบุญกุศลไปให้ ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เก็บความรักความผูกพันที่มีต่อหญิงคนรักชื่อนิ่มเอาไว้ในจิตสำนึก เมื่อถูกกระตุ้นด้วยสถานที่ที่เป็นที่อยู่ของนาง(บางกรวย) จึงแสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมา

ง. ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เสียดาย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักที่ชื่อ ม่วง

ตัวอย่างที่ 14

บางม่วงทรวงเศร้าคิด	เคยชวน
ม่วงเกษมม่วงสวน	ศุกรย้า
ม่วงอื่นรินรินจวน	จิตไม่ ไกรแส
ม่วงหอมหอมหวนหน้า	เสน่เนื้อเงาจร
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 162)

ถ้อยคำ เคยชวน ประกอบด้วยคำว่า เคย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 258) ให้ความหมายว่า ใช้เป็นคำประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้น ๆ ได้เป็นมาแล้ว เช่น เคยทำ หมายถึงได้ทำมาแล้ว เคยเห็น หมายถึง ได้เห็นมาแล้ว และคำว่า ชวน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 348) ให้ความหมายว่า

จูงใจ โน้มนำ ขอให้ทำตาม เช่น ชวนกิน ชวนไปเที่ยว ดังนั้นถ้อยคำ เคยชวน หมายถึง เคยโน้มนำ จูงใจให้ทำบางสิ่งตามกันหรือเคยทำร่วมกัน

ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของตนผ่านทางผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเมื่อเดินทางมาถึง บางม่วง ทำให้นึกถึงคนรักชื่อ นางม่วง ว่าตนนั้นเคยพากันทำกิจกรรมร่วมกันกับนาง ดังถ้อยคำ เคยชวน ผู้ประพันธ์เกิดความอาลัย ระลึกถึงกิจกรรมเหล่านั้น ได้แก่ การที่ตนกับนางเคยมีความสุขด้วยกันในยามที่ได้ชมมะม่วงสุกเต็มสวน ผู้ประพันธ์กล่าวว่าม่วงอื่นจะหอมขึ้นอย่างไร ตนไม่เคยสนใจ เท่ากับความหอมของนางม่วงคนรัก

ดังนั้น ถ้อยคำ เคยชวน แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพ และการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกอาลัยอาวรณ์ ระลึกถึงวันที่ตนเคยทำกิจกรรมร่วมกับนางม่วง คนรักเมื่อตนเดินทางถึง บางม่วง ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าผู้ประพันธ์เก็บความรักความผูกพัน ที่มีต่อคนรักที่ชื่อม่วงไว้ในจิตสำนึก เมื่อถูกสิ่งกระตุ้น(บางม่วงและมะม่วง)ผู้ประพันธ์จึงแสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมา

จ. ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เสียคาย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักที่ชื่อ น้อย

ตัวอย่างที่ 15

นกกระทาฝูงใหญ่กลุ่ม	กลางหนอง
ลอยเลื่อนเคลื่อนคลอประคอง	คู่เกล้า
คิดเช่นเล่นลำคลอง	คลอนุช น้อยเอย
สอนว่าฝ่ายพี่เฝ้า	ฝักน้องคล่องใจ
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 165)

ถ้อยคำ คิดเช่น ประกอบด้วยคำว่า คิด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 251) ให้ความหมายว่า ทำให้ปรากฏเป็นรูปหรือประกอบให้เห็นรูปหรือเป็นเรื่องขึ้นในใจ, ไกรสรวิทย์, ไตร่ตรอง, คำว่า เช่น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 369) ให้ความหมายว่า อย่าง ชนิด เหมือนดังนั้นถ้อยคำ คิดเช่น หมายถึง คิดเหมือน คิดอย่างเดียวกัน

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) แสดงอารมณ์อาลัยอาวรณ์คนรักที่ชื่อ น้อย ผ่านผู้เล่าเรื่องใน โคลงนิราศสุพรรณเมื่อ มองเห็นฝูงนกกระทาฝูงมากมายคับคั่ง ที่อยู่กลางหนองน้ำ ดังคำ นกกระทาฝูงใหญ่ กลุ่มกลางหนอง (คำว่า กลุ่ม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 81) ให้ความหมายว่า รวมประดัง คับคั่ง) เมื่อเห็นบรรดานกเหล่านั้นต่างเคียงคู่ประคองกันลอยน้ำ ดังคำ ลอยเลื่อนเคลื่อนคลอประคอง คู่เกล้า (คำว่า คลอ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 225) ให้ความหมายว่า เคียงคู่กันไปอย่างคู่รักหรืออย่างสนิทสนม) ภาพเหล่านั้นทำให้ผู้ประพันธ์เกิดภาพขึ้นในใจ หวนนึกไปถึงวันที่ตนเคยเคียงคู่เล่นน้ำกับนางน้อยคนรักว่าเป็นเหมือนกัน ดังถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ใช้ว่า คิดเช่นเล่นลำคลอง คลอนุช น้อยเอย

ดังนั้น ถ้อยคำ คิดเช่น แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพ และแสดงออกซึ่งความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ถึงนางน้อยคนรัก เมื่อเกิดภาพขึ้นในใจและนึกถึงวันที่ตนเคยเล่นน้ำกับนางน้อยคนรัก ขณะมองเห็นนกกระทาจับคู่ลอยน้ำกันด้วยกัน ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าผู้ประพันธ์เก็บกอดความรักความผูกพันและกิจกรรมที่เคยทำร่วมกันกับคนรักชื่อน้อยไว้ในจิตสำนึก เมื่อพบเห็นเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงจึงแสดงออกซึ่งอารมณ์ดังกล่าว

จากการศึกษา โคลงนิราศสุพรรณ พบว่าเป็นนิราศเพียงเรื่องเดียวที่สุนทรภู่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ผู้ประพันธ์แสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์ถึงคนรักผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณซึ่งเป็นนักบวช (พระ) และเดินทางไปค้นหาอำนาจลี้ลับที่มองไม่เห็นที่สุพรรณบุรี ผู้เล่าเรื่องคิดถึงนางถึงคนรักในอดีตซึ่งมีหลายคน ชื่อของคนรักที่ปรากฏได้แก่นางจัน นางจิว นางนึ่ง นางม่วง ฯลฯ และจากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่ พบว่าชื่อคนรักนั้นพ้องกัน

นอกจากนี้ใน นิราศพระปฐม ยังพบถ้อยคำที่แสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์ของผู้ประพันธ์ที่มีต่อหญิงคนรักที่ชื่อนึ่ง และม่วง ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับคนรักของผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณด้วย อารมณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นผ่านภาวะอารมณ์ของผู้เล่าเรื่องดังนี้

ตัวอย่างที่ 16

เห็นคลองขวางบางกรวยกระทวยจิต ไม่ลืมคิดนึ่งน้อยละห้อยหา

เคยร่วมสุขทุกข์ร้อนแต่ก่อนมา

ไอ้สิ้นอายุเจ้าได้เก้าปี

แต่ก่อนกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราก

จึงจำจากนึ่งน้อยให้หมองศรี

เคยไปมาหาน้องในคลองนี้

เห็นแต่ที่ท้องคลองนองน้ำตา

(นิราศพระปฐม)

(กรมศิลปากร, 2543: 297)

ถ้อยคำ ไม่ลืมคิด ประกอบด้วยคำว่า ไม่ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 883) ให้ความหมายว่าเป็นคำปฏิเสธความหมายของคำที่อยู่ถัดไป, คำว่า ลืม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1018) ให้ความหมายว่า หายไปจากความจำ นึกไม่ได้ นึกไม่ออก, คำว่า คิด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 251) ให้ความหมายว่า ทำให้ปรากฏเป็นรูปหรือประกอบให้เห็นรูปหรือเป็นเรื่องขึ้นในใจ, ไคร่ครวญ, ไตร่ตรอง ดังนั้นถ้อยคำ ไม่ลืมคิด หมายถึง การจำได้ นึกได้ นึกขึ้นได้

ถ้อยคำ เคยร่วมสุขทุกข์ ประกอบด้วยคำว่า เคย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 258) ให้ความหมายว่า ใช้เป็นคำประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้น ๆ ได้เป็นมาแล้ว เช่น เคยทำ หมายถึงได้ทำมาแล้ว เคยเห็น หมายถึง ได้เห็นมาแล้ว, คำว่า ร่วม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 926) ให้ความหมายว่า มีส่วนร่วมอยู่ด้วยกัน, คำว่า สุข ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1201) ให้ความหมายว่า ความสบายกายใจ คำว่า ทุกข์ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 533) ให้ความหมายว่า ความยากลำบาก

ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ดังนั้น ถ้อยคำ เศรษฐสุขทุกข์ หมายถึง เคยมีทั้งความสบายและไม่สบายกายใจ มีความสุข ความทุกข์ร่วมกันมา

ถ้อยคำ เคยไปมา ประกอบด้วยคำว่า เคย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 258) กล่าวว่าใช้เป็นคำประกอบหน้ากริยาแสดงว่ากริยานั้น ๆ ได้เป็นมาแล้ว เช่น เคยทำ หมายถึง ได้ทำมาแล้ว เคยเห็น หมายถึง ได้เห็นมาแล้ว, คำว่า ไป ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 722) ให้ความหมายว่า เคลื่อนออกจากที่ ใช้ตรงกันข้ามกับ มา, คำว่า มา ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 854) ให้ความหมายว่า เคลื่อนออกจากที่เข้าหาตัวผู้พูด เช่น มานี้ มาหาฉันหน่อย, ตรงข้ามกับ คำว่าไป ดังนั้น ถ้อยคำ เคยไปมา หมายถึง เคยเดินทางไปมายังสถานที่ๆ หนึ่ง

ผู้ประพันธ์แสดงอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระประธมเมื่อเดินทางถึงบางกรวย ว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นบ้านของนางนั้มนครรัก ตนไม่ลืมนาง คิดและนึกถึงนางขึ้นมาได้ดังถ้อยคำ ไม่ลืมคิด และนึกถึงวันที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกับนาง เคยเดินทางไปมาหาสู่กับนางในคลองบางกรวยนี้ ดังถ้อยคำ เศรษฐสุขทุกข์ เคยไปมา

ดังนั้น ถ้อยคำ ไม่ลืมคิด เศรษฐสุขทุกข์ เคยไปมา เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกอาลัยอาวรณ์ และคิดถึงคนรักชื่อนั้มนครรักครั้งนี้ ครั้งเคยเดินทางไปมาหาสู่และใช้ชีวิตร่วมสุขร่วมทุกข์กับนาง อารมณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อผู้ประพันธ์เดินทางผ่านย่านบางกรวยบ้านของนาง ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าผู้ประพันธ์เก็บกอดความรักความคิดถึงนางนั้มนครไว้ในจิตสำนึก และแสดงความรู้สึกดังกล่าวออกมาเมื่อถูกกระตุ้นด้วยสถานที่ที่ตนเคยอยู่ร่วมกับนาง(บางกรวย)

ตัวอย่างที่ 17

ถึงบางม่วง่วงจิตคิดถึงม่วง	ต้องจากทรวงเสียใจอาลัยเหลือ
มะม่วงหอมเหมือนนวลเนื้อ	มิรู้เบื่อบางม่วงเหมือนดวงใจ
	(นิราศพระประธม)

(กรมศิลปากร, 2543: 299)

คำว่า คิดถึง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 251) ให้ความหมายว่า นึกถึง นึกถึงด้วยใจผูกพัน

คำว่า อาลัย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1368) ให้ความหมายว่า ห่วงใย พัวพัน ระลึกถึงด้วยความเสียดาย

ผู้ประพันธ์แสดงอารมณ์ของตนผ่านอารมณ์ของผู้เล่าเรื่องเมื่อเดินทางถึงบางม่วงซึ่งเกิดความอาลัยอาวรณ์นึกถึงนางม่วงคนรักด้วยใจผูกพัน ดังคำ คิดถึง ผู้เล่าเรื่องระลึกถึงนางด้วยความเสียดาย ดังคำ อาลัย สถานที่ดังกล่าว(บางม่วง)ทำให้ผู้ประพันธ์นึกถึงกลิ่นหอมของมะม่วงสุกที่ผู้ประพันธ์รู้สึกหอมมิรู้เบื่อเหมือนกลิ่นเนื้อของนาง

ดังนั้น คำว่า คิดถึง และ อาลัย เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ในนิราศพระปฐมอย่างชัดเจนว่า เป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์ถึงคนรักชื่อม่วงเมื่อตนเดินทางถึงบางม่วงที่ชื่อพ้องกับนาง ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าผู้ประพันธ์เก็บกอดความรักความผูกพันที่มีต่อนางม่วงไว้ในจิตสำนึก เมื่อเดินทางถึงบางม่วงและได้กลิ่นหอมของมะม่วงจึงแสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมา

จากการศึกษา พบว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศพระปฐมมีหญิงคนรักที่ชื่อนุ่มและม่วงเหมือนกันผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณ ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่า นางนุ่ม และนางม่วง ในทั้งสองนิราศเป็นคนเดียวกัน เพราะสถานที่และชื่อพ้องกัน และคนเล่าเรื่องในนิราศทั้งสอง (โคลงนิราศสุพรรณและนิราศพระปฐม) คือคน ๆ เดียวกัน ได้แก่ตัวผู้ประพันธ์คือสุนทรภู่นั้นเอง (เนื่องจากตามประวัติ สุนทรภู่มักบรรยายชื่อนุ่ม และม่วง เช่นกัน)

จากการศึกษาการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์ในนิราศของสุนทรภู่ พบว่าผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ดังกล่าวเป็นจำนวนมากซึ่งทำให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์ต่อสิ่งที่ตนรักอย่างชัดเจน และพบว่าบุคลิกภาพนี้ปรากฏเป็นจำนวนมากที่สุดในทางจิตวิทยานบุคลิกภาพดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ผู้ประพันธ์เก็บกอดความรัก ความผูกพัน ความห่วงใยต่อหญิงคนรักไว้ในจิตสำนึก เมื่อผู้ประพันธ์บรรยายอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องขณะเดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ หรือพบเห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วคิดถึงคนรักของตน เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวมีชื่อพ้องกับคนรักหรือสถานที่

นั้น ๆ เคยเป็นสถานที่ที่ผู้เล่าเรื่องกับคนรักมีกิจกรรมกระทำร่วมกันในอดีต ผู้ประพันธ์จึงแสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ดังกล่าวออกมาอย่างชัดเจน ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความรู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์เช่น ถ้อยคำ อาวรณ์ อาลัย โอ้อาลัย อาลัยเหลือ เสียดาย แสนเสียดาย จ้านิราศ คิดถึง เคยถนอม เคยแนบพรวง เคยร่วมสุขทุกข์ร้อน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบข้อสังเกตว่า ผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องมีคนรักหลายคน และชื่อคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศหนึ่ง ก็ไปพ้องกับชื่อคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องอื่นด้วย เช่น นางจัน นางน่ม นางม่วง นางน้อย นางจิว เป็นต้น และจากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่พบว่ามีคนรักหลายคนเช่นกันอีกทั้งยังพ้องกับคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศด้วย ดังนั้นผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู่คือคนๆ เดียวกับผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องและผู้ประพันธ์เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีคนรักหลายคน และต้องเดินทางบ่อย เมื่อผ่านสถานที่ที่ทำให้คิดถึงคนรัก ผู้ประพันธ์(สุนทรภู่)จึงแสดงภาวะอารมณ์ดังกล่าวออกมาตลอดเวลา

3. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1107) ให้ความหมายคำว่า โศกเศร้า หมายถึง มีความทุกข์ โศกเสียใจ อาลัยอาวรณ์มาก เช่น พ่อตายทำให้เขาโศกเศร้าเสียใจมาก คำว่า เสียใจราชบัณฑิตยสถาน (2546:1221) ให้ความหมายว่าไม่สบายใจเพราะมีเรื่องไม่สมประสงค์หรือผิดหวัง

สุชา จันทรเฒ (2544: 65) กล่าวว่า “ความเศร้า เป็นอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ เกิดจากความล้มเหลว ผิดหวังหรือสูญเสียในชีวิต”

ดังนั้น ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจ หมายถึง ถ้อยคำที่สื่อถึงอารมณ์ทุกข์โศก เสียใจ ไม่สบายใจ ความไม่สมประสงค์ เกิดจากความล้มเหลว ผิดหวัง หรือสูญเสียในชีวิต เช่นถ้อยคำ หม่น หมอง แสนอาดูร ร่ำไห้ กำสรด โศกเศร้า เศร้า เสียใจ น้ำตาหล่น กินน้ำตา ใจสะอื้น ใจจะขาด กลืนน้ำตา รักษม เจ็บปวด เจ็บซ้ำ ยามช้า แทบสิ้นใจ สู้กล้ำกลืน ฯลฯ

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบว่า พบถ้อยคำที่อธิบายในทางจิตวิทยาว่าผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) เรื่องเกิดความกระทบกระเทือนจิตใจในด้านต่าง ๆ พบกับสิ่งไม่พึงประสงค์ เกิดความ ล้มเหลว ผิดหวังและรู้สึกสูญเสียในชีวิต และบรรยายภาวะอารมณ์ดังกล่าวผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศ แต่ละเรื่อง ความทุกข์โศกเกิดจากสาเหตุหลายประเด็น ทั้งความเศร้าโศก เสียใจ ผิดหวังอันเกิดจากการต้องพลัดพรากจากคนหญิงคนรัก ความโศกเศร้า เสียใจที่ต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่เคารพบูชา ความโศกเศร้า เสียใจเมื่อสูญเสียตำแหน่งหน้าที่การงาน ความโศกเศร้า เสียใจเมื่อต้องพรากจากสถานที่ที่ตนเคยอยู่ เป็นต้น ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์โศกเศร้า เสียใจของตนเพื่อบรรยาย อารมณ์ของผู้เล่าเรื่องในแต่ละนิราศ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ถึงห่อมย่านบ้านกรำพ้อคำพลบ	ประสบพบเฝ้าพงศ์พวงวงศา
ขึ้นกระฎี่ที่สถิตท่านบิดา	กลิ่นน้ำตาก็ไม่พึงเฝ้าพรั่งพราย
ศิโรราบกราบเท้าให้เปล่าจิต	รำคาญคิดอาลัยมิใคร่หาย
ชะรอยกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราย	จึงแยกย้ายบิตูราชญาติกา
มาพบพ่อท้อใจด้วยไกลแม่	ให้ตั้งแต่เศร้าสร้อยละห้อยหา
ชนนีอยู่ศรีอยุธยา	บิดามาอ้างว้างอยู่กลางไพร
	(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 76)

ถ้อยคำ กลิ่นน้ำตา ประกอบด้วยคำว่า กลิ่น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 81) ให้ความหมายว่า ให้หายหรือให้สูญไป, คำว่า น้ำตา ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 581) ให้ความหมายว่า น้ำที่ไหลออกจากนัยน์ตา ดังนั้น ถ้อยคำ กลิ่นน้ำตา หมายถึง พยายามทำให้น้ำตาสูญหายไป

ถ้อยคำ เปล่าจิต ประกอบด้วยคำว่า เปล่า ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 711) ให้ความหมายว่า อ้างว้าง ว้าเหว เช่น เปล่าอก เปล่าใจ เปล่าเปลี่ยว, คำว่า จิต ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 312) ให้ความหมายว่า ใจ, สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิดและนึก ดังนั้น ถ้อยคำ เปล่าจิต หมายถึง ความรู้สึกอ้างว้าง ว้าเหว เปล่าเปลี่ยวใจ

คำว่า เศร้าสร้อย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1106) ให้ความหมายว่า มีความรู้สึก สะเทือนใจชวนให้โศกเศร้าเพราะคิดถึงหรือผิดหวัง

จากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่ และวิเคราะห์ในเชิงจิตวิทยาพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) เดินทางไปเมืองแกลงและแตงนิราศเมืองแกลงขึ้น ซึ่งผู้ประพันธ์ได้บรรยายอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องซึ่งมีอคติที่เข้มข้น ผิดหวัง เกิดความกระทบกระเทือนจิตใจ เสียใจอย่างหนักเรื่องครอบครัว สาเหตุมาจากบิดามารดาแยกทางกัน ผู้เล่าเรื่องต้องพลัดพรากจากบิดาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเดินทางมาเมืองแกลงจึงเป็นโอกาสได้ตามหาบิดา เมื่อได้พบบิดาซึ่งบวชอยู่ที่วัด เพียงแต่ผู้เล่าเรื่องได้พบภรรยา (ภรรยา) ของบิดา ความรู้สึกส่วนลึกก็แสดงออกอย่างชัดเจน ผู้เล่าเรื่องเกิดความโศกเศร้า เสียใจอย่างหนัก ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้เล่าเรื่องพยายามฟื้นความรู้สึก กลืนน้ำตาไม่ให้ไหลดังถ้อยคำ กลืนน้ำตา ที่หมายถึงพยายามทำให้น้ำตาสูญหายไป ซึ่งผู้เล่าเรื่องกระทำไม่สำเร็จ น้ำตาไหลกลับออกมามากมาย ดังถ้อยคำ ก็ไม่ฟังเฝ้าพร่ำพราย และเมื่อเข้าไปกราบบิดาก็ยังเกิดความอึ้งว้าง ว้าเหว ในจิตใจ ดังถ้อยคำ เปล่าจิต ความโศกเศร้าเสียใจของผู้เล่าเรื่องยังเกิดขึ้น เมื่อผู้เล่าเรื่องนึกน้อยใจในชะตากรรมที่บิดากับมารดาไม่ได้อยู่ด้วยกัน เพราะเมื่อตนพบบิดาก็ไกลจากมารดา ดังถ้อยคำ มาพบพ่อท้อใจด้วยไกลแม่ ให้ตั้งแต่เศร้าสร้อยละห้อยหา คำว่า เศร้าสร้อย ที่หมายถึง มีความสะเทือนใจชวนให้โศกเศร้า ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นภาวะอารมณ์โศกเศร้า เสียใจของผู้ประพันธ์ที่แสดงผ่านผู้เล่าเรื่องอย่างชัดเจน

ดังนั้น ถ้อยคำ กลืนน้ำตา เปล่าจิต เศร้าสร้อย แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจอันมีสาเหตุที่อธิบายทางด้านจิตวิทยาได้ว่าเกิดจากการสูญเสียความรักความอบอุ่นในครอบครัว บิดามารดาแยกทางกัน เมื่อมีโอกาสได้พบบิดาซึ่งพรากจากกันตั้งแต่ต้นยังเด็ก ทำให้ผู้ประพันธ์เกิดความโศกเศร้า เสียใจดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 2

ถึงหน้าวังคั่งหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไอล้วนเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
พระนิพพานปานประหนึ่งศิระขาด	ด้วยไรรูญาดิยากแค้นถึงแสนเจ็บ
ทั้งโรคช้ำกรรมช้ำวิบัติเป็น	ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา
จะสร้างพรตอดสำห้ส่งส่วนบุญถวาย	ประพฤติฝ่ายสมณะทั้งวสา
เป็นสิ่งที่ของฉลองคุณมุสิก	ขอเป็นข้าเคียงบาททุกชาติไป
	(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 109)

ถ้อยคำ **ใจจะขาด** หรือ ราชบัณฑิตยสถาน ใช้ว่า **จะขาดใจ** ประกอบด้วยคำว่า **จะ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 294) ให้ความหมายว่า เป็นคำช่วยกริยาบอกอนาคต, คำว่า **ขาดใจ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 182) ให้ความหมายว่า สิ้นใจ ตาย ดังนั้น ถ้อยคำ **ใจจะขาด** หรือ **จะขาดใจ** หมายถึงอาการของคนกำลังจะสิ้นใจ จะขาดใจตาย

ถ้อยคำ **ประหนึ่งสิริษะขาด** ประกอบด้วยคำว่า **ประหนึ่ง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 667) ให้ความหมายว่า เช่น ดัง เหมือน, คำว่า **สิริษะ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1103) ให้ความหมายว่า หั้ว, คำว่า **ขาด** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 182) ให้ความหมายว่า แยกออกจากกันเพราะถูกดึง ตัด หรือนึก ดังนั้น ถ้อยคำ **ประหนึ่งสิริษะขาด** หมายถึง เหมือนหัวขาด

จากการศึกษา นิราศภูเขาทอง พบว่า ผู้ประพันธ์ใช้ชื่อ สุนทร (สุนทรภู่) เป็นผู้เล่าเรื่อง ในนิราศภูเขาทอง ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดอารมณ์ของตนผ่านสุนทรที่เกิดความรู้สึกโศกเศร้า เสียใจ เมื่อพระมหากษัตริย์ที่ตนนับถือและเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทรเสด็จสวรรคตลง (จากการศึกษาประวัติของ สุนทรภู่ หากเปรียบสุนทรคือผู้ประพันธ์(สุนทรภู่) พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2) หลังการสูญเสียดังกล่าว สุนทรถูกปลดออกจากตำแหน่ง ราชการต้องพบกับความทุกข์ยาก เนื่องจากตนเคยมีเรื่องขัดใจกับกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งต่อมา เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 (จากประวัติชีวิตของสุนทรภู่) เมื่อสุนทร ต้องสูญเสียทั้งร่วมโพธิ์ร่วมไทร สูญเสียทั้งตำแหน่งทางราชการ สุนทรจึงบวชเป็นพระเดินทางไป นมัสการเจดีย์ภูเขาทองและแต่งนิราศภูเขาทองขึ้น สุนทรแสดงความผิดหวัง และสูญเสียสิ่งมีค่า ในชีวิต คือการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่เคารพรัก เทิดทูนและศรัทธาและเป็นที่พึ่ง คือองค์พระ มหากษัตริย์ เมื่อเดินทางมาถึงหน้าพระราชวังของพระองค์ ก็เกิดความระลึกถึงพระองค์ ดังคำ คิดถึง บาทบพิตร ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำว่า **ใจจะขาด** ที่แสดงให้เห็นอาการของคนจะสิ้นใจ จะขาดใจ เป็นอาการของความโศกเศร้าเสียใจอย่างที่สุดของตน สุนทรระลึกถึงวันที่เคยเข้าเฝ้าทุกเข้าเย็น และกล่าวว่าเมื่อขาดพระองค์ไป ชีวิตตนก็พบกับความทุกข์ลำบากยากแค้นเพราะไร้ญาติขาดมิตร ตนขาดที่พึ่งเหมือนว่าสิริษะขาด ดังถ้อยคำ พระนิพนธ์พานประหนึ่งสิริษะขาด สุนทรรักและ เทิดทูนพระองค์มากตั้งใจบวชพระและอุทิศส่วนกุศลถวายพระองค์ ขอให้กุศลส่งผลให้ตนได้เกิด มารับใช้พระองค์ในทุก ๆชาติ ดังถ้อยคำ ขอเป็นข้าเคียงบาททุกชาติไป

ดังนั้น ถ้อยคำ **ใจจะขาด ประหนึ่งสี่รชะขาด** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของ ผู้ประพันธ์ผ่านสุนทรผู้เล่าเรื่องใน โคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออก ด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจอย่างหนักเปรียบเปรยว่าตนเหมือนจะสิ้นชีวิตไปด้วย เมื่อเดินทางผ่านพระราชวังและนึกถึงองค์พระมหากษัตริย์ที่ตนเคารพรัก เป็นที่พึ่งตั้งแต่ครั้งที่พระองค์ยังไม่เสด็จสวรรคต ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการสูญเสียที่พึ่ง หรือ สิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิต

ตัวอย่างที่ 3

เคยหมอบไกล่ไค้กลิ่นสุคนธ์ตลบ ละอองอบรสรื่นชื่นนาสา
สิ้นแผ่นดินสิ้นรสสุคนธา วนาสนาเราก้สิ้นเหมือนกลิ่นสุคนธ์
 (นิราศภูเขาทอง)
 (กรมศิลปากร, 2543: 109)

ถ้อยคำ **สิ้นแผ่นดิน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1195) ให้ความหมายว่า ไม่มีแผ่นดินอยู่
 สิ้นรัชสมัย

สุนทรนึกถึงวันที่เคยเข้าเฝ้าและหมอบกราบพระมหากษัตริย์ ได้หอมกลิ่นน้ำหอม น้ำปรุง ดังคำ เคยหมอบไกล่ไค้กลิ่นสุคนธ์ตลบ แต่ตอนนี้พระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว สิ้นรัชสมัย ของพระองค์กลิ่นหอมก็หายไป ดังถ้อยคำ **สิ้นแผ่นดินสิ้นรสสุคนธา** สุนทรรู้สึกโศกเศร้าเสียใจ ต่อการสูญเสียดังกล่าว และเสียใจที่วนาสนาตนก็สิ้นหายไปพร้อมกลิ่นเครื่องหอมนั้น

ดังนั้น ถ้อยคำ **สิ้นแผ่นดิน** แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (ที่แทนคำว่า สุนทร) ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจอันเกิดจากความผิดหวังและสูญเสียบุคคลอันเป็นที่เคารพรักและเทิดทูนคือ องค์พระมหากษัตริย์ ที่เมื่อสิ้นรัช สมัยของพระองค์ไป ผู้ประพันธ์ก็เหมือนสูญสิ้นไปด้วย อธิบายในทางจิตวิทยาได้ว่า ผู้ประพันธ์เกิด การแสดงออกด้านอารมณ์ดังกล่าวอันมีสาเหตุมาจากการสูญเสียที่พึ่ง และสิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิต นอกจากนี้ผู้ประพันธ์(สุนทรภู่) ยังใช้ชั้นเชิงในการใช้คำว่า **สิ้น** และ **สุคนธ์** เพื่อเน้นย้ำความรู้สึก แห่งความสูญเสียและทำให้เกิดความไพเราะเพิ่มขึ้นด้วย

ตัวอย่างที่ 4

มาถึงบางบรรณทวิโส
 ใ้อสุธาหนาแน่นเป็นแผ่นพื้น
 เมื่อเคราะห์ร้ายกายเราก็อเท่านี้
 ล้วนหนามหนีบเจ็บแสบคับแคบใจ

ยามวิโยคยากใจให้สะอื้น
 ถึงสี่หมื่นสองแสนทั้งแดนไตร
 ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย
 เหมือนนกไร้รังร่อยุ่เอกา

(นิราศภูเขาทอง

(กรมศิลปากร, 2543: 111)

ถ้อยคำ ทวิโส ประกอบด้วยคำว่า ทวิ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 507) ให้ความหมายว่า เพิ่มขึ้น มากขึ้น, คำว่า โส ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1107) ให้ความหมายว่า ความทุกข์ ความเศร้า ความเดือดร้อนใจ ดังนั้นถ้อยคำ ทวิโส หมายถึง มีความทุกข์ความเศร้าความเดือดร้อนใจที่เพิ่มมากขึ้น

ถ้อยคำ สะอื้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1156) ให้ความหมายว่า ถอนใจสะท้อนเป็นระยะ ๆ เพราะร้องไห้มาก เนื่องจากเสียใจ ระทมใจ เป็นต้น

เมื่อสุนทรเดินทางมาถึง บางบรรณ เกิดความทุกข์ ความเศร้าในใจเพิ่มขึ้น ดังถ้อยคำ ทวิโส สุนทรถอนใจสะท้อนเนื่องจากเสียใจ ระทมใจ ดังถ้อยคำ สะอื้น เนื่องจากสุนทรผิดหวังในชะตาชีวิต ไร้ที่พึ่งและนำชีวิตตนที่ตกต่ำไปเปรียบเทียบกับเรื่องหรณหรือแผ่นดินอาศัย สุนทรกล่าวว่าแม้ผืนแผ่นดินจะกว้างขวาง และคนก็เป็นเพียงมนุษย์ตัวเล็ก ๆ แต่กลับเหมือนไม่มีผืนดินจะอยู่ สุนทรกำลังเสียใจ และเศร้าใจอย่างหนักกับชะตาชีวิตของตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นอารมณ์ของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจนเช่นกัน

ดังนั้น ถ้อยคำ ทวิโส และ สะอื้น แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจอันเกิดจากความผิดหวัง และสูญเสียในชีวิต ต้องลี้ภัยเหมือนไม่มีแม้ผืนดินน้อยนิดจะอยู่อาศัย ทั้งที่แผ่นดินแสนกว้างใหญ่ ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นเมื่อผู้ประพันธ์เดินทางมาถึง บางบรรณที่หมายถึงแผ่นดิน ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการความผิดหวังและสูญเสียในชีวิต ไร้ที่อยู่อาศัย ผู้ประพันธ์เก็บกอดความรู้สึกสูญเสียของตนไว้ในจิตสำนึก เมื่อพบสิ่งกระตุ้น (ชื่อของบางบรรณ) จึงแสดงออกซึ่งอารมณ์ดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 5

ถึงวัดระฆังโฆสิตมวราราม
มีทันลับกับกัลป์พุทธันดร
ละสมบัติขัดดิดาทั้งข้าบาท
เป็นบุญลับนับปีแต่ไป

แทบพระบาทบุษบงองค์อุปสร
พระควนจรสู่สวรรคตรไล
โอรณานิกน่าน้ำตาไหล
เหลืออาลัยแล้วที่พระมีคุณ

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 120)

ถ้อยคำ โอรณาน ประกอบด้วยคำว่า โอร ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1400) ให้ความหมายว่าเป็นคำในคำประพันธ์ใช้ในความรำพึงพรรณนา วิงวอน หรือปลอบ, คำว่า อน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1325) ให้ความหมายว่า สงสาร สังเวช สลดใจ ดังนั้นถ้อยคำ โอรณาน หมายถึง ถ้อยคำรำพึงที่แสดงความสังเวชใจ สลดใจ

ถ้อยคำ น้ำตาไหล ประกอบด้วย คำว่า น้ำตา ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 581) ให้ความหมายว่า น้ำที่ไหลออกจากนัยน์ตา, คำว่า ไหล ราชบัณฑิตยสถาน (2546:1317) ให้ความหมายว่า เคลื่อนที่ไปอย่างของเหลว เช่น น้ำ ดังนั้นถ้อยคำ น้ำตาไหล หมายถึง มีน้ำตาไหลออกมาจากตา

จากการศึกษา นิราศวัดเจ้าฟ้า ผู้ประพันธ์ใช้ชื่อแทนตัวเองว่า เณรหนูพัด ซึ่งเป็นบุตรและเดินทางไปวัดเจ้าฟ้ากับบิดา(แต่มีผู้สันนิษฐานจากสำนวนกลอนว่าความจริงผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นบิดานั้นเองที่เป็นคนเขียนนิราศวัดเจ้าฟ้าแต่ใช้ชื่อว่า เณรหนูพัดซึ่งเป็นชื่อบุตรแทน และจากการศึกษาประวัติของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) พบว่าสุนทรภู่แต่งนิราศวัดเจ้าฟ้าเป็นสำนวนหนูพัดซึ่งเป็นบุตรคนหนึ่งนั่นเอง) ผู้ประพันธ์ที่ใช้ชื่อแทนตัวเองว่าเณรหนูพัด กล่าวว่า เณรหนูพัดในนิราศวัดเจ้าฟ้าเกิดความเสียใจเพราะต้องสูญเสียบุคคลที่ตนรักและเคารพซึ่งเป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินที่เคยมีพระคุณกับตน เณรหนูพัดเดินทางถึงวัดระฆังซึ่งเป็นที่พักของพระองค์ จึงเข้าไปทำความเคารพและเกิดอารมณ์เศร้าสลด สังเวชใจ ดังถ้อยคำรำพึง โอรณาน เมื่อนึกถึงท่านแล้วถึงกับร้องไห้ ดังถ้อยคำ น้ำตาไหล (เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินองค์นี้คือ เจ้าครอกข้างในทองอยู่ พระอัครชายาในกรมพระราชวังหลัง ซึ่งผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) เคยรับใช้และเป็นผู้มีพระคุณกับตน)

ดังนั้น ถ้อยคำ **ไอ้อนถ น้ำตาไหล** แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในนิราศ
วัดเจ้าฟ้าว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจต่อผู้มีพระคุณ
ผู้ล่วงลับ เมื่อเดินทางมายังวัดระฆังอันเป็นที่เก็บอัฐิของท่าน จึงรู้สึกสังเวชใจ และร้องไห้ดังกล่าว
ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากสาเหตุการสูญเสียที่พึง สูญเสียสิ่งที่ตนรักและ
เคารพบูชา

ตัวอย่างที่ 6

พระครวญคร่ำรำไรมาในรถ	โศกกำสรดแสนเสียดยสายสมร
พอเวลาสายัณห์ตะวันรอน	ปีกขาร่อนรีบขับมาจับรัง
ไอ้นกเอ๋ยเคยอยู่มากิน	แต่ยุพินลิบลับไม่กลับหลัง
ครั้นแลดูสุริย์แสงก็แดงดัง	หนึ่งน้ำครั่งคล้าฟานภาลัย
เหมือนครั้งนี่พี่มาโศกแสนทวษ	ชลเนตรแดงเดือดดังเลือดไหล
ไอ้ตะวันครั้นจะลบภพไตร	ก็อาลัยโลกยังหยุดครั้งรอ

(นิราศอิเหนา)

(กรมศิลปากร, 2543: 146)

ถ้อยคำ **คร่ำครวญ** หรือ **ครวญคร่ำ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 223) ให้ความหมายว่า
ร้องรำรำพัน

ถ้อยคำ **โศกกำสรด** ประกอบด้วยคำว่า **โศก** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1107)
ให้ความหมายว่า ความทุกข์ ความเศร้า ความเดือดร้อนใจ, คำว่า **กำสรด** ราชบัณฑิตยสถาน
(2546: 125) ให้ความหมายว่า สลด แห้ง เศร้า ดังนั้น ถ้อยคำ **โศกกำสรด** หมายถึง เกิดความทุกข์
เกิดความเศร้าสลด

ถ้อยคำ **โศกแสนทวษ** ประกอบด้วยคำว่า **โศก** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1107)
ให้ความหมายว่า ความทุกข์ ความเศร้า ความเดือดร้อนใจ, คำว่า **ทวษ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:
540) ให้ความหมายว่า การคร่ำครวญ ความลำบาก ดังนั้นถ้อยคำว่า **โศกแสนทวษ** หมายถึง
เกิดความโศกเศร้า มีการคร่ำครวญ

ถ้อยคำ **ครวญคร่ำ** แสดงให้เห็นอารมณ์โศกเศร้าเสียใจอย่างหนักของอิเหนาที่ต้องพลัดพรากจากคนรัก เพราะถ้อยคำดังกล่าวให้ความหมายถึงการรู้สึกสูญเสีย ได้แต่ร้องรำ รำพันถึงนาง เช่นเดียวกับถ้อยคำ **โศกกำสรวล** ที่ให้ความหมายถึงความทุกข์ เศร้าสลด และถ้อยคำ **โศกแสนทวย** ที่หมายถึงความโศกเศร้า คร่ำครวญ อิเหนาต้องพลัดพรากจากคนรัก ขณะเดินทางตามหานางจึงแสดงออกซึ่งอารมณ์โศกเศร้าเสียใจดังกล่าว ความโศกเศร้าของอิเหนามีมากมาย อิเหนาร้องไห้อย่างหนักจนตาแดงน้ำตาตั่งสายเลือดดังถ้อยชุลนตรแดงเดือดดังเลือดไหล ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำดังกล่าวบรรยายความรู้สึกโศกเศร้าคร่ำครวญของตนที่มีต่อคนรักผ่านทางความรู้สึกของอิเหนา

ดังนั้น ถ้อยคำ **ครวญคร่ำ โศกกำสรวล โศกแสนทวย** เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านอิเหนาว่าผู้ประพันธ์เป็นคนที่มีความบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจ คร่ำครวญอย่างหนัก ที่ต้องพรากจากคนรัก ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการสูญเสียสิ่งที่ตนเองรัก ผิดหวังและพบกับสิ่งไม่พึงประสงค์ก็ต้องพลัดพรากจากคนรัก

ตัวอย่างที่ 7

สงสารท่านอื่นไอ้	โศกา
พลั้งพลั้งหลังน้ำตา	ตกด้วย
หนูหนุ่มชุ่มชลนา	นั่งเจ้า เหงาเอ๋ย
รู้ว่าทำไม่ม้วย	ไม่สรั้นถวิลหวัง
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 207)

ถ้อยคำ **พลั้งพลั้งหลังน้ำตา** ประกอบด้วยคำว่า **พลั้งพลั้ง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 771) ให้ความหมายว่า อาการที่หลังไหลออกมาไม่ขาดสายด้วยกำลังดัน เช่น น้ำเดือดพลั้ง ๆ น้ำไหลพลั้ง ๆ, ถ้อยคำ **หลังน้ำตา** หมายถึง น้ำตาไหล ร้องไห้ ดังนั้นถ้อยคำ **พลั้งพลั้งหลังน้ำตา** หมายถึง การร้องไห้ไม่หยุด น้ำตาไหลออกมาไม่ขาดสาย

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณซึ่งเกิดความโศกเศร้า เสียใจเพราะเห็นสองผู้เฒ่าตาย คนเก่าแก่ย่านบ้านทิ้ง เกิดความเสียใจ ผิดหวังที่ไม่สามารถช่วยชีวิตเด็กหนุ่มในหมู่บ้านได้ ผู้เล่าเรื่องรู้สึกเสียใจมากและร้องไห้ไม่หยุด

ตามไปด้วย ดังคำ พลังพลังหลังน้ำตา ตกด้วย ความเสียใจนี้เกิดเนื่องจากผู้เล่าเรื่องเองคิดว่าตนก็เกือบตายพร้อมเด็กหนุ่มเช่นกัน โชคดีที่เชื่อผู้เฒ่า จึงรอดมาได้ เรื่องราวเกิดขึ้นจากการที่ผู้เฒ่าพยายามเล่าตำนานบ้านเมืองว่าถูกสาปมาตั้งแต่สมัยท้าวอู่ทอง แก้ได้ด้วยการที่ทุกคนทำความดีไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ผู้เฒ่าพยายามทวงคืนเด็กหนุ่มที่คิดไม่ดี ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่ไม่สำเร็จ เหตุร้ายเกิดขึ้นเมื่อเด็กหนุ่มถูกเสือขบกัดจนตาย เมื่อสองผู้เฒ่าเสียใจเพราะทวงคืนไม่สำเร็จ และมีคนตายเกิดขึ้น ผู้เล่าเรื่องจึงรู้สึกโศกเศร้า เสียใจ และร้องไห้ตามไปด้วยดังกล่าว

ดังนั้น ถ้อยคำ พลังพลังหลังน้ำตา แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจเมื่อเห็นผู้อื่นเสียใจ และตนตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน อธิบายในทางจิตวิทยาว่าอารมณ์ดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการมีส่วนร่วมในสิ่งเดียวกัน มีความรู้สึกถึงการเป็นพวกพ้องเดียวกันที่ประสบความสำเร็จด้วยกัน

ตัวอย่างที่ 8

เห็นทับทิมกรรณดอกไม้โอ
เห็นต้นขาน้ำกระไดใจเสียดาย
ได้ฉันทันละน้อยอร่อยรส
จะซื้อหาชาเงินทรัพย์สินจน

สะอื้นโอดาลัยจิตใจหาย
เคยแก้อายหลายครั้งประทั้งทน
ด้วยยามอดอดคิดแสนขัดสน
จะจากต้นชาให้อาลัยชา

(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 280)

คำว่า สะอื้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1156) ให้ความหมายว่า ถอนใจสะท้อนเป็นระยะ ๆ เพราะร้องไห้มาก เนื่องจากเสียใจ ระทมใจ เป็นต้น

ผู้ประพันธ์แสดงอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาป (พระ) ที่ต้องย้ายที่พำนักอาศัยและต้องจากพืชพรรณต่าง ๆ ที่ตนเคยใกล้ชิด และใช้ประโยชน์ ได้แก่ต้นทับทิม ต้นยี่โถที่ปลูกอยู่ใกล้กุฏิที่พำนัก เมื่อผู้เล่าเรื่องต้องจากไปจึงเกิดความท้อถอยใจ ระทมใจ ดังคำ สะอื้น นอกจากนี้ยังมี ต้นชา ที่พระผู้เล่าเรื่องเคยฉันในยามทุกข์ยาก เคยอดคิดขัดสน พระกล่าวว่าตนไม่ร่ำรวยพอจะหาซื้อชาเงินมาฉัน เลยอาศัยต้นชาที่อยู่หน้าบันไดกุฏิมาทำน้ำชาฉันพอประทังพระเกิดความผูกพันกับสถานที่และสิ่งแวดล้อม จึงเกิดความ เสียใจ ระทมใจ และไม่อยากจากไป

ดังนั้น คำว่า สะอื้น แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องซึ่งบวชเป็นพระในราชนิกายว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความเสียใจ ระทมใจ เมื่อต้องจากสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ตนเคยอยู่ เคยผูกพัน อธิบายทางจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากสาเหตุของความผูกพัน และรู้สึกถึงความสูญเสีย

จากการศึกษาการใช้ภาษาในนิราศของสุนทรภู่ พบการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจของผู้ประพันธ์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้บุคลิกภาพดังกล่าวอธิบายในเชิงจิตวิทยาได้ว่า เกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เกิดความกระทบกระเทือนจิตใจด้านต่าง ๆ เกิดความสูญเสีย ล้มเหลว และพบกับสิ่งไม่พึงประสงค์ ทั้งการพลัดพรากจากหญิงคนรัก การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่เคารพบูชา การสูญเสียตำแหน่งหน้าที่การงาน การต้องพรากจากสถานที่ ที่ตนเคยอยู่ เป็นต้น ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำว่า กลืนน้ำตา เสร้าสร้อยใจจะขาด ทวีโสภ สะอื้น ครวญคร่ำ โศกกำสรด โศกแสนทวย ฯลฯ เพื่อแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพด้านอารมณ์โศกเศร้า เสียใจดังกล่าว

4. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 156) ให้ความหมายคำว่า โกรธ ว่า หมายถึง ขุ่นเคืองใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างรุนแรง โกรธเกรี้ยว หมายถึง โกรธจัด, เกรี้ยวโกรธ คำว่า เคือง หมายถึง ไม่พอใจและเริ่มรู้สึกโกรธ คำว่า แค้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546:265) ให้ความหมายว่า โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย

ดังนั้นคำว่า โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น หมายถึง ภาวะอารมณ์ที่มีความโกรธจัด ขุ่นเคืองใจและไม่พอใจอย่างแรง เจ็บใจอยู่ไม่หาย

สุชา จันทรเอม (2544: 57-61) กล่าวถึงเรื่อง “อารมณ์โกรธ” ในทางจิตวิทยา สรุปความได้ว่า สถานการณ์ที่ทำให้บุคคลเกิดอารมณ์โกรธ คือความคับข้องใจ ความคับข้องใจเกิดขึ้นเมื่อพฤติกรรมที่เราแสดงออกเพื่อจะได้ไปสู่จุดหมายปลายทางที่วางไว้ถูกขัดขวาง หรือถูกทำให้ช้าลง ถูกสั่งห้ามกระทำ หรือถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ไม่อยากกระทำ ในที่สุดก็ระเบิดเป็นอารมณ์โกรธ ซึ่งแต่ละคนแสดงออกต่างกัน

ส่วนพิทยา ลัมมณี (2537: 25) กล่าวว่า “ การใช้คำที่แสดงถึงความรู้สึกโกรธนั้น มีหลายระดับ ได้แก่ การทำให้โกรธ ไม่พอใจ ความรู้สึกโกรธแต่พยายามระงับอารมณ์ หรือปล่อยอารมณ์จนปากสั่นก็ได้”

ดังนั้นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น คือถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ ใช้แสดงความรู้สึกโกรธจัด ขุ่นเคืองใจ และไม่พอใจอย่างรุนแรง มีความเจ็บใจอยู่ไม่หาย ในทางจิตวิทยาอารมณ์โกรธเกิดจากจุดหมายปลายทางที่วางไว้ถูกขัดขวางหรือถูกทำให้ช้าลง หรือถูกสั่งห้ามกระทำหรือถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ไม่อยากกระทำ ในที่สุดก็ระเบิดเป็นอารมณ์โกรธ แต่ละคนแสดงออกต่างกัน บางคนพยายามระงับอารมณ์ บางคนโกรธมากจนถึงกับปากสั่น การใช้คำที่แสดงอารมณ์โกรธเกรี้ยว เคืองแค้นนี้ช่วยให้บรรยากาศของเรื่องเกิดความจริงจัง ผู้ประพันธ์ มักใช้ถ้อยคำดังกล่าวในโอกาสที่ตัวละครมีความขัดแย้งกัน หรือเกิดความโกรธเคืองขึ้นในจิตใจ เช่น ใช้ถ้อยคำว่า โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น เคืองขุ่น กลั่นความเจ็บ ช่างหยามใจ เกล็ดยิ่งนัก หนักแผ่นดิน เป็นต้น จากการศึกษาวิเคราะห์ของสุนทรภู่พบว่าผู้ประพันธ์แสดงอารมณ์ของตน ดังกล่าวผ่านทางผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่เรื่องที่เกิดภาวะอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว รู้สึกเคืองแค้น รู้สึกขุ่นเคืองใจ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

นายแสงหนีลี้หลบไม่พบเห็น	ไอ้แสนเชยคิดหน้าน้ำตาไหล
น้อยหรือเพื่อนเหมือนจะร่วมชีวิตร	มาสูญเสียจากเมื่อแยกเย็น
จึงกรวดน้ำร่ำว่าต่ออาวาส	อันชายชาตินี้หนอไม่ขอเห็น
มาलगกันปลิ้นปลอกหลอกทั้งเป็น	จะชี้เช่นชั่วช้าให้สาใจ

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 74)

ถ้อยคำ กรวดน้ำร่ำว่า ประกอบด้วยคำว่า กรวดน้ำ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 18) ให้ความหมายว่า หลั่งน้ำ แต่โดยปริยายหมายความว่า ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องกับ, คำว่า ร่ำ ราชบัณฑิตยสถาน(2546:956) ให้ความหมายว่า พูดซ้ำๆ, พร่ำ เช่น ร่ำว่า ดังนั้นถ้อยคำ กรวดน้ำร่ำว่า หมายถึง การตัดขาด การพร่ำพูดซ้ำๆ อย่างไม่พอใจ

ถ้อยคำ **ชาตินี้หนอไม่ขอเห็น** ประกอบด้วยคำว่า **ชาตินี้หนอ** หมายถึงชีวิตที่เกิดอยู่ในชาตินี้, คำว่า **ไม่ขอเห็น** หมายความว่า ไม่ขอพบเจอ (คำว่า **ไม่** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 883) กล่าวว่า เป็นคำปฏิเสธความหมายของคำที่อยู่ถัดไป) ดังนั้นถ้อยคำ **ชาตินี้หนอไม่ขอเห็น** หมายถึง ไม่ขอพบเจอกันอีกใจชาตินี้

คำว่า **สาใจ** หรือ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1172) ใช้ว่า **สาแก่ใจ** หมายถึง หนาใจ สะใจ มักใช้ในความประชดหรือแค้น

ผู้ประพันธ์บรรยายเรื่องราวผ่านการเดินทางของผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงซึ่งเดินทางไปหาพ่อที่บ้านกร่ำ เมืองแกลง และเนื่องจากความยากลำบากในการเดินทาง ทำให้ผู้นำทางที่ชื่อ แสง ซึ่งเป็นคนขี้เหล้าเมายาและชอบสูบบุหรี่เกิดทนไม่ได้และหลบหนีไประหว่างการเดินทาง เหตุการณ์นี้ทำให้ผู้เล่าเรื่องทั้งโกรธจัด ขุ่นเคืองใจ และไม่พอใจอย่างรุนแรง ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากความคับข้องใจเพราะจุดหมายปลายทางที่วางไว้ถูกขัดขวางหรือถูกทำให้ช้าลง เพราะนายแสงเป็นคนเดียวที่รู้จักทาง ผู้เล่าเรื่องไว้ใจคิดว่านายแสงคือเพื่อนตาย เป็นเพื่อนชีวิต เมื่อมาหนีไป เรื่องราวจึงไม่เป็นดังหวัง ผู้เล่าเรื่องผิดหวังและรู้สึกขัดใจกับการกระทำดังกล่าว หลังจากถูกทิ้ง ภาระการตามหาหนทางไปหาพ่อจึงต้องตกเป็นของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งมีเคยเดินทางมาในเส้นทางนี้เลย ผู้เล่าเรื่องจึงโกรธจัด ระบายใจไว้ไม่อยู่ ถึงกับพร่ำบ่นคำทออย่างไม่พอใจและตั้งใจจะกรวดน้ำว่าขันดัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องกับ ด้วย ถ้อยคำ **กรวดน้ำรำว่า** ผู้เล่าเรื่องโกรธมากแม้แต่แค่พบเห็นนายแสงตนก็ไม่ขอพบอีกทั้งชาติ ดังถ้อยคำ **ชาตินี้หนอไม่ขอเห็น** นอกจากนี้ คำว่า **สาใจ** ยังเน้นย้ำอารมณ์โกรธแค้น สะใจ ของผู้เล่าเรื่องเพราะคำดังกล่าวให้ความหมายในเชิงประชดประชัน เสียคติ ขณะผู้เล่าเรื่องคำทอถึงความชั่วช้าของนายแสง

ดังนั้น ถ้อยคำ **กรวดน้ำรำว่า ชาตินี้หนอไม่ขอเห็น** และ **สาใจ** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโกรธเกรี้ยว เคืองแค้น เมื่อเพื่อนผู้นำทางคือนายแสงมาทิ้งตนไปขณะเดินทาง ผู้ประพันธ์มีอารมณ์โกรธจัด ไม่พอใจอย่างรุนแรง แสดงออกด้วยการคำทอ และสาปแช่ง รวมถึงดัดขาดความเป็นเพื่อน ไม่ขอพบเห็นนายแสงอีกต่อไป อธิบายในทางจิตวิทยาว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากความคับข้องใจเนื่องจากจุดหมายปลายทางที่วางไว้ถูกขัดขวางหรือทำให้ช้าลง

ตัวอย่างที่ 2

ได้เคยฟังครั้งนี้มาวิบาก
 แม้นพบเห็นเป็นตัวไม่กลัวเกรง
 นี่จิตใจไม่เห็นด้วยเป็นเคราะห์
 ยิ่งสุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์

ต้องพลัดพรากเพราะว่าลมทำข่มเหง
 จะรำเพลงกริชผลาญสังหารลม
 มาจำเพาะพลัดคู่เคยคู่สม
 จะแลชมอื่นอื่นไม่ชื่นใจ

(นิราศอิเหนา)

(กรมศิลปากร, 2543: 144)

ถ้อยคำ สุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์ ประกอบด้วยคำว่า คำว่า สุด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1203) ให้ความหมายว่า หมายถึง ล้น เช่น สุดกระแสน้ำ สุดความ, หหมด เช่น รักสุดหัวใจ, จบ เช่น สุดสายรถประจำทาง, ปลายหรือท้าย เช่น สุดแทน สุดแผ่นดิน ในที่สุด, ปลายทางใดทางหนึ่ง, อย่างมาก อย่างยิ่งยวด, คำว่า แค้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 265) ให้ความหมายว่า โกรธเจ็บใจ อยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง, คำว่า ขัด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 176) ให้ความหมายว่า ให้ติด ขวางไว้ไม่ให้หลุดออก, เหน็บ, ไม่ทำตาม ฝ่าฝืนขึ้นไว้, คำว่า อึด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1351) ให้ความหมายว่า ดันลมเข้าไป, ยัดให้แน่น ทำให้แน่น, กลั้น, กลั้นหายใจ ดังนั้นถ้อยคำ สุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์ หมายถึง อารมณ์โกรธเจ็บแค้นใจอย่างที่สุดซึ่งถูกบีบอัด กันไว้

ถ้อยคำ สุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์ เป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของตน ผ่านภาวะอารมณ์ของอิเหนาเมื่ออิเหนาโกรธแค้น ขุ่นเคืองใจ ไม่สมหวัง เนื่องจากกลเม็ดได้หอบพัดพาเอาบุษบาคนรักหายไป อิเหนารู้สึกไม่พอใจ เคืองแค้นและรู้สึกขัดใจว่าศัตรูที่มาลักบุษบาไปนั้น เป็นลมไม่มีตัวตน หากลมนั้นมีตัวตนอิเหนาไม่กลัวเกรง จะรำเพลงกริชสังหารให้สิ้น แต่เมื่อศัตรูเป็นลม อิเหนายังคิดก็ยิ่งรู้สึกว่าจะทำอะไรก็ได้ ทำให้ยิ่งรู้สึกโกรธจัด รู้สึกเจ็บใจและอารมณ์นั้นถูกบีบอัด กันไว้ด้วยความโกรธเจ็บแค้นใจเป็นที่สุด ดังถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ใช้ว่า สุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์

ดังนั้น ถ้อยคำ สุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์ แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ที่แสดงผ่านตัวละครอิเหนาว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโกรธเกรี้ยว เคืองแค้นอย่างที่สุด เมื่อพบว่าตนทำอะไรไม่ได้เพราะคนรักถูกสิ่งที่ไม่มีตัวตนพรากไป อธิบายในทางจิตวิทยาว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น โดยความคับข้องใจอันมีสาเหตุมาจากจุดหมายหรือความต้องการถูกขัดขวาง เมื่อแก้ไขไม่ได้ จึงเกิดความอึดอัดใจดังกล่าว

จากการศึกษา นอกจากจะพบการใช้ภาษาเรื่องการใช้ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว แค้นเคืองอันมีสาเหตุมาจากความขัดใจเรื่องเพื่อน ในนิราศเมืองแกลง ขัดใจเรื่องความรักในนิราศอิเหนา ซึ่งเป็นสาเหตุจากเรื่องส่วนตัว ยังพบว่ามีการใช้ถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์เลือกมาบรรยายอารมณ์ความรู้สึกที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น อันเกิดจากความเสียใจและหวงแหนสมบัติส่วนรวมด้วย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 3

อันด้วงมขามนี้ก็ตรอมอก	แสนวิตกมาตามแควกระแสนาย
ถึงคลองสระปทุมनावาราย	น้ำใจหายเห็นศรีอยุธยา
ทั้งวังหลวงวังหลังก็รั้งรัก	เห็นนกหูกซ้อแซ่บนพฤษยา
ดูปราสาทราชวังเป็นรังกา	ดั่งป่าช้ารกรง์สงัดคน
อนิจจาธานินสิ้นกษัตริย์	เหงาสงัดเจียบไปดั่งไพรสมณฑ์
แม้กรุงยังพรั่งพร้อมประชาชน	จะสับสนแซ่เสียงทั้งเวียงวัง...
แต่ปู่ยายเราท่านเล่ามา	เมื่อแรกศรีอยุธยายังเจริญ
กษัตริย์สืบสุริยวงศ์ดำรงโลก	ระจับโศกสุขสุดจะสรรเสริญ
เราเห็นยับยั้งแต่รอยก็พลอยเพลิน	เสียใจเกิดมาเมื่อเกินน่าน้อยใจ
กำแพงรอบขอบคูก็ดูดี	ไม่น่าศึกอายพม่าจะมาได้
ยังให้มันข้ามเข้าเอาเวียงชัย	ไอ้อย่างไรเหมือนนบุรีไม่มีชาย

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 90)

คำว่า มัน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 853) กล่าวว่า เป็นคำใช้เรียกผู้อื่นอย่างไม่ยกย่อง

ถ้อยคำ ไอ้อย่างไร ประกอบด้วยคำว่า ไอ้ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1400) กล่าวว่า เป็นคำในคำประพันธ์ใช้ในความรำพึงพรรณนา วิงวอน, คำว่า อย่างไร ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1334) ให้ความหมายว่า เป็นคำที่ใช้ในประโยคคำถาม ถามถึงความเป็นไป ความเป็นอยู่ ดังนั้น ถ้อยคำ ไอ้อย่างไร เป็นคำรำพึงที่เป็นคำถามถึงความเป็นไป

จากการศึกษาเนื้อหาพบว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทเดินทางไปในมัสการพระพุทธรูป
สระบุรี ผู้เล่าเรื่องเดินทางผ่านอยุธยาที่เคยเป็นราชธานีที่รุ่งเรืองในอดีต ผู้เล่าเรื่องรู้สึกผิดหวัง
เมื่อเห็นสภาพบ้านเรือนที่ทรุดโทรม ดั่งถ้อยคำ น่าใจหายเห็นศรีอยุธยา, ทั้งวังหลวงวังหลังก็ร้าง,
คูปราสาทราชวังเป็นรังกา, ดังป้าจารย์กษัตริย์คน ผู้เล่าเรื่องรู้สึกหวงแหนแผ่นดินของตน เสียขาย
สมบัติของชาติอันถือเป็นสมบัติของส่วนรวม ถึงกับรำพึงว่า เมื่อราชธานีสิ้นกษัตริย์ ก็ดูเงียบเหงา
วังเวง ทั้งที่เมื่อก่อนอยุธยามีความเจริญมาก ผู้เล่าเรื่องสงสัยว่าเหตุใดอยุธยาจึงเสียกรุงแก่พม่า ทั้งที่
บ้านเมืองก็มีกำแพงแน่นหนาดังคำ กำแพงรอบขอบคูก็คูลึก ไม่น่าศึกอ้ายพม่าจะมาได้ ความสงสัย
ดังกล่าวกลายเป็นการรำพึงอยากรู้ความเป็นไปซึ่งมีอารมณ์โกรธเคืองแฝงไว้ ว่าเหตุใดคนรุ่นก่อนจึง
ไม่สามารถรักษาแผ่นดินไว้ปล่อยให้พม่าเข้ามาได้ หรืออยุธยาสิ้นแล้วซึ่งชายชาญที่จะมารักษาเมือง
ผู้ประพันธ์แสดงอารมณ์โกรธเกลียดพม่าผ่านผู้เล่าเรื่องโดยใช้คำสรรพนามเรียกว่า มัน ที่แสดง
ถึงการไม่นิยมยกย่อง ในข้อความ ยังให้มันข้ามเข้าเอาเวียงชัย โอ้อย่างไรเหมือนบุรีไม่มีชาย จาก
ข้อความแสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่ารู้สึกหวงแหนสมบัติของ
ชาติมากและรู้สึกเสียขายที่ตนไม่เกิดในช่วงนั้นไม่เช่นนั้นจะไม่เป็นแบบนี้

ดังนั้น ถ้อยคำ มัน และ โอ้อย่างไร เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์นิราศ
พระบาทว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโกรธเคือง และหวงแหน
สมบัติของชาติและรำพึงอย่างสงสัยว่าเหตุใดคนสมัยก่อนไม่สามารถรักษาราชธานีไว้ได้ อีกทั้งคน
สมัยปัจจุบันก็ยังปล่อยให้รกร้าง อารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อผู้ประพันธ์เดินทางมาถึงอยุธยา ราชธานี
เก่าของไทยที่เคยเจริญรุ่งเรือง อธิบายในเชิงจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าว เกิดจากความคับข้องใจ
รู้สึกอึดอัดใจเมื่อพบกับสิ่งไม่พึงประสงค์

ตัวอย่างที่ 4

มีพระไศยาสน์พระบาทเหยียด	คนมันเบียดเบียนขุดสุดสงสาร
พระทรงพังทั้งพระเพลากี่ราวราน	โอ้ชาวบ้านช่างไม่สร้างขึ้นบ้างเลย
ทั้งผนังพังทับอยู่กับถ้ำ	โอ้นึกน้ำตาตกเจียวอกเอ๋ย
คูวังเวงเชิงพนมมาชมเชย	ต่างแขนงเขมขมชะง่อนก้อนศิลา

(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 340)

ถ้อยคำ **มันเบียดเบียน** ประกอบด้วยคำว่า **มัน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 853) ให้ความหมายว่า เป็นคำใช้แทนผู้ที่เราพูดถึง สำหรับผู้ใหญ่เรียกผู้น้อย มีเด็ก เป็นต้นตามสถานะ ที่ควร, สำหรับเรียกผู้อื่นอย่างไม่ยกย่อง, คำว่า **เบียดเบียน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 639) ให้ความหมายว่าทำให้เดือดร้อน ดังนั้น ถ้อยคำ **มันเบียดเบียน** หมายถึง การเรียกผู้อื่นอย่างไม่ยกย่อง เป็นผู้ที่ทำให้เดือดร้อน

ถ้อยคำ **ไอ้ชาวบ้านช่างไม่สร้างชิ้นข้างเลย** เป็นคำร่ำฟังกี่ที่ให้ความหมายเชิงผิดหวังที่ไม่เห็นใครดูแลรักษาสมบัติของชาติบ้านเมือง

ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนหนึ่งที่รักและหวงแหนสมบัติของชาติเช่นเดียวกับผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาท เมื่อมีคนไม่รักและหวงแหนสมบัติของชาติจึงเกิดความโกรธแค้น ไม่พอใจ ผู้ประพันธ์กล่าวว่าเมื่อผู้เล่าเรื่องเห็นพระพุทธรูปไสยาสน์ที่ถูกคนมาขุดทำลาย ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำ **มันเบียดเบียน** ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นความไม่พอใจไม่ยกย่องและรู้สึกถึงความเดือดร้อนจากการกระทำนั้นอย่างชัดเจน เพราะผู้เล่าเรื่องเห็นองค์พระนั้นถูกทำลาย องค์พระพัง หัวเข้าพระก็ร้าว ดังคำ พระทรงพังทั้งพระเพลก็ร้าวราน นั้นยังทำให้ผู้เล่าเรื่องรู้สึกเบื่อหน่าย และระอาใจที่ชาวบ้านแถวนั้นไม่สนใจซ่อมแซม ไม่รักษาสสมบัติของแผ่นดินไว้ดังถ้อยคำร่ำฟังกี่ที่แสดงความโกรธเคืองว่า **ไอ้ชาวบ้านช่างไม่สร้างชิ้นข้างเลย** ถ้อยคำดังกล่าวแสดงภาวะอารมณ์โกรธแค้นของผู้ประพันธ์ผ่านทางผู้เล่าเรื่องอย่างชัดเจน

ดังนั้นการใช้ถ้อยคำ **มันเบียดเบียน** และ **ไอ้ชาวบ้านช่างไม่สร้างชิ้นข้างเลย** เป็นการใช้ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโกรธและรู้สึกเคืองแค้น ไม่พอใจ รู้สึกเดือดร้อนจากการกระทำบางอย่าง เมื่อพบเห็นองค์พระถูกทำลาย แต่ไม่มีใครบูรณะรักษา อธิบายตามหลักจิตวิทยาได้ว่า อารมณ์ดังกล่าวเกิดจากความคับข้องใจ อึดอัดใจเมื่อพบกับสิ่งไม่พึงประสงค์ เนื่องจากผู้ประพันธ์รักและหวงแหนสมบัติของชาตินั่นเอง

จากการศึกษาการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธแค้น เคืองแค้นในนิราศของสุนทรภู่ พบการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเมื่อผู้ประพันธ์บรรยายอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องขณะรู้สึกโกรธ รู้สึกขุ่นแค้นใจ ไม่พอใจ

อย่างรุนแรง อันมีสาเหตุมาจากทั้งเรื่องส่วนตัวเช่น เคื่องแค้นเมื่อเสียเพื่อน โกรธแค้นเมื่อสูญเสียคนรักหรือสาเหตุมาจากเรื่องส่วนรวมคือ โกรธที่ไม่มีใครหวงแหนสมบัติของชาติ ซึ่งอธิบายตามหลักจิตวิทยาได้ว่า อารมณ์ดังกล่าวเกิดจากความคับข้องใจจากหลายสาเหตุทั้ง จุดหมายที่วางไว้ถูกขัดขวางหรือทำให้ช้าลง หรือความคับข้องใจอันเกิดจากการพบเห็นในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ผู้ประพันธ์ใช้คำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว รู้สึกเคืองแค้น เช่นคำว่า กรวดน้ำร่ำว่า ชาตินี้หนอไม่ขอเห็น สุดแสนแค้นขัดอึดอารมณ์ คนมันเบียดเบียน เป็นต้น

5. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 177) ให้ความหมายของอารมณ์ ขันไว้ว่า หมายถึง หัวเราะ นึกอยากหัวเราะ นำหัวเราะ ขวนหัวเราะ ขบขัน ส่วน ล้อเลียน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 993) ให้ความหมายว่า เอาอย่างเพื่อยั่วเย้าเล่น

พิทยา ลีम्मณี (2537: 32) กล่าวว่า ความร่าเริงสนุกสนาน เป็นอารมณ์ที่บ่งบอกถึงการมีสุขภาพจิตดี คนที่มีอารมณ์ร่าเริงสนุกสนานมักจะแสดงออกในรูปของการหัวเราะ การกระโดดโลดเต้น อารมณ์ร่าเริงสนุกสนานจะทำให้บุคคลมองโลกในแง่ดีและเกิดกำลังใจในการทำสิ่งต่าง ๆ

ดังนั้น ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ขัน ล้อเลียน สนุกสนาน หมายถึงถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ร่าเริง ขวนหัวเราะ แสดงออกซึ่งความสนุกสนาน ช่างยั่วเย้า มองโลกในแง่ดี ช่างสังเกตและมีมุมมองที่น่าสนใจ เรื่องขบขันมักสัมพันธ์กับเรื่องเพศ วัย และสติปัญญาของผู้ฟัง อารมณ์ขันเป็นวิธีหนึ่งในหลายวิธีที่นักประพันธ์ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมใช้เพื่อช่วยสถานการณ์ในสังคมให้ดีขึ้น ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ดังกล่าวเช่น ขอเชิญให้เลิกเป็นควายช่วยไถนา แทนเจ้าทุย เฮฮา อล้งฉ่าง เป็นต้น

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบว่าผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นความมีอารมณ์ขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน ทำให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน ช่างล้อเลียน มีความสนุกสนาน อารมณ์ดี และมองโลกในแง่ดี ถ้อยคำดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับเรื่อง

เพศ การบรรยายการได้ชมธรรมชาติ มองบรรยากาศรอบ ๆ ตัว การนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ แล้วนำมา
 เทียบเคียงกับประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งเป็นการเทียบเคียงและมองโลกในแง่ดี ภาวะอารมณ์ขบขัน
 และสนุกสนานจึงเกิดขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ถึงชะแวกแยกคลองสองชะวก	ข้างฝั่งปากห้วยตะขี้มีมะขาม
เขาสร้างศาลเทพาพยายาม	กระดานสามแผ่นพิงไวนุชา
ตะลิ่งแลแต่ล้วนลูกจระเข้	โดยกะเนมากมายทั้งซ้ายขวา
สักสองร้อยลอยได้กินลูกปลา	<u>เห็นแต่ตากับจุมกเหมือนตุ๊กแก</u>

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 64)

ถ้อยคำ เห็นแต่ตากับจุมกเหมือนตุ๊กแก ประกอบด้วย คำว่า เห็น, คำว่า แต่
 ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 478) ให้ความหมายว่า เฉพาะ อย่างเดียว เท่านั้น, คำว่า ตา, คำว่า จุมก,
 คำว่า เหมือน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1304) ให้ความหมายว่า ดัง เช่น อย่าง, คำว่า ตุ๊กแก
 ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 470) ให้ความหมายว่า เป็นชื่อสัตว์เลื้อยคลานในวงศ์ Gekkonidae หัวโต
 หางยาว หลายชนิดตีนเหนียวสามารถเกาะตามผนังเรียบได้ หลายชนิดร้องเสียงดัง ออกหากินใน
 เวลากลางคืน ดังนั้นถ้อยคำ เห็นแต่ตากับจุมกเหมือนตุ๊กแก หมายถึง มองเห็นเฉพาะตาและจุมก
 เท่านั้นซึ่งมีลักษณะดั่งกับตุ๊กแก

ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) บรรยายว่า ผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลง เดินทางทางเรือ
 พบลูกจระเข้ว่ายน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก คณะประมาณสองร้อยตัว แต่ลูกจระเข้ดังกล่าวมิได้
 ทำให้ผู้เล่าเรื่องตะหนกตกใจกลัวแต่อย่างใด กลับตื่นตาตื่นใจ และมองลูกจระเข้เหล่านั้นด้วย
 ความขบขัน อารมณ์ดี เห็นสิ่งความน่ารัก เพราะลูกจระเข้เหล่านั้นลอยน้ำอยู่ก็เห็นเฉพาะตาและจุมก
 เท่านั้นที่โผล่พ้นน้ำ ลูกจระเข้มีขนาดเล็กจึงมองเห็นลักษณะเหมือนดั่งกับตุ๊กแกมากกว่า ดังถ้อยคำ
 ที่ผู้ประพันธ์ใช้ว่า เห็นแต่ตากับจุมกเหมือนตุ๊กแก

ดังนั้น ถ้อยคำ เห็นแต่ตากับจุมกเหมือนตุ๊กแก เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิภาพ
 ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิภาพและการแสดงออกด้าน
 อารมณ์ที่มีความขบขัน เป็นคนอารมณ์ดี และมองโลกในแง่ดี เพราะพบลูกจระเข้แล้วไม่ตกใจกลัว

แต่ กลับนำไปเปรียบว่าเหมือนกับตุ๊กแก อธิบายในเชิงจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากสาเหตุของการเป็นคนมองโลกในแง่ดี มองโลกด้านบวก หรือการคิดในเชิงบวก

ตัวอย่างที่ 2

ทะเลาะลูกสุกแลดูแอ๊ด
มันแสนเปรี้ยวเปรี้ยวหน้าเข้าหากัน

เอาดาบตัดชิมไปในไพรสันต์
ออกเจ็ดฟันเป็นจะตายด้วยรายชิม

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 73)

ถ้อยคำ เปรี้ยวหน้าเข้าหากัน ประกอบด้วยคำว่า เปรี้ยว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 639) ให้ความหมายว่า มีรูปบิดเบี้ยวไปจากเดิมซึ่งมักจะมีลักษณะค่อนข้างกลม เช่น หัวเปรี้ยว ปากเปรี้ยว, คำว่า หน้า ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1245) ให้ความหมายว่า ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมา จดคาง ดังนั้นถ้อยคำ เปรี้ยวหน้าเข้าหากัน หมายถึง ทำหน้าไม่ได้รูป ทำหน้าบิดเบี้ยวเข้าหากัน

ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงเดินทางไปพระที่นั่งชลบุรี และตั้งใจจะเลยไปหาพ่อที่บ้านกร่ำ เมืองแกลง ระหว่างการเดินทางพบกับอุปสรรคนานา บางครั้งต้องหาอาหารเอง ตัวอย่างนี้ ผู้เล่าเรื่องและผู้ร่วมเดินทางพบต้นระกำลูกสุกเต็มทะเลสาบ เห็นน่ารับประทาน ก็เลยตัดเอาไว้กินกลางทาง แต่ปรากฏว่า ระกำที่เห็นว่าหวานน่ารับประทานนั้น เป็นระกำที่เปรี้ยวมากจนเจ็ดฟัน คนชิมถึงกับทำหน้าบิดเบี้ยวไม่ได้รูปเข้าหากันเพราะความเปรี้ยว นั่น ถ้อยคำ เปรี้ยวหน้าเข้าหากัน ถ้อยคำดังกล่าวเมื่อผู้อ่าน ๆ แล้วมิได้รู้สึกที่ผู้เล่าเรื่องรู้สึกลำบากหรือทุกข์ยากกับชะตาชีวิตนี้แต่อย่างใด แต่ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้ผู้เล่าเรื่องแม้จะต้องพบกับความทุกข์ยากลำบากแต่ก็รู้สึกขบขันกับเหตุการณ์ดังกล่าวมากกว่า

ดังนั้น ถ้อยคำ เปรี้ยวหน้าเข้าหากัน เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกถึงอารมณ์ที่ดี มีความสนุกสนาน และขบขันกับชะตาชีวิตของตนกับเพื่อนร่วมทางที่ต้องมากินระกำที่เปรี้ยวมากจนหน้าบิดเบี้ยวเข้าหากัน อธิบายตามหลักจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการเป็นคนมีสุขภาพจิตดี มองโลกในด้านบวก

ตัวอย่างที่ 3

พินิจนางแม่คำก็น่าชม
ใส่เสื้อตึงริงรัดอุอ้อแอ

ทำการมเร็วเร่งอยู่แข่งแซ่
พี่แลแลเครื่องเล่นเป็นเสียดาย

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 87)

ถ้อยคำ ตึงริงรัดอุอ้อแอ ประกอบด้วยคำว่า ตึง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 470) ให้ความหมายว่า ไม่หย่อน เช่น เชือกตึง เส้นตึง, ก่อนข้างคับ เช่น เสื้อแขนตึง, คำว่า รัดตึง หรือ รึงรัด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 942) ให้ความหมายว่า กอดแน่น ผูกแน่น, คำว่า อ้อแอ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1352) ให้ความหมายว่า ยัดเยียด แน่น ดังนั้นถ้อยคำ ตึงริงรัดอุอ้อแอ หมายถึง ตึงแน่น คับแน่น คู่อ้อแอ

ผู้ประพันธ์ ใช้ถ้อยคำ ตึงริงรัดอุอ้อแอ ที่หมายถึง ตึง แน่น คับแน่น คู่อ้อแอมาบรรยาย การมองดูทรวดทรงรูปร่างของแม่คำของผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาท ว่าแม่คำใส่เสื้อคับจนเห็น รูปร่าง เห็นหน้าอก(ผู้ประพันธ์ใช้คำว่า เครื่องเล่น)อวบอ้อม คับแน่น ซึ่งนึกเสียดายที่ตนไม่ได้เซยชม ผู้ประพันธ์มีอารมณ์คึกคัก สนุกสนานและมีความทะลึ่งจึงแสดงอารมณ์ผ่านผู้เล่าเรื่องจากการมอง ดังกล่าว ซึ่งอารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศนั่นเอง

ดังนั้น ถ้อยคำ ตึงริงรัดอุอ้อแอ เป็นถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่า เรื่องในนิราศพระบาทว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสนุกสนาน คึกคัก และมีความทะลึ่งเกี่ยวกับเรื่องเพศ อธิบายโดยหลักจิตวิทยาได้ว่าเป็นอารมณ์ขันส่วนหนึ่ง ที่เกิดขึ้นเมื่อกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวกับเพศ

ตัวอย่างที่ 4

ดูทำนองนางในไกวชิงช้า
เถาวัลย์เปราะเคราะห์ร้ายพอสายโชน
ผ้าห่มเปลืองเครื่องเล่นอล่างฉ่าง
พี่แลลานธารหลวงเพียงทรวงโถม

ดังสีดาผูกคอตที่โรงโชน
ก็ขาดโหนลงในน้ำเสียงด้าโครม
ทั้งสองข้างผู้คนเขาฮาโหม
ให้แสนโถมนันทศนา

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 104)

ถ้อยคำ **เครื่องเล่นอล่างฉ่าง** ประกอบด้วยคำว่า **เครื่องเล่น** มีนัยหมายถึง หน้าอกผู้หญิง, คำว่า **อล่างฉ่าง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1338) ให้ความหมายว่า ที่เห็นจะแจ้ง ที่เห็นเต็ม ที่เห็นเด่น ที่เปิดเผย ดังนั้นถ้อยคำ **เครื่องเล่นอล่างฉ่าง** หมายถึง เห็นหน้าอกเต็มที่ เห็นอย่างเปิดเผย

ถ้อยคำ **โทมนัสทัศน** ประกอบด้วยคำว่า **โทมนัส** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 546) ให้ความหมายว่า ความเสียใจ ความเป็นทุกข์ใจ, คำว่า **ทัศน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 521) ให้ความหมายว่า ความเห็น การเห็น สิ่งที่เห็น ดังนั้นถ้อยคำ **โทมนัสทัศน** หมายถึง เห็นแล้ว รู้สึกทุกข์ใจ เสียใจ

ถ้อยคำ **เครื่องเล่นอล่างฉ่าง** เป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์ใช้กล่าวขณะผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทมองเห็นหน้าอกของหญิงที่เปิดเผยออกอย่างเต็มที่ เพราะไม่มีเสื้อผ้ามาคลุม เหตุการณ์นี้เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เกิดขึ้นเมื่อผู้เล่าเรื่องมองดู การเล่นน้ำของนางในที่เดินทางไปด้วย บางคน โหนเถาวัลย์แต่โซคร้ายเถาวัลย์เปราะขาด ก็เลยตกน้ำ ผ้าผ่อนของพวกนางหลุดออกจึงมองเห็นภาพดังกล่าว ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องเกิดอารมณ์ขบขันขึ้นกับตัวเอง ที่รู้สึกเสียใจและผิดหวังจากการเห็นภาพนั้น แทนที่จะดีใจดังถ้อยคำ **โทมนัสทัศน** เพราะหน้าอกที่ผู้เล่าเรื่องเห็นนั้น ไม่สวย แต่โหมม เลื่อมสภาพ ไม่เต่งตึง ถ้อยคำ **โทมนัสทัศน** ที่ผู้ประพันธ์ใช้ มิได้หมายความว่าผู้เล่าเรื่อง รู้สึกเศร้าเสียใจจริง ๆ ดังความหมายของถ้อยคำ แต่ให้ความรู้ถึงเชิงเวทนาและขบขันมากกว่า

ดังนั้น ถ้อยคำ **เครื่องเล่นอล่างฉ่าง** และ **โทมนัสทัศน** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน และรู้สึกสนุกสนานในทางจิตวิทยาเป็นอารมณ์ขันส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อกล่าวกล่าวถึงเรื่องอวัยวะที่เกี่ยวกับเพศ

ตัวอย่างที่ 5

อ้ายลำหนึ่งครั้งท่อนกลอนมันมาก ช่างยาวลากเลื้อยเจื้อยจนเหนื่อย
ไม่จบบทลดเลี้ยวเหมือนเงี้ยว จนนุกู๋ขอทุเลว่าหวานอน
(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 114)

ถ้อยคำ **กลอนมันมาก** หมายถึง มีการร่ายกลอนยาว ร่ายกลอนมากเหลือเกิน

ถ้อยคำ **จนลูกคู่ขอทุเลาว่าหาวนอน** ประกอบด้วยคำว่า **ลูกคู่** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1022) ให้ความหมายว่า คนร้องรับคั่นเสียง, คนร้องรับพ้องเพลงแม่เพลง, โดยปริยายหมายถึง ผู้สนับสนุน, คำว่า **ขอ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 171) ให้ความหมายว่า พุคให้เขาให้สิ่งที่ต้องการ วังวอน, คำว่า **ทุเลา** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 536) ให้ความหมายว่า ค่อยยังชั่ว ผ่อนผัน, คำว่า **หาวนอน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1293) ให้ความหมายว่า หาวเพราะง่วงนอน ดังนั้นถ้อยคำ **จนลูกคู่ขอทุเลาว่าหาวนอน** หมายถึง จนคนร้องรับววังวอนขอให้ลดลงเพราะรู้สึกง่วง

ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศภูเขาทองได้ชมการร้องเพลงเรือ เห็นเจ้าของเรือ ลำหนึ่งร่ายกลอนยาว ร่ายกลอนมากเกินจำเป็น ฟังแล้วน่าเบื่อ ดังถ้อยคำ **กลอนมันมาก** เจ้าของเรือ ลำนั้นร่ายกลอนไม่รู้จะจบตรงไหน เหมือนงูที่เลื้อยไปมา กระทั่งคนร้องรับหรือลูกคู่ของเขานั้นต้อง วังวอนให้ลดลงบ้างเพราะรู้สึกง่วงนอนเหมือนกัน ดังถ้อยคำ **จนลูกคู่ขอทุเลาว่าหาวนอน** แต่ถ้อยคำ ดังกล่าวมิได้แสดงเจตนาว่าผู้ประพันธ์จะกล่าวคนร่ายกลอนนั้นอย่างจริงจัง แต่เห็นเป็นเรื่อง ขบขันเสียมากกว่า

ดังนั้น ถ้อยคำ **กลอนมันมาก** และ **จนลูกคู่ขอทุเลาว่าหาวนอน** เป็นถ้อยคำแสดง บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศภูเขาทองขณะชมการร่ายกลอนเพลงเรือว่าเป็นคน มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกดี มองเรื่องราวที่ได้พบด้วยความสนุกสนาน และ ขบขัน เป็นคนประชดประชัน ล้อเลียนเล็กน้อยกับความบกพร่องของคนร่ายเพลงเรื่องบางคน แต่ มิได้ถือเป็นสิ่งผิดจริงจัง ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการเป็นคนมองโลกในด้านบวก

ตัวอย่างที่ 6

เห็นไร่แดงแกล้งแฉะเข้าริมห้าง ทำถามทางชักชวนให้สรवलเส
พอเจ้าของแดงโมปะโลปะเล สมคะเนกินแดงพอแรงกัน
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 76)

ถ้อยคำ **แก้งแวง** ประกอบด้วยคำว่า **แก้ง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 151) ให้ความหมายว่า ทำให้เดือดร้อนรำคาญ แสร้ง จงใจทำ ตั้งใจ จงใจ, คำว่า **แวง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1089) ให้ความหมายว่า หยัดชั่วคราวระหว่างทาง ดังนั้นถ้อยคำ **แก้งแวง** หมายถึง แสร้ง หยัดชั่วคราวระหว่างการเดินทาง

ถ้อยคำ **ทำถามทาง** ประกอบด้วยคำว่า **ทำ** หรือ **ทำเป็น** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 527) ให้ความหมายว่า แสร้งแสดง, คำว่า **ถามทาง** หมายถึงถามถึงเส้นทางการเดินทาง ดังนั้นถ้อยคำ **ทำถามทาง** หมายถึง แสร้งถามเส้นทาง ไม่ได้จะถามถึงเส้นทางจริงๆ

คำว่า **สรวลเส** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1135) ให้ความหมายว่า หัวเราะร่าเริง หัวเราะอย่างสนุกสนานครึกครื้น

ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงเดินทางผ่านไร่แดงโม ด้วยความอยากกินแดง เมื่อเห็นเจ้าของสวนแดงจึงใช้โอกาสนี้ แสร้งหยุด ทำทีเข้าไปพูดคุยถามเส้นทาง ดังถ้อยคำ **แก้งแวง**, **ทำถามทาง** ด้วยความที่เป็นคนสนุกสนาน พูดคุยเก่ง เจ้าของสวนแดงจึงชอบใจ เกิดบรรยากาศการพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ดังคำ **สรวลเส** ทำให้ผู้เล่าเรื่องและเพื่อนร่วมทางได้กินแดงโมฟรี

ดังนั้น ถ้อยคำ **แก้งแวง** **ทำถามทาง** และ **สรวลเส** จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกทางอารมณ์ที่มีความสนุกสนาน เป็นคนอารมณ์ดี อีกทั้งยังเป็นคนเจ้าเล่ห์ แก้งดีสนิทกับเจ้าของสวนแดงจนได้กินแดงฟรีดังกล่าว ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการมีสุขภาพจิตที่ดี

ตัวอย่างที่ 7

ได้รู้เรื่องเมืองปทุมค้อยชุ่มชื่น	ด้วยภูมิพื้นวัดบ้านขนานหน้า
เห็นพวกชายฝ้ายมอญแต่ก่อนมา	ล้วนสักขาเขียนหมึกจารึกพง
ฝ่ายสาวสาวเกล้ามวยสวยสะอาด	แต่ขยาดอยู่ด้วยว่านงั่วฝ้าย
ทั้งหม่ผ้าดารีเหมือนสีรุ้ง	ทั้งฝ้ายนุ่งนั้นก็อ้อมลงกรอมดิน
เมื่อยกเท้าก้าวอย่างสว่างแวบ	เหมือนฟ้าแลบแลผาดแทบขาดศีล
นี่หากเห็นเป็นเด็กแมนเจ๊กจีน	เจียนจะป็นชุ่มชุ่มไปตามนาง

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 126)

ถ้อยคำ **สว่างแวบ** ประกอบด้วยคำว่า **สว่าง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1144)

ให้ความหมายว่า ระยะเวลาฟ้าสว่าง กระจาง มีแสงมาก แจ่ม รั้ง ไล่ ไล่ ไล่ ไล่ ไล่, คำว่า **แวบ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1089) ให้ความหมายว่า ปรากฏให้เห็นชั่วประเดี๋ยวหนึ่งก็หายไป เช่น แสงไฟจากรถดับเพลิงแวบเข้ามา, อาการที่ปรากฏให้เห็นชั่วประเดี๋ยวหนึ่ง เช่น ไปแวบเดียว กลับมาแล้ว ดังนั้นถ้อยคำ **สว่างแวบ** หมายถึง แสง, ความกระจางที่ปรากฏให้เห็นชั่วประเดี๋ยวแล้วหายไป, ภาพที่ปรากฏเหมือนแสงสว่างที่บาดเข้ามาในตาเหมือนฟ้าแลบ

ถ้อยคำ **แลผาดแทบขาดศีล** ประกอบด้วยคำว่า **แลผาด** หมายถึง มองผ่านไปอย่าง

รวดเร็วมาจากคำว่า **แล** หมายถึง มอง, คำว่า **ผาด** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 733) ให้ความหมายว่า ผ่านหรือเคลื่อนไปเร็ว (มักใช้แก่กริยาเห็น), มองแต่ผินๆ ไม่ถนัด เช่น มองผาด, คำว่า **แทบขาดศีล** หมายถึง ศีลที่รักษาไว้เกือบขาด เกือบผิดศีล ดังนั้นถ้อยคำ **แลผาดแทบขาดศีล** หมายถึง มองผ่านไปเร็วๆ ก็เกือบผิดศีล ศีลที่รักษาไว้เกือบขาด

ผู้ประพันธ์ใช้ชื่อเณรหนูพัดเป็นผู้เล่าเรื่องในนิราศวัดเจ้าฟ้า หนูพัดเป็นนักบวช และเดินทางผ่านเมืองปทุมธานี กล่าวถึงการแต่งกายของพวกมอญชายหญิงว่าฝ่ายหญิงจะนุ่งผ้าถุง ซึ่งต้องระมัดระวังให้ดีเพราะไม่เช่นนั้น เมื่อยกเท้าก้าวย่างก็จะเห็นภาพบาดตาเข้า ดังคำเปรียบ **สว่างแวบ** ที่หมายถึงภาพที่เกิดขึ้นนั้นเหมือนแสงสว่างที่บาดเข้ามาในตา เหมือนแสงฟ้าแลบ ขนาดมองผ่านไปอย่างรวดเร็ว ภาพนั้นยังทำให้ตนแทบศีลขาด ดังถ้อยคำ **แลผาดแทบขาดศีล** จะเห็นว่าความจริงแล้วผู้ประพันธ์มิได้ตั้งใจให้หนูพัดเคร่งครัดอยู่ในศีลธรรมมากนัก มองเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องขบขันเสียมากกว่า

ดังนั้น ถ้อยคำ **สว่างแวบ** **แลผาดแทบขาดศีล** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพัด(ผู้เล่าเรื่องในนิราศวัดเจ้าฟ้า)ว่าเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน มีความสนุกสนานแม้จะบวชอยู่ก็ตามซึ่งในทางจิตวิทยาเป็นอารมณ์ขันส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับเพศ

ตัวอย่างที่ 8

แต่ไม่มีกิริยาค้วยผ้าห่ม
 ฉันเตือนว่าผ้าแพรลงแช่น้ำ
 เขารู้ตัวหัวร่อว่าพอน้อย
 รู้กระนี้มือยากบอกมือออกไข

กระพือลมแล้วไม่ป้องปิดของข้า
อ้อยสองลำนั่นจะเอาสักเท่าไร
 มากินอ้อยแอบแฝงแกลงไข
 นำเจ็บใจจะต้องจำเป็นตำรา

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 123)

ถ้อยคำ ของข้า หมายถึง คำเปรียบของสงวนของผู้หญิง ในที่นี้คือ หน้าอก

ถ้อยคำ อ้อยสองลำนั่นจะเอาสักเท่าไร เป็นคำถามเปรียบเปรยถึงราคาของหน้าอก

ระหว่างการเดินทางหนูปัด(ผู้เล่าเรื่อง)ได้พบเห็นแม่ค้าอ้อยที่ไม่ค่อยระมัดระวังปล่อยผ้าแพรที่ห่มให้ลมกระพือโดยไม่ปิดป้องกันให้เห็นของสงวนของนาง(หน้าอก) ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำว่า ของข้า ถ้อยคำดังกล่าวทำให้เห็นความรู้สึกของผู้ประพันธ์ผ่านหนูปัดที่มองเรื่องเกี่ยวกับเพศนี้เป็นเรื่องสนุกสนาน หนูปัดพยายามเตือนว่าผ้าแพรของนางแช่น้ำแล้ว พุดเป็นนัยด้วยอารมณ์ขันว่าเห็นอ้อยตั้งสองลำ(หน้าอก)นางจะขายเท่าไร ดังถ้อยคำ อ้อยสองลำนั่นจะเอาสักเท่าไร

ดังนั้น ถ้อยคำ ของข้า และ อ้อยสองลำนั่นจะเอาสักเท่าไร จึงเป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์เลือกมาใช้ในการแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูปัดว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขัน เป็นคนอารมณ์ดี มีความสนุกสนาน ในทางจิตวิทยาเป็นอารมณ์ขันส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อกล่าวถึงเรื่องอวัยวะที่เกี่ยวกับเพศ

ตัวอย่างที่ 9

ถึงบางกุ่มหนุ่มแก่สาวแซ่ซ้อง
 ข้างซ้ายมือซื้อบ้านสะพานยายนม
 อย่างไม่หรือซื้อเช่นนั้นขันหนักหนอ
 ถึงบ้านโพธิ์ไธอันก็ไปลึกซึ้ง

มีบ้านสองฟากข้ามนามประถม
 นำใครชมชื่นจิตคิดรำพึง
 หรือแก้งลื้อจะให้หนักรำลึกถึง
 เคยมาพึงพักร้อนแต่ก่อนไร

(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 336)

ถ้อยคำ **ขันนักรัณ** ประกอบด้วยคำว่า **ขัน** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 177) ให้ความหมายว่า หัวเราะ นึกอยากหัวเราะ, คำว่า **นักรัณ** หรือ **นักรัณ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1243) ให้ความหมายว่า ยิ่งนัก มากยิ่ง ดังนั้นถ้อยคำ **ขันนักรัณ** หมายถึง รู้สึกขำมาก ช่างน่าหัวเราะยิ่งนัก

ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรเดินทางผ่านย่านบ้านต่าง ๆ อดไม่ได้ที่จะนำมาคิดเปรียบในแนวขบขัน เช่นเมื่อถึง **บ้านสะพานยายนม** ด้วยความเป็นคนอารมณ์ดีก็นึกว่า ใครหนอช่างตั้งชื่อนี้ ช่างน่าขำ น่าหัวเราะเสียยิ่งนัก ดังถ้อยคำ ชื่อเช่นนั้น**ขันนักรัณ**

ดังนั้น ถ้อยคำ **ขันนักรัณ** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกขบขัน และช่างสงสัยในชื่อแปลก ๆ ของสถานที่ ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากสาเหตุการมองโลกในด้านดี มีความคิดสร้างสรรค์

ตัวอย่างที่ 10

เห็นหน้าน้องทองม้อาริรัก
ได้เคยเห็นเป็นฝีมือักคือดี
แค่แต่จำกรรมอะไรไฉนน้อง
ช่างกระไรใจจิตไม่บิดเบือน

ครั้นจะทักเล่าก็กลัวผัวจะหึง
จะตมตมแตกซ้าระยำเย็น
เฝ้าท้องท้องทุกทุกปีไม่มีเหมือน
จะไปเยียนเล่าก็รู้ว่าอยู่ไฟ

(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 337)

ถ้อยคำ **กลัวผัวจะหึง** ประกอบด้วยคำว่า **กลัว** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 78) ให้ความหมายว่ารู้สึกไม่อยากจะประสบสิ่งที่ไม่ดีแก่ตัว, คำว่า **ผัว** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 731) ให้ความหมายว่า สามี ชายที่เป็นคู่ครองของหญิง, คำว่า **หึง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1296) ให้ความหมายว่า หวงเหินทางผู้สาว ดังนั้นถ้อยคำว่า **กลัวผัวจะหึง** หมายถึง ไม่อยากพบกับสถานการณ์ที่สามีจะมาแสดงการหวงเหิน

ถ้อยคำ **แค้นแต่ข้า** ประกอบด้วยคำว่า **แค้น** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 265) ให้ความหมายว่า โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย, คำว่า **แต่** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 478) ให้ความหมายว่า ใช้เชื่อมความให้กลับกัน ให้ยิ่งหย่อนกว่ากัน หรือให้แย้งกัน, คำว่า **ข้า** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 189) ให้ความหมายว่า ขบขัน ดังนั้น ถ้อยคำ **แค้นแต่ข้า** หมายถึง มีความโกรธเจ็บใจอยู่แต่ก็รู้สึกขบขันเสียมากกว่า

ถ้อยคำ **เฝ้าห้องห้องทุกทุกปี** ประกอบด้วยคำว่า **ห้อง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 511) ให้ความหมายว่า มีลูกอยู่ในห้อง ตั้งครรภ์ ในที่นี้มีการซ้ำคำเป็นห้องห้อง หมายถึง ตั้งครรภ์บ่อย เดียวที่ตั้งครรภ์เดียวก็ตั้งครรภ์, คำว่า **ทุกทุก** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 533) ให้ความหมายว่า แต่ละหน่วยๆ ของจำนวนทั้งหมด รวมกับคำว่า ปี เป็น **ทุกทุกปี** หมายถึง เกิดขึ้นประจำทุกปี ดังนั้นถ้อยคำ **เฝ้าห้องห้องทุกทุกปี** หมายถึง ตั้งครรภ์บ่อย ตั้งครรภ์ทุกปี

เหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์บรรยายว่าเมื่อผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรเดินทางไปพบกับ นางทองมี ซึ่งเป็นคนที่เคยหมายปองกันในอดีตปัจจุบันนางมีสามีแล้ว เมื่อได้มาพบกันวันนี้ก็จะทักก็กังวลว่าสามีนางจะแสดงการหวงแหน ดังถ้อยคำ **กลัวผัวจะหึง** ถ้อยคำดังกล่าวมิได้แสดงว่าผู้เล่าเรื่องเกรงกลัวสามีของนางทองมีจริง ๆ แต่เป็นการกล่าวอย่างขบขันมากกว่า นอกจากนี้ ถ้อยคำ **แค้นแต่ข้า** ก็บ่งบอกความเป็นคนที่มีบุคลิกสนุกสนาน อารมณ์ดี คือแม้จะโกรธและเจ็บใจอยู่ที่ไม่ได้นางมาเซยชมแต่นึกขบขันเสียมากกว่า เพราะเมื่อนางมีคนรักใหม่ก็มีลูกกับสามีของนางเหลือเกิน ผู้ประพันธ์ใช้คำดังกล่าวในเชิงล้อเลียน ประชดประชัน เช่นเดียวกับถ้อยคำ **เฝ้าห้องห้องทุกทุกปี** ที่หมายถึงนางตั้งครรภ์บ่อย ตั้งครรภ์ได้ได้ทุก ๆ ปี

ดังนั้น ถ้อยคำ **กลัวผัวจะหึง แค้นแต่ข้า และ เฝ้าห้องห้องทุกทุกปี** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่ขบขัน มีการล้อเลียนประชดประชัน เมื่อได้พบกับคนรักเก่าที่ขยับมีลูกกับคนรักใหม่ได้ทุก ๆ ปี ตามหลักจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากการมองโลกในด้านบวก เกิดจากการมีสุขภาพจิตที่ดี

จากตัวอย่าง ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีอารมณ์ขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน และเป็นคนอารมณ์ดี เช่นคำว่า เปี้ยวหน้าเข้าหากัน อล่างฉ่าง แผลขาดแทบขาดศีล ขันหนักหนอ แค้นแต่ข้า เฝ้าห้องห้องทุกทุกปี เป็นต้น จากการศึกษาข้อมูลทางจิตวิทยาพบว่าบุคลิกภาพด้านอารมณ์ขบขัน ล้อเลียน สนุกสนาน มักเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ

ทั้งการมองโลกในด้านดี มองโลกในด้านบวก หรือสาเหตุหนึ่งมาจากการกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับเพศ ซึ่งผู้มีอารมณ์ขันนั้นอาจมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศหรือไม่ก็ได้ จากการศึกษาวิเคราะห์ของสุนทรภู่พบว่าอารมณ์ขันของผู้ประพันธ์มีสาเหตุหนึ่งมาจากการกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับเพศและ ผู้ประพันธ์มีประสบการณ์เกี่ยวกับเพศ เช่นการมองเห็นของสงวนของผู้หญิง หรือการมีภรรยาหลายคน เป็นต้น

6. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1114) ให้ความหมายคำว่า **สงสาร** ว่าหมายถึง รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น รู้สึกห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา

ดังนั้น ถ้อยคำที่แสดงบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น จึงเป็นถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น เช่นถ้อยคำว่า สงสาร แสนสงสาร อย่างร้องไห้ นึกปราณี เป็นต้น

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น ซึ่งแสดงออกมาผ่านการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ ภาวะอารมณ์นี้มักเกิดขึ้นเสมอ ผู้ประพันธ์มักแสดงอารมณ์ดังกล่าวผ่านผู้เล่าเรื่องที่กำลังพบอุปสรรคขณะปฏิบัติภารกิจของตนอยู่ และตนได้รับความลำบาก ขณะนั้นมีผู้อื่นที่ร่วมชะตากรรมและกำลังเดือดร้อนเช่นกัน ทำให้ผู้ประพันธ์เข้าใจและเกิดความรู้สึกสงสาร และเห็นใจ และแสดงออก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

<u>สงสารแสงแจ้งข้อจนขาสั้น</u>	เห็นเรือหัน โกรธบ่นเอาคนหลัง
<u>น้ำจะพัดปัดตีไปสี่ซัง</u>	แล้วคลุ้มคลั่งเงียนยาทำตาแดง
<u>ปลอบเจ้าพุ่มพุ่มพว่ากรรมแล้ว</u>	อุตส่าห์แจวเข้าเถิดพอให้ข้อแข็ง
<u>สงสารน้อยหน้าจ้อยนั่งจัดแจง</u>	คิดจะแต่งตัวตายไม่พายเรือ

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 66)

ถ้อยคำ **สงสารแสงแข็งข้อจนขาสั้น** ประกอบด้วยคำว่า **สงสาร** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1114) ให้ความหมายว่า รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น รู้สึกห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา, คำว่า **แข็ง** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 206) ให้ความหมายว่า กระด้าง ไม่อ่อน ไม่นิ่ม, คำว่า **ข้อ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 172) ให้ความหมายว่า ส่วนตรงที่ของสองสิ่งมาต่อกัน ตอนหนึ่ง ๆ ชิ้นหนึ่ง ๆ อวัยวะบางส่วนที่มีข้อต่อและงอได้, คำว่า **สั้น** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1165) ให้ความหมายว่า ไหวถึๆ ทำให้ไหวถึๆ สั้นสะท้าน ดังนั้นถ้อยคำ **สงสารแสงแข็งข้อจนขาสั้น** หมายถึง รู้สึกเห็นใจห่วงใยนายแสงที่พายเรือจนข้อต่อแขนขานั้นเกร็งแข็ง ล้าและสั้น

ถ้อยคำ **ปลอบเจ้าพุ่ม** หมายถึง พุดเอาใจนายพุ่มให้อารมณ์ดีขึ้น มาจากคำว่า **ปลอบ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 676) ให้ความหมายว่า พุดเอาอกเอาใจให้คลายอารมณ์ขุ่นหมอง

ถ้อยคำ **สงสารน้อยหน้าจ้อย** หมายถึง รู้สึกเห็นใจห่วงใยนายน้อยที่หน้าซัดผอม มาจาก คำว่า **จ้อย** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 294) ให้ความหมายว่า ผอม

จากตัวอย่าง ผู้ประพันธ์แสดงภาวะอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่นผ่านผู้เล่าเรื่อง ในนิราศเมืองแกลงขณะที่ผู้เล่าเรื่องเดินทางด้วยความยากลำบากเพื่อไปหาพ่อที่บ้านกร่ำเมืองแกลง ผู้เล่าเรื่องมีผู้ร่วมเดินทางด้วยอีกสามคนคือ นายแสง นายพุ่มกับนายน้อย การเดินทางนี้เป็นการเดินทางด้วยเรือ จึงต้องมีการแจวเรือ เหน็ดเหนื่อยและยากลำบาก เพราะต้องพบกับคลื่นลม ผู้เล่าเรื่องมองเห็นเพื่อน ๆ ที่ช่วยกันแจวเรือขณะเรือโคลงแล้วรู้สึกเห็นใจในความทุกข์ยากลำบากนั้น ดังถ้อยคำ **สงสารแสงแข็งข้อจนขาสั้น** ถ้อยคำดังกล่าวบ่งบอกว่าผู้เล่าเรื่องรู้สึกสงสารและเห็นใจเพื่อนร่วมทางที่ชื่อนายแสง เนื่องจากต้องพายเรือด้วยความยากลำบาก เพราะกระแสน้ำแรงมาก ทำให้ข้อแขนข้อขา ล้าจนกล้ามเนื้อตึง เช่นเดียวกับถ้อยคำ **สงสารน้อยหน้าจ้อย** ที่หมายถึงผู้เล่าเรื่องมีความเห็นใจในความทุกข์ยากของเพื่อนที่ชื่อน้อยและมีความห่วงใยเนื่องจากนายน้อยเกิดถอดใจไม่อยากพายเรือ จนหน้าซัดผอมไม่มีราสี นอกจากนี้ถ้อยคำว่า **ปลอบเจ้าพุ่ม** ก็ยังเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นความสงสารและเห็นใจผู้อื่นของผู้เล่าเรื่องได้อย่างชัดเจน ผู้เล่าเรื่องคอยปลอบและพุดเอาใจให้กำลังใจเพื่อนเดินทางที่ชื่อพุ่ม เพื่อให้มีกำลังใจพายเรือต่อ

ดังนั้น ถ้อยคำว่า **สงสารแสงแข็งข้อจนขาสั้น** **สงสารน้อยหน้าจ้อย** **ปลอบเจ้าพุ่ม** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อบุคคล

เหล่านั้นประสบการณ์ทุกซอกทุกเข็ญกับตน บุคลิกภาพดังกล่าวปรากฏชัดเจนจากความหมายของคำว่า **สงสาร** ที่ผู้ประพันธ์ใช้ซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง อธิบายในเชิงจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการมีความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน ประสบชะตากรรมเดียวกันและรู้สึกว่าตนมีส่วนร่วมในชะตากรรมนั้นด้วย

ตัวอย่างที่ 2

สงสารบุตรสุดเศร้าทุกเช้า ด้วยเป็นกำพร้าแม่ชะเง้อหา
เขม้นมองคลองบ้านคูมารดา เจ็ดน้ำตาโสมซาบลงกราบกราน
(นิราศพระประธม)

(กรมศิลปากร, 2543: 297)

ถ้อยคำ **สงสารบุตรสุดเศร้า** หมายถึง รู้สึกเห็นใจในความทุกข์โศกของลูก มาจากคำว่า **สงสาร** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1114) ให้ความหมายว่า รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น รู้สึกห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา

ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกสงสารเห็นใจของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระประธม ที่มีต่อบุตรของตนที่กำลังโศกเศร้า เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อผู้เล่าเรื่องเดินทางมากับบุตรชื้อตาบซึ่งเกิดจากภรรยาเก่าที่ชื่อนิ่มซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว เมื่อผ่านย่านบางกรวย ซึ่งเป็นบ้านเดิมของนางนิ่ม ผู้เล่าเรื่องรู้ว่าบุตรตนคิดถึงแม่มาก เพราะตนเห็นว่าบุตรกำลังร้องไห้และก้มลงกราบไปยังบ้านของแม่ ผู้เล่าเรื่องเองก็รู้สึกเสียใจที่ต้องเสียคนรักไปเช่นกัน จึงเกิดอารมณ์สงสารและเห็นใจลูกของตน ดังกล่าว

ดังนั้น ถ้อยคำ **สงสารบุตรสุดเศร้า** เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระประธมว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น ในที่นี้คือการเห็นใจลูกตนที่กำลังโศกเศร้าเพราะแม่ตายจากไป อธิบายในเชิงจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน

จากการศึกษาการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ พบว่าไม่เพียงแต่ผู้ประพันธ์จะแสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ยังพบความสงสารและเห็นใจสัตว์ร่วม

โลกที่เกิดความทุกข์ด้วย อารมณ์ดังกล่าวผู้ประพันธ์แสดงออกชัดเจนผ่านอารมณ์ของผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่อง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 3

ทุกคนในโลกล้วน	ล้าเหลือ
<u>ไม่เท่าควายลากเรือ</u>	รับจ้าง
หอบฮักจักขุเจือ	เจิ่งซุ่ม ซลเอย
มนุษย์ดุจติดค้าง	เขี่ยนรื้อเอาเงิน
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 164)

ถ้อยคำ ไม่เท่าควายลากเรือ ประกอบด้วยคำว่า ไม่เท่า หมายถึง ไม่เสมอกัน มาจากคำว่า เท่า ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 541) ให้ความหมายว่า เสมอกัน, คำว่า ควายลากเรือ หมายถึง ควายที่ใช้ดึงเรือให้เคลื่อนที่ มาจากคำว่า ลาก ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1005) ให้ความหมายว่า ทำให้เคลื่อนที่ตามไปโดยวิธีต่าง ๆ เช่น ดึง นุด ระบุไป ฎไป ล่ามไป โยงไป ดังนั้นถ้อยคำ ไม่เท่าควายลากเรือ หมายถึง ไม่เทียบเท่าความทุกข์ของควายที่ลากเรือให้เคลื่อนที่

ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำ ไม่เท่าควายลากเรือ บอกถึงความทุกข์ยากลำบากของควายที่ต้องลากจูงเรือว่าไม่มีทุกข์ใดในโลกจะเสมอเท่า คำดังกล่าวแสดงให้เห็นภาวะอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจสัตว์ร่วมโลกของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องซึ่งบวชเป็นพระในโคลงนิราศสุพรรณได้เป็นอย่างดี ผู้เล่าเรื่องพบเห็นควายที่ถูกใช้แรงงานและรู้สึกสงสาร กล่าวควายน่าจะมีความทุกข์อย่างมากที่ต้องมาลากเรือ เพราะตนมองเห็นว่าควายเหนื่อยมาก หอบฮักๆ และยังมีน้ำตาไหลพราก

ดังนั้น ถ้อยคำ ไม่เท่าควายลากเรือ เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจต่อสัตว์ร่วมโลกผู้ทุกข์ยาก ในที่นี้คือ สงสารควายที่น้ำตาไหลพรากและเหนื่อยหอบเพราะมีหน้าที่ลากจูงเรือ ในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าได้แก่ควายที่น่าสงสาร

ตัวอย่างที่ 4

เวทนากาสรผู้ถอนถีบ
ถึงแสนชาติจะมากเกิดกำเนิดกาย

เขาตีรับเร่งไปนำใจหาย
อย่าเป็นควายรับจ้างที่ทางโยง
(นิราศพระปฐม)

(กรมศิลปากร, 2543: 301)

ถ้อยคำ เวทนากาสร ประกอบด้วยคำว่า เวทนา ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1085) ให้ความหมายว่า สังเวชสลดใจ, คำว่า กาสร ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 118) ให้ความหมายว่า ควาย ดังนั้นถ้อยคำ เวทนากาสร หมายถึง รู้สึกสังเวช สลดใจต่อควาย

ผู้ประพันธ์กล่าวผ่านผู้เล่าเรื่องที่รู้สึกสังเวช สลดใจ เมื่อเห็นควายถูกใช้งานอย่างหนัก ด้วยคำว่า เวทนากาสร ที่หมายถึงผู้เล่าเรื่องเห็นควายที่ต้องลากจูงเรือถูกตีเพื่อเร่งให้เดินเร็วขึ้นแล้ว เกิดความสงสาร ถึงกับรำพึงว่าถึงแม้ตนจะเกิดมาในชาติไหน ๆ อีกสักกี่แสนชาติ ก็ขออย่าเกิดเป็นควายรับจ้างเพราะต้องทำงานหนักและถูกตีอย่างที่ตนเห็นอยู่นี้

ดังนั้น ถ้อยคำ เวทนากาสร เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระปฐมว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสาร และเห็นใจต่อสัตว์ร่วมโลกในที่นี้ได้แก่ควายรับจ้างนั่นเอง อธิบายในทางจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์ถูกกระตุ้นโดยสิ่งเร้า ได้แก่ควายที่น่าสงสาร

ตัวอย่างที่ 5

เห็นฝูงลิงวิ่งตามกันสอสอ
คนทั้งหลายชายหญิงทิ้งให้ทาน
เวทนาวานรอ่อนน้อยน้อย
บ้างเกาะแม่แลโลดกระโดดปลิว

มากอยขอโภชนากระยาหาร
ต่างลนลานลี้วงได้เอาไฟพลั่ว
กระจอยร่อยกระจิดจิดจิดจิว
ดูหอบหิวมิให้ถูกตัวถูกละ

(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 328)

ถ้อยคำ เวทनावรร่อนน้อยน้อย ประกอบด้วยคำว่า เวทนา ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1085) ให้ความหมายว่า สังเวชสลดใจ, คำว่า วานร ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1067) ให้ความหมายว่า ลิง, คำว่า อ่อนน้อยน้อย หมายถึง ยังเล็ก อ่อนเยาว์ อายุน้อย ดังนั้นถ้อยคำ เวทनावรร่อนน้อยน้อย หมายถึง มีความรู้สึกสังเวช สลดใจและสงสารลูกถึงตัวน้อยๆ

ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดภาวะอารมณ์สงสารและเห็นใจต่อสัตว์ร่วมโลก ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรขณะผู้เล่าเรื่องกำลังมองดูฝูงลิงที่มาคอยขออาหารจากคน ผู้เล่าเรื่องมองเห็นลูกลิงที่บางตัวเกาะอยู่กับแม่ เมื่อแม่ไปไหนก็หอบหิ้วลูกไปด้วย ภาพดังกล่าวทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดความเวทนา สงสาร

ดังนั้นถ้อยคำ เวทनावรร่อนน้อยน้อย เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจสัตว์ร่วมโลก ในที่นี้ได้แก่ลูกสงสารลิงตัวน้อย ๆ ที่เกาะแม่ขณะมีคนให้อาหาร อธิบายเหตุผลทางจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าได้แก่ ลูกลิง

จากการศึกษานิราศขอสุนทรภู่พบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่นอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นความสงสารเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ร่วมโลก โดยใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ดังกล่าวผ่านทางอารมณ์ของผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่อง นิราศบางเรื่องพบอารมณ์ที่รู้สึกเห็นใจมนุษย์ ผู้ที่ประสบกับความเดือดร้อน โดยเฉพาะเพื่อนร่วมทางกับตน เพราะตัวผู้เล่าเรื่องเองก็ประสบความทุกข์ยากเช่นเดียวกัน ในนิราศบางเรื่องก็พบอารมณ์ที่มักสงสารสัตว์ที่ถูกทรมานถูกใช้งานหนัก เช่น ควายที่มีหน้าที่ลากจูงเรือ หรือ สงสารลิง ที่คอยขออาหาร ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น ได้แก่ถ้อยคำ สงสาร เวทนา ไม่เท่าควายลากเรือ เป็นต้น หากผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) เป็นคนเดียวกับผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องแสดงว่าผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู่นั้นมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ของคนที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่นด้วย ทั้งสงสารเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและสัตว์ร่วมโลก อธิบายด้วยเหตุผลทางจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจาก ความรู้สึกเป็นพวกพ้อง ร่วมชะตากรรมเดียวกัน และการถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า และจากการศึกษาพบข้อสังเกตว่า สัตว์ที่ผู้ประพันธ์รู้สึกสงสารในโคลงนิราศสุพรรณและ นิราศพระปฐมได้แก่ ควาย หรือ กาสกร หากผู้เล่าเรื่องคือตัวสุนทรภู่ (ผู้ประพันธ์) แสดงว่าสุนทรภู่ ก็น่าจะมีความรักและสงสารสัตว์ชนิดนี้เป็นพิเศษด้วย

จากการศึกษาการใช้ภาษาเรื่องการใช้อ้อยคำที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ของประพันธ์ผ่านทางผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องของสุนทรภู่ พบการใช้อ้อยคำที่ให้ความหมายโดยตรง เป็นอ้อยคำที่บ่งบอกอารมณ์ที่หลากหลายซึ่งสะท้อนบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจน ทั้งการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียสละ อาลัยอาวรณ์ รู้สึกโศกเศร้าเสียใจ มีความสนุกสนาน มีความขบขัน มีความสุข มีความสดชื่น ช่างสังเกต มีความละเอียดลออ มีอารมณ์สุนทรีย์ หรือมีอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบการใช้ภาษาลักษณะอื่นๆที่มีส่วนช่วยให้เห็นภาพและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ชัดเจนขึ้น ทั้งการใช้คำซ้ำ การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส การใช้ภาพพจน์ การใช้คำและภาพพจน์เหล่านั้นทำให้เกิดความไพเราะ และเป็นชั้นเชิงในการประพันธ์ที่น่าชื่นชม ยกย่อง ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์คำและภาพพจน์ดังกล่าวโดยการนำแนวคิดมาจากตำราวิชาการของ กุหลาบ มลลิกะมาส (2531: 163); สิริวรรณ นันทจินทุล (2540: 30); ประยงค์ อนันตวงศ์ (2529: 6-24); สุปณี พัททอง (2540: 15-26); วารุณี พลบูรณ์ (2538: 11-15); ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 68 -82); สมพร มั่นตะสูตร(2525: 71); ศาคร บุญเลิศ (2538: 39); บรรจบ พันธุเมธา (2544: 76) ได้ผลการวิจัยตามเกณฑ์ ดังนี้

ลักษณะที่ 2 การใช้คำซ้ำ

คำซ้ำ ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของ สมพร มั่นตะสูตร (2525: 71), สิริวรรณ นันทจินทุล (2540: 30); ศาคร บุญเลิศ (2538: 39) และ บรรจบ พันธุเมธา (2544: 76)

การใช้คำซ้ำ เป็นการใช้คำประเภทหนึ่งที่จะช่วยเน้นให้เห็นอารมณ์ของผู้แต่ง (อารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้แต่ง) ดังที่ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523: 110) กล่าวว่า “การใช้คำซ้ำทำให้ข้อความบรรเจิดบรรจงสละสลวยเพราะพริ้ง เน้นอารมณ์ของผู้แต่ง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม”

การใช้คำซ้ำ คือการนำคำ คำเดียวกันมาซ้ำกัน เพื่อเปลี่ยนแปลงความหมายของคำนั้นให้เพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลงตามต้องการ หรือเป็นการเน้นคำ เพื่อสร้างความรู้สึกให้กระจ่างชัดขึ้น คำเหล่านี้ส่วนมากใช้กับการสร้างความรู้สึกและอารมณ์ เช่นการซ้ำคำเพื่อให้น้ำหนักลดลง ไม่ยืนยันมั่นคง ให้ความรู้สึกเบาบาง อ่อนลง ไม่แน่ใจ ไม่เจาะจงเท่าความหมายเดิม เช่น ดูเป็นเด็ก ๆ นะ มันแดง ๆ อยู่ ๆ หรือการซ้ำคำ เพื่อบอกความแน่น เช่น เจียนดี ๆ พูดดัง ๆ เดินเร็ว ๆ จากการศึกษา นิราศของสุนทรภู่พบการใช้คำซ้ำดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ไปตามช่องล่องออกไปนอกครัว	เห็นเมฆมัวลมแดงคังแสงเสน
สักประเดี๋ยวลือยดูลำพูเอน	ขอกระเนนนานน้ำอยู่รำไร
ป่าแสมแลเห็นอยู่ริ้วริ้ว	ให้หวิวหวิววาบวับฤทัยไหว
จะหลบหลีกเข้าฝั่งก็ยังไม่	คลื่นก็ใหญ่โยนเรือเหลือกำลัง

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 66)

คำว่า ริ้วริ้ว เป็นการซ้ำคำเพื่อเน้นความหมายให้มากขึ้น กล่าวถึง ป่าแสมที่ขึ้นเป็นทิวแถว เป็นแนวยาว คำว่า ริ้วริ้ว บรรยายถึงความเป็นแถวยาวที่ชัดเจนขึ้น (คำว่า ริ้ว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 958) ให้ความหมายว่า เป็นทาง ๆ เป็นแถวหรือเป็นแนวยาวไป)

คำว่า หวิวหวิว เป็นการซ้ำคำที่ช่วยเน้นให้ความรู้สึกนั้นกระจ่างชัดขึ้น (คำว่า หวิว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1277) ให้ความหมายว่า มีความรู้สึกดูเหมือนใจจะขาดไป มีความรู้สึกหวาดอย่างใจหาย) ผู้ประพันธ์แสดงภาวะอารมณ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงที่เดินทางทางเรือ ซึ่งกำลังจะเกิดพายุเพราะเริ่มมีลมและฟ้าเริ่มมีเมฆมัว มองเห็นแต่ป่าแสม ฝั่งที่อยู่ไกล หากฝนตกตนไม่รู้จะไปหลบที่ไหน จึงรู้สึกหวิว ๆ หวาดหวั่นใจ

ดังนั้นคำว่า ริ้วริ้ว และหวิวหวิว เป็นการซ้ำคำซ้ำเพื่อเน้นความหมายของคำให้มากขึ้นและช่วยเน้นให้เห็นความรู้สึกที่กระจ่างชัดขึ้น คำว่า ริ้วริ้ว แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนช่างสังเกต มองสิ่งแวดล้อมด้วยการพิจารณา คือการมองป่าแสมที่ขึ้นเรียงกันเป็นแถวยาว คำว่า หวิวหวิว แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่าเป็นคนที่ขี้กลัว รู้สึกหวาดหวั่นใจหายเมื่อตนต้องเดินทางทางเรือและกำลังจะเกิดพายุ ตนไม่รู้จะหลบไปทางใดเพราะฝั่งอยู่ไกลมาก

ตัวอย่างที่ 2

เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า	ดาดาว
จรูญจรัศมีพราว	พรางพร้อย
ยามดึกนีกหนาวหนาว	เขนยแนบ แอบเอย
เขนน่าน้ำค้างย้อย	เยือกฟ้าพานาว

(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 153)

คำว่า หนาวหนาว เป็นการซ้ำคำที่ทำให้ความหมายลดลง (คำว่า หนาว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1250) ให้ความหมายว่า เย็นจัด อาการที่รู้สึกเย็นจัด) เมื่อมีการซ้ำคำความหมายลดลงเล็กน้อย หนาวหนาว หมายถึงไม่หนาวจัด แต่เริ่มรู้สึกหนาวเล็กน้อย อาการดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณกำลังชื่นชมความงดงามของแสงดาวยามค่ำคืน ความหนาวดังกล่าวทำให้ผู้เล่าเรื่องคิดถึงความอบอุ่นยามอยู่กับคนรัก ส่วนคำซ้ำ หนาว ในข้อความ เยือกฟ้าพาหนาว เป็นการซ้ำคำที่ทำให้ความหมายเพิ่มมากขึ้น แสดงถึงความหนาวที่เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เกิดจากอากาศเย็นจัดขึ้น เนื่องจากเริ่มมีน้ำค้างลง

ดังนั้นคำว่า หนาวหนาว และ หนาว เป็นคำซ้ำเพื่อเน้นความหมายของคำที่ลดลงและเพิ่มขึ้นตามลำดับ คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณที่ชอบชมธรรมชาติยามค่ำคืน ได้แก่การมองดูดวงดาว และสัมผัสความเย็นของอากาศ ซึ่งทำให้ตนนึกถึงความอบอุ่นของคนรัก คำดังกล่าวมิได้ให้ความหมายเฉพาะการหนาวกายเท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นความคิดความรู้สึกและความต้องการภายในจิตใจของผู้ประพันธ์ได้ว่า ผู้ประพันธ์มีความหนาวภายในจิตใจและต้องการความอบอุ่นทั้งทางกายและทางใจด้วย

ตัวอย่างที่ 3

รอนรอนอ่อนอกไอ้	อัสดง
เดี่ยวเหลื่อมพระสุเมรุลง	ลับฟ้า
มีดคลุ้มพุ่มไผ่พง	พี่เปลี่ยว เดี่ยวเอย
เสียงพั่งหึ่งหึ่งหน้า	นึกคร้ามหาวมถวิล
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 166)

คำว่า หึ่งหึ่ง เป็นการซ้ำคำเพื่อเน้นเสียง (คำว่า หึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1296) ให้ความหมายถึง เสียงผึ้งหรือแมลงภู่บิน) เมื่อมีการซ้ำว่า หึ่งหึ่ง ทำให้เสียงผึ้งนั้นกระจ่างชัดขึ้น เสียงดังขึ้น ผู้ประพันธ์ส่งผ่านอารมณ์ตนทางผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่ารู้สึกเปลี่ยวเปล่าใจ ในเวลาที่พระอาทิตย์จะลับฟ้า ยิ่งเมื่อตนได้ยินเสียงหึ่งหึ่งของผึ้งก็ยังรู้สึกกลัว ขยาด ครั่นคร้ามในใจ

ดังนั้นคำว่า หึ่งหึ่ง เป็นคำซ้ำเพื่อเน้นเสียง และเพิ่มความรู้สึกให้มากขึ้นคำ ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องใน โคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่ไม่ชอบเสียงดัง เพราะทำให้เกิดความกลัว ขยาด รู้สึกคร่ำใจ

จากการศึกษาการใช้ภาษาในนิราศของสุนทรภู่พบการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นทั้งความหมายและเสียง คำซ้ำบางคำทำให้ความหมายเพิ่มขึ้น เช่น รื้อรื้อ บางคำทำให้ความหมายลดลง เช่น หนาวหนาว บางคำซ้ำเพื่อเน้นเสียงทำให้ความรู้สึกเพิ่มมากขึ้น เช่น หึ่งหึ่ง ผู้ประพันธ์ใช้การซ้ำคำเพื่อให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องที่ชัดเจนขึ้น เช่น ผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนขี้กลัว โดยเฉพาะเมื่อต้องพบกับพายุ หรือได้ยินเสียงของสัตว์ และเป็นคนที่ชอบชื่นชมธรรมชาติยามค่ำคืน มักรู้สึกว้าวุ่นต้องการความอบอุ่นใจ เป็นต้น

ลักษณะที่ 3 การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส

คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัส ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของ กุหลาบ มลลิกะมาส (2531: 163); ประยงค์ อนันตวงส์ (2529: 6-24); สุปานิ พัดทอง (2540: 15-26) และวารุณี พลบูรณ์ (2538: 15)

การเล่นเสียง (alliteration) เป็นการเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะหรือสระเหมือนกันเพื่อให้เกิดภาพ ความรู้สึกตลอดจนความไพเราะของเสียงสัมผัส เสียงสัมผัสหรือคำสัมผัสนั้นมีทั้งสัมผัสนอก สัมผัสใน สัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ จากการศึกษาในนิราศของสุนทรภู่พบคำสัมผัสสระและพยัญชนะซึ่งมีความหมายดังนี้

สัมผัสสระคือสัมผัสระหว่างคำที่ใช้สระเสียงเดียวกัน ถ้าเป็นคำที่มีตัวสะกดต้องอยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น ภพ จบ หลบ ชบ

สัมผัสอักษรหรือสัมผัสพยัญชนะ คือสัมผัสระหว่างคำที่ใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกัน หรือคำที่มีเสียงพยัญชนะพ้องกัน โดยไม่จำกัดสระและวรรณยุกต์ เช่น สาว สวย สือ สาร เป็นต้น

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบว่าผู้ประพันธ์มีการใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสจำนวนมาก อันถือเป็นลักษณะเด่นของงานเขียนของกวีท่านนี้ คำสัมผัสของสุนทรภู่มีทั้งคำสัมผัสสระและพยัญชนะนอกจากจะทำให้เกิดความไพเราะแล้ว ยังทำให้เห็นภาพ อารมณ์ ความรู้สึกและความหมายที่ลึกซึ้งที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ ซึ่งคำดังกล่าวยังทำให้ผู้อ่านเห็นถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่แสดงออกมาผ่านผู้เล่าเรื่องในแต่ละนิราศได้ชัดเจนขึ้น ผลการวิจัยมีดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

หนทางรื่นพื้นทรายละเอียดอ่อน ในดงคอนดอกพะยอมหอมระเหย
หายระหวยด้วยพระพายมาชายเซย ชะเงยเงยแขนทักศนา
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 72)

ตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นมีทั้งการใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและ การใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสสระ ดังนี้

คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ได้แก่ คำว่า เอียด-อ่อน เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ อ ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวทำให้เห็นภาพขนาดของเมื่อดทรายว่าเมื่อดทรายนั้นมีขนาดเล็กมาก ไม่หยาบทั้งมีความนุ่มนวล ลึกซึ้ง (คำว่า เอียด มาจาก ละเอียด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1000) ให้ความหมายว่า ไม่หยาบ) ละเอียดอ่อน หมายถึง นุ่มนวล ลึกซึ้ง คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพและการแสดงออกของผู้ประพันธ์ว่าเป็นบุคคลที่มีความสุนทรีย์ มีความละเอียดลออในการมองเมื่อดทรายนั้น

คำว่า ดง-คอน-ดอก เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ด ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวแสดงภาพสถานที่ที่มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นในที่นี้คือต้นพยอมที่กำลังออกดอกส่งกลิ่นหอมไปทั่ว (คำว่า ดง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 394) ให้ความหมายว่า ป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น, ที่ซึ่งมีต้นไม้ขนาดใหญ่อย่างหนึ่งขึ้นหนาแน่น) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่ามีอารมณ์ที่มีความสุข มีความสดชื่น ท่ามกลางดงดอกพยอมที่ส่งกลิ่นหอม

คำว่า พระพาย เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ พ ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำว่าพระพาย หมายถึง ลม

คำว่า ชาย-เชย เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ช ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ ให้ความหมายถึง การสัมผัสเบา ๆ กับการพักผ่อนๆของลม (คำว่า ชาย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 361) ให้ความหมายว่า พัดอ่อน ๆ เช่น ลมชาย, คำว่า เชย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 369) ให้ความหมายว่า สัมผัสเบาๆ) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่ามีความละเอียดละไม มีความสุขกับการสัมผัสสายลมอ่อนๆ ที่พัดมา

คำว่า แจ้ง-งย-แหงน เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ง ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ ให้ความหมายถึง การหงายหน้าขึ้นแลดู (คำว่า แจ้ง มาจาก ชะแจ้ง ราชบัณฑิตยสถาน(2546: 351) ให้ความหมายว่า เหลียวแลดู ฝึาคอยดู, คำว่า งย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 280) ให้ความหมายว่า ยกหน้าขึ้น, แหงน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1311) ให้ความหมายว่า หงายหน้าขึ้น งยขึ้น) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่าเป็นบุคคลที่ชอบแหงนหน้าสัมผัสความเย็นของสายลม

ดังนั้น คำสัมผัสพยัญชนะ เอี้ยค่อน ดงคอนดอก พระพาย ชายเชย แจ้งงยแหงน เป็นคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่ามีบุคลิกภาพของคนที่มีความสุนทรีย์ มีความละเอียดอ่อน ชอบชื่นชมกับธรรมชาติและบรรยากาศรอบๆ ตัว เช่น การสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้และสัมผัสกับสายลมที่พัดอ่อน ๆ

คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสสระ ได้แก่ คำว่า ริน กับ ฟ้น เป็นคำสัมผัสสระเสียงเดียวกันคือ สระ*อิ* มีตัวสะกดคือแม่ กน คำดังกล่าวทำให้เกิดความไพเราะชวนฟัง ให้ความหมายถึง แผ่นพื้นทรายที่ให้ความรู้สึกสบาย (คำว่า ริน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 959) ให้ความหมายว่า ชื่น สบาย, คำว่า ฟ้น ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 793) ให้ความหมายว่า ส่วนราบด้านหน้า ด้านนอกหรือด้านบนของสิ่งที่เป็นผืนเป็นแผ่น ในที่นี้หมายถึงพื้นทราย) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่าเป็นบุคคลที่มีความสุนทรีย์ มีความสุขสบายที่ได้เหยียบย่ำไปบนพื้นทรายละเอียด

คำว่า **ยอม** กับ **หอม** เป็นคำสัมผัสสระเสียงเดียวกันคือ **สระอ** มีตัวสะกดคือแม่ **กม** คำดังกล่าวทำให้เกิดความไพเราะชวนฟัง ให้ความหมายถึง กลิ่นหอมชื่นใจของดอกพะยอม (ยอม มาจาก พะยอม ,หอม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1279) ให้ความหมายว่าได้รับกลิ่นดี มีกลิ่นดี) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่าเป็นคนที่มีความสุข มีความสดชื่นชอบสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ ในที่นี้ได้แก่กลิ่นหอมของดอกพะยอม

คำว่า **หวย** กับ **ด้วย** เป็นคำสัมผัสสระเสียงเดียวกันคือ **สระอ** มีตัวสะกดคือแม่ **เกย** คำดังกล่าวทำให้เกิดความไพเราะชวนฟัง คำดังกล่าวมาจาก หายระหวยด้วยพระพาย ให้ความหมายถึง หายจากอาการระโหย อิดโรยเพราะมีลมพัดมา (ระหวย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 937) ให้ความหมายว่า หมายถึง ระโหย คือ อาการอิดโรยเพราะหิวหรืออดนอน เป็นต้น) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องว่าเป็นบุคคลที่ชอบสัมผัสกับธรรมชาติ ในที่นี้คือสายลมเมื่อผู้ประพันธ์ได้สัมผัสก็จะหายจากอาการอิดโรย

ดังนั้น คำสัมผัสสระ **รินพื้น ยอมหอม หวยด้วย** เป็นคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ ชอบสัมผัสกับธรรมชาติ เหยียบย่ำบนพื้นทราย สูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ และสัมผัสกับความเย็นสบายของสายลม

ตัวอย่างที่ 2

พอฟ้าคล้าค่ำพลบเสียงกบเขียด	ร้องกริดกรียดกรียวแซ่ดังแดดร่ม
เหมือนเสียงฆ้องกลองโหมประโคมวัง	ไม่เห็นฝั่งฝันเพื่อนด้วยเดือนแรม
ลำภูรายชายดลิ่งล้วนหึ่งห้อย	สว่างพรอยเพร้งพรายบนปลายแฉม
อร่ามเรืองเหลืองงาม <u>วามวามแวม</u>	กระจ่างแจ่มจับน้ำเห็นลำเรือ

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 123)

ตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นมีทั้งการใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและ การใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสสระ ดังนี้

คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ได้แก่ คำว่า กล้ำ-คำ เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้น ด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ค ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวทำให้เห็นภาพท้องฟ้ายามค่ำพลบหรือเวลาโพล้เพล้ที่สีหม่นมืดสลัว (กล้ำ มาจาก ฟากล้า, คำว่า กล้ำ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 228) ให้ความหมายว่า ค่อนข้างดำ ไม่ส่องใส หม่นหมอง) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้เล่าเรื่องที่บรรยายผ่านหนูปัด (ผู้เล่าเรื่อง) ว่าเป็นคนที่ช่างสังเกตและเก็บรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ในที่นี้คือสีของท้องฟ้ายามพลบค่ำที่สีค่อนข้างสลัว หม่น

คำว่า กริด-กรียด-กรียว เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นซึ่งเป็นพยัญชนะควบกล้ำด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ กร ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวหมายถึงเสียงร้องแหลมของเขียดที่ร้องเอื้ออึงพร้อมกันหลาย ๆ เสียง (คำว่า กริด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 70) ให้ความหมายว่า อาการร้องเสียงแหลม คำว่า กรียด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 141) ให้ความหมายถึงเสียงเขียดร้อง, คำว่า กรียว ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 141) ให้ความหมายว่า เสียงเอื้ออึงพร้อมกันหลาย ๆ เสียง) คำดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูปัด (ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้เป็นชื่อแทนตัว) ว่ากำลังรู้สึกไม่ติดกับเสียงกริดร้องของกบเขียดที่ร้องกันอย่างเอื้ออึงเนื่องจากเวลานั้นเริ่มค่ำแล้ว ท้องฟ้าก็เริ่มมืด

คำว่า ฟั่น-เฟือน เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นซึ่งเป็นหน่วยเสียงเดียวกันคือ ฟ ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำว่า ฟั่นเฟือน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 811) ให้ความหมายว่า หลงไหล เกลิบเคลิ้ม เผลอสติ คุ่มดีคุ่มร้าย คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูปัดว่า กำลังไม่มีสติจากการได้ยินเสียงกริดร้องของกบเขียดเนื่องจากขณะนั้นหนูปัดมองไม่เห็นฝั่งเพราะมืดมากเนื่องจากเป็นวันข้างแรม

คำว่า พรอย-แพร่่ง-พราย เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นซึ่งเป็นพยัญชนะควบกล้ำด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ พร ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวมาจากคำว่า สว่าง พรอยแพร่่งพราย ให้ความหมายถึงแสงสว่างที่แผ่กระจายออกไปในที่นี้คือแสงของหิ่งห้อย (คำว่า แพร่งพราย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 804) ให้ความหมายว่า แยก กระจายไป แผ่ไป)

คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพูดว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์ ชื่นชมความงามของแสงสว่างของหิ่งห้อย

คำว่า วาม-วาม-แวม เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นซึ่งเป็นหน่วยเสียงเดียวกันคือ ว ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพของแสงเรือง ๆ ของหิ่งห้อยที่เคลื่อนไหวอยู่เดี่ยวสว่างเดี่ยวมีดสลับกัน (คำว่า วามๆ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1068) ให้ความหมายว่า เป็นแสงเรืองๆ อย่างแสงหิ่งห้อย, คำว่า แวม หรือ แวมๆ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1089) ให้ความหมายว่า เป็นลักษณะของแสงที่เห็นเคลื่อนไหวอยู่เรื่อยๆ ใดๆ) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพูดว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์และชื่นชมความงามของแสงหิ่งห้อย

คำว่า จ่าง-แจ่ม-จับ เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นซึ่งเป็นหน่วยเสียงเดียวกันคือ จ ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพของแสงที่สว่าง กระจ่าง สุขใสบนผืนน้ำ (คำว่า จ่าง มาจาก กระจ่าง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 23) ให้ความหมายว่า สว่าง สุขใสชัดเจน แจ่ม, คำว่า แจ่ม ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 328) ให้ความหมายว่า กระจ่างไม่มัวหมอง) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพูดว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์ชื่นชมความงดงามของแสงสว่างที่กระทบผืนน้ำ

ดังนั้น คำสัมผัสพยัญชนะ กล้าคำ กริดกรียดกรียว พันเพื่อน พรอยแพร่พราย วามวาม แวม จ่างแจ่มจับ เป็นคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพูดในนิราศวัดเจ้าฟ้าว่าเป็นคนที่ช่างสังเกตในที่นี้คือสังเกตสีของท้องฟ้ายามพลีเพล่ามีความหม่นสลัว ผู้ประพันธ์เป็นคนที่จะรู้สึกไม่ดีเมื่อได้ยินเสียงกริร้องของกบเขียด และเริ่มควบคุมสติไม่ได้เริ่มพันเพื่อนเมื่อยิ่งมองไปทางใดก็ไม่เห็นฝั่งเพราะมืดมาก แต่เมื่อผู้ประพันธ์ได้ชมแสงสว่างของหิ่งห้อย ความงดงามดังกล่าวทำให้ผู้ประพันธ์รู้สึกดีขึ้น แสดงว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์ชอบชื่นชมความงามของธรรมชาติ

คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสสระ ได้แก่คำว่า ฆ้อง กับ กลอง เป็นคำสัมผัสสระเสียงเดียวกันคือ สระออ มีตัวสะกดคือแม่ กง คำดังกล่าวทำให้เกิดความไพเราะชวนฟัง และแสดงภาพเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงจากการตีสองชนิดคือ ฆ้องและกลอง ผู้ประพันธ์บรรยายบรรยายภาพผ่านผู้เล่าเรื่องราวเสียงกบเขียดที่ร้องในยามค่ำคืนนั้น เหมือนเสียงประโคมตีของฆ้องและกลองที่ตั้งไปทั่ว ทำให้จิตใจไม่ปกติ รู้สึกพรั่นพรึงและกลัว คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ผ่านหนูปัดในนิราศวัดเจ้าฟ้าว่าเป็นคนที่รู้สึกพรรณพริ้ง กับเสียงร้องของกบเขียดที่ดังไปทั่วยามค่ำ
คืนว่าเหมือนเสียงดีของหม้องและกลอง

คำว่า ราย กับ ชาย เป็นคำสัมผัสสระเสียงเดียวกันคือ สระอา มีตัวสะกดคือแม่ เกย
คำดังกล่าวทำให้เกิดความไพเราะชวนฟัง ให้ความหมายถึง การขึ้นติดต่อกันเป็นระยะๆ ของ
ต้นลำภูที่ริมฝั่งน้ำ (คำว่า ราย มาจาก เรียงราย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 968) ให้ความหมายว่า
เรียงติดต่อกันไปเป็นระยะๆ , คำว่า ชาย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 360 ให้ความหมายว่า ส่วนริม
หรือปลายของสิ่งของบางอย่าง ส่วนที่สุดเขต ริม ในที่นี้หมายถึงริมตลิ่งน้ำที่หนูปัดเดินทางผ่าน)
คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูปัดว่าเป็นคนช่างสังเกต ในที่นี้คือสังเกต
การขึ้นของต้นลำภูที่อยู่ริมตลิ่งว่าขึ้นติดต่อกันอยู่เป็นระยะๆ

ดังนั้น คำสัมผัสสระ หม้องกลอง รายชาย เป็นคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์
ผ่านหนูปัด(ผู้เล่าเรื่องในนิราศวัดเจ้าฟ้า)ว่าเป็นคนที่รู้สึกพรรณพริ้งกับเสียงร้องของกบเขียดยามค่ำคืนว่า
เหมือนเสียงดีของหม้องและกลอง และเป็นคนช่างสังเกตสิ่งรอบข้าง ได้แก่การสังเกตการขึ้นเรียงราย
ของต้นลำภูที่ชายตลิ่ง

ตัวอย่างที่ 3

แจ้วแจ้วจกกระจันจ้ำ
หรั่งหรั่งเรือยเรไร

จับใจ
รำร้อง

แข่งแซวส่งเสียงใส
แหงนนิ่งนิกนุชน้อง

ทราบโศก
นึ่มเนื่อนวลนาง
(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 186)

ตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นมีทั้งการใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและ การใช้คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสสระ ดังนี้

คำที่เกิดจากการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ได้แก่ คำว่า แจ้ว-แจ้ว-จ๊ก-จั่น-จ้ำ-จับ-ใจ เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ จ ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวหมายถึง การรู้สึกพอใจในการฟังเสียงร้องของจ๊กจั่นที่มีเสียงแจ่มใส (คำว่า แจ้วๆ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 328) ให้ความหมายว่า มีเสียงแจ่มใส, มีเสียงดังติดต่อกันไปเป็นระยะๆ, คำว่า จับใจ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 301) ให้ความหมายว่า ติดใจ เป็นที่พอใจ) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์ มีความพอใจในเสียงร้องที่แจ่มใสของจ๊กจั่น

คำว่า หรั่ง-หรั่ง เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นซึ่งเป็นพยัญชนะควบกล้ำด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ หร ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำว่า หรั่งหรั่ง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 70) ให้ความหมายถึง เสียงของเรไร คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์ เก็บรายละเอียดของเสียงร้องของสัตว์ในที่นี้คือเสียงร้องของเรไร

คำว่า เรื้อย-เร-ไร-ร้ำ-ร้อง เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ร ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวให้ความหมายว่า เสียงร้องของเรไรที่ร้องอย่างต่อเนื่องไม่ขาดระยะ (คำว่า เรื้อย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 976) ให้ความหมายว่า มีลักษณะอาการอันต่อเนื่องกันไปไม่ขาดระยะ) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่ฟังเสียงสัตว์(เรไร)ด้วยความสุนทรีย์

คำว่า แซ้ง-แซว เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ซ ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวหมายถึง นกแซงแซว ซึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 385) ให้ความหมายว่า เป็นชื่อนกที่ขันสิดำหรือเทาเป็นมัน ตาสีแดง หางเรียวยาว กินแมลง

คำว่า ส่ง-เสียง-ใส-โสต เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ ส ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวหมายถึง เสียงของนกแซงแซวที่ส่งเสียงไพเราะ เสนาะหู (โสต คือ โสด หมายถึง หู) คำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่า

เรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่มีอารมณ์สุนทรีย์ ฟังเสียงนกด้วยความไพเราะ เสนาะหูในที่นี้คือเสียงของนกแขวงแขว

คำว่า นึ่ง-นิก-นุช-น่อง-นึ้ม-เนื่อ-นวล-นาง เป็นคำสัมผัสพยัญชนะต้นด้วยหน่วยเสียงเดียวกันคือ น ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ คำดังกล่าวหมายถึงอาการนึ่งเมื่อนึกถึงนางนึ้มคนรัก ก่อนหน้านั้นผู้ประพันธ์ใช้คำว่า แห่ง ที่หมายถึง หมาง, ระแวง ดังนั้นเมื่อมีการนิกถึงนางนึ้มแล้วผู้ประพันธ์บรรยายอารมณ์ของตนผ่านผู้เล่าเรื่องที่มีอาการนึ่งเพราะเริ่มระแวงอาการไม่ปกติ เนื่องจากนางนึ้มตายไปแล้ว

ดังนั้นคำสัมผัสพยัญชนะ แจ้วแจ้วจ๊กจั่นจ้ำจับใจ หรีงหรีง เรือยเรือร่ำร้อง แข้งแขว ส่งเสียงใสโสท นึ่งนิกนุชน่องนึ้มเนื่อนวลนาง เป็นคำสัมผัสพยัญชนะที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนที่มีอารมณ์สุนทรีย์ ชอบฟังเสียงร้องของสัตว์ แต่บางขณะเสียงร้องของสัตว์บางชนิดก็ทำให้ผู้ประพันธ์รู้สึกกลัวเช่นเสียงของนกแขวงแขวที่ทำให้ผู้ประพันธ์นึกถึงคนรักที่ตายจากไป

จากการศึกษาการใช้คำสัมผัสในนิราศของสุนทรภู่ พบทั้งคำสัมผัสพยัญชนะและคำสัมผัสสระ คำดังกล่าวมีส่วนในการสร้างอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทำให้ผู้อ่านมองเห็นอารมณ์และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น แม้ความหมายจะไม่เกิดขึ้นโดยตรง แต่คำดังกล่าวช่วยเพิ่มบรรยากาศของอารมณ์เหล่านั้นได้ นอกจากนี้ยังทำให้เห็นมุมมองในการมองภาพบรรยากาศของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องอย่างชัดเจน บุคลิกภาพบางส่วนของผู้ประพันธ์ได้ปรากฏออกมาผ่านคำสัมผัสเหล่านั้น เช่น การช่างสังเกต การชื่นชมกับธรรมชาติ สายน้ำ สายลม หาดทราย การสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ ชอบฟังเสียงร้องของสัตว์แต่ก็รู้สึกพรั่นพรึงกับเสียงร้องของสัตว์บางชนิดในยามค่ำคืน เป็นต้น

ลักษณะที่ 4 การใช้ภาพพจน์ (Figures of speech)

ภาพพจน์ คือถ้อยคำหรือสำนวนโวหาร ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพที่กระจ่างชัด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิด และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น

ผู้วิจัยศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบการใช้ภาพพจน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ แบ่งเป็น การใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้อุปมา และการใช้บุคลาธิษฐาน ดังนี้

1. การใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ หรือ สัทพจน์ (onomatopoeia)

ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของวาทณี พลบูรณ์ (2538: 11-15); ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 68 -82); บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79); ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ (2548: 286 - 288) และ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39-44)

การใช้คำดังกล่าวเป็นการใช้คำที่เลียนเสียงธรรมชาติ เช่น หวือ หวอ บัง เพล้ง เปรี๊ยง โพละ ผัวะ ฉับ ฯลฯ คำเหล่านี้ ให้ความรู้สึกที่สมจริง ช่วยให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้ง และกระตุ้นให้เกิดจินตภาพ

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบการใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ ที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อให้เกิดภาพที่เด่นชัด ทำให้ทราบว่าผู้ประพันธ์พบเห็น คิดเห็น ต่อบางสิ่งบางอย่างอย่างไร และช่วยทำให้ผู้อ่านเข้าใจ และเห็นภาพและความคิดเหล่านั้นตาม นอกจากนี้ ภาพพจน์ดังกล่าวยัง ทำให้ผู้อ่านมองเห็นอารมณ์ และความรู้สึกของผู้ประพันธ์อันสะท้อนบุคลิกภาพต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

บ้างขึ้นบนขนส่งคนข้างล่าง	เสียงโม่ฉ่างขามแตกกระแทกกัน
จนคนบนสัปคับรับไม่ทัน	หม้อข้าวขันตกแตกกระจายราย
ข้ามกระสอบกรอบแกรบกระไกรกริก	กลักริกพลิกพลิงตะเค่งหงาย
กะโปเลเชือกร้อยขึ้นห้อยท้าย	เมื่อยามร้ายดูงามกว่าขามดิน

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 93)

คำว่า **โง่งน้าง** เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติของวัตถุที่กระทบกัน ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 341) ให้ความหมายว่า เสียงอย่างเสียงโลหะกระทบกัน, มีท่าทางเก้งก้างไม่รัดกุม, ส่งเสียงดังอย่างไม่เกรงใจใคร

คำว่า **กรอบแกรบกระไกรกริก** เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติของวัตถุที่กระทบกัน หมายถึง เสียงดังที่เกิดจากของแข็งกรอบและเสียงดังมากของโลหะที่กระทบกัน ประกอบด้วยคำว่า

กรอบแกรบ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 20) ให้ความหมายว่า เต็มที่ เช่น แห้งกรอบแกรบ จนกรอบแกรบ, มีเสียงดังอย่างเสียงเหยียบถูกของแข็งหรือกรอบ, คำว่า **กระ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:20) ให้ความหมายว่า เป็นคำซ้ำคำหน้าอันขึ้นต้นด้วย ก ในบทกลอน คือ กระกรืด กระกรุ่น กระเกริก, คำว่า **ไกร** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:158) ยิ่ง ใหญ่ มาก เกิน กล้า เก่ง, คำว่า **กริก** ราชบัณฑิตยสถาน (2546:68) ให้ความหมายว่า เสียงของแข็งเช่นแก้ว โลหะกระทบกัน

ระหว่างการเดินทางไปนมัสการพระพุทธบาท พวกข้าราชการต้องขนข้าวของไปด้วย เมื่อขามและขันกระทบกันจึงเกิดเสียงดังขึ้น ผู้ประพันธ์ใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติหรือ สัทพจน์ คือคำว่า **โง่งน้าง** ในการแทนเสียงกระทบกันของขามและขันที่ดังมาก ส่วนคำว่า **กรอบแกรบ กระไกรกริก** เป็นคำที่ผู้ประพันธ์ใช้แทนเสียงดังที่เกิดจากของแข็งกรอบและเสียงดังมากของโลหะที่กระทบกัน ซึ่งเป็นเสียงของข้าวของที่อยู่ในย่ามกระสอบ คำดังกล่าวช่วยให้เกิดความรู้สึก เกิดความรู้สึกละเอียดและเกิดภาพชัดเจนขึ้น ทำให้ผู้อ่านเข้าใจลึกซึ้งกับความเป็นจริง เช่น ได้ยินเสียงของขามกระทบกับขันที่ดังมาก ได้ยินเสียงกรอบแกรบของย่ามกระสอบ และมองเห็นถึงความวุ่นวายโกลาหลที่เกิดขึ้น

ดังนั้น คำว่า **โง่งน้าง** และ **กรอบแกรบกระไกรกริก** เป็นการใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติของวัตถุที่กระทบกันซึ่งช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึก ทำให้รู้สึกสมจริงเหมือนอยู่ในเหตุการณ์จริง ภาพพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพของบุคคลที่ช่างสังเกต เก็บรายละเอียดของเสียงต่างๆ ได้ชัดเจน โดยเฉพาะเสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ในที่นี้ได้แก่เสียงข้าวของที่กระทบกันขณะมนุษย์ช่วยกันขนข้าวของ และเป็นไปได้ว่าผู้ประพันธ์อาจเป็นคนที่ไม่ชอบเสียงดังนัก เมื่อได้ยินเสียงที่เกิดจากความวุ่นวายโกลาหลจึงมีความรู้สึกกับเสียงนั้นและบรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 2

เสียงลึงค่างบ่างชะนีหวีดโหย กระหิมโหยห้อยไม่น่าใจหาย
เสียงฝั้วฝั้วตัวเมียเที่ยวโยนกาย เห็นคนอายแอบอิงกับกิ่งยาง
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 73)

คำว่า หวีดโหย เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงร้องของสัตว์ได้แก่เสียงของ
ลึงค่างบ่างชะนี มาจากคำว่า หวีด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1277) ให้ความหมายว่า มีเสียงร้องดัง
โดยมากเป็นเสียงผู้หญิง

คำว่า กระหิมโหย เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงของสัตว์ หมายถึงเสียงคร่ำครวญ
น่ากลัวที่ดังกังวานบ่งบอกความเจ็บปวดและให้ความรู้สึกกังวลใจ ประกอบด้วยคำว่า กระหิม
ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 62) ให้ความหมายว่า เสียงดังหึ่มอย่างน่ากลัว เสียงก้องกังวาน, คำว่า
โหย ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1314) ให้ความหมายว่า อ่อนกำลัง ครวญถึง ร่ำร้อง ใช้ประกอบกับ
คำอื่นเช่น โหยหวน หมายถึงลักษณะของเสียงที่คร่ำครวญด้วยความเสียใจเจ็บปวด ทำให้รู้สึกกังวล
ใจ

คำว่า ฝั้วฝั้ว เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงร้องของสัตว์ คือเสียงของชะนีตัวเมีย

ผู้ประพันธ์ใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติได้แก่การเลียนเสียงร้อง
ของสัตว์ เพื่อบรรยายความรู้สึกของตนผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าผู้เล่าเรื่องพบเห็นลึง
ค่าง บ่าง ชะนี ได้ยินเสียงหวีดร้องดังของสัตว์เหล่านั้น ดังคำ หวีดโหย นอกจากนี้คำว่า กระหิม
โหย ยังเพิ่มความรู้สึกคร่ำครวญน่ากลัว ทำให้ผู้เล่าเรื่องรู้สึกกังวลใจ เมื่อได้ยินเสียงของสัตว์
เหล่านั้น ภาพพจน์ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านรู้สึกสมจริง เห็นภาวะอารมณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่อง
ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้คำว่า ฝั้วฝั้ว ที่เลียนเสียงร้องของชะนีตัวเมีย เป็นคำที่ทำให้เห็นว่าผู้ประพันธ์
ช่างสังเกตเสียงร้องของสัตว์ชนิดนี้

ดังนั้น คำว่า หวีดโหย กระหิมโหย และ ฝั้วฝั้ว เป็นการใช้ภาพพจน์ที่เกิดจาก
การเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงร้องของสัตว์ ที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการแสดงบุคลิกภาพของตนผ่าน
ผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพของบุคคลที่ช่างสังเกตธรรมชาติ จดจำเสียง

ร้องของสัตว์ต่างๆ และยังเป็นคนที่รู้สึกกังวล เสรีใจต่อเสียงคร่ำครวญของสัตว์ได้แก่เสียงของลิง ค่างบ้างชะนีบ้างเอง

ตัวอย่างที่ 3

บางบำหรุเหมือนบำราบำรุงรัก	จะฟังพักพิสวาสเหมือนหมาดหมาย
ไม่เหมือนนิกตริกตรองเพราะสองราย	เห็นฝักฝ้ายเพื่อนลงด้วยทรงโลม
พอสิ้นแพแลล่วนสวนสังค	พยุพัตอ้ออ้อกระพือโหม
ยังดึกดาววาววมดังตามโคม	น้ำค้างโชมแสนหนาวให้เปล่าใจ

(นิราศพระประธม)

(กรมศิลปากร, 2543: 295)

คำว่า **อ้ออ้อกระพือโหม** เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงของลมพัด ที่ดังเพราะเป็นการระดมพัดของลมพายุ ประกอบด้วยคำว่า **อ้ออ้อ** หมายถึงเสียงดังเหมือนเสียงครางที่เกิดจากการเลื่อนเข้ามาหรือออกไป มาจากคำว่า **อ้อ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1406) ให้ความหมายว่า กรูกันเข้ามาหรือออกไป หรือหมายถึงเสียงอย่างเสียงครางของเด็กเมื่อร้องไห้นาน ๆ, คำว่า **กระพือโหม** หมายถึง อาการระดมการพัดของลม มาจากคำว่า **กระพือ** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 52) ให้ความหมายว่า เอาสิ่งที่เป็นแผ่นบาง ๆ โบกขึ้นลง, พัดหรือโบกด้วยอาการเช่นนั้น โดยปริยาย หมายถึงแพร่กระจาย, คำว่า **โหม** ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1313) ให้ความหมายว่า ระดม

เมื่อเดินทางมาถึงบางบำหรุ ผู้ประพันธ์บรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องว่าต้องการพักผ่อนกาย และใจสักหน่อย แต่ไม่เป็นไปตามประสงค์เพราะมีลมพายุพัดมาเสียงดัง ดังคำว่า **อ้ออ้อกระพือโหม** ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้ในการเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงดังจากการระดมพัดของลมพายุ เสียงของลมที่พัดอย่างแรงนั้นทำให้ผู้ประพันธ์รู้สึกกลัวและถ่ายทอดความกลัวนั้นผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระประธม นอกจากผู้อ่านจะทราบถึงความรู้สึกกลัวของผู้ประพันธ์แล้วยังเห็นความเปล่าเปลี่ยวใจเมื่อลมสงบ ดังคำ **น้ำค้างโชมแสนหนาวให้เปล่าใจ** คำว่า **อ้ออ้อกระพือโหม** ที่ผู้ประพันธ์ใช้ทำให้เกิดความสมจริงของเสียงกระพือของลมและ ช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกกลัวของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องอย่างชัดเจน

ดังนั้นคำว่า **ฮือฮือกระพือโหม** เป็นการใช้อภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ คือ เสียงพัดของลมพายุที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านเล่าเรื่องในนิราศพระประธมว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกกลัวเสียงลมพายุที่พัดแรงและเกิดความเปลี่ยวเปล่าใจเมื่อลมนั้นสงบลง

ตัวอย่างที่ 4

ทั้งเปิดฝิ่ป่แก้วแว่วแว่วหวีด
เสียงหึ่งหึ่งกึ่งไทรเรไรรื่อง

จังหวิดกริดกริดกริยวเสียวสยของ
แม่ม่ายลองโนเพราะเสนาะใน
(นิราศพระประธม)

(กรมศิลปากร, 2543: 306)

คำว่า **หวีด** เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติของสัตว์คือเป็ดผี ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1277) ให้ความหมายคำนี้ว่า มีเสียงร้องดัง โดยมากเป็นเสียงผู้หญิง

คำว่า **กริดกริด** เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติของสัตว์คือจิ้งหรีด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 70) ให้ความหมายของคำว่า **กริด** ว่า เป็นอาการที่ร้องเสียงแหลม

ผู้ประพันธ์ใช้คำว่า **หวีด** เพื่อเลียนเสียงธรรมชาติของเป็ดผี ที่ใช้ปีกกริดกันจนเกิดเสียงหวีดดัง (คำว่า เป็ดผี ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 706) ให้ความหมายว่า เป็นชื่อตุ๊กแตนหนวดยาว ทำเสียงดังหวีดหวิวในเวลากลางคืนโดยใช้ปีกกริดกัน) และใช้คำว่า **กริดกริด** เลียนเสียงร้องของจิ้งหรีด (จิ้งหรีด) ที่ร้องเสียงแหลมดัง **กริดกริด** ผู้ประพันธ์ใช้อภาพพจน์ดังกล่าวขณะผู้เล่าเรื่องกำลังฟังเสียงกริดร้องของแมลง แสดงให้เห็นภาวะอารมณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องที่รู้สึกไม่ปกติ รู้สึกกลัว ดังคำว่า เสียวสยของ นั่นเอง

ดังนั้นคำว่า **หวีด** และ **กริดกริด** เป็นการใช้อภาพพจน์ในการเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงสัตว์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระประธมว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกหวาดกลัวกับบรรยากาศที่มีเสียงกริดร้องของสัตว์ยามค่ำคืนได้แก่เสียงปีกกริดกันของเป็ดผีและเสียงร้องของจิ้งหรีด

ตัวอย่างที่ 5

เสียงซอออออออ	เอื้อยเพลง
จ๊ับปีเต๋ริงเต๋งเต๋ง	เต๋งเต๋ง
คลุยตุ๋ยตุ๋ยตุ๋ยเหง	เหงเหง รนาคแฮ
หม่องหนองหนองน่องหนอง	ผรั่งผรั่งผรั่งต โทน
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 208)

คำที่ขีดเส้นใต้เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติคือเลียนเสียงของเครื่องดนตรี ได้แก่ คำว่า ออออออ เป็นคำเลียนเสียงซอ คำว่า เต๋ริงเต๋งเต๋งเต๋งเต๋ง คือเลียนเสียงกระจับปี่ คำว่า คลุยตุ๋ยตุ๋ยตุ๋ยเหงเหงเหง เลียนเสียงระนาด คำว่า หนองหนองน่องหนอง เลียนเสียงหม่อง และคำว่า ผรั่งผรั่งผรั่ง เลียนเสียงตะโพน

ดังนั้น คำว่า ออออออ เต๋ริงเต๋งเต๋งเต๋งเต๋งเต๋ง คลุยตุ๋ยตุ๋ยตุ๋ยเหงเหงเหง หนองหนองน่องน่อง และ ผรั่งผรั่งผรั่ง เป็นภาพพจน์ที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการเลียนเสียงเครื่องดนตรีที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพด้านอารมณ์สุนทรีย์ด้านดนตรี มีความเพลิดเพลินในการฟังดนตรี มีความละเอียดละไม และสามารถเก็บรายละเอียดเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ทั้งเสียงซอ กระจับปี่ ระนาด หม่อง ตะโพนได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติมาช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกของผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่อง ภาพพจน์ดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกสมจริง เกิดภาพที่ชัดเจน และแสดงให้เห็นบุคลิกภาพต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องได้ชัดเจนขึ้น เช่นผู้ประพันธ์เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพของการเป็นคนช่างสังเกตกิริยาอาการและเสียงร้องของสัตว์ และเมื่อได้ยินเสียงกรีดร้องของสัตว์ยามคำคืนก็เกิดความกลัว วังเวงขึ้น หรือบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ชอบฟังเสียงเครื่องดนตรี ซึ่งทำให้ผู้เล่าเรื่องมีความเพลิดเพลิน เป็นคนละเอียดละไม เป็นต้น

2. การใช้อุปมา ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากตำราของ บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79); ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ (2548: 286-288) และจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2543: 39-44)

เป็นการใช้คำที่เปรียบเทียบสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำที่มีความหมายว่า เหมือน เช่นคำว่า เฌอ, ดุจ, ราว, ราวกับ, ปาน, ประหนึ่ง เหมือน ฯลฯ เช่น สวยเหมือนนางฟ้า, ดวงตาของเธอสุกสกาวดุจดวงดาว เป็นต้น

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบการใช้อุปมาที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่เรื่องดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

สำรวจคลื่นคลื่นราบดังปราบเรียม ทั้งน้ำเปี่ยมป่าแซมข้างแควขวา
ดาวกระจายพรายพราวกลางนภา แสงดวงแก้วมพราราวกับพลอย
(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 331)

จากตัวอย่าง เป็นการอุปมาระหว่างแสงน้ำทะเลกับแสงของพลอย โดยใช้คำว่า ราวกับ มาเปรียบเทียบแสงระยิบระยับของน้ำทะเลว่าแวววาวเปรียบเหมือนแสงของพลอย (คำว่า พราราชบัณฑิตยสถาน (2546: 766) ให้ความหมายว่า แวววาว)

การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนมีความสุนทรีย์ ชื่นชมในความงดงามของธรรมชาติในที่นี้คือความงามระยิบระยับของน้ำทะเลที่งดงามแล้วนำไปเปรียบว่าราวกับเป็นแสงของพลอย

ตัวอย่างที่ 2

ขอพระจันทร์กรุณารักษาสรี ให้เหมือนมณีนิพแก้วด้วยสรวนหลง
เหมือนหุ่นเชิดเลิศล้ำนวลละออง ให้สุดผ่องผิวพรรณเพียงจันทร์รา
(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 277)

จากตัวอย่าง เป็นการอุปมาระหว่างพระจันทร์กับอัญมณี โดยใช้คำว่า **เหมือน** มาเปรียบเทียบความงามสดใสของพระจันทร์ว่าเปรียบเหมือนแสงสีแดงของหินนพรัตน์ขอให้พระจันทร์รักษาความงามสดใสนั้นให้เหมือนกับความงามของหินนพรัตน์ที่ไม่มีราศี (คำว่า มณี ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 830) ให้ความหมายว่า แก้วหินมีค่าสีแดง ในจำพวกนพรัตน์ มักหมายถึง ทับทิม)

การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปว่าเป็นคนบุคคลที่มีความสุนทรีย์ชื่นชมความงามของธรรมชาติคือความสดใสงดงามของแสงจันทร์แล้วนำไปเปรียบว่าเหมือนกับแสงสีแดงของหินนพรัตน์ อีกทั้งยังเป็นคนช่างสังเกต ในที่นี้คือสังเกตลักษณะสีของอัญมณี

ตัวอย่างที่ 3

ทั้งคมขำล้ำนางสำอางสะอาด
ใส่เครื่องทรงมงกุฎดังบุตรี

โอรุเหมือนขาดจิมเจิมเฉลิมศรี
แก้วมณีเนาวรัตน์จรัสเรือง
(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 274)

จากตัวอย่าง เป็นการอุปมาระหว่างปากกับขาดโดยใช้คำว่า **เหมือน** มาเปรียบเทียบปากที่มีสีแดงสดว่าเปรียบเหมือนสีแดงสดของขาด (คำว่า ขาด ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 359) ให้ความหมายว่า วัตถุสีแดงสดชนิดหนึ่ง เป็นผงก็มี เป็นก้อนก็มี) การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปว่าเป็นคนช่างสังเกตและชื่นชมความงามของหญิงสาว ในที่นี้คือชื่นชมปากที่มีสีแดงสดแล้วนำไปเปรียบว่าเหมือนกับขาด วัตถุที่มีสีแดงสดเช่นกัน

ตัวอย่างที่ 4

รูปจิตรพิศไนหวีไฉเลิศ
พอแลสบหลบชม้วยชายชำเลื่อง

เหมือนหุ่นเชิดโคมแฉ่มแฉ่มเหลือือง
ดูปลดปล่อยปลั่งปลั่งกำลังโคม
(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 274)

จากตัวอย่าง เป็นการอุปมาระหว่างรูปร่างกับหุ่นเชิดโดยใช้คำว่า เหมือน มาเปรียบเทียบรูปร่างกิริยาอาการที่งดงามไม่มีที่ติว่าเปรียบเหมือนหุ่นเชิดที่งดงามไม่มีที่ติเช่นกัน

การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปว่าเป็นคนที่ชอบพินิจพิจารณาและชื่นชมความงดงามของร่างกายของสตรี แล้วนำไปเปรียบว่าสมบูรณ์แบบเหมือนหุ่น

ตัวอย่างที่ 5

ล้วนใส่ช่องป้องพัศตร์คู่ลักษณะ เหมือนนางสาวสวยสมล้วนคมสัน
ที่เอกองค์ทรงศรีวิวรรณ ตั้งดวงจันทร์แจ่มฟ้าไม่ราศี
(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 274)

จากตัวอย่าง เป็นการอุปมาระหว่างสีผิวกายกับดวงจันทร์โดยใช้คำว่า ตั้ง มาเปรียบเทียบสีผิวที่งดงามผ่องพรรณว่าเปรียบเหมือนสีของดวงจันทร์ (คำว่า จวี ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 334) ให้ความหมายถึง ผิวกาย, คำว่า วรรณ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1054) ให้ความหมายว่า สี, ผิว) การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปว่าเป็นคนที่ชื่นชมความงดงามของผิวพรรณร่างกายและนำไปเปรียบว่าเหมือนตั้งกับความงามของธรรมชาติคือดวงจันทร์

ตัวอย่างที่ 6

ไอน้ำในใจคนเหมือนต้นอ้อย ข้างปลายกร่อยชิดซึมไม่อิมหน้า
ต้องหันหีบหนีบแตกให้แหลกลำ นั่นแลน้ำจึงจะหวานเพราะจានเจือ
(นิราศพระปฐม)

(กรมศิลปากร, 2543: 299)

จากตัวอย่าง เป็นการอุปมาระหว่างน้ำใจกับต้นอ้อยโดยใช้คำว่า เหมือน มาเปรียบเทียบน้ำใจของคนที่ไม่คงที่ว่าเปรียบเหมือนความหวานของต้นอ้อยที่ไม่คงที่ข้างปลายอาจจะมิรสกร่อยแต่โคนกลับมีรสหวานเป็นต้น

การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศ พระประชมว่าเป็นคนช่างสังเกต และมองเห็นความเป็นจริงในโลกทั้งที่เกี่ยวกับมนุษย์และพืช ไม้ได้อย่างชัดเจนในที่นี้ได้แก่การเห็นถึงความเป็นจริงของใจมนุษย์แล้วเปรียบเหมือนความจริงของ ธรรมชาติของอ้อย

จากการศึกษาการใช้ภาษา เรื่องการใช้ภาพพจน์อุปมาในนิราศของสุนทรภู่ พบว่า ผู้ประพันธ์ใช้การอุปมาในการเปรียบเทียบหลายลักษณะ เช่น เปรียบความงามของพระจันทร์ เหมือนกับอัญมณี เปรียบความงามของรูปร่างผิวพรรณหญิงสาวดั่งกับความงามของพระจันทร์ เป็นต้น โดยใช้คำเปรียบว่า เหมือน ราว ดั่ง ฯลฯ การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของ ผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องว่าเป็นคนช่างสังเกต เช่น สังเกตสีของอัญมณีชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังเป็นคนชอบชื่นชมกับความงามของธรรมชาติ เช่น ชื่นชมความงามของดวงจันทร์ ชื่นชม ความงามของอัญมณี และผู้ประพันธ์นำความงามเหล่านั้นมาเปรียบเทียบความงดงามที่พบกับสิ่ง ใกล้เคียงเสมอ นอกจากนี้ยังพบบุคลิกภาพของคนที่เข้าใจความเป็นจริงของโลกมนุษย์ เช่น ความหวานที่ไม่คงที่ของต้นอ้อย ที่ส่วนปลายหวานไม่เท่าส่วนโคน

3. การใช้บุคลาธิษฐาน นำแนวทางมาจากตำราวิชาการของ บรรพต ศิริชัย (2547: 74-79); ถิรนนท์ อนุวัชรวิวงศ์ และคณะ (2548: 286-288)

บุคลาธิษฐานหรือบุคคลวัต คือการกล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวถึงราวกับมีชีวิตหรือ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คน แต่แสดงอาการปฏิกิริยาของคน เช่น ฟ้าร้องไห้, ใบไม้เรไรระบำ, ปูนสะอื้น เป็นต้น

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบการใช้บุคลาธิษฐานที่แสดงบุคลิกภาพของ ผู้ประพันธ์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

หรั่งหรั่งเรื้อยเลื้อยขึ้นสะอื้นอก	สำเนียงนกแสดกแสดกแสดกเสียด
เสียงแมงมุมอุ้มไข่มมาได้เคียง	ตือกเพียงฝิ่งฝิ่งตะลึงฟัง
(รำพันพิลาป)	

(กรมศิลปากร, 2543: 269)

จากตัวอย่างเป็นการใช้บุคลาธิษฐานเพื่อให้แมงมุมซึ่งเป็นสัตว์ แสดงกิริยาอาการเหมือนคนคืออึดใจ และตีกได้

การใช้บุคลาธิษฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปว่าเป็นคนช่างสังเกตกิริยาอาการของสัตว์ สังเกตกิริยาอาการของมนุษย์และนำมาเปรียบเทียบกันและเป็นคนมีจินตนาการช่างคิด

ตัวอย่างที่ 2

บันไดนาคในบันไดนั้น ดูผกผันเพียงจะเลื้อยออกโลดเล่น
ขี้ข้าเขียวขปากเหมือนนาคเป็น ตาเขม้นมองมุ้งสะอึกกาย
 (นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 98)

จากตัวอย่างเป็นการใช้บุคลาธิษฐานเพื่อให้ นาคปูนปั้นที่อยู่บริเวณบันไดขึ้นพระพุทธรูปซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต แสดงกิริยาอาการเหมือนคนคือขี้ข้าเขียวขปาก เขม้นตาได้

การใช้บุคลาธิษฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทว่าเป็นคนช่างสังเกตสถาปัตยกรรม สังเกตกิริยาอาการของมนุษย์ และนำมาเปรียบเทียบกัน และเป็นคนมีจินตนาการช่างคิด

ตัวอย่างที่ 3

เห็นจันทน์สุกถูกเหลืองตลบกลิ้ง แมงภูบินร่อนร้องประคองหวง
 พกษาป้องต้องนามกานดาดวง พียลพวกผลจันทน์ให้หวนใจ
 (นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 87)

จากตัวอย่างเป็นการใช้บุคลาธิษฐานเพื่อให้แมลงภู(แมงภู)ซึ่งเป็นสัตว์ แสดงกิริยาอาการเหมือนคนได้ คือ การร้อง ประคอง และแสดงความหวงหรือสงวนไว้ (คำว่า หวง ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1275) ให้ความหมายว่า ไม่อยากให้ สงวนไว้ กันไว้

การใช้บุคลาธิษฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่อง
ในนิราศพระบาทว่าเป็นคนช่างสังเกตกิริยาอาการของสัตว์ สังเกตกิริยาอาการของมนุษย์และนำมา
เปรียบเทียบกันและเป็นคนมีจินตนาการช่างคิด

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบการใช้ภาพพจน์บุคลาธิษฐานเพื่อทำให้สิ่งไม่มีชีวิต
และสิ่งมีชีวิต เช่น สัตว์ แสดงกิริยาอาการเหมือนคนได้ เช่น ทำให้แมงมุมอุ่มไข, ตีอกได้ ทำให้
รูปปูนปั้นขยับเขยื้อนปากได้ เป็นต้น การใช้บุคลาธิษฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของ
ผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องที่เป็นคนช่างสังเกตกิริยาอาการของทั้งคนและสัตว์
และนำมาเปรียบเทียบกัน และเป็นคนมีจินตนาการช่างคิด

จากการศึกษาส่วนที่ 1 เรื่องการใช้ภาษาในนิราศของสุนทรภู่ นอกจากจะพบการใช้
ถ้อยคำที่ให้ความหมายโดยตรงซึ่งแสดงออกด้านอารมณ์และความรู้สึกในลักษณะต่าง ๆ เช่น
อารมณ์โกรธแค้น เศร้าเสียใจ อาลัยอาวรณ์ ตลก ขบขัน สุข สดชื่น ฯลฯ ยังพบการใช้คำที่ช่วยให้
เกิดภาพชัดเจนและช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึก มีความสมจริงเพิ่มขึ้น เช่น การใช้คำซ้ำ การใช้คำเล่น
เสียงสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ ได้แก่ ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้
อุปมา การใช้บุคลาธิษฐาน ซึ่งการใช้ภาษาดังกล่าวทำให้ผู้อ่านมองเห็นบุคลิกลักษณะต่าง ๆ ของ
ผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในแต่ละนิราศได้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ บุคลิกลักษณะและการแสดงออกด้าน
อารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข มีความสดชื่น ชอบชื่นชมธรรมชาติ ชอบเสียงร้องของสัตว์
ชอบสัมผัสกับสายน้ำ สายลม เป็นคนมีบุคลิกลักษณะและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียสละ
อาลัยอาวรณ์ถึงคนรัก รู้สึกโศกเศร้าเสียใจที่ต้องสูญเสียของรักทั้งหญิงคนรัก หรือผู้ที่ตนเคารพบูชา
(พระมหากษัตริย์ที่เคยถวายตัวรับใช้) ผู้ประพันธ์มีบุคลิกลักษณะของคนที่รู้สึกโศกเศร้าทั้งเรื่อง
ส่วนตัวและส่วนรวม(โกรธเมื่อไม่มีใครรักษาสมบัติชาติ) มีบุคลิกลักษณะและการแสดงออกด้าน

อารมณ์ของคนที่มีความขบขัน โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับเพศ
มีบุคลิกลักษณะของคนที่รู้สึกสงสารต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ร่วมโลก (โดยเฉพาะควาย) นอกจากนี้
ยังเป็นคนขี้กลัว ไม่ชอบเสียงร้องของสัตว์ยามค่ำคืน และผู้ประพันธ์เป็นคนช่างสังเกต เช่น
ลักษณะของเสียงดนตรีชนิดต่างๆ หรือการสังเกตกิริยาอาการของทั้งคนและสัตว์ เป็นต้น

การศึกษาการใช้ภาษาในนิราศของสุนทรภู่ พบว่าการใช้คำแต่ละประเภททำให้ทราบบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่อง ซึ่งเชื่อมโยงผู้บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ได้ เนื่องจากเมื่อศึกษาประวัติของสุนทรภู่พบหลักฐานว่าเป็นคนๆ เดียวกับผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องเพราะนอกจากจะมีเหตุการณ์ของการเดินทางที่ตรงกัน ในเรื่องเวลาและสถานที่คนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องยังมีชื่อตรงกับคนรักของสุนทรภู่ในประวัติของสุนทรภู่ด้วย ดังนั้นบุคลิกภาพของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่าง ๆ ของสุนทรภู่ที่ผู้วิจัยทำการศึกษามา จึงเป็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์คือสุนทรภู่นั่นเอง

นอกจากการศึกษาการใช้ภาษาใน ส่วนที่ 1 ผู้วิจัยยังศึกษาโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงานประพันธ์ของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่หลากหลายโลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพบางส่วนของผู้ประพันธ์ด้วย ดังผลการวิจัย ส่วนที่ 2 เรื่องการศึกษาโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ ดังนี้

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงานประพันธ์ ซึ่งแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

สมบัติ จันทรวงศ์ (2537: บทนำ) กล่าวว่า “โลกทัศน์ หรือ World views หมายถึงความคิดของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ ที่เป็นระบบอันว่าด้วยจักรวาลหรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย คือ ระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทัศนคติ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีรวมกันอันเกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์”

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ผู้วิจัยพบโลกทัศน์ หรือความคิดที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอที่หลากหลาย โลกทัศน์ดังกล่าวศึกษาได้จากเนื้อหาของงานประพันธ์ โดยโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ปรากฏผ่านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่างๆ ของสุนทรภู่ ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์โลกทัศน์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่โดยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการ ประมวลและประยุกต์เป็นเกณฑ์การวิจัยโลกทัศน์ โดยนำเกณฑ์ที่ได้ไปวิเคราะห์เนื้อหาที่แสดงโลกทัศน์ ทัศนะ ความคิด และพฤติกรรมของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่างๆ ของสุนทรภู่มีต่อการดำเนินชีวิต ค่านิยม สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ดังนี้

1. โลกทัศน์ต่อความรัก ซึ่งเกี่ยวข้องกับทัศนะ อารมณ์และพฤติกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากตำราวิชาการของสายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 66-73); ดนยา สงศ์ธนาชัย (2542: 226-230); ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2532: 158-519); เสาวนีย์ ทองถนอม (2544:189) และสุวรรณา เกรียงไกรเพชร(2518:8)

มีผู้ศึกษาบางท่านจัดโลกทัศน์หรือแนวคิดนี้อยู่ในแนวคิดแบบจินตนิยม(Romanticism) คือมุ่งให้ความสำคัญแก่เรื่อง อารมณ์ ความรู้สึกมากกว่าประเทืองปัญญา จากการศึกษาวิเคราะห์ของสุนทรภู่พบโลกทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความรักซึ่งแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

- 1.1 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับทัศนะที่มีต่อความรัก
- 1.2 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์
- 1.3 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม

1.1 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับทัศนะที่มีต่อความรัก

โลกทัศน์นี้เป็นทัศนะหรือความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ที่มีต่อความรัก ได้แก่

ตัวอย่างที่ 1

ในกระแสดลลันแต่ไ้ปะล้อม	ลงอนอ้อมโอบสัดเอามัจฉา
ไ้คิดเห็นเอ็นดูหมู่แมงดา	ตัวเมียพาฟัวลอยเที่ยวเล็มโคล
เขาจับตัวฟัวทั้งไ้กกลางน้ำ	ระลอกซ้าสาดซัดให้ตัดนัย
พอเมียตายฟัวก็บรลัย	ไ้เหมือนใจที่ฟัวรักภักนิ
แม้น้องตายฟัวจะวายชีวิตด้วย	เป็นเพื่อนม้วยมิ่งแม่ไปเมืองผี
รำจวนจิตคิดมาในวารี	จนถึงที่ศาลาบ้านนาเกลือ

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 69)

จากเนื้อหาของนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงโลกทัศน์ต่อความรักของผู้ประพันธ์ผ่านความคิดของผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนเทิดทูนความรัก เห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญที่มหาหล่อหลอมการมีชีวิตอยู่ หากไม่มีความรักไ้คู่รักผู้ประพันธ์ขอตายเสียดีกว่า โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์นี้เกิดขึ้นผ่านความคิดของผู้เล่าเรื่องในขณะที่มองดูหมู่แมงดาแล้วพาให้คิดถึงชีวิตของตน

โดยบรรยายว่าเมงคานั้นตัวผู้จะเกาะหลังตัวเมีย ตัวเมื่อก็จะพาไปหาอาหาร เพื่อการมีชีวิตอยู่ หากมนุษย์จับได้ ก็จะเอาตัวเมียไป ทิ้งตัวผู้ไว้ ตัวเมียถูกฆ่าตายก็จริงแต่เมื่อไม่มีตัวเมีย เมงคาก็ขาดอาหารต้องตายเหมือนกัน ผู้ประพันธ์นำมาเปรียบกับตนเองว่า หากคนรักตาย ตนขาดความรักก็อยู่ไม่ได้จะขอตายตาม

โลกทัศน์จากเนื้อหาดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านความคิดของผู้เล่า เรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่เกิดทุนความรัก เห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญที่มาหล่อหลอมให้มีชีวิตอยู่ ขาดความรักก็เหมือนตาย

ตัวอย่างที่ 2

จะหักอื่นขึ้นหักก็จักได้
สารพัดตัดขาดประหลาดนัก

หักอาลัยนี้ไม่หลุดสุดจะหัก
แต่ตัดรักนี้ไม่ขาดประหลาดใจ

(นิราศอิเหนา)

(กรมศิลปากร, 2543: 148)

จากเนื้อหาของนิราศอิเหนาตอนนี้แสดงโลกทัศน์ต่อความรักของผู้ประพันธ์ผ่านความคิดของอิเหนา (ตัวละครในนิราศอิเหนา) ว่าเป็นคนที่ประหลาดใจที่เห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการจะตัดใจหักใจไม่ให้มีความรักความอาลัยนั้นเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ไม่เหมือนการตัดสิ่งอื่นที่สามารถทำได้

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านตัวละครอิเหนาว่าเป็นคนที่เห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญ ไม่สามารถตัดความรักความอาลัยออกไปได้

ตัวอย่างที่ 3

ถึงเกาะเรียนเรียนรักนี้หนักอก
เมื่อเรียนจนจนจบถึงกบเกษ
แต่เรียนรักรักนั้นก็มักหน่าย
ยิ่งรักมากพากเพียรยิ่งเวียนวง

แสนวิตกเต็มตรองเจียนน้องเอ๋ย
ไม่ยากเลยเรียนได้ดังใจจง
รักละม้ายมิได้ชมสมประสงค์
มีแต่หลงลมลงแทบทรวงโทรม

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 128)

จากเนื้อหาของนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้แสดงโลกทัศน์ต่อความรักของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศวัดเจ้าฟ้าว่า ความรักเป็นสิ่งที่เรียนรู้ไม่จบ เรียนอ่านเรียนเขียนก็เรียนได้จนจบ สมประสงค์ แต่เรียนรักมักทำให้ท้อ เรียนไม่จบ ไม่สมประสงค์ ความรักยิ่งเรียนยิ่งเวียนวนหลงมัวเมา เจ็บปวดหัวใจ

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านความคิดของผู้เล่าเรื่องในนิราศวัดเจ้าฟ้าว่าเป็นคนที่มีทัศนะหรือความคิดเกี่ยวกับความรักว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การเรียนรู้

1.2 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์

โลกทัศน์นี้แสดงให้เห็นอารมณ์ความรักของผู้ประพันธ์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 4

ถึง <u>บ่อ</u> <u>โพง</u> ถ้ามีโพงจะผาสุก	จะโพงทุกข์เสียให้สิ้นที่โสกศัลย์
นี่แลแลก็เห็นแต่ตลิ่งชัน	ถึง <u>ปากจั่น</u> ตะละเดือนให้ตรอมใจ
ไอนามน้องหรือมาพ้องกับชื่อบ้าน	ลืมรำคาญแล้วมานึกรำลึกได้
ถึง <u>บางระกำ</u> ไ้อักรรมระย้าใจ	เคราะห์กระไรจึงมาร้ายไม่วายเลย
	(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 92)

จากเนื้อหานิราศพระบาทตอนนี้แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์รัก ที่มีความทุกข์ ความอาลัย ความชอกช้ำระกำใจ จะเห็นว่าชื่อสถานที่ ที่ขีดเส้นใต้ ทำให้เห็นอารมณ์ทุกข์ อาลัย ความชอกช้ำระกำตรอมตรมใจของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องที่มีสาเหตุมาจากความรัก คือเมื่อเดินทางถึงบ่อโพง ผู้เล่าเรื่องก็นึกถึงโพง(อุปกรณ์ใช้ตักน้ำ)ว่าถ้าตนมีจะนำมาโพงความทุกข์ออกไปให้หมด พอเดินทางมาถึงปากจั่น ก็พาลให้นึกถึงชื่อของนางจันคนรักที่มาพ้องหรือมีเสียงที่ใกล้เคียงกับชื่อบ้าน ทำให้ผู้เล่าเรื่องนั่งถึงนางขึ้นมามากทั้งที่ก่อนหน้านี้ก็พยายามที่จะไม่คิดถึง พอนึกขึ้นมาทีไรก็ต้องตรอมใจอีก นอกจากนี้ เมื่อเดินทางถึงบางระกำ พังชื่อแล้วผู้เล่าเรื่องก็ยังรู้สึกเจ็บช้ำระกำใจ

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่อง ในนิราศพระบาทว่าเป็นคนที่มีอารมณ์ทุกข์ใจ อาลัย มีความซอกซึ้งระกำใจจากความรัก มีความผูกพันกับเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเดินทางไปที่ไหน เมื่อพบซื้อหรือสิ่งที่เทียบเคียงได้ก็ทำให้นึกถึงเรื่องความรักของตนเสียทุกคราวไป ความรักของผู้ประพันธ์เป็นความเจ็บปวด ผิดหวังและทำให้เกิดความทุกข์ใจ

1.3 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม

โลกทัศน์นี้แสดงให้เห็นพฤติกรรมความรักของผู้ประพันธ์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 5

ไอ้ชะนีเวทนาเที่ยวหาผัว
ชะนีเพรียกเรียกหาอยู่ปลายยาง

เหมือนตัวผีจากน้องให้หมองหมาง
พี่เรียกนางนุชน้องอยู่ในใจ
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 73)

จากเนื้อหานิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับพฤติกรรมความรักของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงที่นึกถึงคนรักที่ต้องพรากจากกันเมื่อพบเห็นพฤติกรรมของ ชะนี ที่เที่ยวได้เรียกหาผัวอยู่ต้นยาง การกระทำดังกล่าวของชะนีทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดความเวทนา ย้อนคิดถึงการพรากจากคนรักของตนเช่นกัน ผู้เล่าเรื่องเศร้าหมอง และเห็นว่าความรักของตนก็ไม่ได้ต่างอะไรกับของชะนี ชะนีเรียกหาคู่คนที่ต้นยางก็เหมือนตนที่กำลังพราห์เพรียกเรียกหาคนรักอยู่ในใจเช่นกัน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านพฤติกรรมของผู้ประพันธ์ผ่านพฤติกรรมของผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่ซึ่งเปรียบเทียบพฤติกรรมความรักของตนกับสิ่งแวดล้อม ในที่นี้คือเปรียบเทียบการร้องหาคู่ของชะนีเหมือนจิตใจของตนที่เรียกหาคนรัก

ในทางจิตวิทยา สุชา จันทรเฒ (2544: 63) กล่าวเรื่อง **ความรักในเพศตรงข้าม** สรุปความได้ว่า ความรักในเพศตรงข้ามก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พยายามทำตนให้เป็นจุดเด่น ต้องการอยู่ใกล้ชิดคนรัก เป็นเจ้าของ มีความผูกพัน มีความต้องการทางเพศเข้ามาร่วมด้วย หากใครก็ตามมีความรักในเพศตรงข้ามได้บ่อย ๆ เรามักถือว่าเป็นคนเจ้าชู้

จากการศึกษาวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ พบว่าผู้ประพันธ์มีโลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับทัศนะ อารมณ์ และพฤติกรรมตามที่เสนอข้างต้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์มีโลกทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเรื่องความรักกับเพศตรงข้ามที่ถือว่าเป็นคนเจ้าชู้ในแง่จิตวิทยาด้วย ได้แก่การที่ผู้ประพันธ์มักมีความรักได้บ่อย ๆ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 6

ทุกเช้าเย็นเห็นแต่หลานที่บ้านกร่ำ	ม่วงกับคำกลอยจิตขนิษฐา
เห็นเจ็บปวดคนวณช่วยฝนยา	ตามประสาชื่อตรงเป็นวงศ์วาน..
ครั้นจะมีหนีมาจะลาเล่า	จะสร้อยเศร้าโศกาเพียงอาลัย
จึงพากเพียรเขียนคำเป็นสำคัญ	ให้สองขวัญเนตรนางไว้ต่างกาย
อย่าเศร้าสร้อยคอยพี่พอปีหน้า	จึงจะมาทำขวัญเหมือนมันหมาย
ไม่ทิ้งขว้างห่างให้เจ้าได้อาย	จงครองกายแก้วตาอย่าอาวรณ์
โอ้อจากหลานบ้านกร่ำระกำจิต	ก็เพราะคิดถึงแม่หญิงมิ่งสมร
สู้ฟุ้งฝันทนฟ้าอุดส่ำหัจ	เป็นทุกข์ร้อนแรมทางมากกลางไพร

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 80)

จากเนื้อหาแสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับพฤติกรรมความรักของประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงที่เป็นคนเจ้าชู้ชอบมีความรักบ่อย ๆ แม้จะมีภรรยาอยู่แล้วก็ยังแอบชอบหลานตัวเอง ที่ชื่อม่วงกับคำ ผู้เล่าเรื่องมีความรักให้คนทั้งสองเพราะพวกนางเคยดูแลตนยามเจ็บป่วย นี่จะลาก่อนจากมาก็กลัวจะเศร้าสร้อย กลัวคนรักเจ็บปวดใจ เลยได้แต่เขียนคำลาถึงพวกนางไว้ ตอนนี้นัดต้องลาจากหลานทั้งสอง แต่ก็ยังหวังจะมาหาในเบื้องหน้า จะเห็นว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงมีพฤติกรรมความเจ้าชู้ต้องการอยู่ใกล้ชิดคนรัก มีความผูกพัน มิได้คิดว่าการที่ตนรักหลานนั้นเป็นสิ่งไม่ดี ผู้เล่าเรื่องพอใจที่จะกลับไปหาพวกนาง ทั้งที่การลาจากครั้งนี้ก็เพื่อกลับไปหาภรรยาซึ่งเป็นคนรักอีกคนของตน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านพฤติกรรมของผู้ประพันธ์ผ่านพฤติกรรมของผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนเจ้าชู้ต้องการมีความรักกับเพศตรงข้ามบ่อย ๆ ต้องการใกล้ชิดกับคนรัก มีความผูกพันกับคนรัก และมีคนรักมากกว่าหนึ่งในเวลาเดียวกัน

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับทัศนะ อารมณ์และพฤติกรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี เช่น โลกทัศน์เกี่ยวกับทัศนะต่อความรักว่า ความรักเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ไม่จบสิ้น หรือโลกทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์ว่าความรักทำให้ทุกข์ทรมานใจ ผิดหวัง หรือโลกทัศน์แสดงออกซึ่งพฤติกรรมความรักว่าเป็นคนเจ้าชู้ พอใจในการมีความรักบ่อย ๆ ต้องการอยู่ใกล้ชิดคนรัก โลกทัศน์เหล่านี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ ทัศนะ และพฤติกรรมของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องอย่างชัดเจน ว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนที่ไม่ให้ความสำคัญต่อความรัก เห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญ เห็นว่าความรักทำให้เกิดความทรมาน ผิดหวัง แต่ก็ต้องการมีความรัก ใกล้ชิดกับคนรัก และเป็นคนเจ้าชู้ในทางจิตวิทยา เพราะมีความรักกับเพศตรงข้ามได้บ่อย ๆ

2. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงออกในการยกย่องสถาบันกษัตริย์ นำแนวทางมาจากประทีป วาทิกทินกร (2521: 82); ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2532: 518-519)

คือโลกทัศน์ที่ยอมรับอำนาจทั้งปวงของพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่เป็นราษฎรผู้หนึ่ง เช่นเดียวกับความสำนึกของคนไทยทั้งมวล ตระหนักว่ากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อบ้านเมืองและเป็นศูนย์รวมของประชาชน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับผู้ทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง รวมถึงการแสดงความภูมิใจในเหตุการณ์บางเหตุการณ์จนกวีต้องบันทึกเก็บไว้ และแสดงความชื่นชมนั้นปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นบุคคลที่แสดงความยกย่องสถาบันกษัตริย์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

<u>ขออยู่บวชกรวดน้ำสุรามฤต</u>	<u>อายุอุทิศผลผลานิสงส์</u>
<u>สนองคุณพูนสวัสดิ์ชาติวงศ์</u>	<u>เป็นรถทรงสู่สถานวิมานแมน</u>
<u>มีสุรางค์นางจับสำหรับกล่อม</u>	<u>ล้วนเนื้อหอมนุ่มเกล้าอยู่เฝ้าแทน</u>
<u>เสวยรมย์โสมนัสไม่ขาดแคลน</u>	<u>เป็นของแทนทานาฝ้าละออง</u>

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 120)

จากเนื้อหาของนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้ ทำให้เห็นโลกทัศน์ที่ยกย่องสถาบันกษัตริย์ของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพัด (ผู้เล่าเรื่อง) คือ เมื่อหนูพัดสูญเสียองค์พระมหากษัตริย์ ต้องการแสดงความจงรักภักดี หนูพัดเป็นนักรบจึงขอกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้พระองค์เป็นการสนองคุณขอส่วนกุศลดังกล่าวนี้เพื่อให้พระองค์เสด็จสู่เส้นทางแห่งความสุข

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพัดว่าเป็นคนที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความจงรักภักดีเทิดทูลสถาบันพระมหากษัตริย์แม้ยามพระองค์สวรรคตแล้วยังกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้

ตัวอย่างที่ 2

<u>แต่ปู่ยายเราท่านเล่ามา</u>	<u>เมื่อแรกศรีอยุธยายังเจริญ</u>
<u>กษัตริย์สืบสุริยวงศ์ดำรงโลก</u>	<u>ระงับโศกสุขสุดจะสรรเสริญ</u>

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 90)

จากเนื้อหาของนิราศพระบาทตอนนี้ ทำให้เห็นโลกทัศน์ของคนที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องคือ ผู้เล่าเรื่องได้ชื่นชมการยกย่องสรรเสริญพระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตรุ่นปู่ยายว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้ระงับทุกข์โศกของบ้านเมือง ทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างมีความสุข เป็นสิ่งที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญเป็นอย่างมาก สิ่งที่ยิ่งใหญ่ได้เล่ามาทำให้แนวคิดนี้ติดตามตัวผู้เล่าเรื่องมาด้วย เมื่อเดินทางถึงอยุธยาผู้เล่าเรื่องจึงเล่าบอกความให้ทราบซึ่งเป็นการร่วมสรรเสริญสถาบันกษัตริย์ของผู้เล่าเรื่องเองด้วย

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาทว่าเป็นคนที่แสดงออกว่ามีความยกย่องเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ แสดงการยกย่องในความดีงามที่สถาบันกษัตริย์ทำไว้กับประชาชนเฉกเช่นเดียวกับผู้คนทั่วไปในอดีต ผู้ประพันธ์เห็นความสำคัญของสถาบันนี้ว่าทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข จึงแสดงการยกย่องด้วยการนำความดีงามมาบอกต่อ

ตัวอย่างที่ 3

<u>ถึงสามโคกโคกถวิลถึงปิ่นเกล้า</u>	<u>พระพุทธรเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี</u>
<u>ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี</u>	<u>ชื่อปทุมธานีเพราะมีบัว</u>
<u>โอ้พระคุณสูงล้ำไม่กลับหลัง</u>	<u>แต่ชื่อตั้งก็ยังอยู่เขารู้ทั่ว</u>
<u>โอ้เรานี้ที่สุนทรประทานตัว</u>	<u>ไม่รอดชั่วเช่นสามโคกยิ่งโศกใจ</u>

(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 112)

จากเนื้อหาของนิราศภูเขาทองตอนนี้ทำให้เห็นโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ของผู้ประพันธ์ผ่านสุนทร(ผู้เล่าเรื่อง)คือ เมื่อสุนทรเดินทางมาถึงเมืองสามโคกก็คิดถึงพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นผู้พระราชทานนามให้กับเมืองสามโคกนี้ว่า เมืองปทุมธานี อันเนื่องมาจากการที่เป็นเมืองที่มีดอกบัวมาก การพระราชทานนามดังกล่าวสร้างความประทับใจให้กับสุนทร เพราะถือเป็นพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ปัจจุบันชื่อนี้ยังคงอยู่ ทุกคนรู้จักชื่อเมืองนี้ แม้องค์พระมหากษัตริย์จะสิ้นไปแล้วก็ตาม

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านสุนทรผู้เล่าเรื่องในนิราศภูเขาทองว่าเป็นคนที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ คือการกล่าวยกย่องและชื่นชมในพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานนามเมืองปทุมธานีที่หมายถึงเมืองดอกบัว ที่ชื่อยังอยู่มาจนปัจจุบัน

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องว่าเป็นบุคคลที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ ทั้งการมีความจงรักภักดีเทิดทูนในสถาบัน การกล่าวยกย่องความดีที่สถาบันทำไว้กับประชาชน หรือการกล่าวยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ ผู้ประพันธ์แสดงการยกย่องสถาบันดังกล่าวเช่นการอุทิศส่วนกุศลให้ แม้มยามพระองค์เสด็จสวรรคต หรือการกล่าวยกย่องความดีของ

สถาบันอันเกิดจากการได้รับการสอนสั่งมาตั้งแต่คนรุ่นก่อน ผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนที่ยอมรับอำนาจทั้งปวงของพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่เป็นราษฎรผู้หนึ่งเช่นเดียวกับความสำนึกของคนไทยทั้งมวล และตระหนักว่ากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดเมื่อได้รับการอบรมมาจากคนรุ่นก่อนจึงกล่าวแสดงการยกย่องด้วยตนเองในยุคลสมัยนี้ด้วย นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังมีแสดงการกล่าวยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ในการตั้งชื่อเมืองปทุมธานีว่าเป็นชื่อที่ดีด้วย

3. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มองโลกแบบสัจนิยม

(Realism) ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากคำราของสายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 66-73), คนยา วงศ์ณะชัย (2542: 226-230)

เป็นโลกทัศน์ ของผู้มองชีวิต และสังคมมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง แสดงให้เห็นภาพทั้งในด้านดีและด้านร้ายอย่างตรงไปตรงมา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

<u>ไ้อ้บ้าอำปากกว้าง</u>	<u>หางแดง</u>
<u>ชีวิตสู้เสียดแซง</u>	<u>แซกซ้อน</u>
<u>กริมกรายวายเวียรแวง</u>	รวังม่าย หมายเอย
<u>ฝักดาบปลาบเปลือยหล่อน</u>	แลลมห้วยสายสินธุ์
<u>ปลาตเพียนเวียรวายเกล้า</u>	คลอเรือ
<u>เกล็ดเคลือบเหลืองเหลืองเหลือ</u>	<u>เลื่อมพริ้ว</u>
<u>ปลาเลื่อม่งเหมือนเสือ</u>	<u>ลำยโบก กโขกแฮ</u>
<u>หางไก่อ๊ะหางซ้อย</u>	ชแล่มห้วยร้ายเรียง
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 202)

จากเนื้อหาของโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้แสดงโลกทัศน์แบบสัจนิยมของผู้ประพันธ์คือการเห็นสภาพความเป็นจริงของชีวิตสัตว์ ได้แก่รูปร่างลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของปลาแต่ละชนิด ปลาที่พบได้แก่ ไ้อ้บ้า ปลาชีวิ ปลาสูบ ปลากริม ปลากราย ฝักดาบ ปลาตเพียน (ตะเพียน) ปลาเสือ ปลาหางไก่อ๊ะ ลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของปลาที่พบเช่น ปลาไ้อ้บ้า อำปากกว้าง และมีหางแดง ปลาชีวิปลาสูบ กำลังว่ายแซงว่ายซ้อนกันอยู่ ส่วนปลาตเพียน มีเกล็ดขาว สีเหลือง

เหลือบ ๆ ปลาเสีย จะว่าย โบก มุ่งมัน ดูคันเหมือนเสีย การมองภาพที่เห็นอย่างตรงไปตรงมาเช่นนี้ ถือเป็นการมองของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่มีแนวคิดแบบสามัญชน ที่มองเห็นอะไรก็บรรยายตามนั้นอีกทั้ง ยังนึกคิดและเทียบเคียงกับสิ่งที่ตนเคยพบ เช่นเมื่อมองเห็น ปลาเสีย เมื่อเห็นกิริยาการว่ายน้ำที่มุ่งมัน ดูคัน ก็คิดไปถึง เสีย ที่อยู่บนบกที่มีท่าที่ดูคัน มุ่งมันเช่นกัน

โลกทัศน์นี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนมองโลกแบบสามัญชน คือมองตามความเป็นจริง ช่างสังเกตในที่นี้คือการสังเกตรูปร่างลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของ ปลาชนิดต่างๆ

ตัวอย่างที่ 2

เขาบอกซื้อสีกุฎตรงด่านข้าม	เป็นสามง่ามน้ำนองในคลองเงิน
ปักขาโบกปีกบินลงดินเดิน	มัจฉาเพลีนผุดพล่านในกองคา
นกยางเลียบเหยียบปลานขาหยิก	เอาปากจิกบินฮือขึ้นเวหา
กระตุงน้อยลอยทวนนาวามา	โอ้ปักขาเอ๋ยจะลอยถึงไหนไป
	(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 89)

จากเนื้อหาของนิราศพระบาทตอนนี้แสดงโลกทัศน์แบบสามัญชนของผู้ประพันธ์คือการเห็นสภาพความเป็นจริงของสถานที่และสภาพแวดล้อมของบ้านเมือง ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องเดินทางมาราชการถึงบริเวณบ้านสีกุฎ แล้วบรรยายสภาพบ้านเมืองว่า เดินทางมาจะพบด่านข้ามฟาก มีลักษณะเหมือนสามง่าม มีลำคลองมีน้ำนอง และบริเวณนี้ผู้เล่าเรื่องได้พบกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติอันงดงามซึ่งบรรยายไว้อย่างสมจริงด้วยมุมมองของผู้ประพันธ์ที่มีแนวคิดแบบสามัญชนได้แก่การบรรยาย อากัปกริยาของบรรดานกต่าง ๆ เช่นการกางปีกโบยบิน การเดินหาอาหาร เช่นการที่นกยาง เลียบเหยียบปลา แล้วเอาปากจิก บินฮือ ขึ้นไปบนท้องฟ้า การที่นกกระตุงนอนลอยทวนน้ำมา หรือการบรรยายกิริยาอาการของปลาที่คำผุดคำว่าขยู่ในน้ำ อย่างเพลิดเพลีน เป็นต้น

โลกทัศน์กล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่มองโลกตามความเป็นจริงและช่างสังเกต ในที่นี้คือสังเกตกิริยาอาการของสัตว์ต่าง ๆ และสังเกตสภาพบ้านเมืองเช่นด่านข้ามฟาก ที่มีลักษณะเหมือนสามง่าม เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 3

<u>คูเรือแพแต่ละลำล้วนโปะโหละ</u>	<u>พวกเจ้าจิ้งกิ้งโด้เสียงโหลหล</u>
<u>บ้างลุยเลนลั่วงปูโซเซ</u>	<u>สมคะเนใส่ช่องที่ขามองคอย</u>
<u>อันนารีที่ยังสาวพวกชาวบ้าน</u>	<u>ถีบกระดานถือตะกร้าเที่ยวหาหอย</u>
<u>ดูแลวักล่องล่องแล่นแลลบลอย</u>	<u>เอาขาห้อยทำเป็นหางไปกลางเลน</u>

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 67)

จากเนื้อหาของนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงโลกทัศน์แบบสำนึกของผู้ประพันธ์คือการเห็นความเป็นจริงของสภาพสังคม ความเป็นอยู่ ระหว่างการเดินทางไปเมืองแกลงผู้ประพันธ์บรรยายสภาพความเป็นอยู่ของสถานที่ที่ผู้เล่าเรื่องได้เห็น ได้แก่ลักษณะเรือแพของชาวบ้านที่รูปร่างไม่คุ้นเคย รูปร่างประหลาด พบว่าพวกคนจิ้งเหลียงดังมาก บางคนก็กำลังเดินโซซัดโซเซลุยจีเลนหาปูสาว ๆ ก็หาหอยด้วยการใช้ไม้กระดานถีบไปตามเลนนั้น ท่าทางคล่องแคล่ว ใช้นิ้วตัวเองแทนหางเสือเรือคอยบังคับไม้กระดานนั้น

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่มองโลกตามความเป็นจริงและช่างสังเกต ในที่นี้คือสังเกตสภาพสังคมความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่ผู้เล่าเรื่องพบเห็น เช่นกิริยาอาการในการหาอาหาร ท่าทางการเดิน เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 4

<u>ครั้งรุ่งเช้าเข้าเป็นวันอุโบสถ</u>	<u>เจริญธรรมมาบูชาฉลอง</u>
<u>ไปเจดีย์ที่ชื่อภูเขาทอง</u>	<u>ดูสูงล่องลอยฟ้านภาลัย</u>
<u>อยู่กลางทุ่งรุ่งโรจน์สันโดษเด่น</u>	<u>เป็นที่เล่นนาวาคงกาไส</u>
<u>ที่พื้นบานฐานปัทม์ถัดบันได</u>	<u>คงคล้ายล้อมรอบเป็นขอบคัน</u>
<u>มีเจดีย์วิหารเป็นลานวัด</u>	<u>ในจังหวัดวงแขวงกำแพงกัน</u>
<u>ท้องคอก่อย่อเหลี่ยมสลับกัน</u>	<u>เป็นสามชั้นเชิงχανတြะหง่านงาม</u>
<u>บันไดมีสี่ด้านตำราญริน</u>	<u>ต่างชมชื่นชวนกันขึ้นชั้นสาม</u>
<u>ประทัณณจินตนาพยายาม</u>	<u>ได้เสร็จสามรอบค่านับอภิวันท์</u>

(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 114)

จากเนื้อหาของนิราศภูเขาทองตอนนี้แสดงโลกทัศน์แบบสำนึกของผู้ประพันธ์คือการเห็นความเป็นจริงของสถานที่และ สภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่การที่ผู้ประพันธ์บรรยายสภาพแวดล้อมที่ผู้เล่าเรื่องเดินทางมานมัสการเจดีย์ภูเขาทองว่าเป็นเจดีย์ที่สูงอยู่กลางทุ่ง มีน้ำล้อมรอบ ลานวัดมีเจดีย์วิหารรายรอบ องค์เจดีย์มีสามชั้นก่อเหลี่ยมสลับกัน มีบันไดสี่ด้าน งดงามมาก ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดสภาพแวดล้อมของเจดีย์ภูเขาทองอย่างตรงไปตรงมา สมจริง และทำให้เห็นภาพชัดเจน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมองสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามความเป็นจริง และเป็นคนช่างสังเกต ในที่นี้คือสังเกตสิ่งแวดล้อมสถานที่ตั้งและลักษณะขององค์เจดีย์ภูเขาทอง

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มองโลกแบบสำนึกหรือมองตามความเป็นจริง ตรงไปตรงมา และถ่ายทอดได้สมจริง เห็นอย่างไรก็บรรยายอย่างนั้น ความสมจริงที่ปรากฏ เกิดจากการเป็นคนช่างสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่นลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของสัตว์ เช่นปลาแต่ละชนิดที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน การสังเกตชีวิตความเป็นอยู่ของคน สถานที่ สภาพแวดล้อม การสังเกตรายละเอียดของสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ภาพความเป็นจริงในมุมมองของผู้ประพันธ์ในนิราศแต่ละเรื่องยังสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมด้วย เช่นลักษณะอาชีพการก่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น

4. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มองโลกแบบอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) ผู้วิจัยนำแนวทางมาจาก สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 66-73)

คือโลกทัศน์ที่ยกย่องคนที่กล้าตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง นับถือความคิดของตนเอง ผู้ที่มีโลกทัศน์แบบอัตถิภาวะนิยมมักมุ่งเน้นเรื่องการแสวงหาคำใหม่ ๆ ของชีวิตอย่างเสรี

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบโลกทัศน์ที่เชื่อมั่นในความคิดของตนเองว่าถูกต้องและดีงาม เป็นโลกทัศน์ของผู้มองโลกแบบอัตถิภาวะนิยม ได้แก่การชื่นชมและยกย่องว่าผลงานของตนจะต้องยิ่งใหญ่ต่อไปถึงรุ่นลูกหลาน ดังที่ผู้ประพันธ์แสดงโลกทัศน์ดังกล่าวในเนื้อหาของนิราศพระปฐม ผ่านสุนทร(ชื่อแทนตัวผู้ประพันธ์)ที่ได้อธิษฐานไว้กับองค์เจดีย์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

สารุสะพระประชมบรมธาตุ	จงทรงศาสนาอยู่ย่ำรู้สูญ
ข้าทำบุญคุณพระช่วยอนุกุล	ให้เพิ่มพูนสมประโยชน์โพธิญาณ
หนึ่งขอฝากปากคำทำหนังสือ	ให้สืบชื่อชั่วฟ้าสุธาสถาน
สุนทราอาลักษณ์เจ้าจักรพาฬ	พระทรงสารศรีเสวตเกศกฤษณ

(นิราศพระประชม)

(กรมศิลปากร, 2543: 308)

เนื้อหาจากนิราศพระประชมตอนนี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีโลกทัศน์แบบอัตถิภาวะนิยม ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตนมาก คิดว่างานนี้ทรงคุณค่า ตั้งใจจะให้อยู่ชั่วลูกหลาน นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังแสดงความห่วงหาอาลัยงานดังกล่าว ตั้งใจจะให้สมบัติของตนนี้กลายเป็นสมบัติของชาติ ถึงกับเขียนแข่งไว้ว่าหากใครที่ไม่ให้เกียรติแอบลักลอบนำงานเขียนของตนไปใช้ ขอให้มอันพันเพื่อน แต่หากบอกให้เห็นว่าเป็นผลงานของตนขอให้คนนั้นเจริญรุ่งเรือง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 2

อนึ่งมนุษย์อุตริตต่างต่าง	แล้วเอาอย่างเทียบทำคำอักษร
ให้พ้นเพื่อนเหมือนเราสาปในกายก่กลอน	ต่อโอนอ่อนออกชื่อจึงลือชา

(นิราศพระประชม)

(กรมศิลปากร, 2543: 309)

เนื้อหาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่มีมองโลกแบบอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) แสดงความเป็นคนที่เชื่อมั่นในความคิด ความสามารถของบุคคล เชื่อว่าความคิดของตนถูกต้อง ดีงาม และไม่พอใจหากใครจะมาฉกฉวยความคิด ผลงานหรือความดีงามนั้นไปโดยไม่ได้รับอนุญาต

จากการศึกษา พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่มีมองโลกแบบอัตถิภาวะนิยมของผู้ประพันธ์ คือผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนที่น่าถือตนเอง ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตน ว่าทรงคุณค่า เชื่อมั่นว่าเกิดจากความคิดที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งคุณค่านี้จะอยู่ชั่วลูกหลาน และต้องการให้ผู้ที่คิดไม่ดีมาฉกฉวยผลงานตนไปใช้ในทางที่ผิด ถึงกับสาปแช่งไว้ล่วงหน้าหากมีคนทำเช่นนั้น แต่หากมีคนคิดดีกับผลงานตน ผู้ประพันธ์ก็ขอให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จ โชคดี

5. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความรู้สึกคับแค้น ทุกข์ยาก ลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ผู้วิจยนำแนวทางมาจาก ประทีป วาทิกทินกร (2521: 69-72)

เป็นโลกทัศน์ของคนที่พบกับความทุกข์ยากลำบาก ขาดไร้ฝืดเคือง ความลำบากอาจเกิดจากการถูกบีบคั้นทางใจหรือด้านความเป็นอยู่ เกิดความไม่สมหวัง ทำให้ท้อใจ ไม่มีกำลังใจจะต่อสู้หรือมีความพยายามน้อยลง

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่คับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ซึ่งผู้ประพันธ์บรรยายโลกทัศน์ดังกล่าวผ่านความคิดของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องต่าง ๆ ของสุนทรภู่ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ถึงทับนางวางเวงฤทัยวับ
นางชวานาก็ไม่น่าจะชื่นใจ

เห็นแต่ทับชวานาอยู่อาศัย
คราบขี้โคลคร่ำคร่าดังทาคราม
(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 63)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ผิดหวัง เพราะได้พบกับสิ่งไม่พึงประสงค์ ได้แก่การที่ผู้ประพันธ์บรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงที่เดินทางมาถึงทับนาง เห็นสาว ๆ ชาวทับนางก็บ่นว่า ไม่น่าชื่นใจ มีแต่คราบเหงื่อไคลสกปรก นั่นเพราะผู้เล่าเรื่องเคยอยู่แต่ในวังเห็นแต่สาว ๆ ชาวเมืองที่สะอาดสะอาดอันสวยงาม

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่รู้สึกความผิดหวังกับความงามของสาวชาวบ้าน ที่มีแต่คราบเหงื่อไคลสกปรก

ตัวอย่างที่ 2

ถึงชะวากปากคลองเป็นสองแพร่ง	<u>น้ำก็แห้งสุริยงก็หม่นหมอง</u>
ข้างซ้ายมือนั้นแลคือปากตะครอง	ข้างขวาคลองบางเหี้ยทะเลวน
ประทับทอดคนาวาอยู่ทำน้ำ	ดูเรียงลำเรือราชรมไพรสมนซ์
<u>เขาหุงหาอาหารให้ตามจน</u>	<u>ไถ่ยามชลโกชนาน้ำตาคลอ</u>

จะกลืนข้าวคราวโศกในทรวงเสียว
ต้องเจื่อนน้ำกลักลืนพอกลั่วคอ

เหมือนขึ้นเคี้ยวกรวดเกลบให้แสบคอ
กินแต่พอดับลมด้วยตรมใจ

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 64)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่รู้สึกคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้บรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องที่เดินทางมาถึงปากคลองที่เป็นสองแพร่ง ปรากฏว่า น้ำก็แห้ง พระอาทิตย์ก็ไม่สดใส ดูหม่นหมอง แสดงว่าผู้เล่าเรื่องกำลังอยู่ในภาวะอารมณ์ที่ไม่พอใจ เพราะพบกับสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้ เมื่อถึงเวลากินอาหาร ผู้เล่าเรื่องก็ยังผิดหวัง ทดท้อกับสิ่งที่ได้พบ เพราะอาหารเหล่านั้นทำขึ้นขมขาก มิได้รู้รสชาติเหมือนที่ตนเคยพบจนผู้เล่าเรื่องถึงกับน้ำตาคลอ ผู้เล่าเรื่องบรรยายว่าตนกินข้าวด้วยความยากลำบาก แสบคอเหมือนกินแกลบ ตนต้องกินน้ำกลักลืนไปด้วยเสมอจึงจะกินได้ เรียกว่าอาหารมื่อนี้ ตนฝืนกินแค่พอประทังตน เพื่อดับลมในกระเพาะเท่านั้น

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพของคนารู้สึกคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ผิดหวังและทอดท้อใจเมื่อตนต้องพักอยู่ในที่ที่ลำบากขาดแคลนน้ำ ต้องกินอาหารที่ปรุงขึ้นในขมขากที่แสนจะฝืดคอ

ตัวอย่างที่ 3

ยังเย็นน้ำค้างกว้างวิเวก

แสบแสบท้องต้องเก็บตะโกนา

ทั้งหนูกลั่นจันมากบุญนาคน้อย

พอเคี้ยวฝาดชาติชั่วตัวตะโก

พิกลตันผลห่ามอร่ามตัน

ช่างฝาดเผื่อนเหมือนจะตายต้องคายคื่น

เป็นหมอกเมฆมืดมิดทุกทิศา

นิกระอาออกนามเมื่อยามโซ

ช่วยกันสอยเก็บหักไว้อีกโซ

แต่ยามโซแสบท้องก็ต้องกลืน

ครั้นกินผลพาเลี่ยนให้เหียนหื่น

ทั้งขมขึ้นแค้นคอไม่ขอกิน

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 134)

เนื้อหาจากนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่พบกับความทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ได้แก่ ผู้ประพันธ์บรรยายว่าหนูพุด(ผู้เล่าเรื่อง)ต้องอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากว่าสุดแสนจะทรมาณ ทั้งอาหารการกินก็ไม่ค่อยมี ตนและพวกหิวมากเห็นตะโกนา ก็ช่วยกันสอยช่วยกันเก็บมามากมายเพื่อเอาเก็บไว้กินกัน แต่ปรากฏต้องผิดหวังเพราะรสชาติฝาดมากเกือบกินไม่ได้ แต่ยามหิวโซเช่นนี้ก็ต้องกิน เจอผลพิกุลกำลังห้ามเต็มต้น หวังว่าจะกินให้ชื่นใจแต่ปรากฏว่าก็ต้องผิดหวังเช่นกันเพราะมีรสฝาดเพี้ยน กินไม่ได้พาลจะอาเจียนจนต้องคายทิ้ง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพุดในนิราศวัดเจ้าฟ้าว่าเป็นคนที่รู้สึกทุกข์ยากลำบาก ผิดหวังและทอดท้อใจ เมื่อขาดแคลนอาหารระหว่างการเดินทาง และเมื่อเจอผลไม้ก็หวังรับประทานให้ชื่นใจแต่ต้องผิดหวังในรสชาติที่ฝาดเพี้ยน

ตัวอย่างที่ 4

เคยชมชื่นรื่นรสเป้งสดสะอาด จะชมหาดเห็นแต่จอกกับดอกแหม
โอใจจิตมีดเหมือนเมื่อเดือนแรม ไม่เขื่อนแถมกลีบกลิ้นให้ดิน โดย

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 120)

เนื้อหาจากนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ผิดหวัง พบกับสิ่งไม่พึงประสงค์ ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดโลกทัศน์นี้ผ่านหนูพุด(ผู้เล่าเรื่อง)ที่เคยอยู่อย่างสบายแล้วมาพบกับความลำบาก เคยได้หอมได้สัมผัสกับกลีบเป้ง แต่ตอนนี้มีแต่จอก มีแต่ดอกแหม ที่ไม่มีกลิ้นให้หอมเลย

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านหนูพุด (ผู้เล่าเรื่อง) ในนิราศวัดเจ้าฟ้าว่าเป็นคนชอบกลิ้นหอมของเป้ง เมื่อต้องเดินทางไปในที่ทุรกันดารไม่มีเป้ง มีแต่จอกดอกแหมที่ไม่หอมจึงเกิดความผิดหวังขึ้น

ตัวอย่างที่ 5

เวลาเช้าก็ชวนกันออกไป มันโม่หมาไล่เนื้อไปเหลือหลาย
พอเวลาสายฉันห้ตะวันชาย ได้กระต่ายตะกวดควางมาอย่างแฉะ
ทั้งแยบย้งอ่องอ่างเนื้อค่างคว่ำ เขาทำครวครื้นไปปะขะเขยง

ต้องอดสิ้นกินแต่ข้าวกับเต้าแดง
อยู่บุรีนกินตำราญทั้งหวานเปรี้ยว
แต่น้ำตาลมิได้พานในนาถิ

จนเรียวแรงโรยไปมิใครมี
 ตั้งแต่เที่ยวยากไร้มาไพรศรี
 ปัดวิวาโยก็หย่อนลง

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 77)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่กำลังพบกับความคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องแสดงให้เห็นถึงความรังเกียจ ขยะแขยงเรื่องอาหารการกิน อาหารดังกล่าวเป็นของพื้นบ้าน ตามท้องถื่น คนในเมืองไม่ค่อยนิยมบริโภค ไม่ว่าจะเป็น ไช้ บึง อังอ่าง หรือค่าง ทำให้ผู้เล่าเรื่องไม่ชินที่จะกิน จำต้องเลือกละเลาะกินได้คือข้าวและเต้าแดงซึ่งไม่ได้ช่วยให้ผู้เล่าเรื่องมีเรียวแรงแต่อย่างใด ผู้เล่าเรื่องเกิดในเมืองหลวง เคยได้รับแต่ความสุขสบาย ปกติไม่ได้คลุกคลีกับความยากลำบาก จึงเกิดความรู้สึกผิดหวัง ทดท้อใจดังกล่าว

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่ามีบุคลิกภาพของผู้ที่รู้สึกคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ทดท้อใจเมื่อต้องกินอาหารพื้นบ้านจำพวก ไช้ บึง อังอ่าง เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 6

รอนรอนอ่อนนอกไฉ้
 เลี้ยวเหลียมพระสุเมรุลง
 มีคคุ่มพุ่มไผ่พง
 เสียงพั้งหึ่งหึ่งหน้า

อัสดง
 ลับฟ้า
 พี่เปลี่ยว เดียวเอย
 นึกคร่ำหวามฉวิล

(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 166)

ตัวอย่างที่ 7

รุ่งเช้าเข้าบ้านเกรียง
 แวงพักพักพริกมเชื้อ
 อึ่งแอ้แอ้เขมเกลื้อ
 เต็กบ่อขอบลอบทั้ง

เลียงเหลือ
 ค่างปิ้ง
 เกลียดจะย่น กลั่นแฮ
 ท่วยขว้าซ้ำแสง

(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 220)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณที่นำเสนอนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ได้รับ ความทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ผู้ประพันธ์บรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องที่ต้องอยู่ในบรรยากาศ แห่งความมืดในป่าในดง ได้ยินเสียงผึ้ง (ผึ้ง) ทำให้รู้สึกครั่นคร้าม หวาดกลัว รู้สึกท้อใจ รุ่งเช้า เดินทางถึงบ้านกระเหรียง มีอาหารมาเลี้ยงแต่อาหารที่นำมาทำให้ตนเกิดความลำบากใจที่จะกิน เพราะมีแต่ของพื้นเมือง เช่นค่างปิ้ง อึ่งแอ้ ตนต้องอดกลั้นเกือบอาเจียน พวกเด็ก ๆ ที่ไปด้วยแอบเท ถ้วยแกงเหล่านั้นทิ้ง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศ สุพรรณว่าเป็นคนที่รู้สึกคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก ต้องอดทนต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยเจอ โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน

ตัวอย่างที่ 8

ถึงห้อมย่านบ้านบางมั่งงั้น ดูเรียงรันเรือนเรียบชลสินธุ์
แต่ล้วนบ้านตากปลาวิมาริน เหม็นแต่กลิ่นเน่าอบตลบไป

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 66)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ผิดหวัง ทดท้อ ใจ ผู้ประพันธ์บรรยายขณะผู้เล่าเรื่องแสดงให้เห็นความไม่พอใจเมื่อเดินทางมาถึงบางประกง เพราะผู้เล่าเรื่องต้องทนกับกลิ่นเหม็นของปลาที่ชาวบ้านตากไว้

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่มีความผิดหวัง และรังเกียจกลิ่นของปลาที่ชาวบ้านตากไว้

ตัวอย่างที่ 9

กำดัดแดดแผดร้อนทุกขุมขน ไม่มีต้นพฤษาจะอาศัย
ล้วนละเวกแผกป่าไร่ไร จนสุดไร่เลียบริมทะเลมา

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 68)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่พบกับความทุกข์ยากลำบาก ทดท้อใจ ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดโลกทัศน์ดังกล่าวขณะผู้เล่าเรื่องต้องอยู่กับสภาพแวดล้อมที่อากาศร้อนจัด ผู้เล่าเรื่องโดนแดดเผาเผาไม่มีร่มเงาของต้นไม้ใด ๆ เลยที่จะช่วยบรรเทาความร้อน สภาพดังกล่าวทำให้ผู้เล่าเรื่องไม่พอใจรู้สึกทุกข์ยากลำบาก

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนไม่พอใจเมื่อต้องทุกข์ยากลำบาก ในที่นี้ก็ต้องอยู่ท่ามกลางแสงแดดที่ร้อนจัด ไม่มีร่มไม้ช่วยบรรเทาความร้อนเลย

ตัวอย่างที่ 10

ครั้งไปด่านกาญจน์บุรีที่กะเหรี่ยง	ฟังแต่เสียงเสื่อสี่ยะนิหนาว
นอนน้ำค้างพร่างพรมพรอยพรมพราว	เพราะเชื่อลาลวงว่าแร่แปรเป็นทอง
ทั้งฝ่ายลูกถูกปอบมันลอบใช้	หากแก้ได้ให้ไปเข้ากินเจ้าของ
เข้าวัดสามาอยู่ที่สองพี่น้อง	ยามจัดช่องขาดมุ้งร้นยุงชุม
ทุกเช้าคำลำบากแสนยากยิ่ง	เหลือทนจริงเจ็บแทบใส่เกลบสุม
เสียงฉู้ฉ่วหว่านเวียนร่อนรุม	เป็นกลุ่มกลุ่มกลุ้มกลัดนั่งปัดยุง
ไอ้ยามยากอยากใครได้เหลกไหลเล่น	ทำทองเป็นปั้นเตาเผาถลุง
ลองตำราอาจารย์ทองบ้านจุง	จนเกลือกหาสูญสูญสิ้นทุนรอน
ไอ้ยามอยู่สุพรรณกินมันเผือก	เกี่ยวแต่เปลือกไม้หมากเปรี้ยวปากเหลือ
จนแรงโรยโหยหิวผอมผิวน้ำ	พริกกับเกลือกลักลใหญ่ยังไม่พอ
ทั้งผ้าพาดบาตรเหล็กของเล็กน้อย	ขโมยถอยไปทั้งเรือไม่เหลือเหลือ
เหลือแต่ผ้าอาศัยเสียใจคอ	ชาวบ้านทอดวายแทนแสนศรัทธา

(ราพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 270)

เนื้อหาจากราพันพิลาปตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่พบกับความคับแค้นทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจอย่างหนัก ผู้ประพันธ์บรรยายความทุกข์ยากดังกล่าวขณะผู้เล่าเรื่อง (พระ) เดินทางไปเมืองกาญจน์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านกระเหรี่ยงก็ต้องวิตกกังวลและหวาดกลัวเพราะได้ยินเสียงสัตว์ร้าย จะนอนก็เหน็บหนาว ถูกยุงกัดเพราะไม่มีมุ้งทั้งนี้เพราะตนเชื่อลาลวงหลอกว่ามีแร่ที่แปรเป็นทอง ต้องพบกับฝักใฝ่บอบ จะลองตำราไหนก็ไม่สำเร็จ ทำอะไรก็สูญ ไม่ได้

อะไร ทุรอนก็หุดหาย เดินทางไปสุพรรณอาหารการกินก็ไม่ดีทำให้ซูบผอม ทั้งบาตรทั้งผ้าพาด ก็ถูกขโมยไป ยังดีที่ชาวบ้านนำผ้ามาถวายด้วยศรัทธา

โลกทัศน์ดังกล่าวทำให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านพระ (ผู้เล่าเรื่อง) ในรำนพัน ฟิลาปว่าเป็นคนที่รู้สึกคับแค้น ทุกข์ยากลำบากใจ และผิดหวังเมื่อเชื่อคนผิด คิดจะมาแสวงหาแร่ ที่เปรเป็นทอง แต่สุดท้ายไม่ได้อะไร และยังต้องพบกับการเดินทางที่ทุกข์ยากลำบาก กินอยู่ ไม่สบาย ของใช้ก็ถูกขโมย

ตัวอย่างที่ 11

ครู่หนึ่งถึงชะวากซากลูกหว่า	ล้วนพฤษายางยงสูงไสว
แต่ล้วนทากตะละรำล่ำไพโร	ไต่ใบไม้ยุ่งยางมากกลางแปลง
กระโคดเกาะเกาะผับกระหับคืบ	ถึบกระที่บมิใคร่หลุดสุดแสง
ปลดที่ดินติดขระอาแรง	ทั้งขาแข้งเลือดโชมชโลมไป

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 73)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ไม่พอใจ มีความคับแค้น ทุกข์ยากลำบาก เมื่อผู้ประพันธ์บรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องที่ต้องอยู่กับสภาพแวดล้อม ที่ไม่พึงประสงค์ เมื่อผู้เล่าเรื่องเดินทางมาถึง ซากลูกหว่า บริเวณดังกล่าวเต็มไปด้วยต้นไม้ จึงมี ตัวทากจำนวนมากด้วย ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าทากมีอยู่ทั่วไปหมด ไต่อยู่ตามใบไม้ทั้งต้นยาง ต้นยาง กระโคดเกาะตรงโน้นตรงนี้ ทำให้ผู้เล่าเรื่องและผู้ร่วมเดินทางถึงกับต้อง ถึบกระที่บ ซึ่งก็ไม่ค่อย หลุด ผู้เล่าเรื่องรู้สึกรังเกียจอย่างมาก

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองแกลงว่าเป็นคนที่ไม่พอใจ มีความรู้สึกคับแค้นและทุกข์ยากลำบาก ในที่นี้คือความไม่พอใจและรังเกียจ ตัวทากที่มารุมเกาะคนและดูดกินเลือด

ตัวอย่างที่ 12

ถึงคลองช่องล่องเลียบเจียบสัจ	เห็นเมฆกลัดกลางทะเลบนเวหา
เสียงโครมครืนเคลื่อนกระทั้งฝั่งชล	ลมสลาตันดิ่งหึ่งหึ่งฮือ
<u>นาวาเหเซหันให้ปั่นป่วน</u>	<u>ต้องแจวทวนท้ายหันช่วยกันถือ</u>
ถึงสี่แจวแล้วเรือยังเหลือมือ	ลมหระพือพัดโงงคูโคลงเคลง
<u>ทั้งคลื่นซ่าน้ำซัดให้ปั่นป่วน</u>	ไ้อ้แต่ชั้นคลื่นลมยังข่มเหง
นำอายเพื่อนเหมือนคำเขาทำเพลง	มาทั้งดั่งเรือลอยน่าน้อยใจ
<u>ยังแจวทวนปั่นป่วนยังหันเห</u>	ลมทะเลเหลือจะต้านทานไม่ไหว
เสียงสวสเสยเกยตรงเข้าพงไพร	<u>ติดอยู่ได้ต้นโงกงางแต่กลางคืน</u>
<u>พอลุดเทียนเขียนขันน้ำมันคว่ำ</u>	<u>ต้องวิดน้ำนาวาไม่ฝ่าฝืน</u>
<u>เสื้อที่นอนหมอนนวมน้ำท่วมขึ้น</u>	เหลือแต่ผืนผ้าแพรของแม่น้อง
ได้กันลมท่มหนาวเมื่อเข้าตุร	ยังรักรู้จักคุณการุญสนอง
ลมรินรินกลั่นกลบอบระออง	ได้ปกครองครุฑเมื่อเรือค้ำ

(นิราศเมืองเพชร)

(กรมศิลปากร, 2543: 332)

เนื้อหาจากนิราศเมืองเพชรตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่พบกับความทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์บรรยายว่าผู้เล่าเรื่องจะทำอะไรก็ไม่สมหวังไปเสียหมด แม้จะช่วยกันแจวเรือความแรงของน้ำและลมก็พัดไปทางโน้นที่ทางนี้ที่ผู้เล่าเรื่องลำบากมาก ในที่สุดก็ไม่สำเร็จเรือพาลเข้ารกเข้าพงไปติดอยู่กับต้นโงกงาง มีดมากพอจะจุดเทียน ข้าวของ น้ำมันก็คว่ำอีก น้ำเข้าเรือก็ต้องช่วยกันวิด เสื้อที่นอนก็เปียก ผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรผิดหวังและทอดท้อใจอย่างมากที่ต้องมาผจญกับชะตากรรมเช่นนี้

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในนิราศเมืองเพชรว่าเป็นคนที่รู้สึกผิดหวังทอดท้อใจ ทำอะไรไม่ได้อย่างไร

จากการศึกษา พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่มีความรู้สึกคับแค้นทุกข์ยากลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ โลกทัศน์นี้ปรากฏในนิราศของสุนทรภู่ทุกนิราศ และพบเป็นจำนวนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้ประพันธ์ต้องเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ และสถานที่เหล่านั้นห่างไกลความเจริญ สิ่งที่ทำให้ผู้ประพันธ์ท้อมากได้แก่ เรื่องอาหารการกิน (ที่มีแต่สิ่ง ค้าง แยะ เป็นต้น)

ความยากลำบากในการเดินทาง โดยเฉพาะการเดินทาง ทางเรือ ที่คลื่นลมมักแรง การอยู่การนอนที่มีแต่ยุ้งไร เพราะเป็นป่า ทั้งยัง มีแต่ความน่ากลัวเพราะมีเสียงร้องของสิงสาราสัตว์ จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์เคยมีชีวิตที่สุขสบายในเมืองหลวงไม่เคยทุกข์ยากลำบาก เมื่อต้องมาพบกับความทุกข์ยากลำบาก จึงแสดงออกซึ่งความรู้สึกคับแค้น ผิดหวัง และทศท้อใจ

6. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น นำแนวทางมาจาก
ประทีป วาทิกทินกร (2521: 87-155)

เป็นโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีการศึกษาคี ครอบรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านานสถานที่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เรื่องราวในประวัติศาสตร์ สภาพบ้านเมืองและสังคม และชอบถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนมีความรอบรู้สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ถึงสามแสนแข่งความตามสำเนียง	เมื่อแรกเรียกสามแสนทั้งกรุงศรี
ประชุมมณฑปพุทธรูปในวารี	ไม่เคยเลื่อนที่ชลธารบาดาลดิน
จึงสถาปนามสามแสนเป็นชื่อคั้ง	เออชาวกรุงกลับเรียกสามแสนสิ้น
นี่หรือรักจะมิน่าเป็นราชิน	แต่ชื่อดินเจียวยังกลายเป็นหลายคำ
	(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 86)

เนื้อหาจากนิราศพระบาทตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่มีความรอบรู้สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ได้แก่ การเดินทางผ่านสามแสน และกล่าวถึงที่มาของชื่อนี้ว่าเมื่อก่อนเรียกว่าสามแสน เนื่องจากมีพระพุทธรูปลอยน้ำมา คนสามแสนคนช่วยกันจูงขึ้นมาจากน้ำแต่ก็ไม่สำเร็จ จึงมีการเรียกสถานที่แห่งนั้นว่า สามแสน แล้วต่อมาเพี้ยนจนเป็น สามแสน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นที่มีความรอบรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ ดำนานสถานที่ และต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นรู้ด้วย ในที่นี้คือรู้ที่มาของชื่อ สามเสน

ตัวอย่างที่ 2

ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่า ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
เดี๋ยวนี้มีมอญถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา ทั้งผัดหน้าจับเขมาเหมือนชาวไทย

(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 111)

เนื้อหาจากนิราศภูเขาทองตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่มีความรอบรู้สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้แก่ การเดินทางมาถึงบ้านมอญและนำเกร็ดความรู้เกี่ยวกับคนมอญมากล่าว ว่าเมื่อก่อนหญิงชวามอญชอบเกล้ามวย แต่เดี๋ยวนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ไม่นิยมไว้จุกแล้ว ตอนนี้เหมือนคนไทยทั่วไปที่นิยมผัดหน้า

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่สนใจใฝ่รู้ช่างสังเกต จดจำ และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ในที่นี้คือการถ่ายทอดเกร็ดความรู้เกี่ยวกับลักษณะของคนมอญ

ตัวอย่างที่ 3

พี่เร่งเดือนเพื่อนชายพายกระโชก ถึงสามโคกต้องแดดยิ่งแผดแสง
ให้ร้อนร้อนอ่อนจิตระอิดแรง เห็นมอญแต่งตัวเดินมาตามทาง
ตาโถงถุ่นึงอ้อมลงกรอมสัน เป็นเขยขลเมื่อยกขยับย่าง
เห็นขาวาวแวบอยู่หว่างกลาง ไครยลนาก็เป็นน่าจะปรานี
ดูเขี้ยวเรือนหาเหมือนอย่างไทยไม่ หลังกาใหญ่พื้นเล็กเป็นโลงผี
ระยะบ้านย่านนั้นก็ยาวรี จำเพาะมีฝิ่งซ้ายเมื่อพายไป

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 88)

เนื้อหาจากนิราศพระบาทตอนนี้ แสดงให้เห็น โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่เป็นคนรอบรู้สนใจสภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้แก่ การเดินทางมาถึงสามโคก และถ่ายทอดวิถีชีวิตของพวกมอญให้ทราบ ว่า พวกมอญสวมใส่ผ้าถุงยาวถึงส้นเท้า บ้านเรือนของมอญไม่เหมือนไทย บ้านมอญมีหลังคาใหญ่พื้นเล็กเหมือนโรงผีและมีความขาวมาก

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นช่างสังเกต รอบรู้ สนใจสภาพบ้านเมือง และชอบถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นทราบ ในที่นี้คือการถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนมอญที่สามโคก

ตัวอย่างที่ 4

ถึงเขาขาดพิถามถึงนามเขา
ว่าเดิมรถทศกัณฐ์เจ้าลงกา
หนีพระรามกลัวจะตามการุณ
ศิลาแตกแหลกลงด้วยกงรถ

ผู้ใหญ่เล่ามาให้ฟังที่กังขา
ลักลิดาโฉมฉายมาทำยรถ
กงกระแทบเขากระจายทลายหมด
จึงปรากฏตั้งนามมาตามกัน

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 101)

เนื้อหาจากนิราศพระบาทตอนนี้ แสดงให้เห็น โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนสนใจประวัติศาสตร์ และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้แก่ การเดินทางมาถึงเขาขาดก็เล่าประวัติที่ตนได้ฟังมาจากผู้ใหญ่ว่า ดำนานกล่าวถึงรถของทศกัณฐ์ที่ลักพานางสีดามา ด้วยความรีบเพราะกลัวพระรามจะตามมาทัน ทำให้กงรถกระแทบกับเขาแตกหักลงเป็นที่มาของคำว่า เขาขาด นั่นเอง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนสนใจประวัติศาสตร์ ในที่นี้คือตำนานของสถานที่ที่เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา ได้แก่ที่มาของชื่อ เขาขาด เรื่องเล่าดังกล่าวเกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทย แสดงว่าผู้เล่าเรื่องก็มีความสนใจวรรณคดีไทยด้วย

ตัวอย่างที่ 5

พอเลยนาคบาทข้ามถึงสามโคก
ถามบิดาว่าผู้เฒ่าท่านเล่าไว้
หวังจะไว้ให้พระชาเป็นค่าจ้าง

เป็นถิ่นโลกสมมุติสุดสงสัย
ว่าท้าวไทพระอุทองเธอกองทรัพย์
ด้วยจะสร้างบ้านเมืองเครื่องประดับ

<u>พอหากินสิ้นบุญเป็นสูญลับ</u>	<u>ทองคำกลับกลายเป็นดินแดง</u>
<u>จึงที่นี้มีนามว่าสามโลก</u>	<u>เป็นคำโลกสมมุติสุดแถลง</u>
<u>ครั้งพระโกศโปรดปรานประทานแปลง</u>	<u>ที่ตำแหน่งมอญมาสามภักดิ์</u>
<u>ชื่อปทุมธานีที่เสด็จ</u>	<u>เดือนสิบเบ็ดบัวออกทั้งดอกฝัก</u>
<u>มารับส่งตรงนี้ที่สำนัก</u>	<u>พระยาพิทักษ์ทวยหาญผ่านพารา</u>
<u>ได้รู้เรื่องเมืองปทุมค้อยชุ่มชื่น</u>	<u>ด้วยภูมิพื้นวัดบันขานหน้า</u>
<u>เห็นพวกชายฝ้ายมอญแต่ก่อนมา</u>	<u>ล้วนสักขาเขียนหมึกจารึกพง</u>
<u>ฝ่ายสาวสาวเกล้ามวยสวยสะอาด</u>	<u>แต่ชายคอดูด้วยว่านุ่งผ้าถุง</u>
<u>ทั้งหมดผ้าดริเหมือนสีรุ้ง</u>	<u>ทั้งฟ้านุ่งนั้นก็อ้อมลงกรอมดิน</u>

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 125)

เนื้อหาจากนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของการเป็นคนรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมืองของผู้ประพันธ์ ซึ่งพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเมืองสามโลก ว่า สมัยก่อนพระอุทองเคยนำข้าวของเงินทองมากองไว้เป็นโลกสูง เพื่อใช้เป็นค่าตอบแทนคนที่มาช่วยสร้างบ้านเมืองให้คงาม แต่โชคร้ายเกิดโรคห่าก่อน ทองทั้งหลายกลับกลายเป็นดินสูงเป็นโลก จึงได้ชื่อว่าสามโลก ต่อมาสมัยพระโกศมีมอญมาสามภักดิ์ช่วงเดือนสิบเอ็ดมีดอกบัวขึ้นอยู่ทั่วไป พระองค์เสด็จมาเห็นจึงทรงเปลี่ยนชื่อเมืองนี้เป็น เมืองปทุม ที่แปลว่าดอกบัว ผู้ประพันธ์บรรยายว่าเห็นมอญทั้งชายหญิง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือชายจะมีการสักที่ขาที่พุง ส่วนหญิงจะเกล้ามวย มอญจะสวมใส่ผ้าถึงยาวกรอมเท้าสีสันฉูดฉาด

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่รอบรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์อย่างละเอียด ในที่นี้คือรู้ถึงประวัติความเป็นมาของเมืองก่อนจะได้ชื่อว่าสามโลก และรู้ประวัติกระทั่งเมืองนี้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นเมืองปทุม ผู้ประพันธ์ชอบถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นทราบนอกจากถ่ายทอดประวัติของเมืองแล้ว ยังถ่ายทอดลักษณะการแต่งกายวิถีชีวิตของคนมอญที่อยู่ในเมืองนี้ให้ทราบด้วย

ตัวอย่างที่ 6

มาถึงวัดพนัญเชิงเทินถนัด

ผนังก่อย่อมุมเป็นซุ้มโคม

มีศาลาท่าน้ำดูน้ำขึ้น

บิดาพร่ำรำเล่าให้เข้าใจ

ถ้าบ้านเมืองเคืองเจ็ญจะเป็นเหตุ

แม่นพาราผาสูกสนุกสบาย

แต่เจ๊กย่านบ้านนั้นก็นับถือ

ด้วยบนบานการได้ดังใจจง

อนึ่งว่าถ้าแม่นใครน้ำใจบาป

ตรงหน้าทำสาชลเป็นนวง

ว่าเป็นวัดเจ้าฟ้าพระกาลโหม

ลอยโพนมเยี่ยมฟ้านภาลัย

ร่มระรื่นรูกขนานอาศัย

ว่าพระใหญ่อย่างเยี่ยงที่เสียดาย

ก็อาเพศพังหลุดทรุดสลาย

พระพักตร์พรายเพราพริ้มคู่มองค์

ร้องเรียกชื่อว่าพระเจ้าปุนเถกิง

ฉลององค์พุทธคุณกรูณัง

จะเข้ากราบเกรงจะทับต้องกลับหลัง

ดูพลั่งพลั่งพลุ่งเชยวันเสียวใจ

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 128)

เนื้อหาจากนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของการเป็นคนที่น่าสนใจตำนานประวัติศาสตร์ และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นของผู้ประพันธ์ คือการกล่าวถึงวัดพนัญเชิง (พนัญเชิง) ว่าวัดนี้มีพระใหญ่ที่ขึ้นชื่อเรื่องการเสียดายคือ หากบ้านเมืองมีเรื่องทุกข์เจ็ญ องค์พระจะทรุดพัง แต่หากบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข พระพักตร์หรือหน้าขององค์พระยิ้มแย้มแจ่มใส พระองค์นี้เป็นที่นับถือของคนจีนย่านนั้นมาก เพราะเมื่อบนบานอะไรก็จะได้สมใจปรารถนา คนจีนเรียกว่าพระเจ้าปุนเถกิง กล่าวกันว่าหากมีคนไม่ดี ใจบาปมากราบไหว้จะเห็นว่าองค์พระจะหล่นมาทับตนต้องถอยหนีกัน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนสนใจตำนานประวัติศาสตร์และชอบถ่ายทอดให้ผู้รู้ท่านทราบ ในที่นี้คือการถ่ายทอดความเชื่อความศรัทธาขององค์พระใหญ่ในวัดพนัญเชิง

ตัวอย่างที่ 7

แหลมคุ้งท่งเถื่อนไม้	ไรราย
ถึงย่านบ้านตเกาหลี	ทูลทอ้ง
เดิมทีนี้เป็นชาย	ชเลหาด ลาดแฮ
เรือสัดพลัดมาต้อง	ติดเข้าตเกาหลี

(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 173)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์เล่าถึงความเป็นมาของชื่อบ้านตเกาหลี ว่าเมื่อก่อนเป็นชายทะเลมีเรือซัดเข้าติดฝั่งทำให้ตะเกา(สำเภา) เรือพัง เป็นที่มาของชื่อ ตเกาหลีนั่นเอง

โลกทัศน์นี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ในที่นี้ได้แก่ ความเป็นมาของบ้านตเกาหลี

ตัวอย่างที่ 8

บางนายไกรไกรทองอยู่คลองนี้	ชื่อจึงมีมาทุกวันเหมือนมันหมาย
ไปเช่นฆ่าชาละวันให้พลันตาย	เป็นยอดชายเชี่ยวชาญการวิชา
ได้ครอบครองสองสาวชาวพิจิตร	สมสนิทนางตะเข้แสนหา
เหมือนตัวพีนี้ได้ครองแต่น้องยา	จะเกื่อน้ำพางามขึ้นครามครัน

(นิราศพระประชม)

(กรมศิลปากร, 2543: 298)

เนื้อหาจากนิราศพระประชมตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงตำนานของชื่อบ้านนายไกร ว่าบ้านนี้ได้ชื่อมาจากบ้านของไกรทอง ที่เป็นคนฆ่าชาละวัน และได้ครอบครองนางตะเกาแก้ว, ตะเกาทองและเมียจระเข้ของชาละวันนั่นเอง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่รอบรู้ สนใจ ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ในที่นี้คือที่มาของสถานที่คือ บ้านนายไกร

ตัวอย่างที่ 9

ถึงโพธิ์เตี้ยโพธิ์ดำเหมือนคำกล่าว	แต่ไครสามอ้อมเท่าพ้อมสาน
เป็นเรื่องราวจ้าวฟ้าพระยาพาน	มาสังหารพระยาองค์บิดา
แล้วปลุกพระมหาโพธิ์บนโขดใหญ่	เผอิญให้เตี้ยดำเพราะกรรมหนา
อันเท็จจริงสิ่งใดเป็นไกลตา	เขาเล่ามาพื้ก็เล่าให้เจ้าฟัง

(นิราศพระปฐม)

(กรมศิลปากร, 2543: 303)

เนื้อหาจากนิราศพระปฐมตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ สนใจตำนานสถานที่ และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้แก่ การเดินทางถึงโพธิ์เตี้ย และกล่าวว่า พบต้นโพธิ์ที่เตี้ยเหมือนชื่อแต่ต้นใหญ่ขนาดสามคนโอบ มีตำนานเล่าว่าบริเวณนี้เป็นที่ที่พระยาพาน ฆ่าพระยาองค์บิดาตน แล้วจึงปลุกต้นโพธิ์ไว้ แต่อาจเป็นด้วยบาปกรรมต้นโพธิ์นั้นจึงเตี้ยดำ เรื่องจะ จริงหรือเท็จอย่างไรผู้เล่าเรื่องไม่แน่ใจนัก แต่ต้องการเล่าให้ผู้อื่นได้ทราบด้วย

โลกทัศน์นี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ชอบถ่ายทอดตำนาน ประวัติ ของสถานที่ต่าง ๆ ให้ผู้อื่นทราบ ในที่นี้คือ ตำนานของโพธิ์เตี้ย ซึ่งผู้ประพันธ์พยายามเล่า ที่มาเท่าที่ตนทราบ เท็จจริงประการใดคนไม่กล้ายืนยัน แต่ฟังเขาเล่ามาก็ต้องการถ่ายทอดต่อ

ตัวอย่างที่ 10

ด้วยเดิมเรื่องเมืองนั้นถวัลราชย์	เรียงพระญาติพระยาองค์บิดา
เอาพานทองรองประสูติพระบุตรา	กระทบหน้าแต่น้อยน้อยเป็นรอยพาน
พอโหรทายร้ายกาจไม่พลาดเพื่อง	ผู้ใดเลี้ยงลูกน้อยจะพลอยผลาญ
พระยาองค์ส่งไปให้นายพราน	ทิ้งที่ธารน้ำใหญ่ยังไม่ตาย
ยายหอมรู้จำไปเอาไว้เลี้ยง	แกร็กเพียงลูกรักไม่หักหาย
ไครถามไถ่ไม่แจ้งให้แพร่พราย	ลูกผู้ชายขึ้นจิตสู้ปีดบัง
ครั้นเติบโตใหญ่ได้วิชาดาปะขาว	แกลเป็นชาวเชิงพนมมาคมขลัง

<u>รู้ผูกหญ้าฝ้ายพนด้นดั่งจิ้ง</u>	<u>มีกำลังลือฤทธิ์พิสดาร</u>
<u>พระยากลงมาจับก็รับรบ</u>	<u>ดีกระทบทัพย่นถึงชนสาร</u>
<u>ฝ่ายท้าวพ้อมรณาพระยาพาน</u>	<u>จึงได้ผ่านภพผดุงกรุงสุวรรณ</u>
<u>เข้าหาพระมเหสีเห็นมีแผล</u>	<u>จึงเล่าแต่ความจริงทุกสิ่งสรรพ</u>
<u>เธอรู้ความถามไถ่ได้สำคัญ</u>	<u>ด้วยคราวนั้นคนเขารู้ทุกผู้คน</u>
<u>ครั้งถามไถ่ยายหอมก็ยอมผิด</u>	<u>ด้วยปกปิดปฏิเสธซึ่งเหตุผล</u>
<u>เธอโกรธฆ่าขายนั่นวายชนม์</u>	<u>จึงให้คนก่อสร้างพระปราสาทประโทน</u>
<u>แทนคุณตามความรักแต่หักว่า</u>	<u>ต้องเข่นฆ่ากันเพราะกรรมเหมือนคำโหร</u>
<u>ที่ตายตายหมายปักเป็นหลักประกัน</u>	<u>แต่ก่อนโพ้นพินมาเป็นช้านาน</u>
<u>จึงตำหนิยกเรียกขานบ้านยายหอม</u>	<u>ด้วยเดิมจอมจักรพรรดิอริยฐาน</u>
<u>ครั้นเสร็จสรรพกลับมาหาอาจารย์</u>	<u>เหตุด้วยบ้านนั้นมีเนินศิลา</u>
<u>จึงทำเมรุเกณฑ์พลพลรบ</u>	<u>ปลงพระศพพระยาทองพร้อมวงศา</u>
<u>แล้วปลดเปลื้องเครื่องเกียรติยศตัดिया</u>	<u>ของบิดามารดรแต่ก่อนกาล</u>
<u>กับธาตุใส่ในตุรบูรจุไว้</u>	<u>ที่ถ้าได้เนินพนมประชมสถาน</u>
<u>จึงเลื่องลือชื่อว่าพระยาพาน</u>	<u>คู่สร้างชานเชิงพนมประชมทอง</u>
	(นิราศพระประชม)

(กรมศิลปากร, 2543: 313)

เนื้อหาจากนิราศพระประชมตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนรอบรู้สนใจประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงที่มาของบ้านยายหอมว่าเกี่ยวข้องกับตำนานองค์พระปฐมเจดีย์และเชื่อมโยงถึงองค์พระประโทนเจดีย์ด้วย คือ เป็นตำนานที่เกิดจากพ่อลูกชื่อพระยาทองพระยาพาน ซึ่งพระยาทองผู้พ่อนำพระยาพาน(ตอนเกิดหน้าไปโดนพานที่รองรับเกิดเป็นรอยบาก)ไปมาทิ้งน้ำเสียเนื่องจาก โหรทายว่าถ้าปล่อยเอาไว้จะฆ่าตนภายหลัง แต่พระยาพานไม่ตายและได้ยายหอมนำไปเลี้ยงไว้ แต่ยายหอมมิได้เล่าความจริงให้ใครฟังเมื่อพระยาพานโตขึ้นก็ได้เรียนวิชาเก่งกาจในที่สุดด้วยดวงชะตาก็พาให้มาฆ่าพระยาทองผู้พ่อจนตายและได้พระมเหสี (แม่) เป็นเมีย แต่ในที่สุดพระยาพานก็รู้ความจริงเมื่อแม่เห็นแผลที่เกิดจากพานแล้วสืบสาวเรื่องราว ยายหอมจึงถูกพระยาพานฆ่าเพราะปกปิดความจริงไม่ให้คนรู้ ต่อมาจึงสร้างพระประโทนเจดีย์เป็นอนุสรณ์ให้กับยายหอม และที่บริเวณนั้นก็เรียกว่าบ้านยายหอม พระยาพานให้โปรดให้สร้างประปฐมเจดีย์ (ประชม)

ขึ้นและเพื่อเป็นอนุสรณ์การเสียชีวิตของพ่อและแม่ จึงนำพระธาตุกระดูกและเครื่องทรงของทั้งสองบรรจุไว้ในถ้ำใต้องค์เจดีย์นั้น

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่รอบรู้ สนใจ ตำนาน ความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ในที่นี้คือตำนานของบ้าน ขายหอม, องค์พระปฐมเจดีย์ และองค์พระประโทนเจดีย์

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงออกถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีความรอบรู้ สนใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มาหรือตำนานของสถานที่ต่าง ๆ และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รู้ตาม ซึ่งผู้ประพันธ์เดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และแต่ละสถานที่ก็มีเรื่องราวตำนานของสถานที่นั้น ๆ บอกเล่าไว้ ผู้ประพันธ์เป็นคนสนใจเรื่องนี้ จึงนำมาถ่ายทอดให้ทราบดังกล่าว

7. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีใน ชีวิต พร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากสมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 97-103); ประทีป วาทิกทินกร (2521: 80,156-160)

เป็นโลกทัศน์ของผู้ที่มีประสบการณ์การใช้ชีวิตหลายด้าน ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย กระทั่งมีแบบอย่าง แนวทางที่ถูกที่ควร มีข้อคิด ประชญา คติชีวิต ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติตัว ที่สามารถถ่ายทอดเป็นหลักปฏิบัติที่ดีในสังคมได้

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นผู้ที่ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมากมายทั้งร้ายดี ซึ่งผู้ประพันธ์ได้เก็บเป็นประสบการณ์และพยายามสั่งสอนถ่ายทอดสู่ผู้อื่น รวมทั้งตัวเองก็พยายามเลือกประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี สำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบคติสอนใจ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ถึงโรงเหล้าเตากลั่นควันโขมง	มีคันทองผุกสายไว้ปลายเสา
ไอบ้าปรกรรมน้ำนรกเจียวอกเรา	ให้มัวเมาเหมือนหนึ่งบ้าเป็นน่าอาย
ทำบุญบวชกรวดน้ำของสำเร็จ	สรรพคุณโพธิญาณประมาณหาย

ถึงสุราพารอดไม่วอดวาย
ไม่เมาเหล้าแล้วเรายังเมารัก
ถึงเมาเหล้าเข้าสายก็หายไป

ไม่ไกล่กรายแก้งเม็นก็เกินไป
 สูดจะหักห้ามจิตคิดโลน
แต่เมาใจนี้ประจำทุกคำคืน

(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 110)

เนื้อหาจากนิราศภูเขาทองตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบความดีร้ายในชีวิต รู้ว่าจะไร้อุทิศ จึงนำมาถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบในรูปแบบคติสอนใจได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์เห็นถึงโทษของสุรา ว่าทำให้มัวเมา เป็นน้านรก ผู้ประพันธ์เห็นว่าไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังกล่าวเปรียบเทียบว่าการมัวเมาที่ร้ายแรงกว่าสุราคือการมัวเมาเรื่องความรัก เพราะทำให้ต้องทุกข์ทรมานอยู่ทุกวัน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต พร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ในที่นี้คือพบว่าพิษของสุรานั้นเป็นเป็นอันตรายยิ่งและพิษที่มากกว่าสุราคือ พิษอันเกิดจากความรัก

ตัวอย่างที่ 2

เจ้าของตาลรักหวานขึ้นปิ่นต้น
 เหมือนคบคนกำหวานรำคาญครัน

ระวังตนดินมีระมัดมัน
 ถ้าปลั่งปลั่งเจ็บอกเหมือนตกลด

(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 88)

เนื้อหาจากนิราศพระบาทตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักความจริงในชีวิต ในเรื่องการคบคน จึงพร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่าให้ ระวังตน เพื่อต้องการเตือนสติให้ทราบในเรื่องการคบคน โดยเปรียบกับเรื่องการปิ่นต้นตาลของเจ้าของต้นตาล ว่าเจ้าของตาลนั้นเมื่อจะขึ้นต้นตาลที่หวานหอมต้องระมัดระวังอย่างมาก มือต้องจับให้มั่น ไม่เช่นนั้นอาจพลาดปลั่งตกลงมาได้ ผู้ประพันธ์เปรียบต้นตาลกับคนที่มักพูดจาอ่อนหวาน ว่าเวลาจะคบต้องระวังให้ดีเพราะอาจมีความไม่จริงใจ มีบางสิ่งเคลือบแฝงอยู่หากพลาดปลั่ง ก็อาจเดือดร้อนเจ็บช้ำเหมือนตกต้นตาลนั่นเอง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ค้นพบความจริงในชีวิตเรื่องการคบคนว่าต้องมีความระมัดระวัง จึงถ่ายทอดผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ

ตัวอย่างที่ 3

ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักรสด้อยอร่อยจิต
 แม้นพุดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา
 (นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 111)

เนื้อหาจากนิราศภูเขาทองตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และพร้อมถ่ายทอดผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์เดินทางมาถึงบางพุดและกล่าวถึงเรื่องการพุดว่าคนเราควรพุดให้ดี หากพุดดีก็จะได้ดี แต่หากพุดไม่ดีก็จะมีผลร้าย กับผู้พุด นั่นเป็นสัจธรรมของชีวิตที่ผู้ประพันธ์ค้นพบและต้องการบอกกล่าวให้ผู้อื่นรู้ไว้ดังคำ พุดดีเป็นศรีศักดิ์ พุดชั่วตัวตาย

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ให้ความสำคัญกับคำพุด เชื่อว่าคำพุดนั้นสำคัญกับชีวิต และต้องการเตือนผู้อื่นให้เห็นความสำคัญในการพุดเช่นกัน โลกทัศน์นี้เป็นโลกทัศน์ของผู้ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิตและพร้อมถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบในรูปแบบคติสอนใจ

ตัวอย่างที่ 4

หวังไว้ให้ลูกเต้า เหล่าหลาน
 รู้เรื่องเปื่องป่วยการ เกิดร้อน
 อายุวันชนะนาน นี้พ่อ ขอเอย
 แร่ปรอดยอดยากซ่อน คิดไว้ให้จำ
 (โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 255)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้ แสดงให้เห็น โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักความจริงในชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องเหลวไหลไม่มีจริง จึงถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์บรรยายผ่านพระ (ผู้เล่าเรื่อง) ที่เดินทางไปค้นหาอายุวัฒนะตามที่ตำราลี้กศักดิ์สิทธิ์บอกไว้ ในเบื้องต้นเดินทางไปด้วยความเชื่ออย่างแรงกล้าว่ายาดังกล่าวมีจริง แต่ในที่สุดก็ค้นพบว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องเหลวไหลไม่มีจริง เป็นสิ่งสมมติ เรื่องแรปรอทก็เช่นกัน เป็นสิ่งที่หายากมาก ป่วยการหา จึงดักเตือนให้คนรุ่นหลังได้จำว่าอย่าไปหลงเชื่อตาม ดังถ้อยคำ **อายุวันชนะชานนี้ฟอขอเอย แร่ปรอดยอดยากซ่อนกิดไว้ให้จำ**

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณว่าเป็นคนค้นพบหลักความจริงในชีวิต และพร้อมถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบในรูปแบบคติสอนใจ ในที่นี้คือการพบว่า ยาอายุวัฒนะและแร่ปรอทในตำราลี้กศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องเหลวไหลไม่ควรเชื่อตาม

ตัวอย่างที่ 5

ทั้งองค์ฐานรานร้าวถึงเก่าแตก	เผยอแยกยอดสุดก็หลุดหัก
ไอ้เจดีย์ที่สร้างยังร้างรัก	เสียดายนักก็น้ำตากระเด็น
กระนี้หรือชื่อเสียงเกียรติยศ	จะมีหมดลวงหน้าทันตาเห็น
เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น	กิดก็เป็นอนิจจังเสียทั้งนั้น

(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 114)

เนื้อหาจากนิราศภูเขาทองตอนนี้ แสดงให้เห็น โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักความจริงเรื่องความไม่แน่นอนของชีวิต และพร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่า ตนเคยพบความรุ่งเรืองในอดีต แต่ภายหลังตกอับลง จึงพบสัจธรรมว่าชีวิตคนเรามีขึ้นมีลง ไม่แน่นอน ผู้ประพันธ์บอกเล่าในรูปแบบคติสอนใจ ผ่านสัญลักษณ์การเปรียบเปรยองค์เจดีย์ที่ได้พบว่าฐานขององค์เจดีย์นั้นแตกแยก ยอดก็หลุดหัก ฐานเจดีย์ที่สร้างขึ้นยังมีกาลเวลาที่ชำรุดได้ ฉะนั้นชื่อเสียงและเกียรติยศที่เคยมี ก็สามารถจบสิ้นลงได้เช่นกัน สิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้นล้วนอนิจจัง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในนิราศภูเขาทองว่าเป็นคนที่ค้นพบความจริงในชีวิตว่า ชีวิตมีความไม่แน่นอน มีขึ้นมีลง รุ่งเรืองได้ก็ตกอับได้เหมือนสิ่งก่อสร้างสวยงามที่มีวันชำรุดทรุดโทรม ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดความจริงดังกล่าวให้ผู้อื่นทราบ

ตัวอย่างที่ 6

คลองคดลัดเลี้ยวล้วน	หลักตอ
เกาะกระเรื่อรอ	ร่องน้ำ
คดคลองช่องแคบพอ	พาย่อ พ่อเอ๋ย
คนคดลัดเลี้ยวล้ำ	กว่าน้ำล้นคลอง

(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 163)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักความจริงในชีวิต ในเรื่องจิตใจของคน จึงพร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์มองเห็นคลองที่คดลัดเลี้ยว แล้วนำมาเปรียบเทียบกับยังไม่คดเท่าใจคนคด เพราะคลองจะคด จะแคบหรือมีหลักมีตอมามากมายก็สามารถพายเรือถ่อเรือผ่านไปได้ แต่ใจคนคดนั้น มีซับซ้อน มีความคดลัดเลี้ยวยากที่จะผ่านไปได้

โลกทัศน์นี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ค้นพบและเข้าใจหลักความจริงในชีวิต และเป็นคนที่ชอบถ่ายทอดให้เป็นคติสอนใจผู้อื่น ในที่นี้คือให้รู้จักการพิจารณาจิตใจของคนให้ลึกซึ้ง เพราะใจคนมีความซับซ้อนคดเคี้ยว

ตัวอย่างที่ 7

ขางเจ้าเขาจับจ้อง	จิกปลา
กินเล่นเป็นพักสา	สุขล้ำ
กระลาการท่านสัทา	ถือสัต สวัสดิ์เฮ
บนทรพกลับกลืนกล้ำ	กล่าวคล้ายฝ่ายยาง

(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 165)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้ แสดงให้เห็น โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต เรื่องการยึดถือความสัตย์ จึงพร้อมถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์เห็นว่า การรักษาความสัตย์เป็นสิ่งที่ควรทำ โดยกล่าวถึงนิทานที่เกี่ยวกับเรื่องความสัตย์ว่า มีนกกกระยางที่เคยถือสัตย์จะไม่กินปลา แต่แล้วก็อดไม่ได้ วันหนึ่งนกกกระยางก็จับปลากินเล่นเป็นอาหารอย่างมีความสุข ปลาจึงเดือดร้อน ผู้ประพันธ์เปรียบเรื่องนี้กับตุลาการที่เรียกได้ว่า เป็นผู้ถือสัตย์ยิ่ง แต่เมื่อเห็นแก่สินจ้าง ก็จะกลับคำละทิ้งความสัตย์ได้เช่นกัน เหมือนกับนกกกระยางในนิทานซึ่งจะทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้น ผู้ประพันธ์ค้นพบความจริงดังกล่าวและเห็นว่า การรักษาความสัตย์เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนเห็นความสำคัญของการรักษาความสัตย์ เพราะความสัตย์เป็นหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต ผู้ประพันธ์ชอบถ่ายทอดสู่ผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ ในที่นี้คือการถ่ายทอดความจริงเปรียบเทียบกับเรื่องราวในนิทาน

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบ โลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และต้องการถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นให้ผู้อื่นทราบ เช่น การใช้คำพูดให้ดี การเลือกคบคน การรักษาความสัตย์ ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับของมัวเมา ไม่ควรเชื่อเรื่องเหลวไหล เป็นต้น ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดแนวคิดเหล่านั้นออกมาในรูปแบบคติสอนใจ เป็นบุคลิกภาพหนึ่งของผู้ประพันธ์ที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน

8. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ผู้วิจัยนำแนวทางมาจากสมบัติ จันทรวงศ์ (2537: 91-97)

เป็นโลกทัศน์ของคนที่มีความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และขอพึ่งพาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในอำนาจลึกลับหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีโลกทัศน์ที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่ตนได้ไปเยือน ทั้งนี้เนื่องด้วยผู้ประพันธ์ต้องเดินทางติดตามเจ้านายไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หลายแห่ง ผู้ประพันธ์ได้เข้าไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นและมักขอพรอยู่เนือง ๆ แนวคิดดังกล่าวแบ่งเป็น

8.1 โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาสังศักดิ์สิทธิ์

8.2 โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ

8.1 โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาสังศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างที่ 1

<u>ขอเดชะพระเจดีย์ศิริมาศ</u>	บรรจุธาตุที่ดั่งนรังสรรค์
ข้าอุส่าห์มาเคารพอภิวันท์	เป็นอนันต์อันสงส์ดำรงกาย
<u>จะเกิดชาติใดใดในมนุษย์</u>	<u>ให้บริสุทธิ์สมจิตที่กิดหมาย</u>
<u>ทั้งทุกข์โศกโรคภัยอย่าไถ่กราย</u>	แสนสบายบริบูรณ์ประยูรวงศ์
	(นิราศภูเขาทอง)

(กรมศิลปากร, 2543: 115)

เนื้อหาจากนิราศภูเขาทองตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่เคารพและเลื่อมใสในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่การที่ผู้ประพันธ์เดินทางไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทอง และคิดว่าองค์พระเจดีย์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงขอพรให้ตนพบแต่ความสุขทุกชาติไป อย่างได้มีโรคภัยมาเบียดเบียน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีความเคารพและศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในที่นี้คือการพ้องค์พระเจดีย์ภูเขาทอง และขอพรต่อองค์พระเจดีย์ดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 2

<u>มาเคารพพบพุทธบาทแล้ว</u>	<u>ขอคุณแก้วสามประการช่วยอุปถัมภ์</u>
ฉันเกิดมาชาตินี้ก็มีกรรม	แสนระยำยับด้วยอัปจน
	(นิราศพระบาท)

(กรมศิลปากร, 2543: 100)

เนื้อหาจากนิราศพระบาทตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่เคารพและศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ การที่เดินทางไปนมัสการพระพุทธบาท สระบุรี ซึ่งถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความเคารพและศรัทธาผู้ประพันธ์จึงถือโอกาสขอแก้วสามประการให้ช่วยอุปถัมภ์ตน

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีความเคารพศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในที่นี้คือการพรอพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้าที่สระบุรี ผู้ประพันธ์จึงขอพรจากรอยพระพุทธบาทดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 3

<u>ขอเดชะพระอุมารักษาสวาท</u>	ให้ผุดผาดเพียงพักตร์พระลักษมี
<u>วิมานแก้วเวาฟ้าผ่องนารี</u>	คอยพัดวีแวดล้อมอยู่พร้อมเพรียง
<u>ขอเดชะพระอินทร์คิดพิณแก้ว</u>	ให้เจื้อยแจ้วจับใจแจ่มใสเสียง
<u>สาวสุรางค์นางรำระบำเรียง</u>	คอยขับกล่อมพร้อมเพรียงเคียงประคอง
<u>ขอพระจันทร์กรุณารักษาศรี</u>	ให้เหมือนมณีนพเก้าอย่าเศร้าหมอง
<u>เหมือนหุ่นเชิดเลิศล้วนนวลละออง</u>	ให้ผุดผ่องผิวพรรณเพียงจันทร์รา
<u>ขอพระพายชายเชยรำเพยพัด</u>	ให้ศรีสวัสดิ์สว่างจิตขนิษฐา
<u>หอมดอกไม้ในทวีปกลีบผกา</u>	ให้หอมชื่นรื่นวิญญูณัณิทรารมณ์

(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 277)

ตัวอย่างที่ 4

<u>ขอเดชะพระสยามพรหมนาถ</u>	<u>เจ้าไกรลาสโลกมหาสถาน</u>
<u>ทรงจ้วเผือกเงือกหงอนสังสรสังวาล</u>	<u>ถือพัดตาลดาไฟประลัยกัลป์</u>
<u>ประกาศอิทธิฤทธิ์พิเศษประเสริฐ</u>	<u>ให้ตายเกิดสิ้นสุดมนุษย์สวรรค์</u>
<u>ตรัสอย่างไรไปเป็นเหมือนเช่นนั้น</u>	<u>พระโปรดฉันเชิญช่วยอำนาจพร</u>
<u>เผื่อว่าจักรักใคร่ที่ไหนดั่ง</u>	<u>ให้สมหวังดังจ้านงประสงค์สมร</u>
<u>ทรงเวทมนตร์คลประสิทธิ์ฤทธิรอน</u>	<u>เจริญพรภิญโญเดโชชัย</u>
<u>ที่หวังขึ้นกลั่นกลั่นกระสันสวาท</u>	<u>อย่าแคล้วคลาดเคลือบแคลงแห่งไหน</u>
<u>มิตรจิตขอให้มิตรใจไป</u>	<u>ที่มีดีไม่เห็นห้องช่วยส่องเทียน</u>

(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 283)

เนื้อหาจากรำพันพิลาปทั้งสองตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่เคารพและศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ การที่ผู้ประพันธ์ขอพรนานาประการกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือเพื่อให้ตนมีชีวิตที่สุขสบาย ทั้งขอพระอุมา พระอินทร์ พระพาย พระพรหม ขอให้สมหวังในความรัก ขอให้ไปเกิดบนสวรรค์ เป็นต้น

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งของตน

8.2 โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ

ตัวอย่างที่ 5

เทียวหลีกกรวณอยู่จนดึก	เห็นพุ่มพฤษย์โพธิ์ทองที่ผ่องใส
ดักน้ำผึ้งครึ่งจอกกับดอกไม้	จุดเทียนใหญ่อย่างตำราบูชาเชิญ
หวังจะปะพระปรอทที่ยอดยิ่ง	ประนมคำนีกรำพันสรรเสริญ
สำรวมเรียนเทียนอร่ามงามเจริญ	จนดึกเกินไก่อันหวั่นวิญญาน์
ทั้งเทียนดับศัพท์เสียงสำเนียงเจิบ	เย็นยะเยิบน้ำค้างพร่างพฤษยา
เห็นแวววัลลบลงตรงนัยนา	ปรอทมาสูบซึ่งน้ำผึ้งรวง

(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

(กรมศิลปากร, 2543: 130)

เนื้อหาจากนิราศวัดเจ้าฟ้าตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อจากการได้ฟังมาว่าพระปรอทนั้นมีจริงและสามารถดักจับได้ด้วยน้ำผึ้ง ด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าใครมีพระปรอทไว้ครอบครองจะดี มีฤทธิ์ เพราะพระปรอทนี้มีความวิเศษ ผู้ประพันธ์จึงลองประกอบพิธีเรียกพระปรอทมา ความเชื่อดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล ผู้ประพันธ์กล่าวว่าเมื่อตนทำพิธี เทียนเกิดดับ อากาศหนาวเย็น และแล้วตนก็ได้เห็นแสงแวววัลของพระปรอทที่มากินน้ำผึ้งที่ตนเตรียมไว้

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ เชื่อว่าพระปรอทมีจริงและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างที่ 6

ฟังพราดำเรื่องรู้	บูรณ
ศักติพิศฐาน	เชียวแท้
ตรวจน้ำร่ำอธิธาน	เทพช่วย ด้วยเอย

ขอปะพระปรอดแก้	สะควกได้ไบลาน
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 237)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ ผู้ประพันธ์มีความเชื่อว่าพระปรอดนั้นมีฤทธิ์ สามารถทำให้ตนเดินทางค้นหาไบลานอันเป็นตำรายาอายุวัฒนะได้สะควกขึ้นจึงอธิษฐานขอพรให้พบพระปรอดดังกล่าว

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นผู้ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ เชื่อในฤทธิ์ของพระปรอด

ตัวอย่างที่ 7

ระวังตัวกลัวตตะเถียนขวาง	เป็นเยี่ยงอย่างผู้เฒ่าเล่าสนอง
ว่าผีตางสิงนางตะเถียนคะนอง	ใครถูกต้องแตกตายลงหลายลำ
พอบอกกันยังมีทันจะขาดปาก	เห็นเรือจากแจวตรงหลงถลำ
กระทบผางตอนางตะเถียนดำ	ก็โคลงคว่ำลุ่มลงในกงคา
พวกเรือพี่สั่นขนสยอง	ก็เลยล่องหลีกทางไปข้างขวา
พันระวางนางรูกขนายา	ต่างระอาเห็นฤทธิ์ประสิทธิ์จริง

(นิราศเมืองแกลง)

(กรมศิลปากร, 2543: 65)

เนื้อหาจากนิราศเมืองแกลงตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่มีความเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อว่ามีผีนางตะเถียนจริง เพราะผู้ประพันธ์ได้ฟังผู้เฒ่าเล่าถึงฤทธิ์เดชของนางผีตะเถียนว่าหากเข้าไปแตะต้องนางจะทำให้เรือแตก มีคนตายมา

หลายลำแล้ว เมื่อผู้ประพันธ์เดินทางผ่านตตะเคียนที่ขวางจึงระมัดระวังเป็นพิเศษไม่ให้เรือไปชน ตบบอกลูกเรือไม่ทันขาดคำก็มีเรืออีกลำลัดเข้าไปชนกับตอนางตะเคียนนั้น จนเรือโคลงและล่มลง ในที่สุด ผู้ประพันธ์กับลูกเรือทั้งสี่ถึงกับขนพองสยองเกล้าต้องเลี้ยวล่องเรือไปทางขวาให้พ้นตอ ตะเคียนนั้น ผู้ประพันธ์กล่าวว่าตนเห็นกับตาถึงฤทธิ์เดชของนาง

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น ในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ในที่นี้คือเชื่อว่ามีผีนางตะเคียนจริง และมีฤทธิ์เดช ทำให้เรือล่มได้

ตัวอย่างที่ 8

เดกเห่นเช่นมนุษย์หนึ่ง	หลังงู
แวววับคลับคล้ายฟู	ฟองเพื่อย
รู้จักจัดหมากพลู	พลีปู เจ้าเอย
งูกระเพื่อมเลื่อมเลื่อย	หลิกคล้ายหายสูญ
	(โคลงนิราศสุพรรณ)

(กรมศิลปากร, 2543: 196)

เนื้อหาจากโคลงนิราศสุพรรณตอนนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่า มีความเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ การเชื่อในปาฏิหาริย์ผีปูเจ้า ผู้ประพันธ์กล่าวว่า พวกเด็ก ๆ ที่เดินทางไปสุพรรณกับตนมองเห็นภาพคนนั่งบนหลังงู ตนรู้ว่าไม่ใช่ภูติธรรมดาแน่ ๆ จึงจัดหมากพลูถวายเพราะคิดว่าผู้ที่นั่งบนหลังงูคือผีปูเจ้า และก็เป็นจริงตามความเชื่อ พอจัดเครื่องไหว้ให้ งูนั้นก็หายไป

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่เชื่อในอำนาจ ปาฏิหาริย์ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่มองไม่เห็น ในที่นี้คือเชื่อว่ามีผีปูเจ้าจึงจัดเครื่องไหว้ถวาย

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ พบโลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่)ว่าเป็นคนที่มีความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เมื่อผู้ประพันธ์เดินทางไปยังที่แห่งใดก็จะกราบกรานขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองหรือ อำนาจพรให้ตนเสมอ เช่นขอพรจากพระเจดีย์ภูเขาทอง จารอยพระพุทธรบาททองของพระพุทธเจ้า

ส่วนความเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติผู้ประพันธ์เชื่อว่ามีพระพรทจริง และมีฤทธิ์ช่วยผู้เป็นเจ้าของสมหวังในทุก ๆ เรื่อง เชื่อว่ามีผีปู่เจ้า หรือมีผีนางตะเคียน เป็นต้น

จากการศึกษาโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพเกี่ยวกับความศรัทธาและความเชื่อของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) และศึกษาประวัติของสุนทรภู่ พบข้อสังเกตว่า บุคลิกภาพของการศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มักพบในช่วงต้นชีวิตของสุนทรภู่ (เป็นช่วงที่แต่งนิราศพระบาท, นิราศภูเขาทอง) ขณะที่บุคลิกภาพของการเชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือสิ่งที่มองไม่เห็นพบในช่วงปลายของชีวิตตอนที่สุนทรภู่บวช และเดินทางแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เกี่ยวข้องกับการเล่นแร่แปรธาตุ เช่น แร่ปรอท (ช่วงที่แต่งนิราศวัดเจ้าฟ้า, โคลงนิราศสุพรรณ) แสดงว่าบุคลิกภาพเกี่ยวกับความเชื่อของผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู่นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และประสบการณ์ที่ได้พบ

9. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของคนที่ชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์

ยศ ลันตสมบัติ (2538: 32-38) กล่าวถึงการวิเคราะห์จิตวิทยาของ ชิกมันด์ فروยด์สรุปได้ว่า ความฝัน เป็นเรื่องประสบการณ์ในอดีต และมีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์เหล่านั้น มนุษย์ฝันเพราะจิตไร้สำนึก เรื่องราวหรือเนื้อหาของความฝัน ช่วยชี้ให้เราเห็นการทำงานของจิตไร้สำนึกได้ ในความฝัน จิตไร้สำนึกของมนุษย์อาจเสนอความคิดที่ขัดแย้งกันออกมา หรือความคิดเหล่านั้นอาจถูกเสนอออกมาในรูปของสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่น เช่น ภู อาจเป็นตัวแทนขององคชาตหรืออวัยวะเพศชาย เขาเรียกกระบวนการที่สัญลักษณ์อันหนึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่นนี้ว่า “การแทนที่”

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ว่าเป็นคนที่ชอบฝันและเก็บรวบรวมความฝันมาคิดวิเคราะห์ซึ่งปรากฏอยู่ในร่ำพันพิลาป ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

พึงพบเห็นเป็นวิบัติมหัศจรรย์
แต่งไว้เหมือนเดือนเอนใจจะได้คิด
เดือนแปดวันจันทราเวลานอน

สุนทรทำคำประดิษฐ์นิมิตฝัน
จึงจดวันเวลาด้วยอาวรณ์
ในนิมิตเมื่อภวังค์วิสังหรณ์
เจริญพรภาวนาตามบาลี

ระลึกคุณบุญบวชตรวจกลิน	ให้สุขสันดินฟ้าทูกราศี
เงียบสงัดวัดวาในราตรี	เสียงเป็ดผีหัวหวัดจังหวดเรียง
หรั่งหรั่งเรื่อยเรื่อยขึ้นสะอื้นอก	สำเนียงนกแสดแสดแสดแสดเสียง
<u>เสียงแมงมุมอื้อไ้มาไ้แต่เสียง</u>	ตืออกเพียงผึ่งผึ่งตะลึงฟัง
<u>ฝ่ายฝูงหนูตึกกึกกึกกร้อง</u>	<u>เสียงสยของขามยินถวิลหวัง</u>
อนึ่งผึ่งซึ่งมาทำประจํารัง	ริมบานบังบินร้องสยของเย็น
<u>ยั้งเยือกทรวง่วงเหงาซบเซาโศก</u>	ขามวิโยคยากแค้นสุดแสนเจ็บญ
ไม่เทียมเพื่อนเหมือนจะพาเล็ดตากระเด็น เทียวร้อนเร้นไ้ญาติหวาดวิญญาน์	
(รำพันพิลาป)	

(กรมศิลปากร, 2543: 269)

เนื้อหาจากรำพันพิลาปตอนนี้ ทำให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนชอบฝัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากสิ่งที่เคยประสบ ได้แก่ การที่สุนทร(ชื่อที่ผู้ประพันธ์ใช้แทนตัว) ฝันถึงสิ่งน่าสะพรึงกลัว เป็นฝันร้าย การฝันร้ายเช่นนี้แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับเรื่องราวร้าย ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของสุนทร ได้แก่การฝันถึงนกแสด โบราณเชื่อว่านกชนิดนี้เป็นนกอัปมงคล หากไปร้องหรือเกาะที่บ้านใด บ้านนั้นจะมีคนตาย สุนทรฝันถึงนกแสด แสดงว่าความคิดในขณะฝันนั้นเป็นความคิดที่น่ากลัว เป็นความคิดเกี่ยวกับความตาย นอกจากนี้ยังฝันว่ามีฝูงหนูมาร้อง มีแมงมุมอื้อไ้มาไ้แต่เสียง ซึ่งเป็ยสัญลักษณ์ที่น่ากลัว เกี่ยวข้องกับความโชคร้าย ฝันของสุนทรเป็นการฝันถึงสิ่งร้าย ๆ ทั้งสิ้น หากวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาแสดงว่าสุนทร (ผู้เล่าเรื่อง) ต้องพบกับเรื่องราวร้าย ๆ ในชีวิต จึงเก็บไว้ในกระบวนการของจิตไร้สำนึก และกลายมาเป็นความฝันดังกล่าว สุนทรอาจนึกถึงเรื่องความตาย ในฝันจึงปรากฏนกแสด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความตาย นอกจากนี้ยังมีเรื่องราว ๆ ที่เก็บกดไว้อีกในความฝันจึงปรากฏสัญลักษณ์แทนความหวาดกลัวของสุนทรอย่างชัดเจน และสุนทรก็จดบันทึกไว้และนำมาคิดวิเคราะห์

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ชอบฝัน ซึ่งความฝันนี้มาจากจิตไร้สำนึกที่ผู้ประพันธ์เก็บเรื่องราวร้าย ๆ ไว้ เมื่อฝันจึงฝันแต่สิ่งร้าย ๆ และผู้ประพันธ์ยังเป็นคนที่ชอบจดบันทึกเกี่ยวกับความฝันและนำมาคิดวิเคราะห์ด้วย

ตัวอย่างที่ 2

ทั้งพระทองสององค์ล้วนทรงเครื่อง แลเลื่อมเหลืองเรืองจำรัสศรี

พอเสียงแซ่แลหาเห็นนารี

ล้วนสอดสีสาวน้อยนับร้อยพัน

ล้วนใส่ช่องป้องพัศตร์คู่ลักษณะ

เหมือนนางสะสวยสมล้วนคมสัน

ที่เอือกองค์ทรงศรีณวิวรรณ

ดังดวงจันทร์แจ่มฟ้าไม่ราศี

ทั้งคมขำล้ำนางสำอางสะอาด

โอษฐ์เหมือนชาดจิมเจิมเฉลิมศรี

ใต้เครื่องทรงมงกุฎดั่งบุตรี

แก้วมณีเนาวรัตน์จำรัสเรือง

รูปจิตพิศโฉมวิไลเลิศ

เหมือนหุ่นเชิดโฉมแจ่มแจ่มเหลือง

พอแลสบหลบขม้ายชายชำเลื่อง

ดูปลดเปลื้องเปล่งปลั่งกำลังโฉม

(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 274)

เนื้อหาจากรำพันพิลาปตอนนี้ ทำให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนชอบฝัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากสิ่งที่เคยประสบ ได้แก่ การที่สุนทร(ผู้เล่าเรื่อง) ฝันถึงสิ่งสวยงาม สัญลักษณ์ที่ใช้ คือนางฟ้า นางสาวรค์ จากความฝันดังกล่าวตีความได้ว่าสุนทรนึกถึงหญิงที่งดงาม นึกถึงหญิงที่สูงศักดิ์ และต้องการนางมาครอบครอง(จากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่ว่า สุนทรภู์หลงรักหญิงสูงศักดิ์เช่นกัน จึงเป็นไปได้ว่านางฟ้าในความฝันของสุนทร สะท้อนมาจากความรักที่อยู่ในจิตไร้สำนึกของสุนทรภู์)

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนชอบฝัน ในที่นี้คือการฝันดี ฝันถึงนางฟ้าที่งดงามอันมีสาเหตุมาจากจิตไร้สำนึกที่เก็บเรื่องความงดงามของสตรีสูงศักดิ์ไว้

ตัวอย่างที่ 3

แล้วชวนว่าอย่าอยู่ชมพู่ทวีป

นิมนตร์รีบไปสำราญวิมานสวรรค์

แล้วทรงรถกลดก้นนางทั้งนั้น

นั่งที่ชั้นลดล้อมน้อมคำนับ...

ซึ่งสั่งให้ไปสวรรค์หรือชั้นษา

จะมรณาในปีนี้เป็นปีขาล

แม้เหมือนปากอยากใคร่ตายหมายวิมาน

ขอพบพานภักินีของพี่ยา

ยังนึกเห็นเช่นโฉมประโลมโลก

ยิ่งเศร้าโศกแสนสวาทปรารณา

ได้แนบชมสมคะเนสักเวลา

ถึงชีวิตรวยไม่อาลัยเลย

(รำพันพิลาป)

(กรมศิลปากร, 2543: 275)

เนื้อหาจากรำพันพิลาปตอนนี้ ทำให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ได้แก่การที่สุนทร นึกถึงความฝันของตน คิดถึงเรื่องความตาย เพราะฝันว่านางสวรรค์มาชวนไปอยู่ด้วย สุนทรคิดว่าหรือนั่นจะเป็นทางบอกว่าตนจะต้องตายไปอยู่สวรรค์ แต่หากตายแล้วได้อยู่กับคนรัก ถึงตายก็ไม่เสียตายชีวา

โลกทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่ชอบฝัน และเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ในที่นี้คือการวิเคราะห์ว่าตนอาจจะตายและขึ้นสวรรค์ เพราะฝันว่านางฟ้ามาชวนไปอยู่ด้วย

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ว่าในรำพันพิลาปพบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งฝันดีและฝันร้าย เนื่องจากผู้ประพันธ์พบกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตมากมาย ทั้งร้ายและดี จึงเก็บไว้ในจิตไว้สำนึกและแปรเปลี่ยนเป็นฝันร้ายและดีดังกล่าว

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ว่าใน ส่วนที่ 2 เรื่องโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ พบโลกทัศน์ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าผู้ประพันธ์เป็นคนให้ความสำคัญต่อความรัก พบว่าความรักทำให้เกิดความทรมาน ต้องการใกล้ชิดคนรัก เป็นคนเจ้าชู้ มีบุคลิกภาพของคนที่แสดงความยกย่องสถาบันกษัตริย์ ทั้งมีความจงรักภักดี มีการกล่าวยกย่องความดีที่ทำไว้กับประชาชน และกล่าวแสดงความยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ผู้ประพันธ์เป็นคนมองโลกแบบสัจนิยม ตรงไปตรงมาเห็นอย่างไรก็เล่าตามนั้น ช่างสังเกต ทั้งลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของสัตว์ คน และรายละเอียดของสถานที่ และสถาบันต่างๆ เป็นคนมองโลกแบบอัตถิภาวนิยมคือนับถือตนเอง ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตนว่ามีค่า ถูกต้อง ดีงามและไม่ต้องการให้ใครที่คิดไม่ดีมาถกฉวยไป นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์มีโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่มีสติกลับแค้น ทดท้อใจในความทุกข์ยากลำบากทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ การเดินทาง ผู้ประพันธ์เป็นคนรอบรู้ สนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ ที่มาหรือตำนานสถานที่และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ เช่นการคบคน การรักษาคำสัตย์ เป็นต้น ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชอบกราบไหว้ของพร และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งฝันดีและฝันร้าย เนื่องจากผู้ประพันธ์พบกับเรื่องราว

ต่างๆ ในชีวิตมากมาย ทั้งร้ายและดี จึงเก็บไว้ในจิตไว้สำนึกและแปรเปลี่ยนเป็นฝันร้ายและดีดังกล่าว

จากการศึกษาวิเคราะห์ การใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ พบว่ามีการใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ได้แก่ การเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์มีความสุข มีความสดชื่น ชอบชื่นชมธรรมชาติ ชอบเสียงร้องของสัตว์ สัมผัสกับสายน้ำ สายลม เป็นคนมีบุคลิกภาพของผู้ที่มีความเสียสละ อาลัยอาวรณ์ถึงคนรัก รู้สึ โศกเศร้าเสียใจที่ต้องสูญเสียของรักทั้งหญิงคนรัก หรือผู้ที่ตนเคารพบูชา (พระมหากษัตริย์ที่เคยถวายตัวรับใช้) ผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนที่โกรธแค้นทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม(โกรธเมื่อไม่มีใครรักษาสมบัติชาติ) มีบุคลิกภาพของคนที่มีความขบขัน โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับเพศ มีบุคลิกภาพของคนที่มีความสงสารต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ร่วมโลก(โดยเฉพาะควาย) นอกจากนี้ยังเป็นคนใจกล้า ไม่ชอบเสียงร้องของสัตว์ยามค่ำคืน และผู้ประพันธ์เป็นคนช่างสังเกต เช่น ลักษณะของเสียงดนตรีชนิดต่างๆ หรือการสังเกตกริยาอาการของสัตว์ต่าง ๆ ผู้ประพันธ์เป็นคนให้ความสำคัญกับความรัก พบว่าความรักทำให้เกิดความทรมาน ต้องการใกล้ชิดคนรัก เป็นคนเจ้าชู้ มีบุคลิกภาพของคนที่แสดงออกในการแสดงความยกย่องสถาบันกษัตริย์ มีความจงรักภักดี กล่าวแสดงความยกย่องความดีที่ทำไว้กับประชาชน และกล่าวแสดงความยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ผู้ประพันธ์เป็นคนมองโลกแบบลัทธินิยม ตรงไปตรงมาเห็นอย่างไรก็เล่าตามนั้น ช่างสังเกตทั้งลักษณะทั่วไปและกริยาอาการของสัตว์ คน และรายละเอียดของสถานที่ และสถาบันยกรรมต่าง ๆ เป็นคนมองโลกแบบอัตถิภาวนิยมคือนับถือตนเอง ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตนว่ามีค่า ถูกต้อง ดีงามและไม่ต้องการให้ใครที่คิดไม่ดีมาถกฉวยไป นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์มีแนวคิดที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่รู้สึกคับแค้น ทดท้อใจในความทุกข์ยากลำบากทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ การเดินทาง ผู้ประพันธ์เป็นคนรอบรู้ สนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ ที่มาหรือตำนานสถานที่และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ เช่นการคบคน การรักษาคำสัตย์ เป็นต้น ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชอบกราบไหว้ของพร และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งฝันดีและฝันร้าย เนื่องจากผู้ประพันธ์พบกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตมากมาย ทั้งร้ายและดี จึงเก็บไว้ในจิตไว้สำนึกและแปรเปลี่ยนเป็นฝันร้ายและดีดังกล่าว

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา โลกทัศน์ และบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศสุนทรภู่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ข้อต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่
2. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในงานวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่

ในบทนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย การใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ส่วนที่ 2 สรุปผลการวิจัย โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงานประพันธ์ซึ่งแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย การใช้ภาษาในงานประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีการใช้ภาษาด้านการใช้ถ้อยคำตามเกณฑ์การวิเคราะห์การใช้ภาษาในงานประพันธ์ แบ่งได้ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์

1. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข และมีความสดชื่น

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและมีการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข และมีความสดชื่นของตน โดยใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายโดยตรง ชัดเจน สื่อถึงความสุข สดชื่น สบาย ได้แก่ถ้อยคำ ตำราญรื่น, ชื่นอารมณ์, หอมชื่น, ตำรวลรื่น รมดีชื่น เฮฮา เฟลนิพิศ จับใจ เป็นต้น ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ มีความสุข และมีความสดชื่น ถ้อยคำดังกล่าวปรากฏขณะผู้ประพันธ์กำลังชื่นชมและสัมผัสและชื่นชมความงดงามของธรรมชาติ และในทางจิตวิทยาอธิบายได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากสาเหตุของความพึงพอใจในธรรมชาติเหล่านั้น นอกจากนี้อารมณ์ดังกล่าวยังเกิดขึ้นเนื่องจากมีแรงจูงใจหรือมีสาเหตุของการกระทำ เช่นการเห็นดีเห็นงามจากการเดินทางทำให้ผู้ประพันธ์รู้สึกผ่อนคลาย เมื่อได้พักผ่อนและชมธรรมชาติเป็นต้น

2. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัยอาวรณ์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดาย อาลัย อาวรณ์ของตน ได้แก่ถ้อยคำ อาวรณ์ อาลัย โอ้อาลัย อาลัยเหลือ เสียดาย แสนเสียดาย จำนิราศ คิดถึง เคยถนอม เคยแนบทรง เคยร่วมสุข ทุกข์ร้อน เป็นต้น ซึ่งพบเป็นจำนวนมากที่สุด ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกเสียดายและอาลัย อาวรณ์เมื่อต้องพรากจากสิ่งที่รัก ถ้อยคำดังกล่าวปรากฏขณะที่ผู้ประพันธ์สูญเสียสิ่งที่ตนรัก และเมื่อเดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ หรือพบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีชื่อพ้องกับคนรักหรือสถานที่นั้น ๆ เคยเป็นสถานที่ที่ผู้ประพันธ์กับคนรักเคยมีกิจกรรมกระทำร่วมกันในอดีต ผู้ประพันธ์ก็จะคิดถึงคนรักและเกิดความอาลัย อาวรณ์ขึ้น ในทางจิตวิทยาอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เก็บกดความรัก ความห่วงใยต่อสิ่งที่ตนรักไว้ในจิตสำนึก เมื่อถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า จึงแสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมา

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังเก็บกวดความห้วงหาอารมณ์ไว้ในจิตไว้สำนึกและถ่ายทอดออกมาเป็นความฝันตามหลักจิตวิทยาด้วย

3. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจ

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจของตน ได้แก่ถ้อยคำ กลิ่นน้ำตา เสร้าสร้อย ใจจะขาด ทวีโศก สะอื้น ครวญคร่ำ โศกกำสรด โศกแสนทเวย ฯลฯ แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความโศกเศร้า เสียใจ อย่างชัดเจน อธิบายตามหลักจิตวิทยาได้ว่าถ้อยคำดังกล่าวปรากฏขึ้นเนื่องจากสาเหตุที่ผู้ประพันธ์พบกับความกระทบกระทั่งจิตใจด้านต่าง ๆ เกิดความสูญเสีย ล้มเหลว ทั้งการพลัดพรากจากหญิงคนรัก การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่เคารพบูชา การสูญเสียตำแหน่งหน้าที่ การงาน การต้องพรากจากสถานที่ที่ตนเคยอยู่ และผู้ประพันธ์เก็บกวดความรู้สึกของตนไว้ในจิตสำนึก เมื่อมีสิ่งกระตุ้นจึงแสดงออกซึ่งอารมณ์ดังกล่าว

4. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว เคืองแค้นของตน ได้แก่ ถ้อยคำ กรวดน้ำรำว่า ชาตินี้หนอไม่ขอเห็น สูดแสนแค้นขัดอัดอารมณ์ คนมันเบียนเบียน ฯลฯ แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว เคืองแค้น ถ้อยคำดังกล่าวปรากฏขึ้นขณะผู้ประพันธ์รู้สึกโกรธ ขุ่นแค้นใจ ไม่พอใจอย่างรุนแรง อันมีสาเหตุมาจากทั้งเรื่องส่วนตัว เช่น เคืองแค้นเมื่อเสียเพื่อน โกรธแค้นเมื่อสูญเสียคนรักหรือสาเหตุมาจากเรื่องส่วนรวมคือ โกรธที่ไม่มีใครหวงแหนสมบัติของชาติ อธิบายในทางจิตวิทยาว่า อารมณ์ดังกล่าวเกิดจากความคับข้องใจจากหลายสาเหตุทั้ง จุดหมายที่วางไว้ถูกขัดขวางหรือทำให้ช้าลง หรือความคับข้องใจอันเกิดจากการพบเห็นในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์

5. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพด้านอารมณ์ที่มีความอารมณ์ขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน และเป็นคนอารมณ์ดี ได้แก่ ถ้อยคำ เบี้ยวหน้าเข้าหากัน อล่างฉ่าง แผลผาดแทบขาดศีล ขันหนักหนอ แค้นแต่จำ ฝ่าเท้าท้องทุกทุกปี เป็นต้น แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความขบขัน มีการล้อเลียน มีความสนุกสนาน ถ้อยคำดังกล่าวปรากฏขึ้นขณะผู้ประพันธ์มองดูเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกที่ดี สบายใจ ไม่เครียด เช่น มองลูกจระเข้แล้วคิดเทียบเป็นตุ๊กแก หรือการกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวกับเพศ เช่น การมองเห็นของสงวนของผู้หญิง เป็นต้น อธิบายในทางจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งการมองโลกในด้านดี มองโลกในด้านบวก หรือสาเหตุหนึ่งมาจากการกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวกับเพศ ซึ่งผู้ที่มีอารมณ์ขันนั้นอาจมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศหรือไม่ก็ได้ จากการศึกษาวิเคราะห์ของสุนทรภู่พบว่าอารมณ์ขันของผู้ประพันธ์มีสาเหตุหนึ่งมาจากการกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวกับเพศและผู้ประพันธ์มีประสบการณ์เกี่ยวกับเพศ เช่น การมองเห็นของสงวนของผู้หญิง หรือการมีภรรยาหลายคน เป็นต้น

6. การใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่น

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีการใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่นอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นความสงสารเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ร่วมโลก ได้แก่ ถ้อยคำ สงสาร เวทนา ไม่เท่าควายลากเรือ เป็นต้น แสดงให้เห็นบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่รู้สึกสงสารและเห็นใจผู้อื่นอย่างชัดเจน แบ่งเป็นอารมณ์ที่ผู้ประพันธ์รู้สึกเห็นใจมนุษย์ ผู้ที่ประสบกับความเดือดร้อนเหมือนตน และอารมณ์ที่สงสารสัตว์ที่ถูกทรมานถูกใช้งานหนัก เช่น ควายที่มีหน้าที่ลากจูงเรือ หรือ สงสารลิง ที่คอยขออาหาร และพบข้อสังเกตว่าผู้ประพันธ์รู้สึกสงสาร ควาย หรือ กาสอย่างชัดเจน เนื่องจากพบถ้อยคำที่แสดงอารมณ์สงสารและเห็นใจสัตว์ชนิดนี้ในนิราศหลายเรื่อง อธิบายในทางจิตวิทยาได้ว่าอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากสาเหตุที่ผู้ประพันธ์เข้าไปมีส่วนร่วมกับการกระทำบางอย่าง และมีความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันกับผู้ที่ตนสงสาร นอกจากนี้ยังเกิดจากสาเหตุของการถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า เช่น พบเห็นควายที่น่าสงสาร เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 การใช้คำซ้ำ

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้คำซ้ำเพื่อเน้นทั้งความหมายและเสียง คำซ้ำบางคำทำให้ความหมายเพิ่มขึ้น เช่น รื้อรื้อ บางคำทำให้ความหมายลดลง เช่น หนาวหนาว บางคำซ้ำเพื่อเน้นเสียงทำให้ความรู้สึกเพิ่มมากขึ้น เช่น หึ่งหึ่ง ผู้ประพันธ์ใช้การซ้ำคำเพื่อให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ของผู้ประพันธ์ชัดเจนขึ้น เช่น ผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนจิกิ้ว โดยเฉพาะเมื่อต้องพบกับพายุ หรือได้ยินเสียงของสัตว์ และเป็นคนที่ชอบชื่นชมธรรมชาติ ยามค่ำคืน มักรู้สึกว้าวต้องการความอบอุ่นใจ เป็นต้น

ลักษณะที่ 3 การใช้คำเล่นเสียงสัมผัส

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้คำเล่นเสียงสัมผัสในนิราศเรื่องต่างๆ พบทั้งคำสัมผัสพยางค์และคำสัมผัสสระ คำดังกล่าวมีส่วนในการสร้างอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด แม้คำดังกล่าวจะไม่ให้ความหมายโดยตรง แต่ช่วยเพิ่มบรรยากาศ สร้างความรู้สึกของอารมณ์ให้ชัดเจนขึ้นทำให้ผู้อ่านเห็นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจน เช่นคำว่า ชายเชย กริดกรียด กรียว หรั่งหรั่งเรื้อเรื้อ งามงามแวม เป็นต้น บุคลิกภาพบางส่วนของผู้ประพันธ์ปรากฏผ่านคำสัมผัสเหล่านั้น เช่น การเป็นคนช่างสังเกต ชอบชื่นชมกับธรรมชาติ สายน้ำ สายลม หาดทราย การสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ ชอบฟังเสียงร้องของสัตว์แต่ก็รู้สึกพริ้งพริ้งกับเสียงร้องของสัตว์ บางชนิดในยามค่ำคืน เป็นต้น

ลักษณะที่ 4 การใช้ภาพพจน์

1. การใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ หรือ สัทพจน์ (onomatopoeia)

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ มาช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกของตน ภาพพจน์ดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกสมจริง เกิดภาพที่ชัดเจนขึ้น เช่น การเลียนเสียงวัตถุกระทบกันได้แก่คำว่า โฉ่งฉ่าง การเลียนเสียงสัตว์ร้องยามค่ำคืนได้แก่คำว่า ะหวีดโหอย การเลียนเสียงร้องของชะนีได้แก่คำว่า ผัวผัว การเลียนเสียงเครื่องดนตรีได้แก่คำว่า เตร้งเต้งเต้ง ภาพพจน์ที่ผู้ประพันธ์ใช้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจนขึ้น เช่น ผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของการเป็นคนช่างสังเกตกิริยาอาการและเสียงร้องของสัตว์

และเมื่อได้ยินเสียงกรีดร้องของสัตว์ขามคำคั่นก็เกิดความกลัว วังเวงขึ้น หรือมีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีความสุนทรีย์ชอบฟังเสียงเครื่องดนตรี ซึ่งทำให้ผู้เล่าเรื่องมีความเพลิดเพลิน เป็นคนละเอียดละไม

2. การใช้อุปมา

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้อุปมาในการเปรียบเทียบหลายลักษณะ เช่น เปรียบความงามของพระจันทร์เหมือนกับอัญมณี เปรียบความงามของรูปร่างผิวพรรณหญิงสาว ดังกับความงามของพระจันทร์ เป็นต้น โดยใช้คำเปรียบว่า เหมือน ราว ดัง ฯลฯ การใช้อุปมาดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนช่างสังเกต เช่น สังเกตสีของอัญมณี ชนิดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นคนชอบชื่นชมกับความงามของธรรมชาติ เช่น ชื่นชมความงามของดวงจันทร์ ชื่นชมความงามของอัญมณี และผู้ประพันธ์นำความงามเหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับความงดงามที่พบกับสิ่งใกล้ตัวเสมอ นอกจากนี้ยังพบบุคลิกภาพของคนที่เข้าใจความเป็นจริงของโลกมนุษย์ เช่น ความหวานที่ไม่คงที่ของดินอ้อย ที่ส่วนปลายหวานไม่เท่าส่วนโคน

3. การใช้บุคลาธิษฐาน

จากการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ใช้บุคลาธิษฐานเพื่อทำให้สิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตเช่นสัตว์ แสดงกิริยาอาการเหมือนคนได้ เช่น ทำให้แมงมุมอุ่มอัมไข, ตีอกได้ ทำให้รูปปูนปั้น ขยี้เขี้ยวขบปากได้ เป็นต้น การใช้บุคลาธิษฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่เป็นคนช่างสังเกตกิริยาอาการของทั้งคนและสัตว์และนำมาเปรียบเทียบกับกัน และเป็นคนมีจินตนาการช่างคิด

จากการศึกษาส่วนที่ 1 เรื่องการใช้ภาษาในนิราศของสุนทรภู่ นอกจากจะพบการใช้ถ้อยคำที่ให้ความหมายโดยตรง ได้แก่ ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกในลักษณะต่าง ๆ เช่น อารมณ์โกรธแค้น เสรีเสียใจ อาลัยอาวรณ์ ตลก ขบขัน สุข สดชื่น ฯลฯ ยังพบการใช้ถ้อยคำที่ช่วยให้เกิดภาพชัดเจนและช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึก มีความสมจริงเพิ่มขึ้น เช่น การใช้คำซ้ำ การใช้คำ เล่นเสียงสัมผัส และการใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ ได้แก่ การใช้ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้อุปมา การใช้บุคลาธิษฐาน ซึ่งการใช้คำและภาพพจน์ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านมองเห็นบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ผ่านผู้เล่าเรื่องในแต่ละนิราศได้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ บุคลิกภาพของคนที่มี

อารมณ์สุนทรีย์ สุข สดชื่น ชอบชื่นชมธรรมชาติ ชอบเสียงร้องของสัตว์ สัมผัสกับสายน้ำ สายลม เป็นคนมีบุคลิกภาพของผู้ที่เสียสละ อาลัยอาวรณ์ถึงคนรัก โศกเศร้าเสียใจที่ต้องสูญเสียของรักทั้ง หญิงคนรัก หรือผู้ที่ตนเคารพบูชา(พระมหากษัตริย์ที่เคยถวายตัวรับใช้) ผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของ คนที่โกรธแค้นทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม(โกรธเมื่อไม่มีใครรักษาสมบัติชาติ) มีบุคลิกภาพของ คนที่ขบขัน โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับเพศ มีบุคลิกภาพของคนที่สงสารต่อเพื่อน มนุษย์และสัตว์ร่วมโลก (โดยเฉพาะควาย) นอกจากนี้ยังเป็นคนขี้กลัว ไม่ชอบเสียงร้องของสัตว์ ขามคำกีน และผู้ประพันธ์เป็นคนช่างสังเกต เช่น ลักษณะของเสียงดนตรีชนิดต่างๆ หรือการสังเกต กิริยาอาการของทั้งคนและสัตว์ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 สรุปผลการวิจัย โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏผ่านเนื้อหาหรือเรื่องราวในงานประพันธ์ ซึ่งแสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) แสดงโลกทัศน์ของตนผ่านเนื้อหาในงานประพันธ์ตาม เกณฑ์การวิเคราะห์โลกทัศน์ในงานประพันธ์ ดังนี้

1. โลกทัศน์ต่อความรัก ซึ่งเกี่ยวข้องกับทัศนะ อารมณ์และพฤติกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์

จากการวิจัย พบโลกทัศน์เรื่องความรักของผู้ประพันธ์ แบ่งเป็น

1.1 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับทัศนะที่มีต่อความรัก คือ ผู้ประพันธ์เห็นว่าความรักเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ไม่จบสิ้น

1.2 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ คือ ผู้ประพันธ์เห็นว่าความรักทำให้ทุกข์ทรมานใจ ผิดหวัง

1.3 โลกทัศน์เรื่องความรักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม คือ ผู้ประพันธ์เป็นคนเจ้าชู้ พอใจในการมีความรักบ่อย ๆ ต้องการอยู่ใกล้ชิดคนรัก

โลกทัศน์เหล่านี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์ ทศนะ และพฤติกรรมของผู้ประพันธ์ว่าผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนที่ให้ความสำคัญต่อความรัก เห็นความรักเป็นสิ่งสำคัญ เห็นว่าความรักทำให้เกิดความทรمان ผิดหวัง แต่ต้องการมีความรัก ใกล้ชิดกับคนรัก และเป็นคนเจ้าชู้ในทางจิตวิทยาเพราะมีความรักกับเพศตรงข้ามได้บ่อย ๆ

2. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงออกในการยกย่องสถาบันกษัตริย์

จากการวิจัย พบ โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ ดังนี้

ผู้ประพันธ์คนที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความจงรักภักดี เทิดทูลสถาบันพระมหากษัตริย์แม้ยามพระองค์สวรรคตแล้วยังกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้

ผู้ประพันธ์เป็นคนที่แสดงออกว่ามีการยกย่องเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ แสดงการยกย่องในความดีงามที่สถาบันกษัตริย์ทำไว้กับประชาชนเลกเช่นเดียวกับผู้คนทั่วไปในอดีต ผู้ประพันธ์เห็นความสำคัญของสถาบันนี้ว่าทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข จึงแสดงการยกย่องด้วยการนำความดีงามมาบอกต่อ

ผู้ประพันธ์เป็นคนที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ คือการกล่าวยกย่องและชื่นชมในพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานนามเมืองปทุมธานีที่หมายถึงเมืองดอกบัวว่าเป็นชื่อที่ดีและเหมาะสมมาก ซึ่งชื่อนี้ยังใช้อยู่จนปัจจุบัน

โลกทัศน์เหล่านี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นผู้ที่แสดงออกว่ามีความยกย่องสถาบันกษัตริย์ยอมรับอำนาจทั้งปวงของพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่เป็นราษฎรผู้หนึ่งเช่นเดียวกับความสำนึกของคนไทยทั้งมวล และตระหนักว่ากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดเมื่อได้รับการอบรมมาจากคนรุ่นก่อนจึงแสดงการยกย่องด้วยตนเองในยุคสมัยนี้ด้วย นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังมีบุคลิกภาพของคนที่ยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ในการตั้งชื่อเมืองปทุมธานีว่าเป็นชื่อที่ดีด้วย

3. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มองโลกแบบสัจนิยม (Realism)

จากการวิจัย พบว่าผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) มีโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพว่าเป็นคนที่มองโลกแบบสัจนิยมหรือมองตามความเป็นจริง ตรงไปตรงมา และถ่ายทอดได้สมจริง เห็นอย่างไร ก็บรรยายอย่างนั้น ความสมจริงที่ปรากฏ เกิดจากการเป็นคนช่างสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น ลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของสัตว์ เช่น ปลาแต่ละชนิดที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน การสังเกตชีวิตความเป็นอยู่ของคน สถานที่ สภาพแวดล้อม การสังเกตรายละเอียดของสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ภาพความเป็นจริงในมุมมองของผู้ประพันธ์ในนิราศแต่ละเรื่องยังสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมด้วย เช่น ลักษณะอาชีพ การก่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น

4. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มองโลกแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

จากการวิจัย พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่มีมองโลกแบบอัตถิภาวนิยมของผู้ประพันธ์ คือผู้ประพันธ์มีบุคลิกภาพของคนที่น่าเชื่อถือตนเอง ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตน ว่าทรงคุณค่า เชื่อมั่นว่าเกิดจากความคิดที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งคุณค่านี้จะอยู่ชั่วลูกหลาน และไม่ต้องการให้ผู้ที่ไม่คิดไม่ตีมาถกถวญผลงานตนไปใช้ในทางที่ผิด ถึงกับสาปแช่งไว้ล่วงหน้าหากมีคนทำเช่นนั้น แต่หากมีคนคิดดีกับผลงานตน ผู้ประพันธ์ก็ขอให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จ โชคดี

5. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความรู้สึกคับแค้น ทุกข์ยาก ลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ

จากการวิจัย พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่รู้สึกคับแค้น ทุกข์ยาก ลำบาก ผิดหวัง ทดท้อใจ โลกทัศน์นี้ปรากฏในนิราศของสุนทรภู่ทุกนิราศ และพบเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะผู้ประพันธ์ต้องเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ และสถานที่เหล่านั้นห่างไกลความเจริญ สิ่งที่ทำให้ผู้ประพันธ์ท้อแท้ได้แก่ เรื่องอาหารการกิน (ที่มีแต่ของ ค้าง แะ เป็นต้น) ความยากลำบากในการเดินทางโดยเฉพาะการเดินทางทางเรือ ที่คลื่นลมมักแรง การอยู่การนอนที่มีแต่ยุ้งไร เพราะเป็นป่า ทั้งยังมีแต่ความน่ากลัวเพราะมีเสียงร้องของสิ่งสาธาสัตว์ จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์เคยมี

ชีวิตที่สุขสบายในเมืองหลวงไม่เคยทุกข์ยากลำบาก เมื่อต้องมาพบกับความทุกข์ยากลำบาก จึงแสดงออกซึ่งความคับแค้น ผิดหวัง และท้อใจ

6. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่มีความรอบรู้ สนใจประวัติศาสตร์สภาพบ้านเมือง และพร้อมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

จากการวิจัย พบ โลกทัศน์ที่แสดงออกถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนที่มีความรอบรู้ สนใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มาหรือตำนานของสถานที่ต่าง ๆ และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รู้ตาม ซึ่งผู้ประพันธ์เดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และแต่ละสถานที่ก็มีเรื่องราวตำนานของสถานที่นั้น ๆ บอกเล่าไว้ ผู้ประพันธ์เป็นคนสนใจเรื่องนี้ จึงนำมาถ่ายทอดให้ทราบดังกล่าว

7. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต พร้อมถ่ายทอดผู้อื่นในรูปแบบคติสอนใจ

จากการวิจัย พบ โลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และต้องการถ่ายทอดถึงเหล่านั้นให้ผู้อื่นทราบ เช่น การใช้คำพูดให้ดี การเลือกคบคน การรักษาความสัตย์ ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับของมั่วเมา ไม่ควรเชื่อเรื่องเหลวไหล เป็นต้น ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดแนวคิดเหล่านั้นออกมาในรูปแบบคติสอนใจ เป็นบุคลิกภาพหนึ่งของผู้ประพันธ์ที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน

8. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ

จากการวิจัย พบ โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ แบ่งเป็น

8.1 โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่ศรัทธาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ เมื่อผู้ประพันธ์เดินทางไปยังที่แห่งใดก็จะกราบกรานขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองหรืออำนวยพรให้ตนเสมอ เช่นขอพรจากพระเจดีย์ภูเขาทอง หรือจากรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า

8.2 โลกทัศน์แสดงบุคลิกภาพของผู้ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ คือ ผู้ประพันธ์มีความเชื่อว่ามีพระปรอทจริง และมีฤทธิ์ช่วยผู้เป็นเจ้าของสมหวังในทุก ๆ เรื่อง เชื่อว่ามีผีป่วน หรือมีผีนางตะเคียน เป็นต้น

9. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของคนที่ชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์

จากการวิจัย “รำพันพิลาป” พบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าเป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งฝันดีและฝันร้าย เนื่องจากผู้ประพันธ์พบกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตมากมาย ทั้งร้ายและดี จึงเก็บไว้ในจิตใจสำนึกและแปรเปลี่ยนเป็นฝันร้ายและดีดังกล่าว

จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่ในส่วนที่ 2 เรื่องโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ พบโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ว่าผู้ประพันธ์เป็นคนให้ความสำคัญต่อความรัก พบว่าความรักทำให้เกิดความทรมาน ต้องการใกล้ชิดคนรัก เป็นคนเจ้าชู้ มีบุคลิกภาพของคนที่แสดงความยกย่องสถาบันกษัตริย์ มีความจงรักภักดี มีการกล่าวยกย่องความดีที่ทำไว้กับประชาชน และกล่าวยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ผู้ประพันธ์เป็นคนมองโลกแบบสัจนิยม ตรงไปตรงมาเห็นอย่างไรก็เล่าตามนั้น ช่างสังเกตทั้งลักษณะทั่วไปและกิริยาอาการของสัตว์ คน และ รายละเอียดของสถานที่ และสถาปัตยกรรม ต่าง ๆ เป็นคนมองโลกแบบอัตถิภาวนิยมคือนับถือตนเอง ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตนว่ามีค่า ถูกต้อง ดีงามและไม่ต้องการให้ใครที่คิดไม่ดีมาถกถายไป นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์มีแนวคิดที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่มีสติกับแค้น ทดท้อใจในความทุกข์ยากลำบากทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ การเดินทาง ผู้ประพันธ์เป็นคนรอบรู้ สนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ ที่มาหรือตำนานสถานที่และชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ เช่นการคบคน การรักษาคำสัตย์ เป็นต้น ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชอบกราบไหว้ของพร และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งฝันดีและฝันร้าย เนื่องจากผู้ประพันธ์พบกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตมากมาย ทั้งร้ายและดี จึงเก็บไว้ในจิตใจสำนึกและแปรเปลี่ยนเป็นฝันร้ายและดีดังกล่าว

จากการศึกษาวิเคราะห์ การใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์
 ในวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่ พบว่ามีการใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพ
 ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกด้านอารมณ์ที่มีอารมณ์สุนทรีย์
 มีความสุข มีความสดชื่น ชอบชื่นชมธรรมชาติ ชอบเสียงร้องของสัตว์ สัมผัสกับสายน้ำ สายลม
 เป็นคนมีบุคลิกภาพของผู้ที่รู้สึกเสียดย อาลัยอาวรณ์ถึงคนรัก รู้สึกโศกเศร้าเสียใจที่ต้องสูญเสีย
 ของรักทั้งหญิงคนรัก หรือผู้ที่ตนเคารพบูชา(พระมหากษัตริย์ที่เคยถวายตัวรับใช้) ผู้ประพันธ์
 มีบุคลิกภาพของคนที่มีความโกรธแค้นทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม(โกรธเมื่อไม่มีใครรักษา
 สมบัติชาติ) มีบุคลิกภาพของคนที่มีความขบขัน โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับเพศ
 มีบุคลิกภาพของคนที่มีความสงสารต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ร่วมโลก(โดยเฉพาะควาย) นอกจากนี้
 ยังเป็นคนจิกจก ไม่ชอบเสียงร้องของสัตว์ยามค่ำคืน และผู้ประพันธ์เป็นคนช่างสังเกต เช่น ลักษณะ
 ของเสียงดนตรีชนิดต่างๆ หรือการสังเกตกริยาอาการของสัตว์ต่าง ๆ ผู้ประพันธ์เป็นคนให้
 ความสำคัญต่อความรัก พบว่าความรักทำให้เกิดความทรมาน ต้องการใกล้ชิดคนรัก เป็นคนเจ้าชู้
 มีบุคลิกภาพของคนที่แสดงออกว่ามีความขบถอย่างสถาบันกษัตริย์ มีความจงรักภักดี มีการกล่าวยก
 ย่องความดีที่ทำไว้กับประชาชน และกล่าวยกย่องในพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ผู้ประพันธ์เป็น
 คนมองโลกแบบสัจนิยม ตรงไปตรงมาเห็นอย่างไรก็เล่าตามนั้น ช่างสังเกตทั้งลักษณะทั่วไปและ
 กริยาอาการของสัตว์ คน และรายละเอียดของสถานที่ และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เป็นคนมองโลก
 แบบอัตถิภาวนิยมคือนับถือตนเอง ให้ความสำคัญกับงานเขียนของตนว่ามีค่า ถูกต้อง ดีงามและ
 ไม่ต้องการให้ใครที่คิดไม่ดีมาถกถายไป นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประพันธ์มีแนวคิดที่แสดงบุคลิกภาพ
 ของคนที่รู้สึกคับแค้น ทดท้อใจในความทุกข์ยากลำบากทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่
 การเดินทาง ผู้ประพันธ์เป็นคนรอบรู้ สนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ ที่มาหรือตำนานสถานที่และ
 ชอบถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ค้นพบหลักปฏิบัติที่ดีในชีวิต และต้องการถ่ายทอด
 ให้ผู้อื่นทราบ เช่นการคบคน การรักษาคำสัตย์ เป็นต้น ผู้ประพันธ์เป็นคนที่ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 ชอบกราบไหว้ของพร และเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เป็นคนชอบฝันและเก็บความฝันมา
 คิดวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งฝันดีและฝันร้าย เนื่องจากผู้ประพันธ์พบกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตมากมาย
 ทั้งร้ายและดี จึงเก็บไว้ในจิตไว้สำนึกและแปรเปลี่ยนเป็นฝันร้ายและดีดังกล่าว

อภิปรายผล

1. จากการวิจัย พบข้อสังเกตคือ ผู้ประพันธ์มีการใช้ภาษาและโลกทัศน์ถ่ายทอดบุคลิกภาพของตนผ่าน ความรู้สึกและความคิดของผู้เล่าเรื่อง และตัวละครในนิราศเรื่องต่าง ๆ ทำให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ (สุนทรภู่) ได้อย่างชัดเจน และจากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่พบว่า ผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู่คือบุคคลคนเดียวกับผู้เล่าเรื่องหรือตัวละครในนิราศแต่ละเรื่องของสุนทรภู่ เนื่องจาก เนื้อหา เรื่องราวของการเดินทาง ช่วงเวลา สถานที่ตรงกัน ทั้งเรื่องการรับราชการ การเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ชอบเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เป็นผู้มีอารมณ์อ่อนไหว ชื่นชมความงดงามตามธรรมชาติ หรือสุนทรภู่มีประวัติครอบครัวเหมือนตัวละครในนิราศเมืองแกลง คือพ่อและแม่มีได้อยู่ร่วมกัน เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องและตัวละครในนิราศของสุนทรภู่คือตัวสุนทรภู่เอง นอกจากนี้ จากการศึกษานิราศของสุนทรภู่พบว่าผู้ประพันธ์ใช้ชื่อผู้เล่าเรื่องแทนคำว่า “สุนทร” ซึ่งหมายถึง “สุนทรภู่” นั่นเอง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 (นิราศภูเขาทอง)

ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไอล้านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น

ตัวอย่างที่ 2 (นิราศเมืองแกลง)

ถึงทุกข์ใครในโลกที่โศกเศร้า	ไม่เหมือนเราภูมรินถวิลหา
จะพลัดพรากจากกันไม่ทันลา	ใช้แต่ตาต่างถ้อยสุนทรวอน

ตัวอย่างที่ 3 (รำพันพิลาป)

พึงพบเห็นเป็นวิบัติมหัศจรรย์	สุนทรทำคำประดิษฐ์นิมิตฝัน
	จึงจดวันเวลาด้วยอาวรณ์

ตัวอย่างที่ 4 (นิราศพระประธม)

หนึ่งขอฝากปากคำทำหนังสือ	ให้สืบชื่อชั่วฟ้าสุธาสถาน
สุนทราอาลักษณ์เจ้าจักรพาฬ	พระทรงสารศรีเสวตเกศกฤษณ
อนึ่งมนุษย์อุตริตต่างต่าง	แล้วเอาอย่างเทียบทำคำอักษร
ให้พ้นเพื่อนเหมือนเราสาปในกาพย์กลอน	ต่อโอรนอ้อนออกชื่อจึงลือชา

ในที่นี้ **สุนทรอาลักษณ์** คือ คนชื่อสุนทรที่ดำรงตำแหน่งอาลักษณ์ คือสุนทรภู่นั่นเอง ในอดีตมีการเรียกขานสุนทรภู่ว่า **อาลักษณ์จิ๋ม** ด้วย

2. จากการวิจัยพบโลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของคนที่ชอบฝันและเก็บความฝันมาคิดวิเคราะห์ซึ่งปรากฏชัดเจนใน รำพันพิลาป แสดงว่าสุนทรภู่มิได้สำนึกที่ซุกซ่อนอยู่แล้วแสดงออกมาให้เห็นผ่านความฝัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2513) และ นิสาชล สาตรา (2542) ที่กล่าวว่าความฝันเกิดจากจิตใต้สำนึกที่ซุกซ่อนอยู่ จากการศึกษา รำพันพิลาป พบว่า หญิงสูงศักดิ์ในรำพันพิลาปน่าจะมีตัวตนจริง ซึ่งผู้เล่าเรื่องเก็บกดไว้ในจิตใต้สำนึกว่าเป็นนางฟ้าหรือหญิงสูงศักดิ์และแสดงออกผ่านความฝัน ซึ่งสอดคล้องกับกรมศิลปากร (2538: 274) ที่กล่าวว่าหญิงสูงศักดิ์ที่สุนทรภู์หลงรักคือ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นหากนางฟ้าที่ผู้เล่าเรื่องฝันในรำพันพิลาป หมายถึง กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพจริง ก็สรุปได้ว่าผู้เล่าเรื่องในรำพันพิลาปก็คือตัวสุนทรภู่นั่นเอง

3. จากการวิจัย พบบุคลิกภาพด้านอารมณ์เสียดย อาลัยอาวรณ์ของผู้ประพันธ์เป็นจำนวนมาก และมักเป็นความเสียดย อาลัยอาวรณ์ถึงหญิงคนรักอยู่ตลอดเวลา และจากการศึกษาประวัติของสุนทรภู์พบว่า มีคนรักหลายคน และต้องเดินทางบ่อย เมื่อต้องพลัดพรากจากคนรัก จึงมีการแสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์เสียดย อาลัยอาวรณ์เป็นจำนวนมากเนื่องจากต้องเดินทางผ่านสถานที่ที่ทำให้คิดถึงคนรักของตน

4. จากการศึกษาประวัติของสุนทรภู์ พบว่าช่วงชีวิตในวัยเด็ก อยู่ในวัง ไม่ค่อยได้เดินทางหรือพบกับธรรมชาติ หรือบรรยากาศชนบท เมื่อเติบโตและต้องเดินทางจึงพบบุคลิกภาพของคนที่ชื่นชอบธรรมชาติ มีอารมณ์สุนทรีย์และช่างสังเกตสภาพแวดล้อม ทั้งพืชและสัตว์เป็นจำนวนมาก

5. จากการวิจัยพบว่าสุนทรภู์มีบุคลิกภาพของคนเจ้าชู้ (ในทางจิตวิทยา) เพราะชอบมีความรัก และใกล้ชิดกับคนรัก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในงานวิจัยของวนิดา ลิขิตกันทิมา (2517) ซึ่งศึกษาบุคลิกภาพของสุนทรภู์ตามหลักจิตวิทยา ที่ได้ผลการวิจัยว่าสุนทรภู์เป็นผู้ปรารถนาความรัก เนื่องจากขาดความรัก ผู้วิจัยพบว่าผู้เล่าเรื่องในนิราศแต่ละเรื่องของสุนทรภู์มีคนรักหลายคน และชื่อคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศหนึ่ง ก็ไปพ้องกับชื่อคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศเรื่องอื่นด้วย เช่น นางจัน นางนัม นางม่วง นางน้อย นางจิว เป็นต้น และจากการศึกษาประวัติของสุนทรภู์พบว่า มีคนรักหลายคนเช่นกันอีกทั้งยังชื่อพ้องกับคนรักของผู้เล่าเรื่องในนิราศด้วย ดังนั้นผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู์คือคน ๆ เดียวกัน มีข้อสังเกตว่า แม้สุนทรภู์จะเป็นคนเจ้าชู้ มีคู่รักมาก แต่ก็รักใคร่ภรรยาคน

แรกคือ นางจัน อย่างที่สุด มีความอาลัยอาวรณ์ถึงนาง เพราะได้รำพึงรำพันถึงแต่ นางจัน ในนิราศเกือบทุกเรื่อง เช่น ในนิราศพระบาท กล่าวว่

ไอ้อาลัยใจหายไม่วายห้วง
ดังสรสักรักซึ้งระกำทรวง เสียดายดวงจันทร์พาจะงาม

นั่นเพราะนางจันคือคนรักคนแรก ที่รักมาก ได้ครอบครองแสนลำบาก นางเป็นคนที่ทำให้สุนทรภู่เสียใจอย่างที่สุด ดังนั้นไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยมานานเพียงใด แม้ทั้งสองจะแยกทางกันมานานแล้ว แต่สุนทรภู่ก็ยังรำพึงรำพัน และเสียดาย อาลัยอาวรณ์ถึงนางจัน อยู่ตลอดเวลาและชื่อนางจันก็มักปรากฏเป็นตัวละครในนิราศหลายเรื่อง

แม้สุนทรภู่จะแต่งนิราศอิเหนา ซึ่งเป็นตัวละคร แต่เรายังเห็นบุคลิกของท่านที่สะท้อนความอาลัยรักกับนางจันไว้แทนตัวผ่านทางอิเหนาและคู่รัก ดังความ

<u>ดูเล็บนางนึกถึงนางเหมือนอย่างเล็บ</u>	<u>เคยข่วนเจ็บรอยมีอยู่ที่แขน</u>
เห็นนมนางกลางพนมnikชมแทน	ละม้ายมั่นเหมือนเหมือนจะเียนยืม
มะปรางต้นผลอย่างพระปรางน้อง	น้ำเนตรคลอกลอคล้ายข้อยหิมหิม
ฝืนอารมณ์ชมพลับดันทับทิม	จันรอบริมหว่างเขาลำเนาเนิน

จากประวัติพบว่าสุนทรภู่แม้จะรักกันกับนางจันมากแต่ด้วยความเจ้าชู้และชอบกินเหล้า จึงมักมีเรื่องทะเลาะกับนางจันถึงขั้นคบตีกัน มีขว้นหยิกหลายหน เมื่อแต่งนิราศอิเหนาจึงหานึกถึงนางจันดังกล่าว

นอกจากนี้สุนทรภู่ก็มีภรรยาชื่อ ม่วงและนั่ม ซึ่งชื่อพ้องกับคนรักของผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณ ดังความ

<u>บางกรวยตรวจดูน้ำแบ่ง</u>	บุญทาน
<u>ส่งนั่มนุชนิบพาน</u>	ผ่องแผ้ว
<u>จำจากพรากพลัดสถาน</u>	<u>ทิ้งพี่ หนีเอย</u>
เหินแต่คลองน้องเกล้า	คลาสเลื่อนเดือนปี

ภรรยาที่ชื่อนี้ของสุนทรภู่เสียชีวิต ซึ่งตรงกับความเป็นโคลงนิราศสุพรรณนี้เพราะผู้เล่าเรื่องกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศลไปให้คนที่ชื่อนี้เช่นกัน

ภรรยาอีกคนของสุนทรภู่ชื่อม่วง และในโคลงนิราศสุพรรณก็กล่าวถึงนางม่วงเช่นกัน
ดังความ

บางม่วงทรงแว้าคิด	เลขชวน
ม่วงเกษมม่วงสวน	ศุกรย้า
ม่วงอื่นรินรันจวน	จิตไม่ ไครแส
ม่วงหม่อมหอมหวนหน้า	เสนเนื้อเจ้าจรร

6. จากการวิจัย พบว่าผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพด้านอารมณ์สงสาร และเห็นใจผู้อื่น ได้แก่ ถ้อยคำ สงสาร เวทนา ผ่านความสงสารและเห็นใจสัตว์ร่วมโลกของผู้เล่าเรื่องในโคลงนิราศสุพรรณและนิราศพระปฐม ซึ่งความเห็นใจนั้นเกิดขึ้นเมื่อผู้เล่าเรื่องพบเห็นควาย หรือ กาสกร ที่ถูกรุขมาน แสดงว่า สุนทรภู่นั้นก็มีบุคลิกภาพของคนที่สงสารและเห็นใจในสัตว์ชนิดนี้เป็นพิเศษด้วย

7. จากการวิจัยพบ บุคลิกภาพของคนที่เกิดความคับแค้น ผิดหวังและท้อใจ ในนิราศหลายเรื่อง ทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ ความยากลำบากในการเดินทาง จากการศึกษาประวัติของสุนทรภู่พบว่าผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู่ เคยมีชีวิตที่สุขสบายในเมืองหลวงไม่เคยทุกข์ยากลำบาก เมื่อต้องเดินทางบ่อยและพบกับความทุกข์ยากลำบาก จึงแสดงออกซึ่งความคับแค้น ผิดหวัง และท้อใจดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชลธิรา สัตยวัฒน์ (2513) ที่กล่าวถึงการพิจารณาวรรณคดีโดยอาศัยหลักจิตวิทยาที่ประกอบด้วยจิตสำนึกและจิตใต้สำนึกว่า การกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละครนั้นมีผลมาจากการกระตุ้นของจิตใต้สำนึก เมื่อสุนทรภู่ไม่เคยลำบากมีจิตใต้สำนึกที่รักความสบาย เมื่อต้องพบความทุกข์ยากลำบาก ทั้งเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ จึงแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของคนที่คับแค้น ผิดหวังและท้อใจออกมาอย่างชัดเจน

8. จากการวิจัยพบ บุคลิกภาพของคนที่โศกเศร้าเสียใจอันเกิดจากการถูกระงับกระเทือนจิตใจ ได้แก่การถูกระงับกระเทือนเรื่องครอบครัว ขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่เนื่องจากพ่อแม่แยกทางกัน ทำให้ไขว่คว้าหาที่พึ่งซึ่งได้แก่การที่สุนทรภู่รักและเคารพพระมหากษัตริย์ว่าเป็น

เหมือนร่มโพธิ์ร่มไทร เมื่อต้องขาดที่พึ่งไปตนก็รู้สึกโศกเศร้าเสียใจ ไม่รู้จะมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวนิดา ลิขิตกันทิมา (2517) ที่ได้ข้อสรุปว่า สุนทรภู่ต้องประสบเคราะห์กรรมแต่เยาว์วัย เติบโตมาในครอบครัวที่มีสถานะบ้านแตกเพราะการหย่าร้างของพ่อแม่ ก่อให้เกิดความวิตกกังวลเรื้อรัง เป็นปมสำคัญในจิตใจสำนึกของสุนทรภู่ และทำให้สุนทรภู่กำหนดให้ตัวละครซึ่งขาดพ่อแม่ได้พบผู้ให้ความอุปการะด้วยความผูกพัน

9. จากการวิจัย โดยวิเคราะห์โลกทัศน์ที่แสดงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ เกี่ยวกับ ความศรัทธาและความเชื่อ เมื่อศึกษาเทียบกับประวัติของสุนทรภู่ พบข้อสังเกตว่า บุคลิกภาพของการศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มักพบในช่วงต้นชีวิตของสุนทรภู่ (เป็นช่วงที่แต่งนิราศพระบาท, นิราศภูเขาทอง) ขณะที่สุนทรภู่กำลังมีปัญหาเรื่องความรัก ทะเลาะกับนางจัน ก็แต่งนิราศพระบาทขึ้น และผู้เล่าเรื่องในนิราศพระบาท ก็ต้องเดินทางไปมัสการพระพุทธบาท และจากนางอันเป็นที่รัก เช่นเดียวกัน ในช่วงนี้ผู้เล่าเรื่องมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงกราบนมัสการพระพุทธบาทและขอให้ตนสมหวังในความรัก แต่แล้วความเชื่อก็แปรเปลี่ยนไป คือในช่วงปลายของชีวิต (ช่วงที่แต่งนิราศวัดเจ้าฟ้า, โคลงนิราศสุพรรณ)บุคลิกภาพของการเชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือสิ่งที่มองไม่เห็นปรากฏขึ้นตอนที่สุนทรภู่บวชเป็นพระ เพราะหลังจากรัชกาลที่ 2 เสด็จสวรรคต สุนทรภู่ไม่มีที่พึ่ง จึงเดินทางแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่นความเชื่อมนาย สิ่งที่ไม่เห็นหันไปเล่นแร่แปรธาตุ ไปค้นหาพระปรอด (แร่ปรอท) แสดงว่าบุคลิกภาพเกี่ยวกับความเชื่อของผู้ประพันธ์หรือสุนทรภู่ นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และประสบการณ์ที่ได้พบในท้ายที่สุด สุนทรภู่ก็พบว่าสิ่งมนายเหล่านั้นไม่มีจริง จึงฝากเตือนไว้ให้คนรุ่นหลังได้คิดตั้งความในโคลงนิราศสุพรรณ ซึ่งแต่งขณะบวชและถือเป็นช่วงปลายของชีวิต ว่า

หวังไว้ให้ลูกเต้า	เหล่าหลาน
รู้เรื่องเปลืองป่วยการ	เกิดร้อน
อายุวันชนะนาน	นี้พ่อ ขอเอ่ย
แร่ปรอดขอยดยากซ่อน	คิดไว้ให้จำ

จากการศึกษา การใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรม นิราศของสุนทรภู่พบว่า เป็นสิ่งมีค่ายิ่ง เพราะนอกจากจะทำให้เข้าใจลีลาการใช้ภาษาอันถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกวีเอกของโลกท่านนี้ ยังเข้าใจโลกทัศน์ ทัศนคติ และความคิดของสุนทรภู่ ภายในสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตท่าน ทำให้เข้าใจลักษณะสังคมในยุคนั้น

นอกจากนี้ยังทำให้ผู้วิจัยเข้าใจความสัมพันธ์ของผู้แต่งวรรณกรรมกับตัววรรณกรรม ซึ่งสุนทรภู่ใช้ภาษาในงานวรรณกรรมอย่างเหมาะสมบ่งบอกอารมณ์และความคิดต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพของท่านอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. จากการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพของผู้ประพันธ์สะท้อนผ่านงานประพันธ์ได้ และงานประพันธ์ของสุนทรภู่สะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพของสุนทรภู่ในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน และทำให้เข้าใจเหตุผล ที่มาของการกระทำ ที่มาของการใช้ภาษาของตัวละครในงานประพันธ์ ซึ่งมีความน่าสนใจ งานวิจัยดังกล่าว สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษางานเขียนประเภทอื่น ๆ ของสุนทรภู่ได้
2. งานวิจัยดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของสุนทรภู่เพราะถือเป็นบุคคลสำคัญของโลก สิ่งที่สำคัญ สุนทรภู่คือกวีเอกของไทย ที่ปัจจุบันได้รับการยกย่องเป็นกวีเอกของโลก เป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนควรภาคภูมิใจ และร่วมเทิดทูนครูกวีท่านนี้ โดยหันมาศึกษาประวัติและผลงานของท่านอย่างจริงจังเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ของผู้ประพันธ์กับงานประพันธ์
3. สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาและวิจัยงานเขียนแนววิเคราะห์เชิงจิตวิทยา เช่นนี้ยังสามารถใช้งานวิจัยดังกล่าว เป็นแนวทางในการศึกษางานประพันธ์ของนักประพันธ์หรือนักเขียนท่านอื่น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาการใช้ภาษาและโลกทัศน์ที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ผู้วิจัยจึงเน้นที่การศึกษาตัวถ้อยคำภาษาและโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์เป็นหลัก และพยายามเชื่อมโยงเรื่องสู่เรื่องบุคลิกภาพที่เห็นเด่นชัด แต่ยังมีได้ลงลึกไปในรายละเอียดของการวิเคราะห์บุคลิกภาพตามหลักจิตวิทยา หากมีการศึกษาเพิ่มเติมในคราวต่อไป ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาที่ว่าด้วยเรื่องของบุคลิกภาพที่ละเอียดเพิ่มขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กนกวรรณ วิฑูรกุล. 2550. “การศึกษาการใช้ภาษาไทยในงานเขียนของ ปินหลา สันกาลาคีรี”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กมล การกุศล. 2520. **วรรณคดีนิราศ**. โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พิษณุโลก.

กรมศิลปากร. 2543. **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพมหานคร: องค์การคำ
กุสุสภา.

กำชัย ทองหล่อ. 2537. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น.

กุหลาบ มลลิกะมาส. 2516. **วรรณกรรมไทย**. ม.ป.ท.: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

_____. 2531. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย**. ภาควิชาภาษาไทยและภาคตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จารุณี กาญจะโนสถ และคณะ. ม.ป.ป. **ภาษาไทยเพื่ออาชีพ3**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริม
วิชาการ.

เจือ สตะเวทิน. 2518. **คำบรรยายภาษาไทยขั้นสูงของชุมนุมภาษาไทยของคุรุสภา**. พระนคร:
โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ.

จุไรรัตน์ ถักณะศิริ. 2543. **ภาษากับการสื่อสาร**. พิมพ์ครั้งที่ 5. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2536. **เงาะป่า**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ
(1991) จำกัด.

ฉัตร บุษยนาถ, สุวรรณ อุดมผล และวรรณ พุทธเจริญทอง. 2522. **ศิลปะการใช้ภาษาไทยใน
ชีวิตประจำวันและธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายประก.

เฉลิมเกียรติ ผิวवल. 2526. จิตวิเคราะห์ของ فروยด์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

ชนิกานต์ กู้เกียรติ. 2540. “วิเคราะห์นวนิยายที่ได้รับรางวัลของกฤษณา อโศกสิน”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลธิรา สัตยวัตินา. 2513. “การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกเข้ามาใช้ในวรรณคดีไทย”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จฟาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. 2522. สัมมนาการใช้ภาษาไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร
การพิมพ์.

ชุดา จิตพิทักษ์. 2525. พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น. โครงการตำราวิชาการ มุลินธิมหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ฉบับที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสารมวลชน.

คนยา วงศ์ระชัย. 2542. **วรรณกรรมปัจจุบัน**. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2518. **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**
(ประวัติ พร้อมนิราศและสุภาษิต). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
เสริมวิทย์บรรณาการ.

เดโช สวานานนท์. 2526. หลักคำสอนของนักจิตวิทยาคนสำคัญ. แปลจากชาร์เจนท์,
เอส สแตนสเฟลดี, วัฒนาพานิช.

คัม ชุมสาย, ม.ล. 2524. วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ. 2548. ภาษาและหลักการเขียนเพื่อการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2532. **วรรณคดีวิจารณ์สำหรับครูใน ภาษาไทย 7 (หน่วยที่ 9 -15).**

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ธัญญา สังขพันธานนท์. 2538. **วรรณกรรมวิจารณ์.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

_____. 2529. “ลักษณะและวิวัฒนาการของการวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทย
ในรอบศตวรรษ (พ.ศ.2419-2519)”. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. พิษณุโลก:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

นววรรณ พันธุมธธา. 2549. **ไวยากรณ์ไทย.** โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤมล วิจิตรรัตน์. 2544. **ประวัติชีวิตและผลงาน สุนทรภู่.** กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา.

นิสาชล สาตรา. 2542. “แนวคิดและภาพสะท้อนทางสังคมจากร้อยกรองร่วมสมัยในหนังสือพิมพ์
มติชน สดุดีคำหู่ ช่วง พ.ศ. 2531-2540” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บรรจบ พันธุมธธา. 2523. **ลักษณะภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

_____. 2544. **ลักษณะภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บรรพต ศิริชัย. 2547. **การอ่านและพิจารณาวรรณกรรม.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ประกายธรรม (นามแฝง). 2539. **คมวาทีกวีเอกของโลก สุนทรภู่ นักกวีอมตมหานรินทร์กาล.**
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ประทีป วาทิกทินกร. 2521. **สุนทรภู่. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.**

ประนอม สโรชมาน. 2522. **จิตวิทยาทั่วไป**. ฉบับที่ 2 เอกสารประกอบการบรรยายวิชา จ. 211 .
พิมพ์ครั้งที่ 3. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2520. **ทัศนคติ: การวัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย**.
กรุงเทพมหานคร: พีระพริษา.

ประยงค์ อนันตวงศ์. 2529 . **กลอนและวิธีเขียนกลอน(ชนะประกวด)**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น.

ประสาธน์ หล้าศิลา. 2514. **สังคมมนุษย์ในด้านพฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.

ประสาธน์ อิศรปรีชา. 2523. **จิตวิทยาวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. 2523. **แนวทางการศึกษาวรรณคดี: ภาษาถิ่น การวิจัยและวิจารณ์**.
กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

ปราโมทย์ เชาวศิลป์. 2526. **คู่มือ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์.

ปิ่นฉัตร วาจาภม. 2548. “ลีลาภาษาในนวนิยายของ ว. วนิชย์กุล”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญนุช เปลี่ยนสี. 2551. “การใช้คำศัพท์ที่ปรากฏในคำขวัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

เปรมจิต ชนะวงศ์. 2525. **พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย**. นครศรีธรรมราช: ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

เปลื้อง ณ นคร. 2511. **คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือ**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา
พานิช.

เปลื้อง ณ นคร. 2545. **สุนทรภู่ครุฑวี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์
ข้าวฟ่าง จำกัด.

ผะอบ โปษะกฤษณะ. 2532. **ลักษณะเฉพาะของภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
อักษรพิทยา.

พลอย ลวณะมาลย์. 2547. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดี
ประวัติศาสตร์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

พิทยา ลิ้มมณี. 2537. **การอ่านตีความ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

พิมพ์พร สอพิมาย. 2544. **ภาษาไทยเพื่ออาชีพ 1**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเจ้าพระยาระบบการพิมพ์
จำกัด.

มุกดา ศรียงค์ และ วิจิตาณี เจริญขวัญ. 2530. **แนวความคิดทางจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เมทินี รัชฎาภิรักษ์ และวิเศษ ชาญประโคน. 2546. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารธุรกิจ 1**.
กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล เซเวน มัลติเทค.

ยศ สันตสมบัติ. 2538. **ฟรอยด์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์: จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รจนา ยศธสาร. 2540. **ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์บริษัทเพ็ญพรินต์.

รสริน ดิษฐบรรจง. 2550. “การใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมจากไดอารี่ออนไลน์”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

ลักขณา ศรีวัฒน์. 2530. จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

วนิดา ลิขิตกันทิมา. 2517. “การศึกษานุคลิกภาพของสุนทรภู่ตามหลักจิตวิทยา”. ปรินิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต.

วัฒนา ศรีสัตย์วาจา. 2534. จิตวิทยาทัศนคติ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยามนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วันเนาว์ ยูเด็น. 2532. การศึกษาเรื่องกลอน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

วารุณี พลบูรณ์. 2537. ภาษาไทย 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2538. การใช้ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

วิจินต์ ภาณุพงศ์. 2522. โครงสร้างของภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. 2519. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษร
เจริญทัศน์.

สมเกียรติ รัชษ์มณี. 2549. ภาษาวรรณศิลป์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมบัติ จันทรวงศ์. 2537. โลกทัศน์ของสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

สมบัติ ตั้งก่อเกียรติ. 2550. ตามรอย “สุนทรภู่” ไป “ภูเขาทอง”. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

สมพร มั่นตะสูตร. 2525. **การเขียนสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: บาร์มีการพิมพ์.

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2514. **วรรณไวทยากร**. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช.

สาคร บุญเลิศ. 2538. **ภาษาไทยสำหรับครูประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. 2523. **วรรณคดีวิจารณ์**. ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
บางเขน.

_____. 2543. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง
แมสโปรดักส์ จำกัด.

สิริวรรณ นันทจันทุล. 2540. **เอกสารประกอบการสอนวิชา 361331 ภาษาพูดกับภาษาเขียน**.
กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. 2532. **เอกสารการสอนชุดวิชา
22414 ภาษาไทย 7 (วรรณคดีวิจารณ์สำหรับครู) หน่วยที่ 1-6**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุจริต เพียรชอบ. 2539. **ศิลปะการใช้ภาษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุนันท์ อัญชลินุกูล. 2546. **ระบบคำภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงาน
วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุปานิ พัดทอง. 2540. **ศิลปะการประพันธ์ภาษาไทย: ร้อยกรอง**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. 2544. **จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่**. กรุงเทพมหานคร: ชีระป้อม
วรรณกรรม.

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร. 2518. **พระอภัยมณี การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์**.

กรุงเทพมหานคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์.

เสาวนีย์ ทองถนอม. 2544. “วิเคราะห์เรื่องสั้นของวินทร์ เลียววาริณ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2542”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

อลิสสา เลี้ยงรื่นรมย์. 2549. “ลีลาภาษาในเพลงลูกทุ่งของ สลา คุณวุฒิ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัคราพร ไกรบุตร. 2549. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาในเพลงปลุกใจ”. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอมอร ชิตตะโสภณ. 2521. **วรรณคดีนิราศ**. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดมลักษณ์ ระพีแสง. 2550. **ศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาในบทเพลงสุนทราภรณ์**

ระหว่างปี พ.ศ. 2482 – พ.ศ. 2524. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไอสถ โกสิน. 2537. **การศึกษาคำกลอนสุนทรภู่เรื่องพระอภัยมณี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
พิราบ.

Frued, S. 1953-1966. **Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund**

Freud. Hogarth Press, London.

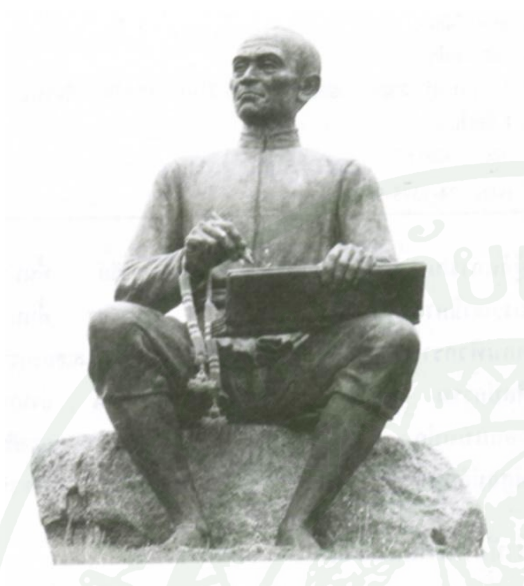
Kimmel, D.C. 1980. **Adulthood and Aging**. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Kidd, J.R. 1973. **How Adult Learn**. New York: Association Press.

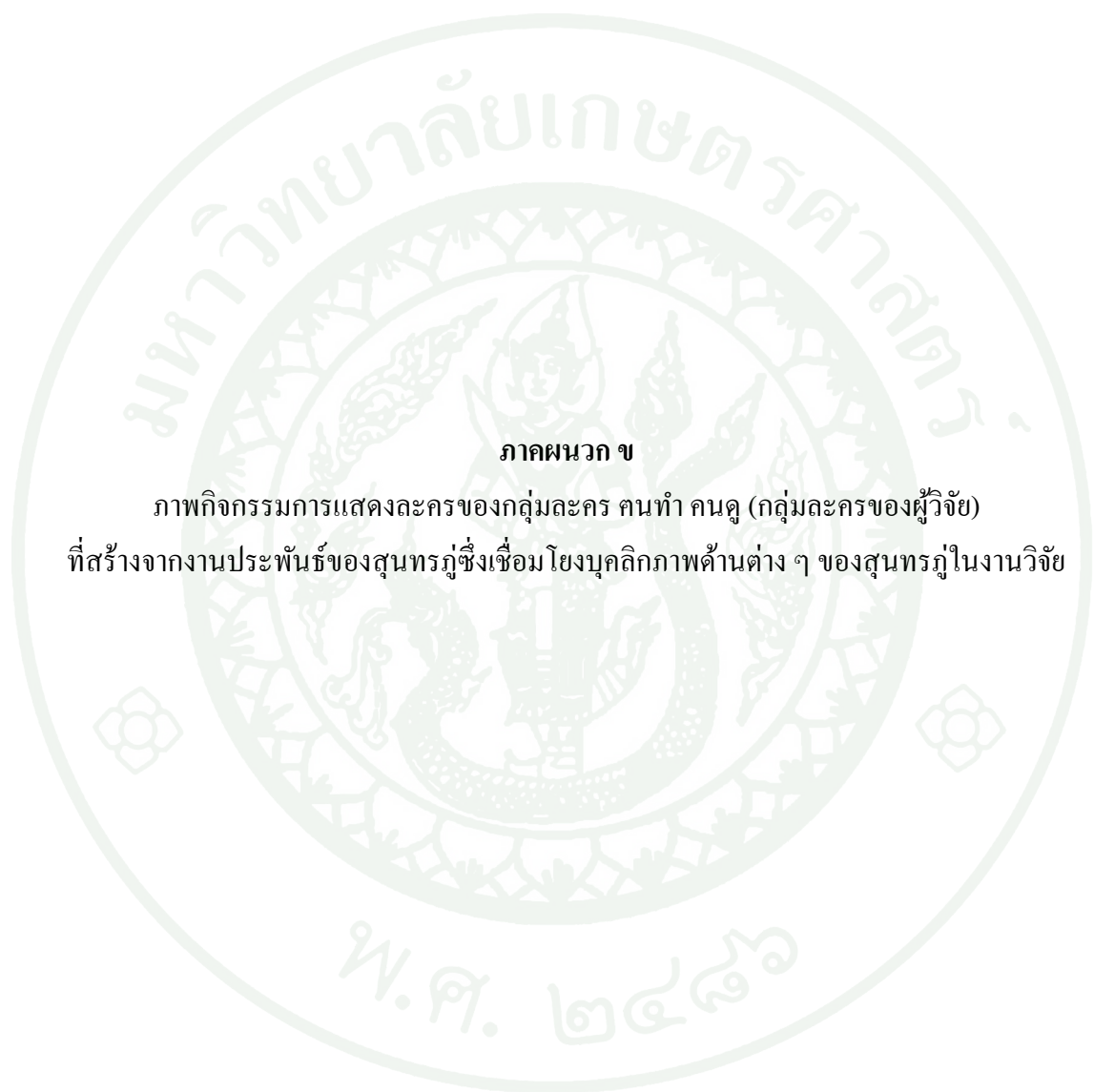

ภาพสุนทรภู่ อนุสาวรีย์สุนทรภู่ และผู้วิจัยกับอนุสาวรีย์สุนทรภู่

รูปปั้น สุนทรภู่ และตัวละครในวรรณคดีของสุนทรภู่ ซึ่งสถาบันการศึกษาจัดทำขึ้น

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรมการแสดงละครของกลุ่มละคร คนทำ คนดู (กลุ่มละครของผู้วิจัย)
ที่สร้างจากงานประพันธ์ของสุนทรภู่ซึ่งเชื่อมโยงบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของสุนทรภู่ในงานวิจัย

นักแสดงละครกลุ่มละครคนทำ คนดู ถ่ายรูปร่วมกับอาจารย์ในโครงการปฏิบัติการศึกษาด้วยละคร

ภาพการแสดงละครใน “โครงการปฏิรูปการศึกษาด้วยละคร”
 ซึ่งสร้างจากประวัติชีวิต และผลงานของสุนทรภู่ โดยกลุ่มละคร คนทำ คนดู
เรื่อง เมาเหล้า เมารัก เมาอักษร ของพระสุนทรโวหาร (ภู่)

สุนทรภู่กับภรรยาชื่อ นิ่ม มีอาชีพขายผลไม้(จากการวิจัยพบบุคลิกภาพของสุนทรภู่ที่รู้สึกละอาย
 อาลัยอาวรณ์และโศกเศร้า เสียใจ ถึงนางน่มที่เสียชีวิต เมื่อเดินทางผ่านย่านบางกรวยบ้านของนาง)

สุนทรภู่จากภรรยาชื่อ จัน ไปหาพ่อ ที่เมืองแกลง และ แต่งนิราศเมืองแกลง ขึ้น
 (จากการวิจัยพบบุคลิกภาพของสุนทรภู่ที่รู้สึกละอาย อาลัยอาวรณ์ ภรรยาที่ชื่อจันอยู่ตลอดเวลา)

ภาพการแสดงละครใน “โครงการปฏิรูปการศึกษาด้วยละคร”
 ซึ่งสร้างจากประวัติชีวิต และผลงานของสุนทรภู่ โดยกลุ่มละคร คนทำ คนดู
เรื่อง เมาเหล้า เมารัก เมาอักษร ของพระสุนทรโวหาร (ภู่)

สุนทรภู่แต่ง นิราศเมืองแกลง กล่าวถึงตอนเดินทางมาพบบิดาที่พลัดพรากจากกันมานาน เพียงเห็นกู่
 ของบิดาก็แสดงบุคลิกภาพด้านอารมณ์ โศกเศร้า เสียใจ ดังคำ กลืนน้ำตาภิไธยไม่ฟังฟ้าพรังพรายในงานวิจัย

สุนทรภู่บวชเป็นพระและเดินทางไปไปหาพระปรอด (แร่ปรอด) ในโคลงนิราศสุพรรณ
 (จากงานวิจัยพบบุคลิกภาพของสุนทรภู่ว่าเป็นผู้ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ)

ภาพการแสดงละครใน “โครงการปฏิรูปการศึกษาด้วยละคร”
ซึ่งสร้างจาก งานประพันธ์ของสุนทรภู่ โดยกลุ่มละคร คนท่า คนดู เรื่อง พระอภัยมณี

ภาพการแสดงละครใน “โครงการปฏิรูปการศึกษาด้วยละคร”
 ซึ่งสร้างจาก งานประพันธ์ของสุนทรภู่ โดยกลุ่มละคร คนทำ คนดู
เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม

ภาพการแสดงละครใน “โครงการปฏิรูปการศึกษาด้วยละคร”
 ซึ่งสร้างจาก งานประพันธ์ของสุนทรภู่ โดยกลุ่มละคร คนทำ คนดู
เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม

ภาพบรรยากาศความสนุกสนานของการชมละคร กลุ่มละคร คนทำ คนดู
ผู้ชมฝึกการใช้ภาษาและจดจำวรรณคดีไทยได้ชัดเจนขึ้น

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวพรวิภา แจ่มจำรัส
วัน เดือน ปีที่เกิด	12 มีนาคม 2518
สถานที่เกิด	จังหวัดสมุทรสงคราม
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 1 สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มละครเวทีอิสระ คนทำ คนดู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กลุ่มละคร คนทำ คนดู 90 / 68 หมู่บ้านกลอรี่เฮาส์ รามอินทราซอย 65 แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑ 10230
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	ทุนสอบเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ลำดับที่ 1
ผลงานดีเด่นหรือรางวัลทางวิชาการ	ชนะเลิศการประกวดสุนทรพจน์ เพื่อสิ่งแวดล้อม